

รายงานการวิจัย

แผนการวิจัย เรื่อง

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน
The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly
Design in Upper North

โดย

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763047

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน
The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly
Design in Upper North

โดย

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

พ.ศ. ๒๕๖๓

ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 800763047

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly
Design in Upper North

By

Mr.Somchan Sripraschayanon

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Nakhon Lampang Sangha College

B.E. 2563

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 800763047

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

ผู้วิจัย: นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

ส่วนงาน: วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๓

ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อสำรวจพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ๒) เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามคติความเชื่อแห่งเส้นทางแห่งบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบและแอปพลิเคชันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เครื่องมือการวิจัย ได้แก่ เอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และปฏิบัติการ โดยกลุ่มตัวอย่าง จากแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ คน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน ๗๖ รูป/คน และการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวผ่านสื่อมีเดีย

ผลการวิจัย พบว่า แหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ที่มีชื่อเสียงในภาคเหนือตอนบน จำนวนพื้นที่ ๔๐ แห่ง มีความพร้อมบนทางเดิน/ราวบันได คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐.๐๐% ห้องน้ำที่ได้มาตรฐาน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕๐% ลานจอดรถ คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐% และอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้น คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๐%

การจัดการตามแบบอารยสถาปัตย์การสำรวจความเห็นของนักท่องเที่ยว พบว่า นักท่องเที่ยวเดินทางเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ จากการศึกษาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ชอบท่องเที่ยวในวันเสาร์-อาทิตย์ ประมาณเดือนละ ๑ ครั้ง และเดินทางเป็นครอบครัว ชอบทานอาหารพื้นเมือง ชอบจ่ายทางด้านอาหาร/ขนม/เครื่องดื่ม เดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัว ชอบพักค้างคืนในโรงแรม และค่าใช้จ่ายแต่ละครั้ง ๓-๕ พันบาท ปัจจัยด้านความสะดวกแบบอารยสถาปัตย์ ได้แก่ ทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญได้

กระบวนการสร้างสรรค์พื้นที่ตามแบบอารยสถาปัตย์ สามารถแบ่งได้ ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) การจัดการแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมที่มีความพร้อมทางด้านกายภาพ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ๒) การจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ ๒ แห่ง ได้แก่ ๒.๑) การส่งเสริมการท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง ที่เกิดจากปัจจัยทางด้านความเชื่อ/ศรัทธา ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ การมีส่วนร่วมของ

ชุมชน การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย และการเข้าถึง/การตอบสนองนักท่องเที่ยว ๒.๒) การพัฒนา
วัด ๙ ครูบาสร้าง จากการสร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงจารีตและวัฒนธรรม
ท้องถิ่น เพื่อยกย่อง สรรเสริญ และเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณแก่ครูบาศรีวิชัย และนำเสนอ
ผ่าน Application (Lanna The City of Creative Art) เพื่อให้ข้อมูล ข่าวสาร เส้นทาง กิจกรรมเชิง
สร้างสรรค์ได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัยและรวดเร็ว

ดังนั้น รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์จะต้องมีการจัด
กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความอยากเที่ยวและมีส่วนร่วมกับพื้นที่สร้างสรรค์ โดยภาคี
และชุมชนต้องสร้างความประทับใจทางด้านข้อมูลข่าวสารและการเข้าถึงได้อย่างสะดวก ปลอดภัย
และมีความพร้อมต่อการต้อนรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย เพื่อยกระดับความเป็นมาตรฐานตามแบบ
อารยสถาปัตย์อย่างแท้จริง

Research Title: The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly Design in Upper North

Researchers: Mr.Somchan Sripraschayanon

Department: Nakomlampang Sangha College, Mahachulalongkomrajavidyalaya University

Fiscal Year: 2560/2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purposes of this research are: 1) To survey the tourist temples on the friendly design in upper north 2) To study and develop the tourism route according to the motto of the merit path of nine prosperity temples in Lampang Province and the development model of friendly design on the tourist temples in footsteps of Kruba Chao Sriwichai in Lamphun Province 3) To present the model and applications of tourist temples on the friendly design in upper north. The tools were documents, questionnaires, in-depth interviews, focus group discussion and operating action. The sampling group of questionnaire amount 400 people, in-depth interviews amount 76 persons and presentation of the travel route through media.

The result of study found that,

The famous tourist area in the upper north amount 40 areas that are ready on the walkway/railing for 100.00% accounted, standard bathroom for 67.50% accounted, parking for 40.00% accounted and the basic aid equipment for 22.50% accounted.

Management on the friendly design with tourist opinion survey found that, the tourists travel for recreation by studying the Internet, like to travel in holidays about once a month with family, like to take local food, spend money for food/snack/drink, like to travel by private car, to live in hotel and the cost of traveling about 3-5 thousand baht. The factors of convenience on friendly design as all genders and ages can entry to necessary places.

The process of creating a space on friendly design can be divided into two things as; 1) management of the old tourist places, that be ready with physical, tourist

management, community participation, conservation and promotion of arts and culture 2) management of two creative areas: 2.1) promoting tourism on the motto, beliefs and merit of the nine prosperity temples in Lampang Province, the arises from the factors of belief/faith, the beauty of Buddhist art, community participation, supporting of network and to reach/response of tourists 2.2) The development of nine temples was built by Kruba Srivichai, that created activities to promote traditional tourism and local culture, to praise and express gratitude to him. And to present the application of “Lanna The City of Creative Art” for providing to an information, route of creative activity and to get the tourist place safe and fast.

Therefore, the model of tourist Buddhist temples on friendly design should get create activities for stimulating to travel and to participate in creative space. The network and communities must create an impression of information and accessibility that is convenient, safe and welcome to tourists of all ages. It will help to the standard on the absolutely value of tourist friendly design.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เพราะได้รับการสนับสนุนอนุเคราะห์ให้การช่วยเหลือจากหลายฝ่าย คณะผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ให้โอกาสในการทำวิจัยครั้งนี้ ตลอดถึงผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่วิทยาลัยสงฆ์ทุกรูป/ท่านที่ให้ความอนุเคราะห์การดำเนินงาน

ขอนมัสการเมตตาและบารมีธรรมพระเดชพระคุณพระราชาธรรมาลังการ (จันทร์ กตปุณโย) ที่ปรึกษาเจ้าคณะภาค ๖ เจ้าอาวาสวัดบุญวาทย์วิหารที่ให้ความเมตตาในการปฏิบัติงานในวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง และขอนมัสการขอบพระคุณในเมตตาธรรมของพระสังฆาธิการผู้ปกครองในจังหวัดลำปาง ได้แก่ พระจินดารัตนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระแก้วสุชาดาราม พระราชจินดานายก ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง พระราชเชมากร, รศ.ดร., เจ้าคณะจังหวัดแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร พระโกศยเจติยารักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ วัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระธาตุหริภุญชัยวรวิหาร พระสุเมธศาสตร์ศาสนกิตติ์ เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดพระธาตุดอยกองมู พระชยานันท์หมื่น, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าคณะอำเภอภูเพียง วัดพระธาตุแช่แห้ง พระครูธีรสุตาพจน์, ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ วัดผาลาด ตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งข้อมูล การสัมภาษณ์ การจัดกิจกรรม เพื่อนำไปสู่รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน และขอขอบพระคุณหลายท่านที่ไม่ได้เอยนามมา ณ โอกาสนี้ ที่ได้ให้การช่วยเหลือ อนุเคราะห์การศึกษาวิจัยครั้งนี้ รวมไปถึงผู้แต่งหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการประกอบการค้นคว้า ขอผลบุญแห่งองค์ความรู้จากการวิจัยที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาตน สังคม และประเทศชาติ จงส่งผลให้ผู้กล่าวนามมาข้างต้นจงประสบแต่ความสุขความเจริญในชีวิตและหน้าที่การงานทุกรูป/ทุกท่าน

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓. ปัญหาการวิจัย.....	๕
๑.๔. ขอบเขตการวิจัย.....	๕
๑.๕. นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๗
๑.๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework).....	๙
๑.๗. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	๑๐
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
๒.๑. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ.....	๑๒
๒.๒. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๑๖
๒.๒.๑. ความหมายของการท่องเที่ยว.....	๑๖
๒.๒.๒. ความสำคัญของการท่องเที่ยว.....	๑๙
๒.๒.๓. องค์ประกอบของการท่องเที่ยว.....	๒๒
๒.๒.๔. ลักษณะของการท่องเที่ยว.....	๒๕
๒.๒.๕. ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	๒๖
๒.๒.๖. รูปแบบการท่องเที่ยว.....	๒๗
๒.๓. แนวคิดเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์.....	๓๒
๒.๓.๑. ความเป็นมาของอารยสถาปัตย์.....	๓๒
๒.๓.๒. ความสำคัญของอารยสถาปัตย์.....	๓๓
๒.๓.๓. หลักการของอารยสถาปัตย์.....	๓๔
๒.๔. แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนา.....	๓๕
๒.๔.๑. ความหมายของพุทธศิลป์.....	๓๕

๒.๔.๒. แนวคิดพุทธศิลป์ล้านนาในล้านนา.....	๓๖
๒.๔.๓. รูปแบบพุทธศิลป์.....	๓๗
๒.๔.๔. ความหมายของพุทธศิลป์.....	๓๘
๒.๔.๕. พัฒนาการของพุทธศิลป์ในล้านนา.....	๔๑
๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๗
บทที่ ๓ วิธีการดำเนินการวิจัย.....	๕๓
๓.๑. รูปแบบการวิจัย.....	๕๓
๓.๒. พื้นที่/ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๗
๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๔
๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๖
๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๘
๓.๖. สถิติที่ใช้ในการวิจัย.....	๗๒
๓.๗. สรุปกระบวนการวิจัย.....	๗๓
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๗๔
๔.๑. การศึกษาบริบทพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน.....	๗๔
๔.๒. ผลการสำรวจการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ใน ภาคเหนือตอนบน.....	๑๗๔
๔.๓. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์พื้นที่วัดที่เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์.....	๑๘๒
๔.๔. การพัฒนา Application พื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์.....	๒๐๖
๔.๕. องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๒๑๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	๒๑๖
๕.๑. สรุปผลการวิจัย.....	๒๑๖
๕.๒. อภิปรายผลการวิจัย.....	๒๒๓
๕.๓. ข้อเสนอแนะ.....	๒๒๖
บรรณานุกรม.....	๒๒๘
ภาคผนวก.....	๒๓๓
ภาคผนวก ก ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย.....	๒๓๔
ภาคผนวก ข เครื่องมือแบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	๒๓๖
ภาคผนวก ค เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	๒๔๒
ภาคผนวก ค หนังสือขอสัมภาษณ์เชิงลึก.....	๒๔๕

ภาคผนวก ข รายงานผู้ให้ข้อมูลการวิจัย.....	๒๕๖
ภาคผนวก ง ประมวลภาพกิจกรรมการวิจัย.....	๒๖๑
ภาคผนวก จ การรับรองผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๒๖๔
ภาคผนวก ฉ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากงานวิจัย (Output/Outcome/Impact).....	๒๖๙
ประวัติผู้ทำวิจัย.....	๒๗๓

สารบัญภาพ

แผนภาพ		หน้า
แผนภาพที่ ๑.๑.	กรอบแนวคิดในการทำวิจัย.....	๑๐
แผนภาพที่ ๔.๑.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมของวัดร่องขุน.....	๗๕
แผนภาพที่ ๔.๒.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดร่องขุน.....	๗๖
แผนภาพที่ ๔.๓.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดร่องเสือเต้น.....	๗๗
แผนภาพที่ ๔.๔.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดร่องเสือเต้น.....	๗๗
แผนภาพที่ ๔.๕.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดพระแก้ว.....	๗๙
แผนภาพที่ ๔.๖.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดพระแก้ว.....	๗๙
แผนภาพที่ ๔.๗.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดห้วยปลากั้ง.....	๘๑
แผนภาพที่ ๔.๘.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดห้วยปลากั้ง.....	๘๑
แผนภาพที่ ๔.๙.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของ จังหวัดเชียงราย.....	๘๒
แผนภาพที่ ๔.๑๐.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดพระธาตุคุดอยสุเทพฯ.....	๘๓
แผนภาพที่ ๔.๑๑.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดพระธาตุคุดอยสุเทพฯ.....	๘๔
แผนภาพที่ ๔.๑๒.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดพระสิงห์วรวิหาร.....	๘๖
แผนภาพที่ ๔.๑๓.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดพระสิงห์วรวิหาร.....	๘๖
แผนภาพที่ ๔.๑๔.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดพระเจดีย์หลวง.....	๘๘

แผนภาพที่ ๔.๑๕.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดเจติยंहलग.....	๘๘
แผนภาพที่ ๔.๑๖.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดเจติยอด.....	๙๐
แผนภาพที่ ๔.๑๗.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดเจติยอด.....	๙๑
แผนภาพที่ ๔.๑๘.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดสวนดอก.....	๙๓
แผนภาพที่ ๔.๑๙.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดสวนดอก.....	๙๓
แผนภาพที่ ๔.๒๐.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดผาลาด.....	๙๖
แผนภาพที่ ๔.๒๑.	พื้นที่ผิวและเส้นทางในการเข้าสู่วัดผาลาด.....	๙๖
แผนภาพที่ ๔.๒๒.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดเจติยเหล็ก.....	๙๘
แผนภาพที่ ๔.๒๓.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดเจติยเหล็ก.....	๙๘
แผนภาพที่ ๔.๒๔.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดช้างค้ำ.....	๑๐๐
แผนภาพที่ ๔.๒๕.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดช้างค้ำ.....	๑๐๑
แผนภาพที่ ๔.๒๖.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดต้นแก้ว.....	๑๐๒
แผนภาพที่ ๔.๒๗.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดต้นแก้ว.....	๑๐๓
แผนภาพที่ ๔.๒๘.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของ จังหวัดเชียงใหม่.....	๑๐๓
แผนภาพที่ ๔.๒๙.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะ โดดเด่นของวัดพระธาตุคุดยง.....	๑๐๕
แผนภาพที่ ๔.๓๐.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์วัดพระธาตุคุดยง.....	๑๐๕

แผนภาพที่ ๔.๓๑.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดจองคำ.....	๑๐๗
แผนภาพที่ ๔.๓๒.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระจองคำ.....	๑๐๗
แผนภาพที่ ๔.๓๓.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่โดดเด่นของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม.....	๑๐๙
แผนภาพที่ ๔.๓๔.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระแก้วดอนเต้าฯ.....	๑๐๙
แผนภาพที่ ๔.๓๕.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีรองเมือง.....	๑๑๒
แผนภาพที่ ๔.๓๖.	พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดศรีรองเมือง.....	๑๑๒
แผนภาพที่ ๔.๓๗.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระเจดีย์ขาวหลัง.....	๑๑๔
แผนภาพที่ ๔.๓๘.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระเจดีย์ขาวหลัง.....	๑๑๕
แผนภาพที่ ๔.๓๙.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีชุม.....	๑๑๘
แผนภาพที่ ๔.๔๐.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดศรีชุม.....	๑๑๙
แผนภาพที่ ๔.๔๑.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดป่าฝาง.....	๑๒๐
แผนภาพที่ ๔.๔๒.	พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดป่าฝาง.....	๑๒๑
แผนภาพที่ ๔.๔๓.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดปงสนุก.....	๑๒๓
แผนภาพที่ ๔.๔๔.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดปงสนุก.....	๑๒๓
แผนภาพที่ ๔.๔๕.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุลำปางหลวง.....	๑๒๕
แผนภาพที่ ๔.๔๖.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุลำปางหลวง.....	๑๒๕

แผนภาพที่ ๔.๕๗.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดไหล่หิน.....	๑๒๗
แผนภาพที่ ๔.๕๘.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดไหล่หิน.....	๑๒๗
แผนภาพที่ ๔.๕๙.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดปงยางคก.....	๑๒๙
แผนภาพที่ ๔.๕๐.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดปงยางคก.....	๑๓๐
แผนภาพที่ ๔.๕๑.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดจองคำ.....	๑๓๑
แผนภาพที่ ๔.๕๒.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดจองคำ.....	๑๓๒
แผนภาพที่ ๔.๕๓.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดลำปาง.....	๑๓๒
แผนภาพที่ ๔.๕๔.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดบ้านปาง.....	๑๓๔
แผนภาพที่ ๔.๕๕.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดบ้านปาง.....	๑๓๔
แผนภาพที่ ๔.๕๖.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุห้าดวง.....	๑๓๗
แผนภาพที่ ๔.๕๗.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุห้าดวง.....	๑๓๗
แผนภาพที่ ๔.๕๘.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระบาทตากผ้า.....	๑๓๙
แผนภาพที่ ๔.๕๙.	บริเวณพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระบาทตากผ้า....	๑๓๙
แผนภาพที่ ๔.๖๐.	ความมั่งคั่งทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุหริภุญชัย.....	๑๔๒
แผนภาพที่ ๔.๖๑.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุหริภุญชัย.....	๑๔๒
แผนภาพที่ ๔.๖๒.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดลำพูน.....	๑๔๒

แผนภาพที่ ๔.๖๓.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุช่อแฮ.....	๑๔๕
แผนภาพที่ ๔.๖๔.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุช่อแฮ.....	๑๔๕
แผนภาพที่ ๔.๖๕.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระบาทมิ่งเมือง.....	๑๔๘
แผนภาพที่ ๔.๖๖.	พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระบาทมิ่งเมือง.....	๑๔๘
แผนภาพที่ ๔.๖๗.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี.....	๑๕๐
แผนภาพที่ ๔.๖๘.	พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี....	๑๕๐
แผนภาพที่ ๔.๖๙.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและคัมภีร์ที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดสูงเม่น.....	๑๕๕
แผนภาพที่ ๔.๗๐.	พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดสูงเม่น.....	๑๕๕
แผนภาพที่ ๔.๗๑.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดแพร่.....	๑๕๖
แผนภาพที่ ๔.๗๒.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและจิตรกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดภูมินทร์.....	๑๕๘
แผนภาพที่ ๔.๗๓.	พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดภูมินทร์.....	๑๕๘
แผนภาพที่ ๔.๗๔.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดมิ่งเมือง.....	๑๖๐
แผนภาพที่ ๔.๗๕.	พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดมิ่งเมือง.....	๑๖๐
แผนภาพที่ ๔.๗๖.	ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและทัศนียภาพที่โดดเด่นของวัดพระธาตุแช่แห้ง.....	๑๖๓
แผนภาพที่ ๔.๗๗.	พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระธาตุแช่แห้ง.....	๑๖๓
แผนภาพที่ ๔.๗๘.	ความงดงามทางด้านจิตรกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นเช่นเดียวกับวัดภูมินทร์ของวัดหนองบัว.....	๑๖๕
แผนภาพที่ ๔.๗๙.	พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับแบบอารยสถาปัตย์ของวัดหนองบัว.....	๑๖๕
แผนภาพที่ ๔.๘๐.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดน่าน.....	๑๖๕

แผนภาพที่ ๔.๘๑.	ความมั่งคั่งทางด้านการพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีโคมคำ.....	๑๖๗
แผนภาพที่ ๔.๘๒.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดศรีโคมคำ.....	๑๖๗
แผนภาพที่ ๔.๘๓.	ความมั่งคั่งทางด้านการพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุจอมทอง.....	๑๖๙
แผนภาพที่ ๔.๘๔.	พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุจอมทอง.....	๑๖๙
แผนภาพที่ ๔.๘๕.	ความมั่งคั่งทางด้านการพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดอนาลโยทิพยาราม.....	๑๗๑
แผนภาพที่ ๔.๘๖.	พื้นที่รองรับแก่ท่องเที่ยวของวัดอนาลโยทิพยาราม.....	๑๗๒
แผนภาพที่ ๔.๘๗.	พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดพะเยา.....	๑๗๒
แผนภาพที่ ๔.๘๘.	เส้นทางการท่องเที่ยววัด ๙ ศรีบนคต ความเชื่อและเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง.....	๑๙๓
แผนภาพที่ ๔.๘๙.	รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยตามหลัก ๕ ส.....	๒๐๒
แผนภาพที่ ๔.๙๐.	หน้าต่างเมนู Application พื้นที่สร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์.....	๒๐๘
แผนภาพที่ ๔.๙๑.	หน้าต่างเมนู Application พื้นที่สร้างสรรค์.....	๒๐๘
แผนภาพที่ ๔.๙๒.	หน้าต่างเมนู Application เพื่อบอกเส้นทางการท่องเที่ยวพื้นที่สร้างสรรค์.....	๒๐๙
แผนภาพที่ ๔.๙๓.	ตัวอย่างการเลือกพิกัดและรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยว.....	๒๑๐
แผนภาพที่ ๔.๙๔.	ตัวอย่างการเลือกพิกัดและเส้นทางนำทาง.....	๒๑๐
แผนภาพที่ ๔.๙๕.	Application เส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีตามคต ความเชื่อเส้นทางบุญ.....	๒๑๑
แผนภาพที่ ๔.๙๖.	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๒๑๑

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครองที่มุ่งเน้นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของความรู้ (knowledge) ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความเจริญก้าวหน้าของความรู้ดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสภาพสังคมเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมเป็นสังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) สอดคล้องกับทัศนะที่เชื่อว่าสังคมแรงงานมีความรู้ ประสบการณ์ และความพร้อมที่จะเรียนรู้เพิ่มคุณวุฒิอยู่ตลอดเวลา จะช่วยยกระดับความสามารถในการแข่งขันและความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ เพราะสังคมซึ่งประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความรู้ จะสามารถนำความรู้มาใช้คิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนให้สังคมมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น^๑

การแข่งขันทางเศรษฐกิจยุคใหม่จำเป็นต้องใช้ทุนสังคมที่เกิดขึ้นตามกระแสโลกาภิวัตน์ และนำความรู้ของคนในสังคมสร้างเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ โดยมีการส่งเสริมเกื้อหนุน ร่วมมือกันและกันเพื่อกำหนดนโยบายที่มีเป้าหมายภายใต้องค์กรเดียวกันหรือสังคมเดียวกัน ทำให้เกิดการพัฒนาที่สืบทอดต่อกัน ดังคำที่ว่า “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” ดังนั้น กระบวนการผลิตและการประกอบอาชีพในปัจจุบันจึงไม่ใช่เพียงแค่ปัจจัยทุนแรงงาน ทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบเพื่อสร้างมูลค่าการผลิตเท่านั้น แต่ยังต้องการปัจจัยด้านความรู้เพื่อนำไปสร้างมูลค่าเพิ่มจากภูมิปัญญาของมนุษย์ด้วย ดังเช่น แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ ที่มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา จากการพัฒนาให้มีความรู้พื้นฐาน และความรู้เชิงประยุกต์มากขึ้นจะช่วยให้เกิดการพัฒนารวมทั้งการผลิตและการสร้างสรรค์งานต่าง ๆ อันจะเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทั้งระดับบุคคล องค์กร สถาบันและชุมชน^๒

^๑ ที. เมเยอร์, อนาคตของสังคมประชาธิปไตย, แปลโดยสมบัติ เบญจศิริมงคล, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอส. บี. คอนซัลติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๗.

^๒ กาญจนา แก้วเทพ, องค์กรชุมชน กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ แพลน พับลิชซิ่ง, ๒๕๔๐), หน้า ๑๗.

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการพัฒนา และต่อยอดจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนทุนทางสังคม และมุ่งเน้นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การอนุรักษ์วิทยาการความรู้ดั้งเดิม โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นรูปแบบและกระบวนการส่งเสริมการสร้างความรู้ การผลิตสินค้าชุมชนเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และการทำนุรักษาสถิติของวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนการรักษา ระบบนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมและนิเวศวิทยาทางสังคมที่จะช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวให้ยั่งยืนต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนล้านนาใน ๘ จังหวัดหรือภาคเหนือตอนบนมี เป้าประสงค์ในการพัฒนาและสร้างสรรค์เมืองศิลปะ ได้แก่

๑. การเพิ่มมูลค่าการค้าและการลงทุน
๒. เพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว
๓. การเพิ่มยอดจำหน่ายสินค้า OTOP ของท้องถิ่น
๔. การเพิ่มมูลค่าการส่งออกสินค้าทางการเกษตรที่สำคัญ
๕. ฟื้นฟูและบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
๖. พัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์

นอกจากนั้น ยังประกอบด้วยเป้าประสงค์ร่วมกันบนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันจากประวัติศาสตร์และความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่โดดเด่น และเป็น แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มจังหวัดในล้านนาที่มีกระบวนการและรูปแบบ การดำเนินงานลักษณะเครือข่ายที่ช่วยกันพัฒนาเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์และสร้างความสมดุลอยู่ ๓ ส่วน คือ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพราะนอกจากจะสร้างความประทับใจให้กับ นักท่องเที่ยวแล้ว ยังช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชนและสามารถรักษาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์เฉพาะตนได้ ตลอดจนการคงสภาพสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ไว้ด้วย^๓

จังหวัดลำปางเป็นท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ทางด้านพุทธศิลป์ที่มีความงดงามและ เจริญรุ่งเรืองในหลายยุคหลายสมัย ประดับ ตกแต่งด้วยศิลปะแบบล้านนา มีสถาปัตยกรรมเก่าแก่พบ เห็นได้ตามวัดต่างๆ อยู่ ๓ แบบ คือ แบบพม่า แบบพม่าผสมเชียงใหม่และแบบล้านนา สถาปัตยกรรม แบบพม่า นั้นได้เข้ามามีอิทธิพลในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ซึ่งชาวพม่าได้เข้ามาผูกขาด การทำไม้ในภาคเหนือ และส่งไม้ไปขายยังภาคกลางและต่างประเทศ ชาวพม่ามีคติอยู่ว่าเมื่อรวยแล้ว ต้องสร้างวัดหรือบูรณะวัดเก่าเพื่ออุทิศให้รุกขเทวดาที่อาศัยอยู่ในไม้ใหญ่อันถูกโค่นเพื่อเป็นการล้าง บาป วัดแบบพม่าที่พบในลำปาง ได้แก่ วัดศรีชุม วัดป่าฝาง วัดม่อนจำศีล วัดม่อนปู่ยักษ์ และวัดศรีรอง

^๓ ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และปิยพรรณ กลั่นกลิ่น, “สถานการณ์และแนวโน้มของธุรกิจท่องเที่ยวใน ภาคเหนือตอนบน”, รายงานการวิจัย, (เชียงใหม่: ศูนย์เตือนภัยธุรกิจภาคเหนือ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

เมือง ซึ่งสร้างวิหารเป็นรูปยอดปราสาทแบบเดียวกับที่เมืองมณฑลเลยในพม่า ดังเช่น วิหารใหญ่วัดศรีรองเมือง เป็นต้น เป็นวิหารจำหลักไม้ทำยอดหลังคาซ้อนเป็นชั้นๆ มีลวดลายจำหลักไม้ที่นิยมในสมัยรัชกาลที่ ๖ เรียกว่าเรือนไทยติดลูกไม้ หรือที่ฝรั่งเรียกว่า แบบขนมปังขิง (Ginger Bread) คือไม้ฉลุที่ชายคาเป็นลายย่อย ลูกไม้ช่องลมก็ฉลุประเป็นลายเช่นกันและยังมีลายฉลุตามส่วนต่างๆของอาคารอีกมากมาย เช่น ทางขึ้นวิหารวัดศรีชุม ฉลุลายใต้หน้าจั่วได้อย่างวิจิตร เป็นการอวดฝีมือของช่างฉลุในยุค นั้นว่าทำงานอย่างประณีต ซึ่งเป็นศิลปะพม่าผสมฝรั่งที่นิยมทำกันมากในภาคเหนือ นอกจากนั้นคติความเชื่อที่ได้สืบสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ขณะที่เมืองหริภุญชัยหรือลำพูนเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน และมีความโด่งดังในด้านประวัติศาสตร์ เช่น พุทธสถาน เจดีย์ และสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีพระพุทธรูปปางรำลึกตั้งแต่เริ่มสร้างเมืองลำพูนมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม และมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งวัดวาอาราม เจดีย์เก่าแก่ ศิลปะล้านนาแท้ที่มีลวดลายอันวิจิตรงดงาม โดยนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมมาเที่ยวเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ตำนาน และความเป็นมาของจังหวัดลำพูน โดยเฉพาะการสร้างพุทธศิลปกรรมในวัดตามแรงศรัทธาครุฑา ที่เป็นการยกย่องพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเป็นนักบุญ และเป็นผู้มีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด เช่น เป็นพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามากทั้งอายุและอายุการบวช ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตลอดอายุการบวชและสร้างสิ่งดีงามไว้ในทางพระพุทธศาสนาหรือการสร้างพุทธศิลปกรรม การบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุ เป็นต้น พระนักบุญแห่งล้านนาคือผู้ที่มิบเทบทางด้านข้อวัตรปฏิบัติที่แสดงออกให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็น และสัมผัสได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน คือ การที่พระครูบาศรีวิชัย ที่ได้ปฏิบัติตนบำเพ็ญเพียรภาวนา สิกขาวินัยตามรอยของพระบรมศาสดาด้วยข้อวัตรปฏิบัติ ส่งเสริมให้บุคลิกภาพของท่านมีความน่าเลื่อมใสเป็นอย่างมากอันเป็นลักษณะพิเศษที่เรียกว่า “ตนบุญ” และด้วยจริยาวัตรอันเคร่งครัดที่ปรากฏให้บุคคลทั่วไปได้พบเห็นทำให้เกิดความศรัทธา ความเคารพนับถือ และลักษณะของความสันโดษ เคร่งครัดในการรักษาศีลและวินัย ละเว้น สิ่งที่ไม่ควรกระทำเป็นสิ่งแรกที่สามารถสร้างศรัทธาแก่ผู้ที่ได้พบเห็นเป็นอย่างมาก

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติเนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม อีกทั้งศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว จนทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่อันดับต้นๆ ได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น และรัสเซีย ตามลำดับ จึง

เป็นที่มาของการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘ -๒๕๖๑) ตามสโลแกนที่ว่า “เชียงใหม่: นครที่เป็นที่สุดแห่งความงามทางวัฒนธรรม”^๔

อารยสถาปัตย์ (Friendly Design) เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญความสะอาด ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกันสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ทุกสภาพร่างกายทั้งทางด้านสถานที่ สิ่งก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่คนทุกเพศ ทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นคนปกติ ผู้สูงอายุหรือคนพิการ เมื่อประเทศไทยกำลังเคลื่อนสู่ “ภาวะประชากรผู้สูงอายุ (Population Ageing)” ที่ส่งผลในระดับมหภาค ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) รายได้ต่อหัวประชากร การออม การลงทุน งบประมาณของรัฐบาลและการคลัง แรงงานและการจ้างงาน และส่งผลกระทบต่อ จุลภาค ได้แก่ ตลาดผลิตภัณฑ์ บริการด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการเงิน ด้านสุขภาพ และปัญหาเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่รองรับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การขาดแคลนสินค้าและบริการที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เป็นต้น จำนวนประชากรที่นับถือพุทธศาสนานิยมเดินทางไปกราบไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามศาสนสถานและศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา ซึ่งวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนเต็มไปด้วยความสวยงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตและประเพณี เป็นมนต์เสน่ห์ที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตาม พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรมีการบริหารและการจัดการให้เกิดความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่มีภาวะความผิดปกติทางร่างกาย เช่น ผู้สูงอายุและคนพิการ เป็นต้น

ชุดโครงการวิจัยนี้ ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อยภายใต้โครงการวิจัย จำนวน ๓ โครงการ คือ ๑) วัด ๙ ศรี: การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์บนเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง เป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวและการสร้างนวัตกรรมที่สะท้อนให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำปาง ๒) วัดครูบาสร้าง: รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย ในจังหวัดลำพูน นอกจากจะศึกษามาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แล้ว ยังศึกษานัยแห่งธรรมที่ปรากฏในวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้สร้าง จำนวน ๙ วัดในจังหวัดลำพูน และ ๓) วัดงาม นามมงคล: นวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมใหม่เพื่อการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ โดยมีเป้าประสงค์การจัดทำโครงการวิจัยชุดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้มีการแบ่งพื้นที่ในการศึกษาออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ ๑. พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม และ ๒. พื้นที่วัดที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปางและลำพูน เพื่อให้การการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม มีเส้นทางท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวก การเข้าถึงได้ง่ายและเหมาะสม

^๔ คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ, แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘ - ๒๕๖๑), (เชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๘), หน้า ๗.

กับอารยสถาปัตย์ รวมถึงการสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ มีคุณค่า และเพิ่มมูลค่าต่อการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนได้อย่างแท้จริง

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑. เพื่อสำรวจพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

๑.๒.๒. เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางแห่งบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน

๑.๒.๓. เพื่อนำเสนอรูปแบบและแอปพลิเคชันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

๑.๓. ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑. พื้นที่ของวัดที่เห็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เป็นอย่างไร ?

๑.๓.๒. พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี: ตามคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางแห่งบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ควรเป็นอย่างไร ?

๑.๓.๓. รูปแบบและแอปพลิเคชันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ควรจะมีลักษณะเช่นไร?

๑.๔. ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

๑.๔.๑. **ขอบเขตด้านเนื้อหา** การวิจัยครั้งนี้เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์บนเส้นทางบุญตามคติ ความเชื่อของพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมของภาคเหนือตอนบน ที่มีความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม พุทธสถาปัตยกรรม พุทธจิตรกรรม ความงามทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีและขนบธรรมเนียมท้องถิ่นอันดีงาม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์แห่งใหม่ในจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน และเป็นการรองรับการท่องเที่ยวของเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่ยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ที่มีความพร้อมในการรองรับความต้องการนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย มีเครื่องอำนวยความสะดวก ความ

ปลอดภัยและเข้าถึงได้ง่าย ตลอดจนการนำความองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมและสร้างแอปพลิเคชันเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการได้รับข้อมูล การเข้าถึงและการสร้างความมั่นใจในการการท่องเที่ยวเมืองสร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบนได้อย่างเหมาะสม

๑.๔.๒. ขอบเขตด้านพื้นที่/องค์กร วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน จำนวน ๘ จังหวัด โดยการวิจัยได้แบ่งขอบเขตด้านพื้นที่ในการศึกษาออกจำนวน ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา ๘ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน

๒) กลุ่มวัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปางและลำพูน ได้แก่

๒.๑. วัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน ๙ วัด

- ๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๓) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๔) วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๕) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๖) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๗) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๘) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- ๙) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๒.๒. วัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำพูน จำนวน ๙ วัด

- ๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน
- ๒) วัดพระธาตุดวงเดียว ตำบลเถิน อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน
- ๓) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลเถิน อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน
- ๔) วัดพระพุทธรูปตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๖) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๗) วัดจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๘) วัดรมณียราม (กุ่มะลัก) ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๙) วัดพระบาทสามยอด ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๑.๔.๓. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างในการศึกษารั้งนี้จำนวน ๗๖ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน จำนวน ๘ จังหวัด คือ เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา แม่ฮ่องสอน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยความโดดเด่นของวัดที่มีความงดงามและความรู้ด้านตำนาน ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม และมีคุณค่าแห่งวิถีการดำเนินชีวิต จำนวน ๑๐ รูป

๒) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอารยสถาปัตย์ในเมืองศิลปะสร้างสรรค์ของจังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน จำนวน ๑๐ รูป

๓) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม จำนวน ๑๖ คน

๔) กลุ่มชุมชนวัดที่พัฒนาเชิงสร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์ จำนวน ๑๒ คน

๕) กลุ่มเครือข่าย/หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน ๑๕ คน

๑.๔.๔. ขอบเขตด้านระยะเวลา การวิจัยเริ่มตั้งแต่วันที่ ๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๓ – กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๓ ใช้ระยะเวลาในการทำวิจัยทั้งสิ้น ๗ เดือน

๑.๕. นิยามศัพท์ในการวิจัย

รูปแบบการจัดการ (Management Model) หมายถึง การจัดการความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ ให้ความสำคัญปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว อำนวยความสะดวกในการประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และการอำนวยความสะดวกด้านสถานที่พักผ่อน ห้องน้ำ และสถานที่ต่างๆ ที่เอื้อต่อนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย และเป็นการกำหนดทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีสิทธิประโยชน์ในการเข้าถึงพื้นที่ และเป็นการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

อารยสถาปัตย์ (Universal Design) หมายถึง การยกระดับมาตรฐานความเป็นสากลของการท่องเที่ยวในการบริหารจัดการสถานที่ให้เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวในการเข้าถึงแหล่งพื้นที่ โดยมุ่งเน้นความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม และเท่าเทียมกันสำหรับคนทุกเพศทุกวัย ทุกสภาพร่างกาย ทั้งทางด้านสถานที่ สิ่งก่อสร้าง เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ แก่คนทุกเพศ ทุกวัยและทุกสภาพร่างกาย ไม่ว่าจะเป็คนปกติ เด็ก บุคคลทั่วไป ผู้สูงวัยหรือคนพิการ ในการเข้าสู่พื้นที่ท่องเที่ยวได้อย่างเท่าเทียมกัน

แหล่งท่องเที่ยว (Tourist) หมายถึง วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเชื่อว่าจะได้บุญกุศลและเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่รวมพุทธศิลปกรรมอันงดงาม และมีความสำคัญทางด้านพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ ศิลปกรรมที่เต็มเปี่ยมไปด้วยภูมิปัญญาของปราชญ์ในเขตภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย

- ๑) วัดร่องชุ่น ตำบลป่าอ้อดอนไชย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ๒) วัดร่องเสือเต้น ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ๓) วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ๔) วัดห้วยปลากั้ง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
- ๕) วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๖) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๗) วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๘) วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๙) วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๐) วัดมหาธาตุ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๑) วัดเจดีย์เหลี่ยม (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๒) วัดช้างค้ำ (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๓) วัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
- ๑๔) วัดพระธาตุทอง ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑๕) วัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
- ๑๖) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๑๗) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๑๘) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๑๙) วัดศรีศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒๐) วัดป่าฝาง ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒๑) วัดปางนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒๒) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๒๓) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๒๔) วัดปางยงคก ตำบลปางยงคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- ๒๕) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง
- ๒๖) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง
- ๒๗) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลเถิน อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

- ๒๗) วัดพระพุทธรูปบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
 ๒๘) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
 ๒๙) วัดพระธาตุช่อแฮ ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
 ๓๐) วัดพระบาทมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
 ๓๑) วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่
 ๓๒) วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
 ๓๓) วัดภูมินทร์ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
 ๓๔) วัดมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
 ๓๕) วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
 ๓๖) วัดหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอท่าผา จังหวัดน่าน
 ๓๗) วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 ๓๘) วัดพระธาตุจอมทอง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
 ๓๙) วัดอนาลโย ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

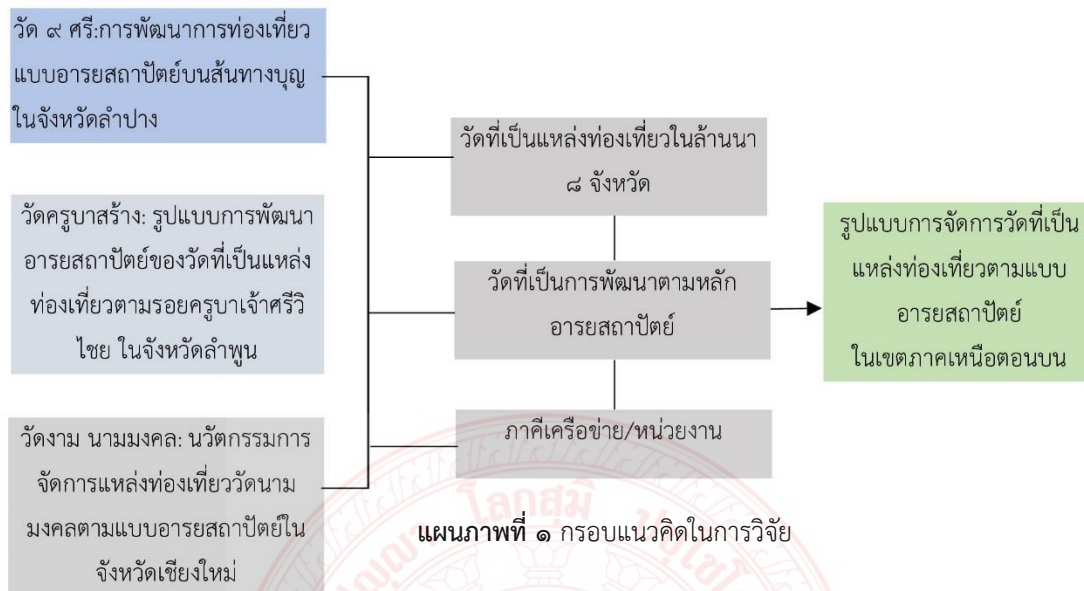
ภาคเหนือตอนบน (Upper North) หมายถึง วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามและมีความโดดเด่นทางด้านพุทธศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรมที่มีลักษณะความโดดเด่นทางด้านศิลปะแบบล้านนา พม่าและร่วมสมัยในแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบนจำนวน ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน จังหวัดพะเยา จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

เมืองศิลปะสร้างสรรค์ใหม่ (New City of Arts) หมายถึง พื้นที่สร้างสรรค์ในการรองรับนักท่องเที่ยวแหล่งใหม่ที่มีความสวยงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีแบบผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนากับศิลปะพม่า ตลอดถึงเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยพื้นที่สร้างสรรค์ใหม่ของพื้นที่วัด ๙ ศรีตามคติ ความเชื่อเส้นทางแห่งบุญในจังหวัดลำปาง และการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวที่ได้มาตรฐานที่เป็นอารยสถาปัตย์ที่มีความเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย

๑.๖. กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน โดยการตั้งสมมุติฐานการศึกษาเชิงกระบวนการที่ส่งผลปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในการวิเคราะห์และนำเสนอรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตาม

แบบอารยสถาปัตย์เพื่อพัฒนาเป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิด ดังนี้

๑.๗. ผลที่ได้รับจากการวิจัย

- ๑.๗.๑. ได้ข้อมูลการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์
- ๑.๗.๒. ได้แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ ที่มีความสวยงามทางด้านศิลปกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๑.๗.๓. ได้ข้อมูลเส้นทางการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เพื่อเป็นการถ่ายทอดพุทธศิลปกรรม ผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ภูมิปัญญา และแนวทางการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอารยสถาปัตย์
- ๑.๗.๔. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตน

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” เป็นการวิจัยผสมเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน จำนวน ๒๗ วัด ใน ๓ จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง โดยพื้นที่ทั้งหมดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ โดยความโดดเด่นของวัดที่มีความงดงามและความรู้ด้านตำนาน ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม และวัฒนธรรมแบบแผนดั้งเดิมที่แสดงถึงคุณค่าแห่งวิถีการดำเนินชีวิต

ที่มีความโดดเด่นทางด้านประวัติศาสตร์ทางด้านพระพุทธศาสนาและความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีการผสมผสานที่ลงตัวแบบลำปาง โดยผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๒ ความสำคัญของการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๔ ลักษณะของการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๕ ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว
 - ๒.๒.๖ รูปแบบการท่องเที่ยว
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์
 - ๒.๓.๑ ความเป็นมาของอารยสถาปัตย์
 - ๒.๓.๒ ความสำคัญของอารยสถาปัตย์
 - ๒.๓.๓ หลักการของอารยสถาปัตย์
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนา
 - ๒.๔.๑ ความหมายของพุทธศิลป์
 - ๒.๔.๒ แนวคิดพุทธศิลป์ล้านนาในล้านนา

๒.๔.๓ รูปแบบพุทธศิลป์

๒.๔.๔ ความหมายของพุทธศิลป์

๒.๔.๕ พัฒนาการของพุทธศิลป์ในล้านนา

๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการ

๒.๒.๑ ความหมายของการจัดการ

คำว่า “การจัดการ” มาจากภาษาอังกฤษ ว่า Management พจนานุกรมภาษาอังกฤษของมหาวิทยาลัยแมคมบริดจ์ให้คำนิยามไว้ว่า “Management is the control and organization of something”^๑ หมายถึง การควบคุมและการจัดระเบียบของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งมีแนวคิดแบบตะวันตกที่ยึดถือเอามนุษย์เป็นจุดศูนย์กลางของสรรพสิ่ง เชื้อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาเป็นเพียงส่วนประกอบ เพื่อสร้างความสมบูรณ์ให้กับมนุษย์เท่านั้น ซึ่งมีความหมายแฝงไว้ว่ามนุษย์มีความสำคัญ มีอำนาจในการจัดการกับสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ที่จะกำหนดให้เป็นไปในทิศทางตามความพึงพอใจ อีกทั้ง ยังมีนักวิชาการอีกหลายท่านได้ให้ความหมายของการจัดการตามแนวทางที่แต่ละท่านได้ศึกษามา เช่น

สมยศ นาวิการ กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการว่าเป็นกิจกรรมของการบริหาร ที่สำคัญ ๔ อย่าง คือ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการ และการควบคุม รูปแบบของการบริหาร^๒

สร้อยตระกูล อรรถมานะ กล่าวไว้ว่า กระบวนการจัดการเป็นกระบวนการดำเนินงานจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนตามลำดับ เป็นการตัดสินใจล่วงหน้าว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด โดยใคร นอกจากจะเป็นการลดความไม่แน่นอนแล้ว ยังทำให้สมาชิกในองค์กรมีความ มั่นใจในการทำงาน ทำให้งานมีประสิทธิภาพ การจัดลำดับการทำงานที่ดีไม่ควรมีลักษณะตายตัว ต้องยืดหยุ่นได้ตามสถานการณ์อาจมีการปรับปรุงแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนลำดับการทำงานได้เสมอ ส่งผลให้การปฏิบัติงานเกิดประสิทธิผลมากขึ้นด้วย^๓

สุรัสวดี ราชกุลชัย กล่าวไว้ว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้

^๑ Cambridge University, *Cambridge International Dictionary of English*, (New York: Cambridge University, 1995), p. 859.

^๒ สมยศ นาวิการ, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร*, (กรุงเทพฯ: ดวงกมล, ๒๕๓๖), หน้า ๒๓.

^๓ สร้อยตระกูล อรรถมานะ, *พฤติกรรมองค์การ: ทฤษฎีและการประยุกต์*, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒๑.

ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๒ คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป^๔

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ ได้ให้ความหมายการจัดการ หมายถึง กระบวนการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ โดยการวางแผนการจัดการ การชักนำและการควบคุม หากเปรียบเทียบกับการบริหาร การบริหารจะเน้นหนักด้านการกำหนดนโยบายที่สำคัญและการกำหนดแผน แต่การจัดการเป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามนโยบายหรือแผนที่วางไว้ กระบวนการจัดการประกอบด้วย การวางแผน การจัดการองค์การ การจัดบุคคลเข้าทำงาน การชักนำและการควบคุม การจัดการเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ ความสามารถในการจัดการและดำเนินงานถือเป็นศิลป์ ส่วนความรู้หรือทฤษฎีที่ใช้ในการจัดการถือเป็นศาสตร์^๕

พะยอม วงศ์สารศรี ให้ความหมายการจัดการ หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการ และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์กรจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้”^๖

เกษม จันทรแก้ว ได้กล่าวว่า การจัดการ (management) หมายถึง การดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีลักษณะและรูปแบบที่ไม่ทำให้เกิดผลเสีย ๘ วิธี คือ การใช้ การเก็บกัก การรักษา/ซ่อมแซม การฟื้นฟู การพัฒนา การป้องกัน และการแบ่งเขต^๗

สรุปแล้ว การจัดการ หมายถึง การดำเนินงานไปตามแผนและนโยบายที่กำหนดไว้ล่วงหน้า โดยให้สมาชิกภายในองค์กรได้ร่วมมือ ร่วมแรงกันปฏิบัติงานตามกระบวนการจัดการอันประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม เพื่อให้งานที่ปฏิบัติอยู่ได้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยึดหยุ่นไปตามสถานการณ์

๒.๑.๒ ความสำคัญของการจัดการ

การอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทำให้เกิดการเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การทำงานร่วมกันในสังคมเดียวกัน ลักษณะการทำงานแบบเป็นกลุ่มเพื่อช่วยกันทำงานหรือแบ่งงานกันทำ มีการกำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบ ในการจัดการคน ทรัพยากร

^๔ สรัสวดี ราชกุลชัย, การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จามจุรี, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

^๕ ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา, ๒๕๓๙), หน้า ๘.

^๖ พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๒), หน้า ๓๘.

^๗ เกשמ จันทรแก้ว, วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๖๓.

เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ถือได้ว่าเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการจัดการ ปัจจุบันกลายเป็นงานหลักที่มีความสำคัญกับทุกองค์กร เพราะการดำเนินงานที่มีความเปลี่ยนแปลง การจัดการที่เป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ในการทำงานจึงถือว่าเป็นหัวใจต่อการบริหารจัดการองค์กร จะเห็นได้ว่าการจัดการมีความสำคัญ ดังนี้

๑. การจัดการเป็นสมองขององค์กร การที่องค์กรจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้นั้น จำเป็นต้องมีกระบวนการจัดการที่ดี เช่น มีการวางแผนและตัดสินใจโดยผ่านการกลั่นกรองจากฝ่ายจัดการที่ได้พิจารณาข้อมูลต่าง ๆ อย่างใช้ดุลยพินิจ ใช้สติพิจารณา ผลกระทบต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรนั้น

๒. การจัดการเป็นเทคนิควิธีการที่ทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจ เต็มใจช่วยเหลือ ให้องค์กรประสบความสำเร็จ ทั้งนี้เพราะมีกระบวนการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานนำทางให้องค์กรไปสู่ความสำเร็จ

๓. การจัดการเป็นการกำหนดขอบเขตในการทำงานของสมาชิกในองค์กรไม่ให้อ้าซ่ากัน ทำให้การปฏิบัติเป็นไปด้วยความราบรื่น รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

๔. การจัดการเป็นการแสวงหาวิธีการที่ดีที่สุดในการปฏิบัติงานให้องค์กรเกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด^๘

แนวคิดการจัดการเริ่มต้นในช่วงที่มีการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษระหว่างศตวรรษที่ ๑๘ - ๑๙ และได้มีการปรับปรุงพัฒนามาเรื่อย ๆ จนแบ่งออกเป็น ๖ กลุ่ม ดังนี้

๑. แนวคิดด้านการจัดการแบบวิทยาศาสตร์ (Scient management school)
๒. แนวคิดด้านการจัดการเป็นกระบวนการ (Management process school)
๓. แนวความคิดด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human relation school)
๔. แนวความคิดด้านระบบสังคม (Social system school)
๕. แนวความคิดด้านคณิตศาสตร์ (Mathematical school)
๖. แนวความคิดด้านระบบ (System school)^๙

Henri Fayol ได้เสนอทฤษฎีการจัดการโดยมีสาระสำคัญในกระบวนการจัดการทุกชนิดประกอบไปด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning) เป็นการคาดการณ์เหตุการณ์ที่จะกระทบถึงธุรกิจล่วงหน้า และการกำหนดแนวทางการปฏิบัติของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์กร (Organizing) เป็นการวางโครงสร้างของงานและอำนาจหน้าที่ตามส่วนประกอบให้เหมาะสม เพื่อให้งานภายในองค์กรสำเร็จ

^๘ พะยอม วงศ์สารศรี, องค์การและการจัดการ, หน้า ๓๙.

^๙ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐.

๓. การบังคับบัญชา (Commanding) เป็นการสั่งการของผู้บริหารแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารที่ดีต้องจะเป็นตัวอย่างและเข้าใจผู้ที่ปฏิบัติงาน

๔. การประสานงาน (Coordinating) เป็นการเชื่อมโยงงานของทุกฝ่ายให้เข้ากันได้ กำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) เป็นการประกันได้ว่ากิจกรรมที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่วางไว้^{๑๐}

กุลิกและเออร์วิค (Gulick and Urwick) เสนอเป็นหลักการกระบวนการจัดการที่เรียกว่า POSDCORB ซึ่งย่อมาจากหน้าที่หลักของการบริหารจัดการ ๗ ประการ คือ

๑. การวางแผน (Planning)
๒. การจัดองค์การ (Organizing)
๓. การคัดเลือกและสรรหาบุคลากร (Staffing)
๔. การอำนวยการ (Directing)
๕. การประสานงาน (Coordinating)
๖. การรายงาน (Reporting)
๗. การงบประมาณ (Budgeting)^{๑๑}

Garson and Overman ได้เสนอหลัก PAFHRIER เป็นคำย่อจากหลักการจัดการสมัยใหม่ ๕ ประการ คือ

๑. PA ย่อมาจาก Policy Analysis คือ การวิเคราะห์นโยบาย รวมถึงการวิเคราะห์ว่าอะไรคือวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายของนโยบายและวิเคราะห์ผลกระทบของนโยบาย

๒. F ย่อมาจาก Financial Management หรือการจัดการด้านการเงินการคลัง

๓. HR ย่อมาจาก Human Resource Management คือ การจัดการด้านทรัพยากรมนุษย์ หมายถึง การคัดเลือกหรือสรรหาบุคลากร การฝึกอบรม การเรียนรู้และพัฒนา ได้รับการมอบหมายอำนาจ (Empowerment) ต้องมีคุณภาพในการทำงานและมีคุณภาพชีวิตด้วย

๔. I ย่อมาจาก Information Management ต้องมีการจัดการด้านสารสนเทศเพื่อประโยชน์ในการตัดสินใจ

๕. ER ย่อมาจาก External Relation ปัจจุบันองค์กรต่างๆ จำเป็นต้องมีความสัมพันธ์กันในเชิง Synergistic และ Symbiotic เพิ่มมากขึ้น จึงต้องมีการจัดการด้านความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นๆ รวมทั้งสังคมและสิ่งแวดล้อม^{๑๒}

^{๑๐} ไพลิน ผ่องใส, การจัดการสมัยใหม่, (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๕๐.

^{๑๑} ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, วิทยาการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพในยุคโลกาภิวัตน์, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๙.

กล่าวโดยสรุป การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการกำหนดทิศทางในการใช้ ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร มีประสิทธิภาพและคุ้มค่า การตัดสินใจอย่างถูกต้อง และการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ การจัดการมีความสำคัญต่อองค์กรช่วยให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้เทคนิควิธีการที่จะทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจ เต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จ

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นฐานหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศชาติ การท่องเที่ยวเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศในทุกมิติ การจัดการการท่องเที่ยวจึงเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวประกอบด้วย

๒.๑.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า ก. เที่ยวไป๒ ไปเพื่อหาความสนุกเพลิดเพลินตามที่ต่าง ๆ^{๑๓}

องค์การสหประชาชาติได้จัดการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ขึ้น ณ กรุงโรม ประเทศอิตาลี เมื่อปี ค.ศ. ๒๕๐๖ และได้ให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทาง (Travel) ที่มีเงื่อนไข ๓ ประการ คือ

๑. การเดินทาง (Travel) หมายถึง การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้างโดยมีการวางแผนการเดินทางจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่ง และใช้ยานพาหนะนำไปเป็นระยะทางไกลหรือระยะทางไกลก็ได้

๒. จุดหมายปลายทาง (Destination) หมายถึง จุดหมายปลายทางที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวแล้วต้องเดินทางกลับที่อยู่เดิมหรือภูมิลำเนาเดิม โดยเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางไปเยือนและใช้ช่วงเวลาหนึ่งอยู่ ณ ที่นั้น ซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่พอเพียงสำหรับตอบสนองความต้องการและความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวที่มาเยือน

๓. ความมุ่งหมาย (Purpose) หมายถึง การมีความมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการเดินทางก็ได้ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ โดยมีความมุ่งหมายในการเดินทางอยู่หลายอย่างด้วยกัน ซึ่งผู้เดินทางคนหนึ่งอาจมีความมุ่งหมายในการเดินทางมากกว่าหนึ่งอย่างก็เป็นได้^{๑๔}

^{๑๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๑๓} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๕๑๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๔.

วรรณภา วงษ์วานิช ได้อธิบายไว้ว่า การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนการเยี่ยมเยือนญาติพี่น้องในพจนานุกรม Webster's Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า "Tourism" หรือ "การท่องเที่ยว" หมายถึง การเดินทางเพื่อสราญใจ การบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ส่วน Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว ผู้ที่เดินทางจากอีกจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อไฝ่หาสุขอารมณ์หรือเพื่อความรู้ทางวัฒนธรรมแล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น คำว่า "การท่องเที่ยว" จึงเป็นคำที่มีความหมายกว้าง มิได้มีความหมายเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจหรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การเคลื่อนย้ายประชากรจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางภายในประเทศและเดินทางระหว่างประเทศ การท่องเที่ยวจึงเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน มีกิจกรรมร่วมกัน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ได้รับความรู้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ในปัจจุบันการท่องเที่ยวจึงเป็นธุรกิจที่กว้างขวาง^{๑๕}

มนัส สุวรรณ และคณะ กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การกระทำอย่างมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่เหมาะสม ยิ่งไปกว่านี้ยังต้องคำนึงถึงสภาพที่แท้จริง รวมทั้งข้อจำกัดต่างๆ ของสังคมและสภาพแวดล้อม การกำหนดแนวทางมาตรการและแผนปฏิบัติการที่ดีต้องคำนึงถึงกรอบความคิดที่ได้กำหนดไว้ มิฉะนั้นแล้วการจัดการท่องเที่ยวจะดำเนินไปอย่างไรทิศทางและประสบความสำเร็จ^{๑๖}

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยว หมายถึง การวางแผนการท่องเที่ยวและดำเนินการให้เป็นไปตามแผน โดยมีการจัดองค์การบริหารงานบุคคล การอำนวยการและการควบคุมอย่างเหมาะสม เพื่อให้เป็นไปตามแผนที่ได้วางไว้พร้อมทั้งมีการประเมินผลการท่องเที่ยวด้วย^{๑๗}

ไพฑูรย์ พงสะบุตร ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งมิใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคล และเป็นการไปเยือนชั่วคราว โดยไม่ใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๑๘} นอกจากนี้ บุบผา คุ้มมานนท์ ยังได้กล่าวเสริมอีกว่าการท่องเที่ยวนอกจากเป็นการเดินทางไปแล้วกลับใช้เวลาเพียงชั่วคราว เพื่อพำนัก ณ จุดหมาย

^{๑๕} วรรณภา วงษ์วานิช, ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒), หน้า ๔-๕.

^{๑๖} มนัส สุวรรณ และคณะ, โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล, (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๙.

^{๑๗} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๗.

^{๑๘} ไพฑูรย์ พงสะบุตร, คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์, (กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖), ไม่ปรากฏหน้า.

ปลายทางพร้อมกับแสวงหาความสุขสงบ ในระยะเวลาหนึ่งแล้วจะเดินทางกลับ^{๑๙} อย่างไรก็ตาม นิคม จารุมณี ได้สรุปว่า การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพ^{๒๐}

กุลวรา สุวรรณพิมล ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวไว้ดังต่อไปนี้

๑. การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างแต่สามารถกำหนดได้โดยมีเงื่อนไขที่สำคัญ ๓ ประการ ซึ่งเป็นเงื่อนไขตามหลักสากลโดยเฉพาะขององค์การการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ คือ

- ๑) ต้องเป็นการเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
- ๒) ต้องเป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
- ๓) ต้องเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ในกรณีนั้น

๒. นักท่องเที่ยว (Tourist) คือผู้มาเยือนชั่วคราวซึ่งมักจะพามาพักอาศัยอยู่ในประเทศที่มาเยือนอย่างน้อย ๒๔ ชั่วโมง เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ดังนี้

- ๑) เพื่อพักผ่อน ความเพลิดเพลิน เพื่อสุขภาพ เพื่อการศึกษา การกีฬาหรือประกอบศาสนกิจ
- ๒) เพื่อจัดดำเนินธุรกิจ การปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การปฏิบัติเกี่ยวกับครอบครัว และการประชุมต่างๆ
- ๓) เพื่อเยี่ยมครอบครัวญาติพี่น้อง
- ๔) เพื่อราชการ การติดต่องานของราชการ
- ๕) เพื่อประชุมสัมมนา^{๒๑}

ปัจจุบันนี้การท่องเที่ยวถือได้ว่าเป็นมีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีความร่วมมือระหว่างประเทศในอันที่จะสนับสนุนส่งเสริมอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้ารวมทั้งการนำรายได้เข้าประเทศหรือเข้าท้องถิ่นนั้นๆ มีหลายประเทศที่มีรายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศ ซึ่งก็รวมทั้งประเทศไทยด้วย ทางด้านสังคมการท่องเที่ยวทำให้

^{๑๙} บุบผา คุมมานนท์, ผลงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ลานนา, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา, ๒๕๒๗).

^{๒๐} นิคม จารุมณี, การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖), หน้า ๑.

^{๒๑} กุลวรา สุวรรณพิมล, หลักการมัคคุเทศก์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒-๑๓.

เกิดการติดต่อกันระหว่างคนในประเทศหรือในท้องถิ่นต่างๆ กัน มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการ ทางด้านนันทนาการและการพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนสร้างเสริมประสบการณ์และความรู้ให้แก่ผู้ที่มีโอกาสได้เดินทางท่องเที่ยว ทางด้านการท่องเที่ยวเป็นการช่วยทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างคนต่างชาติและคนต่างถิ่น จากการศึกษาที่ได้มีโอกาสพบปะติดต่อกันและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ดังคำขวัญในปีการท่องเที่ยวสากลขององค์การสหประชาชาติเมื่อ พ.ศ.๒๕๑๐ ว่า การท่องเที่ยว คือ หนังสือเดินทางที่นำไปสู่สันติภาพ (Tourism is the passport to peace)^{๒๒}

สรุปได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวเป็นกระบวนการจัดการที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้นๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่สอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎีและแนวคิดที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๒ ความสำคัญของการท่องเที่ยว

นักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

ศรัญญา วรากุลวิทย์ ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวนำมาซึ่งประโยชน์ต่อประเทศหลายประการ ดังนี้

- ๑) เป็นการเพิ่มรายได้ประชาชาติ
- ๒) มีผลต่อการเพิ่มภาษี
- ๓) ช่วยแก้ไขปัญหาดุลการชำระเงิน
- ๔) บังเกิดผลต่อการสร้างงานและการจ้างแรงงาน ทำให้เกิดการแพร่กระจายรายได้

อย่างกว้างขวาง^{๒๓}

กุลวรรณา สุวรรณพิมล ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑. ความสำคัญต่อเศรษฐกิจ

๑) ก่อให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศมีส่วนช่วยให้ประเทศได้รับรายได้ในรูปของเงินตราต่างประเทศ และรายได้ดังกล่าวก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกไปขายในต่างประเทศ แต่เป็นสินค้าส่งออกประเภท “ไม่เห็นตัวสินค้า” (Invisible Export) ซึ่งมีผลให้การเงินระหว่างประเทศดีขึ้น เช่น ประเทศเม็กซิโก สเปน ออสเตรเลีย สหรัฐอเมริกา และยิ่งขึ้น ทางด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมท่องเที่ยวสามารถสร้างอาชีพต่างๆ ให้แก่คนในท้องถิ่น

^{๒๒} ไพฑูรย์ พงศบุตร, เรื่องเดียว, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๒๓} ศรัญญา วรากุลวิทย์, **ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เพ็ญฟ้าพรินต์, ๒๕๔๗), หน้า ๙.

บางประเทศก็สามารถนำเงินมาพัฒนาประเทศจนสามารถทัดเทียมกับประเทศข้างเคียง เช่น อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เป็นต้น

๒) การช่วยให้คนมีงานทำมากขึ้น รายได้จากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นรายได้ที่กระจายไปสู่ประชากรทั่วประเทศ ดังนั้นภูมิภาคต่างๆ ก็มีการพัฒนาเพิ่มขึ้นมีการสร้างสิ่งใหม่ เกิดอาชีพใหม่ และมีความต้องการแรงงานจำนวนมาก

๓) ช่วยให้อุตสาหกรรมการเงินระหว่างประเทศ โดยเฉพาะในด้านดุลการชำระเงินดียิ่งขึ้น เพราะรายได้จากนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศเป็นไปในรูปแบบของการขายสินค้าและบริการภายในประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวของชาวไทยที่ท่องเที่ยวภายในประเทศก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันในการลดปัญหาการนำเงินตราออกไปใช้นอกประเทศ

๔) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและยังก่อให้เกิดการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ และการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่สิ้นเปลืองวัตถุดิบมากนัก

๕) การท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างสรรค์ความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆ เป็นตัวนำให้เกิดการลงทุนในหมวดอุตสาหกรรมอื่นๆ รวมทั้งการพัฒนาแถบภูมิภาคของรัฐบาลในด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ทั้งสาธารณูปโภค ถนนหนทาง การประปา การติดต่อสื่อสาร ไฟฟ้า เป็นต้น

๒. ความสำคัญต่อสังคมวัฒนธรรม

๑) ช่วยให้สภาพแวดล้อมของท้องถิ่นดีขึ้น หากสถานที่ใดมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับสภาพความเสื่อมโทรม ความสกปรกหรือความไม่ปลอดภัย ก็จะไม่เป็นที่ประสงค์ที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไป เพราะนักท่องเที่ยวประสงค์จะไปสัมผัสสภาพธรรมชาติของท้องถิ่นความสะอาดสบายที่พอสมควรและมีความปลอดภัย

๒) ช่วยให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่เดินทางไปถึง ซึ่งเปรียบเทียบเสมือนการทำให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างประชาชนและมีส่วนในการส่งเสริมสร้างสัมพันธไมตรีความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของประเทศและผู้มาเยือน เช่น การให้การต้อนรับตามประเพณีไทย การช่วยเหลือนักท่องเที่ยว การจัดเทศกาลประเพณีต่างๆ นอกจากนี้การท่องเที่ยวทำให้รับทราบถึงอารยธรรมที่แตกต่างออกไป ขณะเดียวกันผู้ที่อยู่ในท้องถิ่นก็ได้รับทราบถึงสิ่งแปลกๆใหม่ๆ ที่คนเดินทางไปมีพฤติกรรมหรืออารยธรรมเป็นเช่นไร เพื่อนำเอาส่วนดีมาปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

๓) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างเลื่อมล้ำระหว่างสังคมเมือง และสังคมชนบท เป็นการลดปัญหาการย้ายถิ่นที่อยู่อพยพเข้ามาหางานทำหรือเสี่ยงโชคในเมืองใหญ่ๆ ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมประเพณี^{๒๔}

^{๒๔} กุลวรา สุวรรณพอมล, หลักการมัคคุเทศก์, หน้า ๓๔-๓๕.

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญของการท่องเที่ยวว่า

ด้านเศรษฐกิจ

- ๑) การท่องเที่ยวทำให้เกิดรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศเป็นจำนวนมาก
- ๒) รายได้ที่เข้ามาในรูปเงินตราทั้งในประเทศและต่างประเทศจากการท่องเที่ยวมีส่วนช่วยในการสร้างเสถียรภาพให้ดุลภาพของการชำระเงินได้
- ๓) รายได้จากท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดการจ้างงาน การท่องเที่ยวกระตุ้นให้เกิดการผลิตและนำเอาทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งในระบบเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการใช้จ่ายต่อ ๆ กันไปอีกหลายรอบ เพราะเมื่อมีการใช้จ่ายเกิดขึ้นครั้งหนึ่งจะก่อให้เกิดรายได้แก่คนบางกลุ่มหรือกิจกรรมบางประเภท บุคคลหรือกิจกรรมที่ได้รับรายได้นี้จะนำรายได้ส่วนหนึ่งใช้จ่ายต่อไปเรื่อยๆ
- ๔) การท่องเที่ยวไม่มีขีดจำกัดในการผลิตและการจำหน่าย เนื่องจากการท่องเที่ยวมีได้ทั้งดินฟ้าอากาศเป็นหลักเช่นเดียวกับการเกษตร ผลผลิตที่นำเสนอต่อนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความงามตามธรรมชาติ ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมของชาติ ในขณะที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มทวีมากขึ้นทุกปีอาจมาจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ความสะดวกรวดเร็วของการคมนาคม ค่าใช้จ่ายในการเดินทางถูกลง

ด้านสังคม

- ๑) การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่อื่น ได้มีโอกาสพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกัน มีส่วนช่วยเสริมสร้างสัมพันธไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกัน เป็นการลดช่องว่างทางสังคมของประชากรได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความสงบสุขในสังคม
- ๒) การท่องเที่ยวมีส่วนในการส่งเสริมความสัมพันธ์ของมนุษยชาติ ก่อให้เกิดสันติภาพ ความเป็นมิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน
- ๓) การท่องเที่ยวช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการหลังไหลและการเคลื่อนย้ายเข้ามาหางานทำในเมืองของประชาชนชนบท

ด้านการสนับสนุน ฟื้นฟู อนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณี

การสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาติ ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีมรดกทางวัฒนธรรมเป็นของตนเองมาเป็นความภูมิใจและความหวงแหน การฟื้นฟูเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวจึงเป็นการรักษาสิ่งดีงามเหล่านี้ไว้เพื่ออนุชนรุ่นหลังด้วย ดังจะเห็นได้จากงานฟื้นฟูประเพณีต่างๆ ให้มีรูปแบบที่เหมาะสมมากขึ้นโดยคงรักษาจุดมุ่งหมายเดิมไว้ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เข้าพรรษา ฯลฯ

ด้านสุขภาพ

การที่ได้มีโอกาสเดินทางพักผ่อนตามความพึงพอใจไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวธรรมชาติอันงดงาม การไปยิมนวดสปาหรือการได้เที่ยวชมความเจริญก้าวหน้าของเมืองใหญ่ๆ ได้พบเห็นสิ่งที่ยังไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อน ย่อมทำให้เกิดความเบิกบาน ความสบายใจจะช่วยบรรเทาความเหน็ดเหนื่อยเคร่งเครียดจากการทำงานได้ เป็นผลให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีขึ้น

ด้านการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น

เมื่อเกิดการท่องเที่ยวไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศไปยังชนบทที่ห่างไกล ไปยังป่าเขา แม่น้ำลำธารก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ทำให้เกิดการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งภาครัฐบาลและภาคเอกชนร่วมมือกันในการรักษาสภาพต่างๆ ไว้ไม่ให้ถูกทำลายด้วยความตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวก็จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงรักษาสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ดีขึ้น^{๒๕}

กล่าวโดยสรุป การท่องเที่ยวถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น เป็นการสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ยังเป็นผลดีต่อสุขภาพร่างกาย จิตใจ และยังช่วยปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อม

๒.๒.๓ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

หากพิจารณาองค์ประกอบของการท่องเที่ยวจะพบว่า การท่องเที่ยวต้องอาศัยองค์ประกอบต่างๆ กันหลายปัจจัย จึงจะส่งผลให้การท่องเที่ยวประสบความสำเร็จสร้างความประทับใจและผลกำไร การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมใหญ่ที่มีองค์ประกอบเป็นอุตสาหกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมจำนวนมาก ได้แก่ อุตสาหกรรมการขนส่ง อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมที่พักแรม อุตสาหกรรมนันทนาการ อุตสาหกรรมการผลิตสินค้าและบริการข้างเคียงต่างๆ ซึ่งได้มีผู้กำหนดแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไว้ ดังนี้

Pike Steven กล่าวถึงคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่า เป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยว ประสบการณ์ และการนำเสนอทรัพยากรที่จับต้องไม่ได้อื่นๆ แก่ผู้บริโภค สิ่งสำคัญแหล่งท่องเที่ยวเป็นสถานที่ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาเยี่ยมชมหรือพักอาศัย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวควรประกอบด้วยองค์ประกอบ ๖ ประการ ได้แก่ ความสามารถในการจัดโปรแกรมการ

^{๒๕} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๑-๑๓.

ท่องเที่ยว ความสามารถในการเข้าถึง สิ่งดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก กิจกรรม และการบริการ แหล่งท่องเที่ยว^{๒๖}

ไพฑูรย์ พงศบุตร และคณะ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) หมายถึง การเดินทางไปเยือนสถานที่ต่างถิ่นซึ่งมิใช่เป็นที่พำนักอาศัยประจำของบุคคล และเป็นการไปเยือนชั่วคราว โดยมิใช่เพื่อเป็นการประกอบอาชีพหรือหารายได้^{๒๗} นอกจากนี้ บุปผา คุมนานนท์ ยังได้กล่าวเสริมอีกว่า การท่องเที่ยวนอกจากเป็นการเดินทางไปแล้วกลับใช้เวลาเพียงชั่วคราว เพื่อพำนัก ณ จุดหมายปลายทางพร้อมกับแสวงหาความสุขสงบ ในระยะเวลาหนึ่งแล้วจะเดินทางกลับ^{๒๘} อย่างไรก็ตาม นิคม จารุมณี ได้สรุปว่า การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๑. การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติ ไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว
๒. เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ
๓. การเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่มิใช่เพื่อการประกอบอาชีพ^{๒๙}

พยอม ธรรมบุตร ได้แบ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเป็น ๕ ประเภทดังนี้

๑. การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การมีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น สนามบิน ระบบคมนาคม ตลอดจนบริการด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่งทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมายปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction)

๒. การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่างๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ โฮมสเตย์ ที่พักแรมประเภทต่างๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่างๆ กัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สรรพขวาน้ำ บาร์ ฟิตเนสเซ็นเตอร์ ซาวน่า ศูนย์กลางธุรกิจและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ

๓. แหล่งท่องเที่ยว (Attractions) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ซึ่งอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น ดอยอินทนนท์ ความหลากหลายทางชีวภาพของเทือกเขาหิมาลัยหรือแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งแสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม ตลอดจนการท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น

^{๒๖} S. D. Pike, *Destination Marketing: an integrated marketing communication approach*, (Butterworth-Heinemann: Burlington, MA., 2008), p. 134.

^{๒๗} ไพฑูรย์ พงศบุตร, *คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์*, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๒๘} บุปผา คุมนานนท์, *ผลงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ลานนา*, ไม่ปรากฏหน้า.

^{๒๙} นิคม จารุมณี, *การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว*, ไม่ปรากฏหน้า.

๔. กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist Activities และ Recreational Activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบัน เพราะการท่องเที่ยวมิได้หมายถึงเพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ ความงามของธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเดินป่าศึกษาระบบนิเวศเขตเส้นศูนย์สูตรในป่าดิบชื้น การล่องแก่งในแม่น้ำ ท่องถ้ำ การปีนหน้าผา การดำน้ำในรูปแบบ Scuba Diving หรือ Snorkeling การพายเรือแคนูในบริเวณป่าชายเลน การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การดำนา การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ (Experience) ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้

๕. บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา ฯลฯ^{๓๐}

องค์ประกอบทั้ง ๕ ประการควรปรากฏอยู่บนระบบฐานข้อมูลการจัดการการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทุกแห่งที่เป็นจุดหมายปลายทาง (Destination Management System: DMS)

ดังนั้น การท่องเที่ยวแม้มีปัจจัยหลายอย่างเป็นองค์ประกอบ แต่องค์ประกอบขั้นพื้นฐานที่สำคัญด้านการท่องเที่ยวสรุปได้ ๓ ประการ หรือ 3A's ดังต่อไปนี้

๑. สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attractions) เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดของสถานที่ท่องเที่ยวที่ต้องมีสิ่งดึงดูดใจอย่างใดอย่างหนึ่งในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนสถานที่นั้นๆ ซึ่งมีสิ่งดึงดูดใจย่อมแตกต่างกันไปตามประเภทของสถานที่ท่องเที่ยว โดยนักท่องเที่ยวแต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มก็จะมี ความสนใจในสิ่งดึงดูดที่ความแตกต่างกัน

๒. เส้นทางคมนาคมขนส่งเข้าถึง (Accessibility) สถานที่ท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีเส้นทางหรือโครงข่ายขนส่งที่สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น ตลอดจนสามารถติดต่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียง แต่ถ้าขาดเส้นทางคมนาคมขนส่งแล้ว แม้ว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะมีความน่าสนใจเท่าใดย่อมไร้ความหมายอย่างสิ้นเชิง เพราะไม่สามารถเดินทางไปเยี่ยมชมได้

๓. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกมีไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนแหล่งท่องเที่ยวให้ได้รับความสุข ความสบาย และประทับใจ เช่น บริการร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก และห้องน้ำ เป็นต้น

^{๓๐} พยอม ธรรมบุตร, เอกสารประกอบการเรียนการสอนการเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙), หน้า ๑-๓.

๒.๒.๔ ลักษณะของการท่องเที่ยว

อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวมีหลายลักษณะด้วยกัน ขึ้นอยู่กับจุดหมายปลายทางในการท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวและประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการท่องเที่ยวได้ ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวเพื่อสันทนาการ (Recreational tourism) เป็นการเข้าร่วมในการแข่งขัน กีฬา เล่นกีฬา แชน้ำพุ แร่รักษาโรค การอาบแดด และการสมาคมกันในสิ่งแวดล้อมที่ผ่อนคลายจิตใจ

๒. การท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัล (Intensive tourism) เป็นการท่องเที่ยวจัดขึ้นเพื่อเป็นรางวัลแก่พนักงาน เป็นสวัสดิการของหน่วยงาน และบริษัทห้างร้านต่างๆ เพื่อดูงาน การสันทนาการ โดยหน่วยงานเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมด

๓. การท่องเที่ยวเพื่อชมประวัติศาสตร์ (Historical tourism) เป็นการท่องเที่ยวพิพิธภัณฑสถานและโบสถ์เก่าๆ ที่เน้นความรุ่งเรืองในอดีต อาจเป็นการเยือนอนุสาวรีย์ โบสถ์ วิหาร วัดต่างๆ

๔. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business tourism) มีลักษณะเด่นคือ การประชุมหรือพบปะกันหรือการสัมมนา ซึ่งมักจะรวมการท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ ด้วย

๕. การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรม (Culture tourism) เป็นการเดินทางเพื่อสัมผัส และในบางครั้งเข้าร่วมวิถีชีวิตเก่าๆ ที่ทำได้ยาก ท้องถิ่นเก่าๆ ที่มีความน่าสนใจ เป็นที่ดึงดูดความสนใจ

๖. การท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ (Ethnic tourism) เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ที่จะสังเกตเห็น แสดงออกทางวัฒนธรรมและแบบแผนการใช้ชีวิตของประชากรต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งรวมทั้งการไปเยือนบ้านเกิดเมืองนอน การเข้าร่วมพิธีกรรมรำฟ้อน และเข้าร่วมพิธีทางศาสนาต่าง ๆ

๗. การท่องเที่ยวเพื่อสิ่งแวดล้อม (Environmental tourism) คล้ายคลึงกับการท่องเที่ยวเพื่อชาติพันธุ์ แต่เน้นสิ่งดึงดูดใจที่เป็นสิ่งธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากกว่าเน้นที่ชาติพันธุ์มนุษย์ การกลับคืนสู่ธรรมชาติ และการชื่นชมต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับพื้นที่ภาพ

๘. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาและเรียนรู้ หาประสบการณ์ที่ไม่สามารถหาได้ในห้องเรียน^{๓๑}

กล่าวโดยสรุปลักษณะของการท่องเที่ยวแบ่งได้จากจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว จึงมีลักษณะของการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตามความสนใจของนักท่องเที่ยว

^{๓๑} อุดม เขยกิจวงศ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘), หน้า ๔๒-๔๙.

๒.๒.๕ ประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

ราณี อิลิชัยกุล ได้จำแนกประเภททรัพยากรการท่องเที่ยวตามลักษณะของ ทรัพยากรได้ ๔ ประเภท คือ

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองและมีความงดงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบ ป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก ชายหาด เกาะแก่ง ปะการัง สัตว์ป่า พรรณพืช เป็นต้น

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และศาสนสถาน หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี และศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น

๓. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์

๔. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว^{๓๒}

วินิจ วีรียงกูร ได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. ประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา น้ำตก ถ้ำ น้ำพุร้อน บ่อน้ำร้อน เขตสงวนพันธุ์สัตว์ สวนสัตว์ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยานสวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ เขื่อน อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืดและอ่างเก็บน้ำ เป็นต้น

๒. ประเภทโบราณวัตถุสถานและศาสนา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีหรือศาสนา ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑสถาน พิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน กำแพงเมือง คูเมือง อนุสาวรีย์และอนุสรณ์สถาน

๓. ประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่งในลักษณะของพิธีงานประเพณี ความเป็นอยู่วิถีชีวิต เช่น หมู่บ้านชาวเขา สภาพชีวิตในชนบท ศูนย์วัฒนธรรม สินค้าพื้นเมือง ไร่ สวน พืช ผัก ผลไม้ และเหมือง^{๓๓}

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี ได้กล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) หมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวซึ่งนอกจากจะเป็นทั้งวัตถุประสงค์และเป็นส่วนหนึ่งของ

^{๓๒} ราณี อิลิชัยกุล, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว, เอกสารประกอบการเรียนการสอน เรื่อง หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๖), หน้า ๓๘. (อัดสำเนา).

^{๓๓} วินิจ วีรียงกูร, การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว, (กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๗๐-๗๑.

อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะ “ขาย” ให้แก่นักท่องเที่ยว อาจจะกล่าวได้ ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา “ซื้อ” กัน ถึงที่ตั้งอยู่ของสินค้า และได้แบ่งประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่มีความสวยงาม หรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชมได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ชายทะเล เกาะแก่ง ภูมิทัศน์ และสภาพภูมิศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงบริเวณซึ่งมนุษย์ได้เข้าไปปรับปรุง ตกแต่ง เพิ่มเติมในบางส่วนให้ความงามของธรรมชาติเด่นชัดขึ้น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ เขื่อนและสถานที่ตากอากาศต่างๆ

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่มนุษย์เราได้สร้างสรรค์ขึ้น ตามวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดในทางการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน อนุสรณ์สถานและพิพิธภัณฑ์

๓. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือ และสืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทยริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา หมู่บ้านประมง งานเทศกาลประเพณี ศูนย์แสดงวัฒนธรรม ประเพณี และสวนสนุก เป็นต้น^{๓๔}

กล่าวโดยสรุป ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งออกได้เป็นทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

๒.๒.๖ รูปแบบการท่องเที่ยว

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ได้กล่าวถึงรูปแบบการท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

๑) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวไปในสถานที่ที่เป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ สังคมหรือชุมชนตามธรรมชาติ เพื่อชื่นชมและเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การเดินป่า การดำน้ำ การศึกษาวิถีชีวิต เป็นต้น

๒) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรมสวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และสัตว์เลี้ยง แหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่างๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัย

^{๓๔} วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์, “การท่องเที่ยว”, ในตำราเอกสารวิชาการ, (กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราและเอกสารวิชาการ หน่วยงานพิเศษ, ๒๕๓๓), หน้า ๘๙-๙๐.

ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรมทางการเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

๓) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งๆ ที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการด าเนินชีวิตศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิต ของบุคคลในแต่ละยุคสมัย นักท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้ประเทศไทยมี แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมากมาย การท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่นิยม คือ “โฮมสเตย์” นักท่องเที่ยวจะได้เข้าไปพักอาศัยกับชาวบ้านในชุมชน และดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้าน

๔) การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวรูปแบบนี้สามารถแบ่งออกได้ ๒ ประเภท ได้แก่

๔.๑ การท่องเที่ยวเชิงบำบัดรักษาสุขภาพ (Health Healing) เป็นการท่องเที่ยวที่ ผนวกโปรแกรมการทำกิจกรรมบำบัดหรือฟื้นฟูโรค

๔.๒ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Health Promotion) เป็นการท่องเที่ยวไปใน แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และพักในโรงแรมหรือรีสอร์ทหรือศูนย์สุขภาพ ร่วมทำกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ สถานที่นั้นๆ จัดขึ้น เช่น การนวดแผนไทย บริการอาบน้ำแร่ เป็นต้น^{๓๔}

UNWTO (องค์การท่องเที่ยวโลก) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ๓ รูปแบบ ได้แก่

๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based Tourism) ประกอบด้วย

๑.๑ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยว อย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่ เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบ นิเวศอย่างยั่งยืน

๑.๓ การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่ง ธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรงถ้ำ น้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิ ทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศึกษาระบบนิเวศของหิน ดิน แร่ ต่างๆ และ

^{๓๔} กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว, หน้า ๑๕-๑๖.

ฟอสซิล ได้ความรู้ได้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๑.๔ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๑.๕ การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อการไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคา ฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจักราศีที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยจักรวาล มีความรู้ความประทับใจความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐาน การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based Tourism) ประกอบด้วย

๒.๑ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้รับความรู้และมีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น พื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยที่ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๒ การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียะศิลป์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพ พิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้และมีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา สภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยว มีเอกลักษณ์พิเศษ มีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ทุ่มผลงานสร้างสรรค์และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา มรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๓. รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

๓.๑ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ ได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษา

สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (Health beauty and Spa)

๓.๒ การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำรู้สัจธรรมแห่งชีวิต มีการฝึกทำสมาธิเพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดี เพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่าง งานศิลปะ หัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓.๓ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านภูไทย หมู่บ้านชาวกูย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ้อ เป็นต้น เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่ เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๔ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจ ในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สนุกเกอร์ กระดานโต้คลื่น สกีน้ำ เป็นต้น ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนาน ตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๓.๕ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๓.๖ การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือนเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความเพลิดเพลินเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๓.๗ การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตบั้นปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิตคือการท่องเที่ยว โดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนานๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๓.๘ การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่อำนาจซื้อของกลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้านั้นๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอางจากภูมิภาคหรือจังหวัดต่างๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้ เป็นการให้รางวัลและจูงใจให้แก่อำนาจซื้อ โดยออกค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าที่พักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจูงใจรายการพักผ่อนตั้งแต่ ๒-๗ วัน เป็นรายการนำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวต่างๆ อาจเป็นรายการนำเที่ยวแบบผสมผสานหรือรายการนำเที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๓.๙ การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม (MICE หมายถึง M=meeting/I=incentive/C=conference/E=exhibition) เป็นการจูงใจให้แก่อำนาจซื้อของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจูงใจก่อนการประชุม (pre-tour) และการจูงใจรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (post-tour) โดยการจูงใจรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรงหรือสำหรับผู้เข้าร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียวหรือรายการท่องเที่ยวพักผ่อน ๒-๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมา รวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๓.๑๐ การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของผู้จัดการการท่องเที่ยว คัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น นำมาจูงใจรายการนำเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาว ตั้งแต่ ๒-๗ วันหรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agro-historical tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo-historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agro-cultural Tourism) เป็นต้น^{๓๖}

นอกจากนี้ในปัจจุบันการท่องเที่ยวได้พิจารณาจากความต้องการหรือพฤติกรรมนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมส่งผลให้มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีแนวคิดใหม่ขึ้นมา เช่น Green tourism ที่คนมาท่องเที่ยวมีความต้องการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือช่วยลดภาวะโลกร้อน เช่น การท่องเที่ยวในเกาะสมุย หรือ War tourism ที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสกับอดีตในสมัยสงคราม เช่น การท่องเที่ยวสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี หรือ Volunteer tourism ที่นักท่องเที่ยวเป็นอาสาสมัครมาช่วยทำ

^{๓๖} Goeldner, C. R. and Ritchies, B.J., *Tourism: Principles, practices and philosophies*, (New Jersey: John Wiley and Sons, 2006), p. 95-96.

กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในสถานที่และเดินทางท่องเที่ยวต่อ เช่น การที่มีอาสาสมัครมาช่วยงานสีนามิในประเทศไทย เป็นต้น

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับอารยสถาปัตยกรรม

๒.๓.๑ ความเป็นมาของอารยสถาปัตยกรรม

อารยสถาปัตยกรรม (Universal Design) เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในสหรัฐอเมริกา เนื่องจากจำนวนของคนพิการมีมากขึ้น และสิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ก็เป็นอุปสรรคสำหรับคนเหล่านั้น ดังนั้น ในปี ค.ศ. ๑๙๙๐ สมาคมมาตรฐานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาจึงได้ออกกฎหมายคนพิการ (The American Disabilities Act) ขึ้น เพื่อกำจัดอุปสรรคต่อคนพิการโดยรับรองสิทธิของคนพิการให้ทัดเทียมกับคนทั่วไป แต่กฎหมายนี้ยังใช้ไม่ได้กับสินค้าหรือบริการทุกอย่าง ผู้ริเริ่มแนวคิดการออกแบบเพื่อคนทั้งมวลคือ นาย Ronald L. Mace ศาสตราจารย์มหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นคนพิการ ได้เริ่มต้นทดลอง ออกแบบ ดัดแปลงของใช้ส่วนตัวของตนเอง หลังจากนั้นได้นำหลักการนี้มาใช้สำหรับการพัฒนาออกแบบผลิตภัณฑ์สำหรับคนพิการ และต่อยอดจนเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อคนทั้งมวล โดยเน้นความทัดเทียมของบุคคลทุกคนที่สามารถใช้ผลิตภัณฑ์/บริการที่ออกแบบอย่างเดียวกันได้ อันจะเป็นส่วนช่วยลดความแปลกแยก/แตกต่างของบุคคลในสังคมองค์การสหประชาชาติพยายามเผยแพร่และส่งเสริมแนวคิดในเรื่องอารยสถาปัตยกรรมเพื่อให้คนพิการได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตในอาคารและสิ่งแวดล้อมตามโครงการ Promotion of Non-Handicapping Physical Environment for Disabled Persons มีการเผยแพร่และส่งเสริม เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๙๕ ได้มีการเผยแพร่หลักการของอารยสถาปัตยกรรม เวอร์ชัน ๑.๑ (Universal Design Version 1.1) และพัฒนาเป็นเวอร์ชัน ๒.๐ ออกเผยแพร่เมื่อเดือนเมษายน ค.ศ. ๑๙๙๗ เป็นการออกแบบสิ่งแวดล้อม การสร้างสถานที่และสิ่งของต่างๆ เพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในสังคมสามารถใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน โดยไม่ต้องมีการดัดแปลงพิเศษหรือเฉพาะเจาะจงเพื่อบุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

๒.๓.๒ ความสำคัญของอารยสถาปัตยกรรม

กฤษณะ ละไล ได้กล่าวว่า อารยสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งสำคัญมีความจำเป็นของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ด้วยเหตุผล ๕ ประการ ดังนี้

๑) ผู้สูงอายุกำลังจะล้นโลก ปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยกำลังเดินไปสู่ความเป็นสังคมผู้สูงอายุ มนุษย์จะมีอายุยืนยาวขึ้นและต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดความสะดวก และปลอดภัยในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น ข้อมูลจากองค์การสหประชาชาติ (UN) ระบุว่าปัจจุบัน ประชากรโลกมีจำนวนกว่า ๗,๐๐ ล้านคน มีผู้สูงอายุที่อายุเกิน ๖๐ ปีขึ้นไป จำนวน ๘๙๓ ล้านคนหรือคิดเป็นร้อยละ ๑๒.๘ ในจำนวนนี้ มีผู้ที่มีอายุเกิน ๑๐๐ ปี มาก

ถึง ๓๔๐,๐๐๐ คน และมีแนวโน้มว่า ประชากรผู้สูงอายุจะเพิ่มขึ้นอีกราว ๒๐๐ ล้านคน ภายในอีกไม่เกิน ๑๐ ปีข้างหน้า หมายความว่า ภายในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ จำนวนประชากรผู้สูงอายุทั่วโลกจะมีมากกว่า ๑,๐๐๐ ล้านคน

๒) ประชากรโลกจะมีคนพิการมากขึ้น คนพิการหรือคนที่จำเป็นต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในโลกยุคปัจจุบัน และอนาคตจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เพราะความพิการส่วนใหญ่ไม่ได้มาจากความพิการโดยกำเนิดแล้ว แต่เป็นความพิการที่มาจากความเจ็บไข้ได้ป่วย และอุบัติเหตุ รวมถึงความพิการที่มาจากสภาพความแก่ชรา

๓) กฎหมายบังคับให้ทำในปัจจุบันประเทศที่เจริญแล้วทั่วโลก เช่น ญี่ปุ่น อเมริกา อังกฤษ เยอรมนี ฯลฯ มีการออกกฎหมายบังคับให้สถานที่สาธารณะ และตึกอาคารต่าง ๆ จะต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อคนทั้งมวล อย่างไรก็ตาม ในช่วง ๑๕ ปีมานี้ ประเทศไทยได้มีกฎหมายหลายฉบับออกมามีผลบังคับใช้ เช่น กฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กฎกระทรวงมหาดไทยปี พ.ศ. ๒๕๔๘ และกฎกระทรวงการพัฒนาสังคมฯ ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นต้น ซึ่งมีผลบังคับใช้ให้การออกแบบสร้างทำตึกอาคาร และสถานที่สาธารณะทุกแห่ง จะต้องมีการสถาปัตยกรรม คือ ต้องจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ สำหรับคนพิการ และผู้สูงอายุด้วยแล้วเช่นกัน

๔) กติกาโลก อารยสถาปัตย์ หรือ Universal Design เป็นภาษาสากล และกติกาสากลของโลกยุคปัจจุบัน และอนาคต ดังจะเห็นได้ว่าในทุกประเทศที่เจริญแล้วพัฒนาแล้ว แม้แต่ในบางประเทศที่กำลังพัฒนา ก็จะต้องมีสิ่งเหล่านี้ ด้วยเหตุนี้ “อารยสถาปัตย์” จึงเป็นเสมือนดัชนีชี้วัดความเจริญรุ่งเรืองของประเทศต่างๆ ในโลกยุคปัจจุบันได้อีกทางหนึ่ง ยิ่งตอนนี้ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน เราจึงต้องตระหนักถึงเรื่องนี้ให้มาก เพราะถ้ายังไม่มีอารยสถาปัตย์ในการปรับปรุงและพัฒนาบ้านเมือง เราก็จะไม่เป็นที่ยอมรับในเวทีโลก เพราะนั่นเท่ากับว่าเราไม่ดูแลใส่ใจผู้สูงอายุคนพิการ รวมถึงผู้ป่วยพักฟื้น ยังมีการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งอาจทำให้เราถูกมองว่าเป็นกลุ่มประเทศที่ยังล้าหลังป่าเถื่อน

๕) การออกแบบบ้านเมืองให้มีอารยสถาปัตย์ แสดงให้เห็นถึงความไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต เพราะวันหนึ่งเราเองอาจต้องพึ่งพาอารยสถาปัตย์ ต้องใช้สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ผู้มีปัญหาด้านสุขภาพ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเล็ก หรือมีภาระหน้าที่ต้องดูแลบิดามารดา/ผู้สูงอายุ ซึ่งการปฏิบัติด้วยความไม่ประมาทนี้เป็นไปตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา^{๓๗}

^{๓๗} กฤษณะ ละไล, กฤษณะทวีร์ อารยสถาปัตย์, (กรุงเทพฯ: NextBook, ๒๕๕๖), หน้า ๙ - ๑๒.

๒.๓.๓ หลักการของอารยสถาปัตยกรรม

หลักการออกแบบที่สำคัญของอารยสถาปัตยกรรม มี ๗ ประการ ได้แก่

๑. ความเสมอภาค เท่าเทียมกัน (Equitable Use) ทุกคนในสังคมใช้งานได้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ การออกแบบสร้างความเท่าเทียมกันในการใช้สอยของผู้ใช้ที่อายุต่างกันและต่างความสามารถ เช่น การออกแบบเคาน์เตอร์ที่มีความสูงต่างระดับ สำหรับให้บริการผู้ใช้รถเข็น(Wheel chair) หรือ เด็กสามารถใช้งานได้อย่างสะดวก

๒. ความยืดหยุ่นในการใช้งาน (Flexibility in Use) สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ การออกแบบรองรับการใช้สอยจากผู้ใช้งานที่หลากหลาย อาจมีหลายทางเลือกที่สามารถใช้งานได้ สะดวกทั้งการใช้งานมือขวาหรือมือซ้าย อำนวยความสะดวกให้ผู้ใช้งานสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามการเคลื่อนไหวของตนเอง

๓. ใช้งานง่าย/เข้าใจง่าย (Simple and Intuitive Use) ใช้รูปภาพเป็นสัญลักษณ์สากล และสื่อสารให้เข้าใจได้ง่าย การออกแบบเรียบง่าย สามารถใช้งานได้ง่าย โดยไม่ต้องคำนึงถึงประสบการณ์ความรู้ ภาษา หรือระดับความชำนาญของผู้ใช้ เช่น บัตรโทรศัพท์ที่มีรอยเว้า เพื่อให้คนตาบอดสัมผัสรู้ได้ว่าต้องใส่ด้านไหนเข้าไปในเครื่องโทรศัพท์ หรือเครื่องอ่านบัตร ซึ่งเป็นมาตรฐานของ JIS (Japanese Industrial Standards) และการใช้รูปภาพเพื่อการคัดแยกขยะ เป็นต้น

๔. ข้อมูลชัดเจน (Perceptible Information) ให้ข้อมูลที่เข้าใจได้ง่าย ไม่จำเป็นต้องอาศัยการรับรู้ทางร่างกายที่มากเกินไป การออกแบบควรมีป้ายสัญลักษณ์ หรือสีที่ตัดกับสภาพแวดล้อมโดยรอบแนะนำการใช้งานหลากหลายรูปแบบ เช่น รูปภาพแสดงการใช้สุขภัณฑ์ อักษรเบรลล์ และเสียงประกอบ เป็นต้น

๕. ระบบป้องกันอันตราย (Tolerance for Error) มีระบบป้องกันความผิดพลาดในการใช้งาน/มีผลก่อให้เกิดอันตรายน้อยที่สุด การออกแบบควรลดอันตราย หรืออุบัติเหตุที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ตั้งใจ หรือเตรียมอุปกรณ์เพื่อให้เกิดความปลอดภัยไว้ เช่น กรรไกรที่มีปลอกสวมแต่สามารถตัดกระดาษ และใช้งานได้ปกติ พื้นผิวต่างสัมผัสไว้ก่อนถึงทางลาด ราวจับ เป็นต้น

๖. ใช้แรงน้อย (Low Physical Effort) สะดวกและไม่ต้องออกแรงมาก เช่น เครื่องช่วยถอดและเสียบปลั๊ก ซึ่งเพียงแค่นิ้วหรือกดที่ปลายของอุปกรณ์ก็จะช่วยให้ดันปลั๊กได้ง่าย เป็นต้น

๗. ขนาดและพื้นที่ใช้งานที่เหมาะสมกับการเข้าถึงและใช้สอย (Size and Space for Approach and Use) มองเห็นได้ชัดเจน ไม่ว่าจะยืน หรือนั่งบนรถเข็น สะดวกในการใช้งานทั้งการเอื้อมการจับ โดยปราศจากเงื่อนไขของข้อจำกัดทางร่างกาย หรือการเคลื่อนไหว เช่น ขนาดของ

ห้องน้ำที่เหมาะสมกับคนพิการ ออกแบบให้เหมาะสมต่อการใช้รถเข็นวีลแชร์ (Wheel chair) มีขนาดพื้นที่เพียงพอสำหรับหมุน หรือกลับรถเข็นได้ภายในห้องน้ำ เป็นต้น^{๓๘}

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนา

๒.๔.๑ ความหมายของพุทธศิลป์

ความหมายของคำว่า “พุทธศิลป์” มิใช่เป็นอุบัติการณ์ทางภาษาคำใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นนิมิตใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากคำว่าพุทธศิลป์ มีรากฐานที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิต ของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะเฉพาะของพิเศษแบบชนชาติไทยศิลปะกับวัด มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็สภาพเขียน พุทธปฏิมา สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม ซึ่งเป็นศิลปะแขนงต่างๆ เหล่านี้ ได้รับการกล่าวขานว่าเป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริมณฑลของวัด เนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมาเกี่ยวข้องกับคำสอนโดยอาศัยวิธีการต่างๆ เช่น ทฤษฎีสามโลกในไตรภูมิ และอีกประการหนึ่ง เพราะศิลปินหรือช่างจะแสดงเจตจำนงในการเนรมิตศิลปกรรม ด้วยพลังศรัทธา และเป็นพุทธบูชา งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมได้แก่ สถาปัตยกรรมโบสถ์วิหารวัดวาอาราม ประติมากรรมพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือปรีศนาธรรม ฯลฯ

เนื่องจากสังคมไทยส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ แม้องค์พระมหากษัตริย์ก็ทรงดำรงเป็นพุทธมามกะ ยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะ ที่พึ่ง ที่ระลึก ตลอดชีวิต และด้วยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้พระพุทธศาสนาหยั่งรากลึกอยู่ในสังคมไทยอย่างเหนียวแน่น และยังเป็นรากฐานของสังคมในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านวิถีชีวิต ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรมต่างๆ โดยเฉพาะในด้านศิลปกรรมต่างๆ จะเห็นได้ชัดเจนว่าศิลปะเหล่านั้นล้วนได้รับอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา ได้แก่ ศาสนสถาน เช่น วัด อุโบสถ เจดีย์ วิหาร เป็นต้น หรือในด้านศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป รวมทั้งภาพวาด หรือจิตรกรรมฝาผนังต่างๆ เป็นต้น เราเรียกศิลปกรรมเหล่านี้ว่าเป็น “พุทธศิลป์”

๒.๔.๒ แนวคิดพุทธศิลป์ล้านนาในล้านนา

ในปัจจุบัน เราจะได้ยินคำว่าพุทธศิลป์บ่อยครั้งมาก จึงอยากรจะทำความรู้จัก กับความเป็นไปเป็นมา และความหมายที่แท้จริงของคำว่า พุทธศิลป์ ว่า มีความเป็นมาอย่างไร และมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ และครอบคลุมไปถึงอะไร และอย่างไรบ้าง พุทธ ความหมาย คือ ผู้รู้ ปัญญา ผู้รู้ดีแล้ว ผู้ตื่น

^{๓๘} นางสาวพรวิฑู โคว์คชาภรณ์, อารยสถาปัตย์, (กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗), หน้า ๔ - ๖. (อัดสำเนา).

แล้ว ผู้เบิกบาน ท่านผู้รู้ร้อยสัจสี่ ศิลปะ ความหมายคือ ฝีมือทางงานช่าง สล่า งานแสดง สิ่งของที่นำมาแสดง การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์

คำว่าศิลปกรรมเป็นคำที่ใช้ในทางวิชาการในสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี ศิลปกรรมเป็นคำนาม หมายถึง สิ่งที่เป็นศิลปะ, สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นเป็นศิลปะ, เช่น งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม จัดเป็นศิลปกรรม^{๓๙} เนื่องจากมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์งานศิลปะและได้แบ่งประเภทของงานศิลปะออกไปเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ วิจิตรศิลป์ (fine art) และประยุกต์ ศิลป์ (applied art) ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจความหมายให้ตรงกันและให้มีความชัดเจนเสียก่อน

ก) ความหมายของศิลปะ

การจำกัดความให้แน่นอนว่าศิลปะคืออะไรเป็นเรื่องยาก เพราะศิลปะเป็นงานสร้างสรรค์ซึ่งผู้สร้างงานมักมีแนวคิดและรูปแบบแปลกใหม่อยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เกิดความเข้าใจเป็นพื้นฐานจึงอ้างอิงจากหนังสือเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ที่ให้คำนิยามของคำว่าศิลปะไว้ดังนี้

ศิลป์, ศิลป์ , ศิลปะ [สินละปะ-, สิ้น, สินละปะ] น. ฝีมือ, ฝีมือทางช่าง , การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะท้อนใจให้ประจักษ์เห็นโดยเฉพาะ หมายถึง วิจิตรศิลป์^{๔๐}

ศิลป์, ศิลป์ , ศิลปะ [สินละปะ-, สิ้น, สินละปะ] น. การประดับ, ฝีมือ, ฝีมือการช่าง, การแสดงออกให้เห็นถึงอารมณ์สะท้อนใจ^{๔๑}

ศิลปะ คือ ผลแห่งพลังความคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ที่แสดงออกในรูปลักษณะ ต่างๆ ให้ปรากฏในสุนทรียภาพ ความประทับใจ หรือความสะท้อนอารมณ์ ความมีอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ ธรรมเนียม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา^{๔๒} ในประเทศไทย ศิลปินและนักการศึกษาได้นิยามความหมายของคำว่าศิลปะไว้ดังนี้

คำว่า “art” ตามแนวสากล้นนั้นมาจากคำว่า arti และ arte ซึ่งเริ่มนิยมใช้ในสมัยเฟื่องฟูศิลปวิทยา ความหมายของคำว่า art นั้น หมายถึง กลุ่มช่างฝีมือในศตวรรษที่ ๑๔, ๑๕ และ ๑๖ คำว่า

^{๓๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑๑.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๓๘.

^{๔๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.๒๕๓๐, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐๕.

^{๔๒} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

art มีความหมายถึง ฝีมือ ซึ่งรวมถึงความรู้ของการใช้วัสดุของศิลปินด้วย เช่น การผสมสีลงพื้นสำหรับการเขียนภาพสีน้ำมัน หรือการเตรียมและการใช้วัสดุอื่นอีก^{๔๓}

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นให้แก่ตัวเองและสร้างความเข้าใจให้แก่สังคม^{๔๔}

ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ความรู้สึก ปัญญา ความคิด และความงาม^{๔๕}

ยังมีคำนิยามของศิลปะที่น่าสนใจและถูกใช้อ้างอิงอย่างแพร่หลายในปัจจุบันที่ปรากฏในหนังสือและเอกสารต่างๆ ดังตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

ศิลปะ คือ การเลียนแบบธรรมชาติ

ศิลปะ คือ การถ่ายทอดความรู้สึกหรือแสดงความรู้สึกเป็นรูปทรง

ศิลปะ คือ สื่อภาษาชนิดหนึ่ง

ศิลปะ คือ การแสดงออกทางบุคลิกภาพเด่นของศิลปิน

คำนิยามที่ได้รวบรวมไว้นั้นจะเห็นได้ว่า ศิลปะ คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อแสดงออกถึงฝีมือและความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อ รสนิยม บุคลิกและภูมิหลังของผู้สร้างงาน มีทักษะ ความเพียร ความประณีตและภูมิปัญญา ช่างฝีมือในสมัยโบราณเป็นผู้ทำงานศิลปะและฝึกคนรุ่นหลังซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครือญาติให้สืบสานความรู้ทางช่างฝีมือ เมื่อเวลาผ่านไปสังคมแผ่ขยายวงกว้างขึ้น ผู้คนมีการศึกษา มีอิสระทางความคิดมากขึ้น มีสถาบันการศึกษาด้านต่างๆ มากมายรวมทั้งด้านศิลปะ แนวคิดด้านศิลปะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยเกิดการแบ่งแยกระหว่างช่างฝีมือผู้ทำงานฝีมือและศิลปินผู้สร้างสรรค์งานศิลปะ

นอกจากนี้ คำว่าศิลปะยังมีความหมายในวงที่แคบเข้ามาอีก ๒ ความหมาย คือ

๑) ศิลปะ หมายถึง เฉพาะงานทัศนศิลป์ ซึ่งประกอบด้วยประติมากรรม จิตรกรรม ภาพพิมพ์ และงานสร้างสรรค์อื่นซึ่งใช้การเห็นเป็นปัจจัยในการรับรู้เท่านั้น

๒) ศิลปะ หมายถึง ความมีคุณภาพหรือคุณค่าทางศิลปะของผลงาน ดังนั้นหากผลงานที่ออกมาไม่มีคุณค่าทางสุนทรีย์หรือความงามเพียงพอ ก็ไม่อาจจัดให้ผลงานชิ้นนั้นเป็นงานศิลปะได้

๒.๔.๓ รูปแบบพุทธศิลป์

การแบ่งประเภทของศิลปะนั้นมีผู้แบ่งไว้หลายแนวทาง มีการจำแนกแนวทางการแบ่งไว้ชัดเจนเป็นข้อๆ ๓ วิธี ดังนี้คือ

^{๔๓} วิจารณ์ พิชญ์ไพพอรุณ, ความเข้าใจศิลปะ, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘), หน้า ๑.

^{๔๔} อารี สุทธิพันธ์, ทัศนศิลป์และความงาม, (กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๑๔๓.

^{๔๕} ชลุต นิมสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕.

๑. ศิลปะแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการสร้าง การแบ่งประเภทของศิลปะตามจุดมุ่งหมายของการสร้างอาจแบ่งได้ดังนี้

๑.๑ วิจิตรศิลป์ (fine art) ได้แก่ งานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความรู้สึทางสุนทรียภาพ ให้อารมณ์สะท้อนใจ ปลุกความเห็นแก่ใจ ให้ประสบการณ์ใหม่ หรือให้ความประเทืองปัญญาแก่ผู้ดู

๑.๒ ประยุกต์ศิลป์ (applied art) เป็นศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากความชื่นชมในคุณค่าของศิลปะโดยตรง เช่น ภาพหรือลวดลายที่ใช้ตกแต่งอาคารหรือเครื่องเรือน รูปทรง สีเส้นของผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ออกแบบให้เป็นที่น่าพอใจของผู้บริโภค หรือเครื่องใช้ไม้สอยที่สร้างขึ้นด้วยฝีมือประณีต ศิลปะที่ประยุกต์เข้าไปในสิ่งที่ใช้ประโยชน์เหล่านี้ จะให้ความพอใจอันเกิดจากความประณีต สวยงาม ความกลมกลืนแก่ประสาทสัมผัสควบคู่ไปกับประโยชน์ใช้สอย

๒. ศิลปะแบ่งตามลักษณะของสื่อในการแสดงออก สื่อในการแสดงออกหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่า สื่อสุนทรียภาพของงานศิลปะแต่ละสาขาย่อมแตกต่างกันไปตามธรรมชาติของการแสดงออก ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น ๕ สาขา คือ

๒.๑ สถาปัตยกรรม (architecture) เป็นศิลปะที่แสดงออกเป็น ๓ มิติ ด้วยการใช่วัสดุ โครงสร้าง และปริมาตรของที่ว่างกับรูปทรง

๒.๒ ประติมากรรม (sculpture) เป็นศิลปะที่แสดงออกเป็น ๓ มิติ ด้วยการใช่วัสดุ และปริมาตรของรูปทรง

๒.๓ จิตรกรรม (painting) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้สี แสง เงาและแผ่นภาพที่แบนราบ เป็นงาน ๒ มิติ ซึ่งบางครั้งอาจใช้หลักทัศนียภาพลวงตาให้เกิดเป็นภาพ ๓ มิติ

๒.๔ ดนตรีและนาฏกรรม (music and drama) เป็นศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้เสียง (หรือภาษา) และความเคลื่อนไหวของร่างกาย

๓. ศิลปะแบ่งตามลักษณะของการรับสัมผัส ประสาทสัมผัสของมนุษย์ประกอบด้วยประสาททางตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่การรับสัมผัสที่ให้ความพอใจในสุนทรียภาพในระดับสูงมี ๒ ทาง คือ ทางตา และทางหู ดังนั้น จึงมีการแบ่งศิลปะตามลักษณะของการรับสัมผัสออกได้เป็น ๓ สาขา คือ

๓.๑ ทัศนศิลป์ (visual art) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการเห็น ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม และภาพพิมพ์

๓.๒ โสตศิลป์ (audio art) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสได้ด้วยการฟัง ได้แก่ ดนตรี และวรรณกรรมซึ่งวรรณกรรมในที่นี้รับรู้โดยการฟัง ทั้งดนตรีและวรรณกรรมอาจเกิดขึ้นได้จากจินตนาการ เรียกจินตศิลป์ (imaginative art) ก็ได้

๓.๓ โสตทัศนศิลป์ (audio visual art) เป็นศิลปะที่รับสัมผัสด้วยการฟังและการเห็นพร้อมกัน ได้แก่ นาฏกรรม การแสดงภาพยนตร์ ซึ่งเป็นการผสมกันของวรรณกรรม ดนตรี และทัศนศิลป์ บางแห่งเรียกศิลปะสาขานี้ว่าศิลปะผสม (mixed art)^{๔๖}

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นในเรื่องความหมายของศิลปะหรือการแบ่งประเภทและสาขาของศิลปะ ผู้วิจัยจะนำมาใช้ในการศึกษาเฉพาะในส่วนของงานจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาในล้านนา เนื่องจากเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และยังหลงเหลือเป็นมรดกตกทอดที่สามารถสัมผัสได้โดยง่ายกว่าศิลปะในด้านอื่นๆ

สรุปได้ว่า ศิลปะ หรือ ศิลป์ เป็นการกระทำ หรือขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์ เป็นผู้สร้างสรรค์ สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงานแห่งความคิด และการรังสรรค์ ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก ในความงดงาม ความชอบ ความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความรู้สึกสะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รัก ไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น จึงได้นำออกมาถ่ายทอดผ่านงานศิลปะในรูปแบบต่างๆ ทั้งจิตรกรรมฝาผนัง งานประติมากรรม งานปั้นดินเผา อีกทั้งยังมีการแกะสลักหินประเภทต่างๆ และแกะสลักไม้

๒.๔.๔ ความหมายของพุทธศิลป์

คำว่า “พุทธศิลป์” ประกอบด้วยคำว่า “พุทธะ” และ “ศิลป์” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า คำว่า “พุทธะ” แปลว่า ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว ใช้เป็นพระนามเฉพาะของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา เรียกเป็นสามัญว่า พระพุทธเจ้า^{๔๗} คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า หรือศาสนาของพระพุทธเจ้าจึงเรียกว่า “พระพุทธศาสนา” ดังนั้น คำว่า “พุทธะ” ในที่นี้จึงหมายถึง พระพุทธเจ้า หรือพระพุทธศาสนา

ส่วนคำว่า “ศิลป์” (ศิลปะ หรือศิลปะ) ตรงกับภาษาสันสกฤตว่า “ศิลป์” และภาษาบาลีว่า “สิปป” แปลว่า มีฝีมืออย่างยอดเยี่ยม หมายถึง ฝีมือทางการช่าง การทำให้วิจิตรพิสดาร เช่น เขาทำดอกไม้ประดิษฐ์อย่างมีศิลปะ ผู้หญิงสมัยนี้มีศิลปะในการแต่งตัว หรือ รูปสลักหินเป็นรูปศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความหมายครอบคลุมถึง การแสดงออกซึ่งอารมณ์สะเทือนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่างๆ อย่างเช่น เสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้นได้แก่ ศิลปะการดนตรี ศิลปะการวาดภาพ ศิลปะการละคร วิจิตรศิลป์ เป็นต้น^{๔๘} ศิลปะนี้โดยทั่วไปท่านแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ ๓ ประเภท คือ^{๔๙}

^{๔๖} ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ, หน้า ๓ - ๔.

^{๔๗} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๗๙๕.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐๑.

^{๔๙} กীরติ บุญเจือ, ชุดปัญหาปรัชญา: ปรัชญาศิลปะ, (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒), หน้า ๔-๕

๑) ทัศนศิลป์ (visual art บางคนเรียก plastic art หรือ spatial art) ได้แก่ จิตรกรรม (painting) คือ ศิลปะเกี่ยวกับการเขียนภาพหรือวาดภาพ ประติมากรรม (sculpture) คือ ศิลปะจำพวกวิจิตรศิลป์ เช่น แกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ เป็นต้น งานสถาปัตยกรรม (architecture) คือ ศิลปะเกี่ยวกับงานก่อสร้างที่ประกอบด้วยศิลป์ลักษณะ

๒) จินตศิลป์ (imaginative art) ได้แก่ ดนตรี (music) และวรรณคดี (literature)

๓) ศิลปะผสม (mixed art) ได้แก่ ลีลาศ (dancing) การละคร (drama) ภาพยนตร์ (cinema)

อนึ่ง “ศิลปะ” ในที่นี้จึงหมายถึงเฉพาะงานสร้างสรรค์ประเภททัศนศิลป์เท่านั้น ได้แก่ จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) และสถาปัตยกรรม (architecture)

ดังนั้น คำว่า “พุทธศิลป์ (พุทธศิลปะ)” จึงหมายถึง ผลงานสร้างสรรค์ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นงานที่ยอดเยี่ยม หรือเป็นศิลปะ ในด้านทัศนศิลป์ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พุทธศิลป์ประเภท จิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) และสถาปัตยกรรม (architecture) ในทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้งานศิลปะประเภทประติมากรรม (sculpture) (ศิลปะจำพวกวิจิตรศิลป์ เช่น แกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ หรืองานปูนปั้น เป็นต้น) ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือ พระพุทธเจ้าโดยตรง เช่น รูปเปรียบหรือองค์แทนพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า “พระพุทธรูป” ท่านเรียกศิลปะประเภทนี้โดยเฉพาะว่า “ปฏิมากรรม” และเรียกพระพุทธรูปว่า “พระปฏิมากร”^{๕๐}

เมื่อได้ความหมายของ “พุทธศิลป์” แล้ว ในลำดับต่อไป ก็จะพิจารณาจำเพาะลงไปอีกว่า “พุทธศิลป์ หรือศิลปะในทางพระพุทธศาสนามีอะไรบ้าง?” เพราะเมื่อเรารู้ว่าอะไรบ้างในทางพระพุทธศาสนาที่จัดเป็นพุทธศิลป์ ก็จะทำให้เรามองเห็นภาพชัดเจนขึ้น แต่ก่อนที่จะทราบ ว่า “พุทธศิลป์มีอะไรบ้าง?” นั้น ก่อนอื่นเราต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาเสียก่อน เพราะองค์ประกอบเหล่านี้ต่างให้กำเนิดพุทธศิลป์ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประกอบด้วยเกณฑ์ที่นักปราชญ์ทางศาสนากำหนดเอาไว้ว่าเป็น “ศาสนา” ๕ ประการ ได้แก่ (๑) มีศาสดา (๒) มีศาสนธรรม (๓) มีศาสนบุคคล (๔) มีศาสนพิธี และ (๕) มีศาสนสถาน^{๕๑} องค์ประกอบของพระพุทธศาสนาเหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดพุทธศิลป์ที่แตกต่างกัน ดังนี้

(๑) ศาสดา คือ พระพุทธเจ้า องค์ประกอบข้อนี้เป็นป่อเกิดของพุทธศิลป์ ๒ ประเภท คือ (๑) จิตรกรรมเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า คือ ศิลปะการเขียนภาพหรือวาดภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก ภาพพระพุทธเจ้าปางต่างๆ เช่น ภาพปางสมาธิ ภาพปางอุ้มบาตร เป็นต้น (๒) ประติมากรรมเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น แกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ หรืองานปูนปั้นเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูปปางต่างๆ เรียกศิลปะชนิดนี้โดยเฉพาะว่า “ปฏิมากรรม”

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, หน้า ๖๔๘.

^{๕๑} คุณ โทซันท์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๕), หน้า ๑-๒.

(๒) ศาสนธรรม คือ หลักคำสอน องค์ประกอบข้อนี้เป็นบ่อเกิดของพุทธศิลป์ ๒ ประเภท คือ (๑) ประติมากรรมเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เช่น ตูพระไตรปิฎก การแกะสลักไม้ตู้พระไตรปิฎก (๒) สถาปัตยกรรมเกี่ยวกับพระไตรปิฎก เช่น หอพระไตรปิฎก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี คัมภีร์พระไตรปิฎกอีกด้วย ซึ่งโดยทั่วไปมี ๔๕ เล่ม แม้มิได้ถูกจัดว่าเป็นศิลปะ แต่ก็นับว่าเป็นศาสนวัตถุที่สำคัญเกี่ยวกับศาสนาธรรมในทางพระพุทธศาสนา

(๓) ศาสนบุคคล คือ พุทธบริษัท ๔ ได้แก่ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา องค์ประกอบด้านนี้ไม่ก่อให้เกิดศิลปะ

(๔) ศาสนพิธี คือ พิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบด้านนี้ไม่ก่อให้เกิดศิลปะ

(๕) ศาสนสถาน คือ ก่อให้เกิดสถาปัตยกรรมในทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วัด อุโบสถ สถูป เจดีย์ อาราม วิหาร ศาลาการเปรียญ เป็นต้น^{๕๒}

สรุปองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาทั้ง ๕ ประการข้างต้น จะเห็นว่าองค์ประกอบของพระพุทธศาสนาอยู่ถึง ๓ ประการที่ก่อให้เกิดศิลปะในด้านต่างๆ คือ พระพุทธเจ้า ศาสนธรรม และศาสนสถาน และศิลปะที่เกิดขึ้นมีทั้งที่เป็นศิลปะด้านจิตรกรรม (painting) ประติมากรรม (sculpture) สถาปัตยกรรม (architecture) และปฎิมากรรม ซึ่งศิลปะเหล่านี้รวมเรียกว่า “พุทธศิลป์” หรือ “พุทธศิลปะ” นั่นเอง

๒.๔.๕ พัฒนาการของพุทธศิลป์ในล้านนา

ปรากฏหลักฐานชิ้นที่ราบลุ่มแม่น้ำกก หรือแคว้นโยนก เรียกว่า พุทธศิลป์แบบเชียงแสน^{๕๓} ด้านสถาปัตยกรรม ด้านประติมากรรม ด้านจิตรกรรม โดยเอาชื่อเมืองเชียงแสนมากำหนดรูปแบบของศิลปะ พุทธศิลป์เชียงแสนเป็นศิลปะในพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ที่รู้จักกันเป็นอย่างดีคือ พระพุทธรูปเชียงแสนหรือเรียกสามัญว่า “พระสิงห์” เป็นพระพุทธรูปสกุล พระพุทธรูปสิงห์ มีลักษณะพระอุระงามตั้งราชสิงห์ พระวรกายอวบอ้วน พระนาภีเป็นลอน พระเศียรกลม พระเนตรมองต่ำ ไม่เบิกโพลง พระนาสิกงุ้ม พระหนุเป็นรอยแบบหยิก เม็ดพระศกทำเป็นก้นหอยใหญ่ ยอดรัศมีทำเป็นดอกบัวตูม ชายผ้าสังฆาฏิที่พาดบนพระพาด้านซ้ายทำเป็นแบบเขี้ยวตะขาบ น่าเชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากพุทธศิลป์แบบคุปตะของอินเดีย (พุทธศตวรรษที่ ๑๑) โดยผ่านทางพุกาม พุทธศิลป์เชียงแสน

พุทธศิลป์เชียงแสน ถือได้ว่าเป็นพุทธศิลป์ที่มีความลงตัวและเป็นพุทธศิลป์โดดเด่นของเชียงแสน ก็คือพระสิงห์ ถึงแม้จะได้รับอิทธิพลจากพุทธศิลป์คุปตะ นอกจากนี้พระสิงห์ได้รับความนิยม

^{๕๒} อำนวย ยอดทอง, “พุทธศิลป์กับการนำไปประดับตกแต่งโรงแรม: ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม?”, วารสารมหาวิทยาลัยวิชาการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑๑๓-๑๓๔.

^{๕๓} เสนอ นิลเดช, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๗.

ในล้านนา ๘ จังหวัดตอนบน ถึงแม้พระสิงห์สามจะเป็นพุทธศิลป์เชียงใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากสุโขทัยก็ตาม ดังนั้น การสืบทอดพุทธศิลป์เชียงแสน โดยผ่านกลุ่มช่างฝีมือเมืองเชียงแสน ทั้งนี้เชียงแสนเป็นเมืองเก่าแก่ มีความเจริญก้าวหน้าทางด้านสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะงานช่างศิลปะทางศาสนา แม้จะได้รับอิทธิพลจากพุทธศิลป์จากคุปตะ แต่สุดท้ายสกุลช่างเชียงแสนก็พัฒนามาเป็นพุทธศิลป์ของตนเองขึ้น พุทธศิลป์ล้านนานอกจากเชียงแสนแล้วยังมี พุทธศิลป์จากอาณาจักรอื่น ๆ ที่อิทธิพลและล้านนาได้นำมาพัฒนาการ คือ

๑) **อาณาจักรหริภุญชัย หรือหริภุญไชย** ตั้งขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของจังหวัดลำพูน เดิมบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงมีกลุ่มชนพื้นเมืองอาศัยอยู่ โดยเฉพาะกลุ่มชน “ลัวะ หรือ ละว้า”^{๕๔}

ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน แต่เดิมเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวพื้นเมือง เรียกว่าลัวะ และคงมีชุมชนพวกไต และพวกกะเหรี่ยงรวมอยู่ด้วย^{๕๕} ชุมชนลัวะเข้าใจว่ามีศูนย์กลางอยู่ที่เชิงดอยสุเทพพบอยู่ในตำนาน เช่น ซินกาลบาลีปกรณ์ ตำนานมูลศาสนาและตำนานจามเทวี กล่าวถึงขุนหลวงวิลังคะ ได้นำกองทัพลัวะโจมตีเมืองหริภุญชัยกลุ่มชาวลัวะคงเริ่มต้นจากชุมชนเล็กๆ ผนวกเข้าด้วยกันตามระบบเครือญาติ ต่อมาขยายตัวใหญ่ขึ้นจึงสร้างเวียง ณ บริเวณเชิงเขาดอยสุเทพ เช่น เวียงเชษฐบุรี (เวียงเจ็ดลิน)^{๕๖} ต่อมามีการก่อตั้งเวียงบริวาร เช่น เวียงสวนดอก เวียงนพบุรี เวียงนพบุรีตำนานกล่าวว่า สร้างโดยเศรษฐีลัวะ ๙ ตระกูล ในตำนานเชียงใหม่ปางเดิมได้กล่าวว่า “คันทว่าพระยาล้านนา นพบุรี อันเป็นพระยาแก้วไทยทั้งหลาย ภายหนลัวะดอยมีพระยาวิวอเป็นใหญ่แก้วลัวะทั้งหลาย”^{๕๗} แสดงว่ากลุ่มลัวะก็มีหลายกลุ่มเช่นกัน อาจหมายถึงกลุ่มพื้นราบและกลุ่มที่อยู่เชิงดอยและบนดอย อนึ่งเมืองเชียงใหม่สร้างขึ้นชื่อว่า นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่เข้าใจว่า “นพบุรี” อาจหมายถึงเวียงนพบุรีอันเป็นเวียงเก่าของชุมชนลัวะ

แคว้นหริภุญชัย ตั้งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ - ๑๔๑๙ ในตำนานมูลศาสนา ได้กล่าวถึงกษัตริย์สุเทพสร้างขึ้น (พุทธศักราช ๑๓๑๐ - ๑๓๑๑) เมื่อสร้างเมืองเสร็จ ได้เชิญพระนางจามเทวีธิดาของพระยาจักรีวงศ์ กษัตริย์ละโว้ (ลพบุรี) ขึ้นมาครองราช^{๕๘} เมื่อมาถึงเมืองหริภุญชัย ทำนวาสุเทพฤๅษี

^{๕๔} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม, (เชียงใหม่: บริษัท รุ่งอรุณ พับลิชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๘๕.

^{๕๕} เสนอ นิลเดช, ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย, หน้า ๓๙.

^{๕๖} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม, หน้า ๙๕.

^{๕๗} มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม, (สถาบันวิจัยสังคม: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖.

^{๕๘} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ตำนานมูลศาสนา, (เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒๕.

และท่านสุกกทันตฤๅษีได้กระทำพิธีอภิเษกพระนางจามเทวีเป็นใหญ่ในเมืองลำพูนวันนั้นแล^{๕๙} ภายหลังจากพระนางจามเทวีจัดบ้านเมืองให้เป็นปรกติแล้ว ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา สร้างวัดวาอารามต่าง ๆ และทรงชักชวนชาวบ้านชาวเมืองรักษาศีลและทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังตำนานกล่าวว่า “คนทั้งหลายในหมู่บ้านนั้นๆ ประกอบด้วยศรัทธาในพระพุทธศาสนา ชักชวนกันสร้างวัดวาอารามทั้งหลายถึง ๒,๐๐๐ หลัง วัดใหญ่อันเป็นที่อยู่แห่งชาวเจ้าทั้งหลาย” หลังจากเมืองหริภุญชัยมีความเจริญมั่นคงแล้วจึงขยายอาณาเขตออกไป ได้สร้างเมืองเขลางค์นครขึ้นบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำวัง เมืองเขลางค์นครมีฐานะเป็นเมืองสำคัญรองจากหริภุญชัย เพราะเป็นเมืองที่พระนางจามเทวีสร้างให้เจ้าอินทวร (หรืออินทยศ) โอรสองค์เล็กไปครอง ส่วนมหายศโอรสองค์ใหญ่ครองเมืองหริภุญชัย^{๖๐}

พุทธศิลป์เมืองหริภุญชัย นับว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาการด้วยเหตุนี้จึงปรากฏหลักฐานทางพุทธศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมจนมาถึงปัจจุบัน เรียกว่า พุทธศิลป์หริภุญชัย^{๖๑} ทั้งนี้พัฒนาการพุทธศิลป์หริภุญชัย คงได้รับอิทธิพลและรูปแบบจากเมืองลพบุรีหรือเมืองละโว้ จากที่พระนางจามเทวีทรงนำเอากลุ่มช่างฝีมือแขนงต่างๆ ขึ้นมาด้วย กลุ่มช่างฝีมือเหล่านั้นคงเป็นกำลังที่สำคัญในการสร้างสรรค์งานช่างพุทธศิลป์ ในการสร้างวัดวาอารามและพระเจดีย์เป็นจำนวนมาก

นอกจากนี้แล้วพุทธศิลป์หริภุญชัยยังเป็นรากฐานให้กับพุทธศิลป์ในล้านนา พุทธศิลป์หริภุญชัยสามารถสรุปได้เป็นด้าน คือ

สถาปัตยกรรม ที่ยังคงรูปแบบทางพุทธศิลป์หริภุญชัยมีจำนวน ๕ แห่ง แบ่งไปตามลักษณะรูปทรงออกได้ ๔ แบบ คือ

๑. เจดีย์ทรงปราสาทหรือเจดีย์เหลี่ยม ได้แก่สุวรรณจังโกฐเจดีย์หรือเจดีย์กู่กุดและสุวรรณเจดีย์หรือปทุมวดีเจดีย์

๒. เจดีย์แปดเหลี่ยม ได้แก่รัตนเจดีย์ ที่วัดจามเทวี เป็นเจดีย์แปดเหลี่ยมก่อด้วยอิฐ

๓. เจดีย์ทรงกลมห้ายอด ได้แก่เจดีย์เชียงยืน วัดพระธาตุหริภุญชัย เป็นเจดีย์ทรงกลมห้ายอดที่มีเรือนธาตุเป็นรูปสี่เหลี่ยมย่อมุม แต่ละด้านมีซุ้มจระนำประดิษฐานพระพุทธรูปยืน

๔. เจดีย์ทรงกรวยหรือทรงกลมฟาง ได้แก่ เจดีย์กู่ช้าง เป็นลักษณะของเจดีย์พม่าในพุกาม เจดีย์ทรงกลมฟางก่ออิฐเป็นวงกลมสูงราว ๘ เมตร

ประติมากรรม พุทธศิลป์หริภุญชัยสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ กลุ่ม คือ

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๐.

^{๖๐} สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, (โครงการข้อเสนอเทศล้านนาคดียศึกษา: โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔.

^{๖๑} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม, หน้า ๑๘๖.

๑. กลุ่มแรกเป็นพระพุทธรูปแบบพื้นเมือง มีลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างยาว พระนลาฏกว้างมีโหนก พระขนงเป็นรูปปีกกาต่อเชื่อมกัน พระเนตรโปน พระโอษฐ์กว้าง ริมพระโอษฐ์หนา มีไรพระมัสสุ เม็ดพระศกแหลม มีขอบไรพระเกศา ได้รับอิทธิพลจากศิลปะมอญหรือทวารวดี

๒. กลุ่มที่สอง มีลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างเหลี่ยม มีขอบพระเกศา เม็ดพระศกเป็นขมวดแหลม รูปพระเศียรแบนและบานออก พระนลาฏกว้าง พระขนงเป็นรูปปีกกาต่อกัน พระเนตรเหล็บบลงต่ำ พระนาสิกแบนใหญ่ พระโอษฐ์หนา พระมัสสุเป็นเส้นอยู่เหนือขอบพระโอษฐ์บน เชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากพุทธศิลป์เขมร

๓. กลุ่มที่สาม มีลักษณะพระพักตร์สั้น พระศกเป็นเม็ดเล็ก ๆ พระขนงเป็นรูปปีกกาติดกัน พระเนตรเหล็บบต่ำ พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์บาง ไม่มีไรพระมัสสุ น่าเชื่อว่าได้รับอิทธิพลจากพุทธศิลป์เขมร

นอกจากนี้พบพระพิมพ์ดินเผา เป็นแบบเฉพาะพุทธศิลป์หริภุญชัยที่ผสมผสานกับคติท้องถิ่นมี ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกคือแบบพระพิมพ์ปกโพธิ์คือ พระรอด พระลือ พระคง พระบังพระเปิม กลุ่มที่สอง เป็นพระพิมพ์ขนาดใหญ่ คือ พระกล้วย กับพระกวาง กลุ่มที่สาม เป็นพระพิมพ์รูปสามเหลี่ยมคือ พระแปดหรือพระสิบมอง พระสิบ พระสิบแปด และพระกำแพงห้าร้อย

พุทธศิลป์หริภุญชัยได้รับการสืบทอดจากกลุ่มสกุลช่างฝีมือต่างๆ ที่พระนางจามเทวีทรงนำขึ้นมาเมืองลพบุรีหรือเมืองละโว้ ปรากฏกลุ่มช่างฝีมือเหล่านั้นเช่น ช่างแก้ว ช่างเงิน ช่างเหล็กช่างเขียน ในกลุ่มช่างฝีมือเหล่านั้นคงมีกลุ่มช่างพุทธศิลป์ด้วย กล่าวคือ เมื่อคราวพระนางเดินทางขึ้นมาและทรงพักตามสถานที่ต่างๆ พระนางก็ทรงสร้างศาสนาสถานขึ้นมาตามรายทาง เช่นสถานที่หนึ่งเรียกว่า สระเงา พระนางให้สร้างพระพุทธรูป เหตุนี้สถานที่แห่งนั้นเรียกว่า พุทธสรณาคมน์ หรือทรงต้องการสร้างพระพุทธรูปเท่าตัวพระนาง จึงตรัสถามนายช่างว่า “.. ดูรายนายช่าง ท่านจัดการสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง มีขนาดและส่วนสูงเท่าตัวเรานี่ เราจะเอายังพระสารีริกธาตุที่เรานำมาแต่พระนครละโว้ไปไหน ฐาปนาไว้ในองค์พระพุทธรูปเจ้าองค์นั้น”^{๖๒} กลุ่มช่างฝีมือเหล่านี้เป็นผู้สืบทอดงานพุทธศิลป์ และทรงได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ผู้ทรงเป็นพุทธมอญอย่างใกล้ชิด อนึ่งช่างฝีมือเหล่านี้คงได้รับการสนับสนุนการเผยแพร่และฝึกหัดให้กับประชาชน จนสามารถผลิตงานพุทธศิลป์ให้เป็นของตนเอง เรียกว่า พุทธศิลป์หริภุญชัยและพุทธศิลป์หริภุญชัยได้พัฒนาสู่ล้านนาตอนต้น

พุทธศิลป์ของล้านนาตอนต้น ได้รับพัฒนาการสืบทอดมาจากเมืองหริภุญชัยและเมืองเชียงใหม่ โดยเริ่มจากพญามังรายหรือเม็งราย^{๖๓} โอรสของพญาลาวเมงแห่งเมืองหิรัญนครเงินยางกับพระ

^{๖๒} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ตำนานมูลศาสนา, หน้า ๑๓๗.

^{๖๓} สิริวัฒน์ คำวินสา, ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔), หน้า ๔๕.

นางอวมิ่งจอมเมือง(นางเทพคำชายหรือคำชาย)๖๔ ธิดาท้าวรุ่งแก่นชายแห่งเมืองเชียงรุ่ง ต่อมาทรงสร้างเมืองเชียงราย (พุทธศักราช ๑๘๐๖) แล้วมาสร้างเมืองฝาง (พุทธศักราช ๑๘๑๗) ภายหลังทรงทราบถึงความอุดมสมบูรณ์ของเมืองหริภุญชัยจากพ่อค้าที่เดินทางค้าขายถึงเมืองฝางเมื่อทรงทราบถึงความอุดมสมบูรณ์จึงคิดเอาเมืองหริภุญชัย ตำนานเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า “พระยามังรายได้ยินว่าเมืองหริภุญชัยสมฤทธิหนัก ลวดบังเกิดโลกจิตมักใคร่ได้มาเป็นเมืองของตน จึงจำกัดด้วยเสนาทั้งหลายว่า เราได้ข่าวเมืองหริภุญชัยสมฤทธิดีหนักกว่าเมืองเราว่าอันนา ฉันทัดจักได้มาเป็นเมืองของเรา” ตำนานมูลศาสนากล่าวว่า “...ครั้งนั้นพระยามังรายผู้กินเมืองเชียงรายโพน ได้ยินข่าวสาส์นเมืองหริภุญชัยว่าสุขเกษมยิ่งนัก จึงเจรจากับด้วยอำมาตย์ทั้งหลายฉะนี้ ดูกรอำมาตย์ทั้งหลาย ดังเราได้ยินมาว่าเมืองหริภุญชัยสุขเกษม ดังฤเราจักปกป้องเอาให้ได้นั่นแล”๖๕

พุทธศักราช ๑๘๒๔ พญามังรายทรงยกกองทัพเข้ายึดครองหริภุญชัยได้สำเร็จ และทรงประทับอยู่เมืองหริภุญชัยเพียง ๒ ปี จึงให้อ้ายเจ้าฟ้าผู้มีส่วนสำคัญในการรบชนะพญาธิบากรองแทน ส่วนพญามังรายทรงสร้างเวียงกุมกามเป็นที่ประทับ พุทธศักราช ๑๘๒๙ โปรดให้สร้างวัดกานโถมให้เป็นศูนย์กลางของเวียงกุมกาม๖๖ พุทธศักราช ๑๘๓๑ โปรดให้ก่อสร้างเจดีย์คู่คำทรงสี่เหลี่ยม๖๗ มีขุมจรรยาบรรจุพระพุทธรูปทั้ง ๔ ด้าน ๆ ละ ๑๕ องค์ ปัจจุบันคือวัดเจดีย์เหลี่ยม พุทธศิลป์ช่วงนี้น่าจะเป็นการผสมระหว่างพม่าและหริภุญชัย เพราะครั้งนั้น...พญามังรายกับนางปายโค (ธิดาเมืองอังวะ) ก็หื้อคนทั้ง ๕๕ บ้าน มี ๕๐๐ ครว... เอาแต่เมืองหงสาวดีมา.. การลงมาครั้งนี้น่าเชื่อว่าน่าจะมีพระภิกษุชาวพม่าและช่างฝีมือแขนงต่างๆ ลงมาด้วย

พุทธศักราช ๑๘๓๘ พญามังรายได้สร้างเมืองแห่งใหม่ขึ้นบริเวณที่ราบเชิงดอยสุเทพ และได้เชิญพระสหายของพระองค์ คือ พ่อขุนรามคำแหงแห่งสุโขทัย พ่อขุนงำเมืองแห่งพะเยา มาช่วยวางแผนสร้างเมือง ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่กล่าวว่า “..สหายคำประยาจำเมือง พระยาร่วงสองนั้น กูจักเรียกร้องเสงปองโฝจาแล้ว จึงควรตั้งชะแล... พระยามังรายก็ใช้ อำมาตย์ผู้รู้ผู้หลงไปเมืองพรวาย (พะเยา) ที่อยู่พระยงำเมือง และเมืองสุโขทัย (สุโขทัย) ที่พระยาร่วง ก็เรียกร้องเอาพระยาทั้งสองอันเป็นมิตรรักกับพระยามังราย ก็ชักเชิญว่าจักตั้งบ้านใหญ่เมืองหลวง...พระยามังราย พระยงำเมือง พระยาร่วง ๓ คน ทั้งเสนาอำมาตย์ไพร่บ้านไทเมืองสมณพราหมณ์ ช่างไม้ ช่างตองช่างแต้ม ทั้งหลายพร้อมเพรียงเสงปองกัน จิกเบิกบาย ชื่อโสกรกยังเวียงว่า นพบุรีศรีนครเชียงใหม่ (นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่)

๖๔ สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า ๑๐.

๖๕ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ตำนานมูลศาสนา, หน้า ๑๘๔.

๖๖ ยุพิน เข็มมุกด์, พุทธศาสนาในล้านนาไทย สมัยราชวงศ์มังราย, (สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๗), หน้า ๔๖.

๖๗ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ศิลปสถาปัตยกรรม, (ศิลปะยุคทองของล้านนา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖), หน้า ๖.

ก็โสภณมีสันนี้”^{๖๘} โดยแต่งเอาเวียงวัดทางยาวนั้น ๑,๐๐๐ วา ทางกว้าง ๕๐๐ วา แล้วจึงตั้งเรือนหลวง ๒๐ ห้อง จึงให้ชื่อว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่”^{๖๙}

ก่อนจะสร้างเมือง ณ บริเวณนี้คงมีแหล่งชุมชนหรือเวียงอยู่ก่อนแล้ว ในตำนานเชียงใหม่ปางเดิมกล่าวว่า “...ก็ว่าเราจักกระทำตั้งฤๅติชา บ้านเมืองอันนี้ปฐมเมืองก่อนแรกตั้งหัวที่ก็หากพระยาลัวะลูกแต่ดอยอุสุปปพิพตลงมาสร้างแล เราควรแต่งบรรณาการท้าวศรีทอนไชยเสนาใช้มันไปถามข่าวแก่พระยาลัวะแล้ว ถามด้วยจารีตฮีตฮอยแต่ต้น”^{๗๐} เมื่อพญามังรายสร้างเมืองเสร็จพระองค์ทรงถามศรีขุนจุก (ขาลัวะ) ว่าจะเข้าประตูไหนดี ศรีขุนจุกตอบว่า “...พญาเจ้าจักเข้าเวียงหนเหนือขึ้นดินนัก จักอยู่วุฒิสวัสดิ์เป็นสุขมีศรีที่หาอายุหมั่นยืนยาวมากนักละ” จากนั้นพญามังรายก็ให้สร้างวัดหลัง ๑ ก็ให้สร้างยังพระพุทธรูปเจ้ายืนองค์ ๑ ใหญ่หน่อยและสูงต่ำ ท้าวเอาเท่าตนพญามังรายเจ้า ไวยังวัดนั้นแล้ว ก็ใส่ชื่อวัดอันนั้นว่า วัดกาลพระเทียมตน^{๗๑} ทั้งนี้พญามังรายทรงนับถือพระพุทธศาสนา แต่ก็มีได้ละเลยประเพณีเดิมของขาลัวะอันเป็นชาวพื้นเมือง ตำนานมูลศาสนาว่า “พญามังรายเสวยราชาขมิให้มิตทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ ก็ป่าวชาวเมืองให้สร้างสวนหมากแปลงเหมืองฝาย ป่าวคนทั้งหลายให้กระทำบุรุษรักษาดี อันเหตุที่พระยาและชาวเมืองรู้กระทำบุญนั้น เมืองหริภุญชัยและเมืองเชียงใหม่จึงสุขเกษมมากนักรจึงปรากฏทั่วไปว่า ลือ ลัวะ ลาว ชาวไทย ม่านเม็ง ทุกแห่งนั้นแล”^{๗๒} พุทธศิลป์ที่ได้รับจากรัตนโกสินทร์ได้รับจากพม่า

พัฒนาการพุทธศิลป์ ตั้งแต่พญามังรายสถาปนาอาณาจักรล้านนาขึ้น โดยการยึดครองแคว้นหริภุญชัยและสร้างเมืองเชียงใหม่ขึ้นเป็นราชธานี ณ ที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง พระองค์ทรงยอมรับและสืบทอดพระพุทธรูปพร้อมทั้งพุทธศิลป์จากเมืองหริภุญชัยและเมืองเชียงแสนพิจารณาจากที่พระองค์ทรงโปรดให้มีการบูรณะซ่อมแซมเปลี่ยนรูปทรงพระธาตุหริภุญชัยจากเดิมให้เป็นเจดีย์ทรงกลม ด้วยเหตุนี้พุทธศิลป์ของล้านนา ได้พัฒนาการสืบทอดมาจากพุทธศิลป์แบบหริภุญชัยเป็นส่วนมาก ดังปรากฏหลักฐานให้เห็นว่าโบราณสถานของล้านนา เช่น ที่คูคำหรือเจดีย์เหลี่ยมที่โปรดให้สร้างขึ้นในเวียงกุมกาม และเจดีย์แปดเหลี่ยม กับเจดีย์สี่เหลี่ยมผสมทรงกลมหรือทรงปราสาท คือองค์ที่ถูกสร้างครอบทับที่วัดสะดือเมือง กลางเวียงเชียงใหม่ ล้วนแสดงถึงรูปแบบของพุทธศิลป์หริภุญชัย

ระยะต่อมา ศูนย์กลางพระพุทธศาสนาอยู่ที่เมืองเชียงแสน เนื่องจากกษัตริย์ล้านนายุคต้นได้เสด็จมาประทับอยู่เมืองเชียงแสน จึงมีหลักฐานที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองพุทธศิลป์ล้านนายุคต้น

^{๖๘} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, *ล้านนาไทยศึกษา*, (เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ๒๕๒๕), หน้า ๗ - ๘.

^{๖๙} สุรพล คำรังกูล, *ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม*, หน้า ๒๗.

^{๗๐} มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, *ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม*, หน้า ๓๐.

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๐.

^{๗๒} มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, *ตำนานมูลศาสนา*, หน้า ๑๘๘.

จะปรากฏอยู่ที่เมืองเชียงแสนเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะโบราณสถานสำคัญๆ ที่สร้างขึ้น เช่น เจดีย์วัดป่าสักและเจดีย์ทรงปราสาท เขตเมืองโบราณเวียงปรีक्षा ก็ยังเป็นรูปแบบตามสถาปัตยกรรมแบบหริภุญชัยที่พัฒนาการมาจากเจดีย์เชียงยืนที่วัดพระธาตุหริภุญชัย^{๗๓}

พัฒนาการพุทธศิลป์ล้านนา คงมีพุทธศิลป์แบบพุกามเกี่ยวข้องอยู่ไม่น้อย เนื่องจากราวพุทธศักราช ๑๘๓๓ พญามังรายมีชัยเหนือเมืองพุกาม ทรงนำเอาช่างแขนงต่างๆ จากพุกามลงมาด้วย ดังปรากฏข้อความว่า “..ตั้งเจ้าอั้งวะพุกามนั้นก็เสงปองไฟจากันแล.. คันเสงปองกันแล้ว ยังช่างหล่อช่างตี ช่างฆ้อง ผู้ทรงสราด (ฉลาด) ทั้งหลายมาก็เลือกเอาผู้อันช่างหล่อ ช่างตีทั้งหลายช่างฆ้อง ๒ หัว ทั้งลูกสิด (ศิษย์) ลูกน้องทั้งมวล ๕๐๐ ทั้งเครื่องพร้อมแล้ว จักย่นถวายเป็นท้าวล้านนา”^{๗๔} พญามังรายทรงโปรดให้เอาช่างทองไว้เมืองเชียงตุง ช่างฆ้องไว้เมืองรอย เอาช่างเหล็กช่างหล่อ และช่างต่างๆ ไว้ที่เมืองกุมกาม ดังนั้น จึงปรากฏว่าพุทธศิลป์อินเดียแบบปาละที่ผ่านมาจากพุกาม ได้มีอิทธิพลต่องานประติมากรรมของล้านนา พระพุทธรูปกลุ่มหนึ่งที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะพระพักตร์ค่อนข้างยาว พระขนงโค้งเป็นสัน พระนาสิกเป็นสันใหญ่ พระเนตรกลีบบัวเหลือบลงต่ำ พระโอษฐ์แย้มมีความกว้างเสมอกับพระนาสิก พระหนุอมและมีปุ่มกลม ขมวดพระเกศาใหญ่ พระเกตุมาลาทางกรวยเตี้ย พระองค์อวบใหญ่ ประทับนั่งวัชรฐานหรือปารกาสนพระหัตถ์ในภุมิสปรสมุทรา ทรงผ้าอุตราสงค์ (จีวร) ห่มเฉียง มีชายสังฆาฏิสั้นหยักเป็นริ้ว มีลักษณะใกล้เคียงกับพระพุทธรูปปูนปั้นในชุมชนเจดีย์สี่เหลี่ยมที่วัดพระพายหลวง เมืองสุโขทัย พระพุทธรูปล้านนาช่วงเวลานี้เป็นอิทธิพลพุทธศิลป์พุกาม และมีส่วนหนึ่งที่มีพัฒนาการสืบทอดมาจากพุทธศิลป์หริภุญชัย จัดได้ว่าเป็นช่วงที่ล้านนาแสวงหาเอกลักษณ์ของตัวเอง กำหนดอายุได้คร่าวๆ ในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ คือ ระหว่างรัชสมัยพญามังราย (๑๘๐๔ – ๑๘๕๔) จนถึงพญาผายู (๑๘๗๔ – ๑๘๙๘)^{๗๕}

๒.๕ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พิทักษ์ ศิริวงศ์ และปัทมอร เล็งแดง ได้ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า ผู้พิการทางการเคลื่อนไหวเป็นเพียงข้อจำกัดทางร่างกาย เป็นปมด้อยจากมุมมองของคนปกติในสังคม แต่ด้วยข้อจำกัดทางการเคลื่อนไหวของร่างกายทำให้การเดินทางท่องเที่ยวประสบกับปัญหาและอุปสรรค ปัญหาส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากสภาพความพิการของผู้พิการ แต่เกิดจากสิ่งอำนวยความสะดวกที่ไม่เอื้ออำนวยในการเดินทางท่องเที่ยว อุปสรรคที่สำคัญคือทัศนคติเชิงลบของคนในสังคมที่มักมองว่าผู้พิการเป็นบุคคลชายขอบ เป็นผู้ด้อยความสามารถ ด้านทัศนคติเชิงบวกผู้พิการได้รับความประทับใจในระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวจากผู้คนในสังคม ความ

^{๗๓} สุรพล ดำริห์กุล, ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม, หน้า ๑๙๒.

^{๗๔} อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ล้านนาไทยศึกษา, หน้า ๘.

^{๗๕} สรัสวดี อ๋องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, หน้า ๒๕.

ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ได้แก่ การมีทางลาด และกว้างเพียงพอสำหรับรถเข็น การมีเส้นทางสำหรับผู้พิการทางการเคลื่อนไหว และมีสิ่งอำนวยความสะดวก หากสังคมได้ตระหนักและให้ความสำคัญอย่างจริงจัง ผู้พิการจะหลุดพ้นจากปัญหาและอุปสรรคในการท่องเที่ยว มีสิทธิเข้าถึง ใช้ประโยชน์จากบริการด้านการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเท่าเทียมกับคนทุกในสังคม^{๗๖}

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ ได้วิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า สถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันได้มีการแข่งขันอย่างรุนแรง ทำให้ประเทศไทยต้องปรับทิศทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้อัตลักษณ์ของประเทศ เช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดังนั้น การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงมรดกทางวัฒนธรรมเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ที่ต้องพัฒนาในประเทศไทย เพราะนอกจากการท่องเที่ยวจะเป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้และนำเงินตราต่างประเทศเข้าสู่ประเทศไทยแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการสร้างอาชีพสืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เช่น การผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านหรือการให้บริการด้านต่างๆ นับได้ว่าการท่องเที่ยวมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการนำทรัพยากรของประเทศมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานการณ์ตลาดการท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการแข่งขันอย่างรุนแรง ประเทศไทยจึงควรส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยให้ความสำคัญกับการใช้วัฒนธรรมเป็นจุดขายในการแข่งกับแหล่งท่องเที่ยวทั่วโลก นอกจากนี้ยังรวมถึงการจัดการโครงสร้างองค์กรและการจัดการที่เหมาะสมต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมพร้อมกับการอนุรักษ์พัฒนาวัฒนธรรมให้ยั่งยืน^{๗๗}

สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างต้นแบบการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ และเพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยคณะวิจัยได้สำรวจบ้านที่ตรงตามเกณฑ์คัดเลือก เพื่อจัดทำเป็นพื้นที่ต้นแบบสำหรับการเรียนรู้ โดยเน้นการปรับปรุงในส่วนที่ผู้สูงอายุมีการใช้งานมากและเป็นจุดเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ รวมถึงจัดการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย

^{๗๖} พิทักษ์ ศิริวงศ์ และปัทมอร เล็งแดง, “การท่องเที่ยวของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในสังคมไทย”, Veridian E-Journal, SU Vol.4 No. 2 (September – December 2011): 221.

^{๗๗} กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม, ๒๕๕๕): ๑๓๙-๑๔๖.

สำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ได้จัดหาคนพื้นที่ร่วมมือในการปรับปรุงสภาพแวดล้อม ทั้งนี้ได้นำสิ่งของที่หาได้ภายในชุมชนมาปรับใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์มากที่สุด^{๗๘}

รลิกา อังกรและคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น” จากการศึกษาพบว่าการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกำลังได้รับความนิยมจากชาวไทยและชาวต่างชาติโดยเฉพาะในกลุ่มที่ต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ความงดงามในศิลปวัฒนธรรมไทย สำหรับรูปแบบที่เป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่เป็นการเที่ยวชมสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน การเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และการเที่ยวชมความงดงามของศิลปหัตถกรรม ไทยที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น แต่การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่ผ่านมาแต่ละจังหวัด ได้แก่ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณในการปรับปรุงและการท่องเที่ยวของจังหวัด ปัญหาการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ปัญหาบุคลากรในอุตสาหกรรมบริการด้านการท่องเที่ยว ปัญหาการบริหารจัดการในชุมชน ปัญหาการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีและการลดคุณค่าดั้งเดิมของศิลปะ วัฒนธรรม ส่วนการเสนอแนวทางการพัฒนา ได้แก่ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรมมาเป็นแกนหลักในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว การกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแก่ชุมชนและการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นในฐานะเจ้าของ วัฒนธรรม ตลอดจนทบทวนศักยภาพขีดความสามารถและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวของสถานท่องเที่ยว^{๗๙}

ประทีป พิษทองกลาง และคณะ ได้ศึกษาเรื่องวัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ๑) พระเจดีย์และพระพุทธรูปวัดนามมงคลมีความเก่าแก่ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับที่มาของชื่อที่เป็นมงคล และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของเมืองเชียงใหม่ ๒) นามของวัด พระเจดีย์ และพระพุทธรูปเป็นนามมงคลที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมถึงประวัติความเก่าแก่ ความศักดิ์สิทธิ์ ความงดงาม วิจิตรทางศิลปกรรมแบบล้านนา เป็นจุดแข็งของวัดนามมงคลทั้ง ๙ แห่ง ๓) แนวทางการพัฒนาแหล่ง

^{๗๘} สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ, “การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ (ปีที่ ๒)”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖), บทคัดย่อ.

^{๗๙} รลิกา อังกรและคณะ, “การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗).

ท่องเที่ยววัด นามมงคลควรให้ความสำคัญ ๕ ประการ คือ ๑. ส่งเสริมสติ ๒. สะอาด ๓. สุขสบาย ๔. สงบเย็นใจ และ ๕. สบายใจ^{๕๐}

ดวงสมร พิกสังข์ ได้ดำเนินการวิจัยการสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับความนิยมและมีคุณค่า จำนวน ๙ แห่ง ประกอบด้วย ๑) พุทธมณฑล ๒) สวนสมุนไพรรักษาโรคชาติ ๓) สวนกล้วยไม้ ๔) โรงหล่อพระ ๕) อุตุเรือ ๖) วัดสุวรรณาราม ๗) วิสาหกิจแปรรูปสมุนไพรรักษาโรคชาติ ๘) ตลาดเก่าศาลายา และ ๙) วัดศาลวัน โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเดินทางมาท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) ความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว ๒) สิ่งอำนวยความสะดวก ๓) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ๔) การรวมกลุ่มของแหล่งท่องเที่ยว ๕) ความปลอดภัย ๖) ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยว และ ๗) ความแปลกใหม่ น่าสนใจ ตามลำดับ โดยมีเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเส้นทางชมวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับเส้นทางท่องเที่ยวในระดับชุมชน ตำบล และจังหวัด ซึ่งจากผลการวิจัยดังกล่าวสามารถเป็นแนวทางให้กับชุมชนเทศบาลตำบลศาลายาในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน^{๕๑}

ชิ่ง ศรีสวัสดิ์ และคณะ ศึกษาวิจัยเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนชาวกวยในเขตอีสานใต้และลาวใต้” พบว่า ชุมชนชาวกวยในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดอุบลราชธานี และบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม โดยมีอยู่หนาแน่นในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ส่วนในลาวใต้ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในแขวงสาละวันและจำปาสัก ลักษณะเด่นของชุมชนคือ แนวคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม และการประกอบอาชีพ เช่น การเลี้ยงช้าง และการทอผ้า ชุมชนชาวกวยทั้งในเขตอีสานใต้และลาวใต้ มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันในทางประวัติศาสตร์ ทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาไทยในตระกูลมอญ-เขมร มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาาร่วมกัน โดยมีการอพยพมาจากภาคเหนือของประเทศอินเดีย แลบทือกเขาหิมาลัยด้วยกันเมื่อประมาณ ๓,๕๐๐ ปีก่อน และมีการกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งเขตอีสานใต้และลาวใต้ด้วย แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวกวยได้จากการสำรวจลักษณะเด่นทางวัฒนธรรม และขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นทางการเป็นระบบใน

^{๕๐} ประทีป พิษทองกลาง และคณะ, “วัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคล ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑๒.

^{๕๑} ดวงสมร พิกสังข์, “การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒).

รูปแบบของฐานข้อมูลในคอมพิวเตอร์ แล้วเผยแพร่ให้กับธุรกิจท่องเที่ยวโดยผ่านการประชุมสัมมนา ในรูปของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ต ได้รับรู้และเข้าใจในแนวทางการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งต่อนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวในระยะยาว แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพึ่งพาในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านสามารถทำได้โดยการประสาน ความร่วมมือระหว่างประเทศที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น การอำนวยความสะดวกในการ เดินทางโดยไม่ต้องมีวีซ่า (VISA) ระหว่างกัน การให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางทั้ง ของประเทศตนเองและประเทศเพื่อนบ้านที่มีแหล่งท่องเที่ยวในลักษณะเดียวกัน และการใช้บัตรการ เดินทางท่องเที่ยวร่วมกันของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้าน^{๕๒}

ซุติมา บริสุทธิ์ ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เมือง Kanazawa นำเอาศิลปะร่วม สมัยเข้ามาใช้ได้เกิดจากการที่เมือง Kanazawa มีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับด้านศิลปะ มายาวนาน และมีความต้องการสร้างเสน่ห์แบบใหม่ที่แตกต่างจากเสน่ห์เดิมที่มีความเป็นเมืองเก่า ประกอบกับแนวคิดในการพัฒนาเมืองว่าจะ “พัฒนาสู่สากล” ซึ่งทำให้เมือง Kanazawa เกิดการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเปิดรับศิลปะจากต่างประเทศ นอกจากนี้เมือง Kanazawa ยังเป็นเมือง ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เป็นจุดศูนย์กลางของทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ความสามารถในภูมิภาคที่ สามารถร่วมมือกับทางเทศบาลในการพัฒนาเมืองได้ และปัจจัยที่สำคัญคือการมีอำนาจบริหารราชการ ส่วนท้องถิ่นที่ผู้นำท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการและดำเนินการนโยบายพัฒนาท้องถิ่นได้โดยตรง ซึ่ง นายกเทศมนตรีเมือง Kanazawa ในขณะนั้นได้มีความสนใจในด้านการสร้างเสน่ห์ที่แปลกใหม่ให้แก่ เมือง Kanazawa ซึ่งเสน่ห์ที่ทางเมือง Kanazawa ได้เลือกก็คือ “เมืองที่มีการผสมผสานกันของ ศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย” นั่นเอง^{๕๓}

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้น สรุปได้ว่า อารยสถาปัตย์ หรือ Universal Design มีหัวใจสำคัญเพื่อความสะดวก ปลอดภัย เป็นธรรม ทัวถึงและเท่าเทียม แม้จะเป็นแนวคิดที่มี จุดเริ่มต้นจากการอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการก็ตาม แต่ด้วยความสำเร็จจากการประยุกต์ใช้ แนวคิดดังกล่าวโดยการสร้างนวัตกรรมสร้างสรรค์ของประเทศต่างๆ ได้แสดงให้เห็นถึงประโยชน์ของ การใช้งานที่เหมาะสมสำหรับคนทุกคนในสังคม ถือเป็น การส่งเสริมสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค และอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุ ผู้ป่วยพักฟื้น ผู้พิการ สตรีมีครรภ์ เด็กเล็กและสามารถเข้าถึงสิทธิ ประโยชน์ได้ เช่น ความสะดวก ปลอดภัย ทันสมัยทั้งในตึก อาคาร สถานที่ของรัฐ และเอกชน รวมถึง

^{๕๒} ชื่น ศรีสวัสดิ์ และคณะ, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวกวายในเขต อีสานใต้และลาวใต้, รายงานการวิจัย, (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐).

^{๕๓} ซุติมา บริสุทธิ์, การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗), หน้า ข.

แหล่งท่องเที่ยว ศาสนสถาน สถานศึกษา ระบบขนส่งมวลชน บริการข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนสินค้าและบริการสาธารณะต่างๆ การท่องเที่ยวของกลุ่มอารยสถาปัตย์ก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณค่าทางด้านจิตใจ และเป็นการขัดเกลาจิตใจอารยสถาปัตย์บุคคลให้มีความซาบซึ้งในสิ่งที่ได้ท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเชิงพุทธที่มุ่งเน้นการเพาะบ่มทางจิตใจ ให้จิตใจบริสุทธิ์ เกิดความเย็นสบาย จากการได้ทำบุญและการชมพุทธศิลป์ที่มีความอ่อนช้อย งดงามและเต็มไปด้วยความวิจิตรพิสดาร ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาว่า รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับการท่องเที่ยวทางด้านศาสนสถานและความงดงามทางด้านศิลปกรรมของล้านนา เพื่อเป็นการพัฒนาพื้นที่วัดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเหมาะสมสำหรับอารยสถาปัตย์ในการอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีความสุข

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเยี่ยมชมความงดงาม ความโดดเด่น สวยงามและความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีอัตลักษณ์แบบล้านนาหรือการผสมผสานระหว่างพุทธศิลปกรรมร่วมสมัย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

- ๓.๑. รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒. พื้นที่การวิจัย/ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓. เครื่องมือในการวิจัย
- ๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖. สถิติที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๗. สรุปกระบวนการวิจัย

๓.๑. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยมีรูปแบบการวิจัยดังนี้

๓.๑.๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสาร แสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงประวัติศาสตร์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน จำนวน ๘ จังหวัด ที่มีความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมแบบล้านนาและศิลปะผสมผสานระหว่าง ศิลปะล้านนากับศิลปะแบบพม่า เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ จังหวัด ลำปางและจังหวัดลำพูน เพื่อรองรับการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ดังนี้

๑) ประวัติความเป็นมา ความสัมพันธ์ทางด้านพุทธศิลปกรรมที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างศิลปะแบบล้านนากับศิลปะแบบพม่า เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม และ

สถาปัตยกรรม อันเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงศิลปะแบบลำปาง และการศึกษารูปแบบและ แอปพลิเคชันสำหรับพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน จากข้อมูลทางประวัติศาสตร์ วรรณกรรม โบราณสถาน โบราณคดีทางสังคมและ วัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างสรรคงานศิลปกรรมในชุมชนที่สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรม

๒) รูปแบบและกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของวัด ๙ ศรี: การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์บนเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ที่มีเป็นผลงานทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีอัตลักษณ์และโดดเด่น วิจิตรพิสดาร มีรูปแบบของความงดงามแบบล้านนาและแบบร่วมสมัย ตลอดถึงเส้นทางท่องเที่ยวที่มีจารีต ขนบธรรมเนียมตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนา

๓) การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัดท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนที่มีรูปแบบและอัตลักษณ์แบบล้านนา พัฒนาการทางด้านพุทธศิลปกรรมและเส้นทางท่องเที่ยวที่รองรับนักท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ใน ๘ จังหวัด ภาคเหนือตอนบน

๔) การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามความเชื่อ คติ และเส้นทางบุญที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และเป็นลักษณะที่บ่งบอกถึงความเป็นเมืองศิลปะสร้างสรรค์ตามแบบฉบับล้านนา

๕) แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของภาคเหนือตอนบนที่มีคติ ความเชื่อ และเป็นเส้นทางบุญ ที่มีองค์ประกอบทางด้านศิลปกรรม ธรรมชาติ จารีต ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นอันงดงาม เป็นพื้นที่ศิลปะที่สะท้อนให้เห็นถึงนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชิงสร้างสรรค์ในล้านนา เพื่อให้การท่องเที่ยวสอดคล้องกับการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน

๓.๑.๒. การเชิงปริมาณ (Quantitative Research) การเก็บข้อมูลแบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างเพื่อสำรวจความคิดเห็นของประชาชน และนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยี่ยมชมวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีวัฒนธรรมและศิลปกรรมอันงดงามของภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เช่น ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน และความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีต่ออารยสถาปัตย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

๑) การสำรวจความคิดเห็นนักท่องเที่ยว ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วัด ๙ ศรี ที่เป็นเส้นทางบุญตามคติ ความเชื่อ ที่มีการพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดลำปาง และเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๒) การสำรวจความต้องการนักท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มีความเสมอภาค เท่าเทียมและยุติธรรมต่อการอนุรักษ์ และการสร้างสรรค์ศิลปะของวัดและชุมชนในพื้นที่สร้างสรรค์ของจังหวัดลำปางและจังหวัดลำปางที่รองรับการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์

๓) ประเมินความเห็นในรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ ระบบสารสนเทศ และพัฒนาไปสู่การพัฒนาเส้นทางเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เกิดจากคติ ความเชื่อที่ยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวที่สร้างความเท่าเทียมกันของนักท่องเที่ยวในเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว

๔) การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำไปสู่เส้นทางเมืองศิลปะสร้างสรรค์ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงาม เป็นเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงการพัฒนาพื้นที่จังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูนให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบน

๓.๑.๓. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแนวคิดและกระบวนการสร้างสรรค์วัด ๙ ศรี ที่เป็นเส้นทางบุญตามคติ ความเชื่อ ที่มีการพัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดลำปาง และเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ที่มีความเหมาะสมกับมาตรฐานการท่องเที่ยวที่รองรับความเป็นอารยสถาปัตย์ โดยมีขั้นตอนและกระบวนการดำเนินการ ดังนี้

๑) การลงพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน และพะเยา เพื่อสนทนากลุ่ม สัมภาษณ์ และรวบรวมข้อมูลจากพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หน่วยงานปกครองท้องถิ่นในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลไปสู่การพัฒนาแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีความเชื่อว่าเป็นเส้นทางบุญตามคติ ความเชื่อและความงดงามทางด้านศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบน

๒) สนทนากลุ่มเป้าหมาย เช่น เจ้าอาวาสวัดที่เป็นที่ท่องเที่ยว สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานท่องเที่ยวและการกีฬาประจำจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว/ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่พัฒนาและสร้างสรรค์ศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อทราบถึงรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีความพร้อมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม และจารีตประเพณีอันดีงาม เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่มีความสอดคล้องและตอบรับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย เพื่อเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นวิธีการและแนวทางการเรียนรู้ที่ยั่งยืน

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึกพระสังฆาธิการ นักท่องเที่ยว ผู้นำท้องถิ่น และกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่สร้างสรรค์จำนวน ๒ แห่ง ได้แก่ พื้นที่จังหวัดลำปางและพื้นที่จังหวัดลำพูน เพื่อพัฒนาไปสู่

รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีความงดงามและเป็นพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ในการรองรับนักท่องเที่ยวและเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวที่เป็นมาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ได้อย่างเหมาะสม

๔) การพูดคุยชุมชนและกลุ่มจิตอาสาในการพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ ๒ แห่ง เพื่อหาแนวทางพัฒนาและสร้างสรรค์วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ ที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมอันสวยงาม เป็นเส้นทางบุญตามคติความเชื่อและเป็นการตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย เพื่อพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ให้เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

๓.๑.๔. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยการพัฒนากการท่องเที่ยวอารยสถาปัตย์ที่มีชุดกิจกรรม/นวัตกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวของอารยสถาปัตย์ ที่มีความสะดวกสบาย เข้าถึงข้อมูลการท่องเที่ยวได้อย่างง่าย เข้าถึงพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวได้อย่างปลอดภัยยกระดับมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ โดยการลงพื้นที่สำรวจความพร้อมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ที่เป็นพื้นที่หลักของกลุ่มวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา เพื่อนำไปสู่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์กลุ่มวัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปางและลำพูน ที่มีความความงดงามด้านพุทธศิลปกรรมในแต่ละพื้นที่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย และนำข้อมูลมาสู่การสังเคราะห์ให้ชัดเจน โดยการปฏิบัติการณ์ขั้นตอนนี้

๑) การพัฒนาชุดความรู้และสื่อสร้างสรรค์เกี่ยวกับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด โดยการเรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัยรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีอัตลักษณ์และความเปรียบพร้อมทางด้านพุทธศิลปกรรมแบบล้านนาและแบบร่วมสมัย

๒) การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชุมชนอย่างมีส่วนร่วม โดยการศึกษาข้อมูลชุมชนเชิงประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการกระตุ้นและสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวตามคติ ความเชื่อเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน เพื่อให้เข้าใจสภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์และความงดงามทางด้านศิลปกรรม

๓) การพัฒนาชุดความรู้และสื่อสร้างสรรค์วีดีทัศน์ (VTR) เพื่อกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยววัด ๘ ศรีบนคตติ ความเชื่อและเส้นทางบุญที่มีประวัติศาสตร์ และรูปแบบการพัฒนา

อารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน ผ่านช่องทางสื่อ มีเดียและแอปพลิเคชันเพื่อช่วยจูงใจให้นักท่องเที่ยว

๔) การเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวเที่ยวร่วมกับหน่วยงาน องค์กรภาครัฐ/ เอกชนชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาในการท่องเที่ยวบนเส้นทางบุญและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชย ที่มีเกิดจากศรัทธ ประวัติศาสตร์และความงดงามทางด้านศิลปกรรม

๕) วิเคราะห์องค์ความรู้ กระบวนการ และผลลัพธ์ของการท่องเที่ยววัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญ ตลอดถึงรูปแบบการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครุบาเจ้าศรีวิไชยเพื่อกระตุ้นให้เกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยว กระจายรายได้ให้แก่ชุมชนและเป็นการจรรโลงไว้ซึ่งความดีงามทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรมที่เป็นมรดกทางปัญญาของท้องถิ่นสืบต่อไป

๓.๒ พื้นที่การวิจัย/ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑. พื้นที่การวิจัย เป็นการศึกษาวิจัยพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบน โดยผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและมีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมโดยแบ่งพื้นที่ในการวิจัยออกเป็น ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑) กลุ่มวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา ดังนี้

จังหวัด	พื้นที่หลัก
เชียงราย	๑) วัดร่องชุ่น ตำบลป่าอ้อดอนไชย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๒) วัดร่องเสือเต้น ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๓) วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ๔) วัดห้วยปลากั้ง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
เชียงใหม่	๑) วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๒) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๓) วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๔) วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕) วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๖) วัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๗) วัดเจดีย์เหลี่ยม (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ๘) วัดช้างค้ำ (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ๙) วัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
แม่ฮ่องสอน	๑) วัดพระธาตุดอกมู ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จังหวัด	พื้นที่หลัก
	๒) วัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ลำปาง	๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๒) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๓) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๔) วัดศรีศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕) วัดป่าฝาง ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๖) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๗) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๘) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๙) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ๑๐) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ลำพูน	๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ๒) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลเถิน อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ๓) วัดพระพุทธรูปตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ๔) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
แพร่	๑) วัดพระธาตุช่อแฮ ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๒) วัดพระบาทมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๓) วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ ๔) วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
น่าน	๑) วัดภูมินทร์ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๒) วัดมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ๓) วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ๔) วัดหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอท่าผา จังหวัดน่าน
พะเยา	๑) วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๒) วัดจอมทอง ตำบลบ้านต๋อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ๓) วัดอนาลโย ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

๒) กลุ่มวัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปางและลำพูน ได้แก่

๒.๑ วัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำปาง จำนวน ๙ วัด

- ๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๓) วัดพระเจดีย์ซาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๔) วัดศรีศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๕) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๖) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๗) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๘) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- ๙) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๒.๒ วัดที่พัฒนาตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำพูน จำนวน ๙ วัด

- ๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๒) วัดพระธาตุดวงเดี้ยว ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๓) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๔) วัดพระพุทธรบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๖) วัดพระธาตุทริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๗) วัดจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๘) วัดรมณียราม (กุ่มะลัก) ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๙) วัดพระบาทสามยอต ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๓) กลุ่มเครือข่าย ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด

๓.๒.๒. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ตามลักษณะรูปแบบการวิจัยตามความสำคัญของแต่ละขั้นตอนในการศึกษาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ได้แก่

ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ตามลักษณะรูปแบบการวิจัย ดังนี้

การวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักท่องเที่ยว ประชาชน และชุมชนที่เดินทางเยี่ยมชมหรืออาศัยอยู่ในพื้นที่วัดที่เป็นแหล่ง

ท่องเที่ยวและมีความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในล้านนา โดยการใช้สูตร

คำนวณกลุ่มตัวอย่างของทาโร ยามานะ (Taro Yamane)
$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้

N = จำนวนประชากรที่ทราบค่า

e = คลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

Ne^2 = ค่าความคลาดเคลื่อนที่จะยอมรับได้ (Allowable Error ๐.๐๕)

โดยกลุ่มนักท่องเที่ยว ประชาชนและชุมชนมีจำนวนมากกว่า ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้จำนวน ๔๐๐ คน ตามสูตรและตารางของยามานะ

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗๖ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ ตอนบน จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

๑. พระราชเขมากร, รศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๒. พระโกศยเจติยารักษ์	รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาส วัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๓. พระเทพรัตนนายก	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยวรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๔. พระสุนนท์ศาสนกิตติ์	เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกองมู ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๕. พระชยานันท์มณี, ผศ. ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าคณะอำเภอภูเพียง วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน

๖. พระครูธีรสุตาพจน์, ดร. ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๗. พระครูสังฆะพิชัย เจ้าอาวาสวัดเจติยเหล็ก ตำบลท่าวัง ตาลอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
๘. พระใบฎีกาจิกตะ ฐานธมโม เจ้าอาวาสวัดจองคำ (จองกลาง) ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๙. พระครูวิบูลสรภัญญ์ ผู้อำนวยการสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
๑๐. พระพิชญพล สุวณฺณรูป, ดร.เจ้าอาวาสวัดป่าฝาง ตำบลหัวเวียงอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

๒) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ในพื้นที่ ๒ แห่ง จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

๑. พระราชจินตนาายก ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระเจติยชาวลี้ พระอารามหลวง
๒. พระจินตารัตนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
๓. พระครูพิธานนพกิจ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุลำปางหลวง
๔. พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสศรีชุม
๕. พระอธิการสอาด ชินวิโส เจ้าอาวาสวัดปงสนุกใต้
๖. พระครูสุนทรเสลคุณ เจ้าอาวาสวัดไหล่หิน
๗. พระครูอินทวุฒิกุณ เจ้าคณะอำเภอลี้ เจ้าอาวาสวัดบ้านกลาง ตำบลดงดำ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๘. พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขานุการ เจ้าคณะจังหวัดลำพูนเจ้าอาวาสวัดแม่สารป่าขาม ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๙. พระมหาใจ กตฺตฺใจโจ รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุห้าดวง อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๑๐. พระมหาพิศดาร ปิยะวัฒน์ โณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย
วรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง
จังหวัดลำพูน

๓) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม จำนวน ๑๖ คน ได้แก่

๑. นางสาวบัวศรี บุญมี	นักท่องเที่ยว
๒. นายฉัตรชัย อันภักดี	นักท่องเที่ยว
๓. นายณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์	นักท่องเที่ยว
๔. นายสุชาติ สาลี	นักท่องเที่ยว
๕. นางสมศรี ทองมัย	นักท่องเที่ยว
๖. นางทองใบ กลิ่นหอม	นักท่องเที่ยว
๗. นางอำพร สุติ	นักท่องเที่ยว
๘. นายสุรพันธ์ มะลิลลา	นักท่องเที่ยว
๙. นางสาวจันทนา กองอินทร์	นักท่องเที่ยว
๑๐. นางสาวพรทิพย์ แสนคำมา	นักท่องเที่ยว
๑๑. นายสมัย ศรีผางค์	นักท่องเที่ยว
๑๒. นายเสงี่ยม กัดเจริญ	นักท่องเที่ยว
๑๓. นางสาวสมบุญ ปินตา	นักท่องเที่ยว
๑๔. นางศรีวรรณ ลือไชย	นักท่องเที่ยว
๑๕. นางสาวอุมาพร สายนุ้ย	นักท่องเที่ยว
๑๖. นางอรุณี ทองใบ	นักท่องเที่ยว

๔) กลุ่มชุมชนวัดที่พัฒนาเชิงสร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์ จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๑. นางนฤมล สุนทรพิธ	กรรมการชุมชนวัดปงสนุกใต้
๒. นางมาลัยวรรณ น้อยอุ่นเรือง	ไกด์ท้องถิ่น
๓. นางภา จิตใหญ่	เจ้าหน้าที่ดูแลเครื่องกราบไหว้ประจำ วัด
พระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
๔. นายพันธ์ศักดิ์ ไชยวงศ์	ประธานชุมชนวัดศรีชุม
๕. นางอัมพิกา ไชยวงศ์	กรรมวัดศรีชุม
๖. นายวัชรินทร์ ถาวรธนา	มัคทายกวัดพระธาตุลำปางหลวง
๗. นายสุริยัน คำหนัก	ศาสนพิธีกร วัดพระธาตุลำปางหลวง
๘. นายธงชัย แผ่นคำ	ไวยาวัจกรวัดไหล่หินหลวง
๙. นายประเวศน์ แก้วศิริ	มัคทายกวัดไหล่หินหลวง

๑๐. นางคำปิ่น อินตา	กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองวัดพระเจดีย์ขาวหลัง
๑๑. นางศรีไวย พงษ์	ชุมชนวัดพระเจดีย์ขาวหลัง
๑๒. นายสามารถ โปธิกำ	ผู้ใหญ่บ้านบ้านพระธาตุห้าดวง

๕) กลุ่มเครือข่าย/หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่
จำนวน ๑๕ คน ได้แก่

๑. นายอนุกุล ศิริพันธ์	ผู้เชี่ยวชาญศิลปกรรมและพิธีกรรม
๒. นายธวัชชัย ทำทอง	ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม
และประเพณีในจังหวัดลำปาง ภาควิชา
สาขาวิชาการท่องเที่ยวและธุรกิจ
บริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
๓. นายฐาปกรณ์ เครือระยา	ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๔. นายหริญญกร เสียงหาญ	สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
เชียงใหม่ เขตท้องที่จังหวัดลำปาง
๕. นายพิเชษฐ์ ทินอยู่	สมาชิกสภาจังหวัดลำปาง
๖. นางสาวกศิศา จันแดง	ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการพิเศษ สำนักงาน
วัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
๗. นายภัทรพงศ์ เถายศ	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วน
จังหวัดลำปาง
๘. นายวีรศักดิ์ ของเดิม	หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วน
จังหวัดลำปาง
๙. นายศุภรัฐเกษม ฝั้นคำอ้าย	นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและ
วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
๑๐. นายเสน่ห์ จินาจันทร์	นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
๑๑. นายประภาส ปกปิงเมือง	ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอลี้ จังหวัด
ลำพูน
๑๒. นางดวงพิกุล ปกปิงเมือง	กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ่ง
จังหวัดลำพูน

๑๓. นางสาวปราณี อินทียะ	ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลม่วงน้อย
อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
๑๔. นายพิเชษฐ เหมะสีขันชกะ	เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบล
อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๑๕. นางสุพัตรา แดงชัย	นักโบราณคดี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
ประธานกลุ่มสตรีอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ๑) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ ตัวแทนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัดลำปางและลำพูน เพื่อพัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นการท่องเที่ยวตามหลักอารยสถาปัตย์ จำนวน ๑๕ รูป/คน ได้แก่ กลุ่มชุมชน/ผู้สูงอายุของวัดที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวตามหลักอารยสถาปัตย์ และกลุ่มเครือข่าย/หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๓.๓. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยโดยแบ่งออกตามรูปแบบการวิจัย ได้แก่

๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินเยี่ยมชมวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน จำนวน ๔๐๐ ชุด จากการศึกษาแนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวแนวคิดเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์ ทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงพุทธ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนา เพื่อนำไปสู่การสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้เป็นมาตรฐานต่ออารยสถาปัตย์ เช่น การบริหารจัดการที่เหมาะสม ความสะดวกสบาย เส้นทาง ที่พัก การเดินทาง คุณค่าของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางด้านพุทธศิลปกรรม โดยมีประเด็นเกี่ยวกับแบบสอบถาม ดังนี้

๑. ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม เช่น เพศ อายุ อาชีพ การศึกษาและรายได้เฉลี่ย
๒. ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์ เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว แหล่งที่มาของข้อมูลการท่องเที่ยว วันที่ชอบเลือกเดินทางท่องเที่ยว ความถี่การเดินทางท่องเที่ยว ลักษณะการเดินทาง ยานพาหนะที่ใช้เดินทาง และค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวแต่ละครั้ง เป็นต้น
๓. ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน เช่น มีเจ้าหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย มีป้ายและสัญลักษณ์บ่งบอกประเภทสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญได้ มีอุปกรณ์/เทคโนโลยีช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม มีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ มีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ เป็นต้น
๔. ความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

๒. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ผู้วิจัยจะทำการสัมภาษณ์กลุ่มพระสงฆ์ ชุมชน และภาคีเครือข่ายในประเด็นที่สำคัญ โดยมีประเด็นที่สำคัญเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก ได้แก่

๑. ความเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมและเสมอภาคแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย

๒. ความเห็นเกี่ยวกับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความสะดวกและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัยอย่างไร

๓. ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย

๔. ความเห็นเกี่ยวกับปัจจัยด้านใดที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการการท่องเที่ยววัดตามอารยสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย

๕. ความเห็นเกี่ยวกับแนวทางกระตุ้นและส่งเสริมเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวของวัด เพื่อให้เกิดความสะดวก ปลอดภัย เสมอภาคและยุติธรรมแก่ทุกเพศ ทุกวัยตามหลักอารยสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม

๓. การประชุมย่อยหรือสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัย วัด ชุมชน ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการระดมความเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ในจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูนที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย และเป็นการพัฒนาเส้นทางที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม คุณค่าและประวัติศาสตร์ที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวตามหลักอารยสถาปัตยกรรม

๔. ชุดกิจกรรม เป็นการปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรม โดยใช้เทคนิคในการประมวลภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเพื่อสร้างสื่อประชาสัมพันธ์วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน (VTR) และการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและยกมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมได้อย่างเหมาะสม และการเผยแพร่ในสื่อมีเดียต่างๆ ตลอดจนการสร้างแอปพลิเคชันในการอำนวยความสะดวกให้แก่ นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางมายังพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์แห่งใหม่

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

๑) สืบหาหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวบนคติความเชื่อแห่งเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและกระบวนการพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๒) การนำข้อมูล ความรู้ที่รวบรวมไว้มาสร้างเป็นเครื่องมือการวิจัยทั้งแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และประเด็นการวิจัยอื่นๆ

๓) การตรวจสอบความเที่ยงตรง เนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔) ดำเนินการออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยพิจารณาจากการอธิบายตามทัศนะของผู้ให้ข้อมูล

๕) การตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖) การวิเคราะห์เครื่องมือก่อนนำไปใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๗) การนำเครื่องมือไปเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่กำหนดไว้

๓.๔. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ จึงได้แบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย ดังนี้

๑) การศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามหลักอารยสถาปัตยกรรมที่มีความสวยงามทางด้านศิลปกรรมอันโดดเด่นที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสารที่ เช่น แนวคิดการท่องเที่ยว แนวคิดเกี่ยวกับอารยสถาปัตยกรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนาที่มีความงดงามทางด้านศิลปกรรมแบบล้านนาและแบบพม่า ตลอดจนเอกสารงานวิชาการต่างๆ เช่น หนังสือ รายงาน การวิจัย บทความ งานเขียนในวารสารและหนังสือพิมพ์ รายงานการประชุม รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ฯลฯ และมีการจัดประชุมกลุ่มย่อย เพื่อประเมินและวิเคราะห์รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน โดยการจำลองออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยว ตลอดจนการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการวิจัย ได้แก่ เครื่องบันทึกภาพและเสียง และความพร้อมของอุปกรณ์เครื่องมือการทำงาน

๒) การศึกษาภาคสนาม (Field Study) การลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยการใช้พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบนจำนวน ๘ จังหวัดที่เป็นพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปกรรม เพื่อนำมาสู่การส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ในจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน เพื่อสำรวจแหล่งทรัพยากรที่ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวที่ยกระดับมาตรฐานการเป็นอารยสถาปัตยกรรมที่ตอบโจทย์วัตถุประสงค์การทำวิจัยข้อที่ ๑ - ๒ ในการส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวตามหลักคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย

๓) คัดเลือกเป้าหมายแต่ละพื้นที่แบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ได้จากลงสำรวจข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาสภาพการณ์และศักยภาพการท่องเที่ยวเมืองศิลปะสร้างสรรค์ของจังหวัด

ลำปางและจังหวัดลำพูน ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนเส้นทางบุญและตามเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และแจกแบบสอบถามแก่นักท่องเที่ยว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนไม่ต่ำกว่า ๔๐๐ คน เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑-๒ การศึกษาความสัมพันธ์ความเชื่อและเส้นทางบุญและตามเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จากลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของนักท่องเที่ยว รวมถึงปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว เพื่อนำยกระดับการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับการท่องเที่ยวของทุกเพศ ทุกวัยตามหลักอารยสถาปัตย์

๔) การขอหนังสือจากวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อนำลงไปขอความร่วมมือในพื้นที่หรือองค์กรกลุ่มเป้าหมายเชิงพื้นที่และประชากรกลุ่มตัวอย่าง

๕) การสัมภาษณ์ (in-depth Interview) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อสร้างองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาวัดตามหลักความเชื่อและความสัมพันธ์ของวัด ๙ ศรี ตลอดถึงรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน

๖) เป็นการระดมความเห็นจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อเป็นแนวและนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวตามคติความเชื่อบนเส้นทางบุญและกระบวนการเชิงสร้างสรรค์วัดท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรม และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งเป็นการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวบนคติความเชื่อแห่งเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีและการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย

๗) การสรุปองค์ความรู้ของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวบนคติความเชื่อแห่งเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีและการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย โดยการจัดเวทีชุมชนเพื่อทำการถ่ายทอดความรู้คืนสู่ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการนำเสนอรูปแบบของ สื่อเทคโนโลยีในการผลิตชุดการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ เช่น VTR ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรีและรูปแบบการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย ที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมผ่านช่องทาง Application ที่สามารถดาวน์โหลดได้ที่ Google Play ในชื่อ Lanna The City Of Creative Art เพื่อเป็นการนำทางที่สะดวกและเข้าถึงได้อย่างปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

๘) การจัดประชุมเสวนาทางวิชาการรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่สามารถยกระดับการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัยและเป็นการท่องเที่ยวเชิงศิลปะสร้างสรรค์ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้ของเครือข่ายแต่ละจังหวัดทั้ง ๘ จังหวัดล้านนา เพื่อพัฒนารูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศิลปะสร้างสรรค์ที่เป็นแผนงานชุดใหญ่

กิจกรรมการวิจัย	เดือน												หมายเหตุ
	๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๑๐	๑๑	๑๒	
๕. การสรุปองค์ความรู้ เส้นทางการท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อแห่งเส้นทางบุญ ของวัด ๙ ศรี และการ พัฒนาวัดท่องเที่ยวแบบ อารยสถาปัตย์ตามรอยครู บาเจ้าศรีวิไชย													
๖. การจัดประชุม เสวนาวิชาการ “รูปแบบ การจัดการวัดที่เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวตามแบบ อารยสถาปัตย์ในภาคเหนือ ตอนบน”													

๓.๕. การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๕.๑. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) ผู้วิจัยใช้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากหนังสือ ตำราและเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่มีความสอดคล้องกับการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เพื่อนำไปสู่การสร้างเครื่องมือแบบสอบถามในการสำรวจความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ชุมชน ประชาชนในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่มีศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีอันเป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม

๓.๕.๒. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) เป็นการเก็บข้อมูลแบบสอบถามนักท่องเที่ยว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑) แบบสอบถามการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน เพื่อนำผลการตอบมาวิเคราะห์หาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient Alpha) ของ Cronbach เป็นวิธีการวัดความ

สอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS เนื้อหาและโครงสร้างของแบบประเมิน จำแนกออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบประเมิน ซึ่งเป็นข้อคำถามที่มีลักษณะตรวจสอบรายการ (Check List)

ตอนที่ ๒ เป็นข้อมูลการแสดงทัศนคติของผู้ตอบแบบประเมินที่มีต่อระดับความพึงพอใจการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน โดยมีกรแบ่งเป็นส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยมีระดับการวัด ๕ ระดับ คือ เห็นด้วยมากที่สุด ๕ คะแนน

เห็นด้วยมาก	๔	คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	๓	คะแนน
เห็นด้วยน้อย	๒	คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	๑	คะแนน

การแปลความหมายของระดับคะแนนเฉลี่ย (\bar{X}) ยึดเกณฑ์ ดังนี้ คือ

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๔.๕๐ – ๕.๐๐	แทนมีความเห็นด้วยในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๓.๕๐ – ๔.๕๐	แทนมีความเห็นด้วยในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๒.๕๐ – ๓.๕๐	แทนมีความเห็นด้วยในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๕๐ – ๒.๕๐	แทนมีความเห็นด้วยในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	๑.๐๐ – ๑.๕๐	แทนมีความเห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด

จากสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์แบบสอบถามในการประเมินการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน สามารถแบ่งประเภทข้อมูลในการออกแบบสอบถาม ได้แก่

๑) ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นกรตรวจสอบรายการ (Check List) สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่เป็นร้อยละ (%)

๒) ข้อมูลแบบสอบถามตอนที่ ๒ คำถามที่เกี่ยวกับลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตยกรรม ที่เป็นการตรวจสอบรายการ (Check List) สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่เป็นร้อยละ (%)

๓) ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๓ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

๔) ข้อมูลจากแบบสอบถามตอนที่ ๔ ความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีต่ออารยสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิด ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

(Contents Analysis) และบริบททั่วไปของประชาชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว เพื่อนำไปสู่การเสนอเส้นทางท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมตามแบบอารยสถาปัตย์

๓.๕.๓. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่มย่อย/สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อวิเคราะห์และประเมินรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๑) ข้อมูลการสำรวจภาคสนามบริเวณพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเดิมและมีความพร้อมทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี เครื่องอำนวยความสะดวกที่มีความเป็นอารยสถาปัตย์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ในจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูนเพื่อยกมาตรฐานการท่องเที่ยวที่มีความเป็นสากล เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ได้อย่างเหมาะสม

๒) การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อกำหนดแผนเพื่อการพัฒนาการรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

๓) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เป็นขั้นตอนในการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อหารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนในพื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ในจังหวัดลำปางและลำพูน เพื่อให้เกิดแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีรูปแบบอารยสถาปัตย์

๔) การประชุมกลุ่ม/สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) การปรึกษาหารือแนวทางการพัฒนา รูปแบบ กิจกรรมและนวัตกรรมส่งเสริมรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ตลอดถึงบริบทความเป็นจริงของแต่ละพื้นที่สภาพปัญหาอุปสรรค เพื่อนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

๓.๕.๔. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Active Analysis) เป็นการพัฒนาชุดกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การสร้าง VTR การออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์พื้นที่สร้างสรรค์ในจังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน เพื่อนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยว การส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวผ่านระบบแอปพลิเคชัน ตลอดถึงสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น Facebook Line เพื่อให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย เป็นการสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวที่ยกระดับความเป็นสากลตามแบบอารยสถาปัตย์ที่มีความเหมาะสม

๓.๖. สถิติที่ใช้ในการวิจัย

๑. การใช้ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และค่า S.D. เพื่ออธิบายข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว ลักษณะและวัตถุประสงค์ในการเดินทาง และปัจจัยที่มีต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

๒. การใช้สถิติเชิงพรรณนาในการอธิบายความสัมพันธ์ลักษณะและวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยว และการเชื่อมโยงเกี่ยวกับความสัมพันธ์รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

โดยวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน จากแบบสอบถาม (Questionnaire) วิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเลือกตอบ (Check List) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

$$P = \frac{X/100}{N}$$

P คือ ค่าร้อยละ

X คือ จำนวนผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) สถิติวิจัยที่ใช้ คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

ค่าเฉลี่ย (Mean)

$$\bar{x} = \frac{\sum fx}{n}$$

\bar{x} คือ ค่าเฉลี่ย

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถาม

N คือ จำนวนประชากร

$$\text{ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) S. D.} = \sqrt{\frac{n \sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

S คือ ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

$\sum fx$ คือ ผลรวมของผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละระดับ

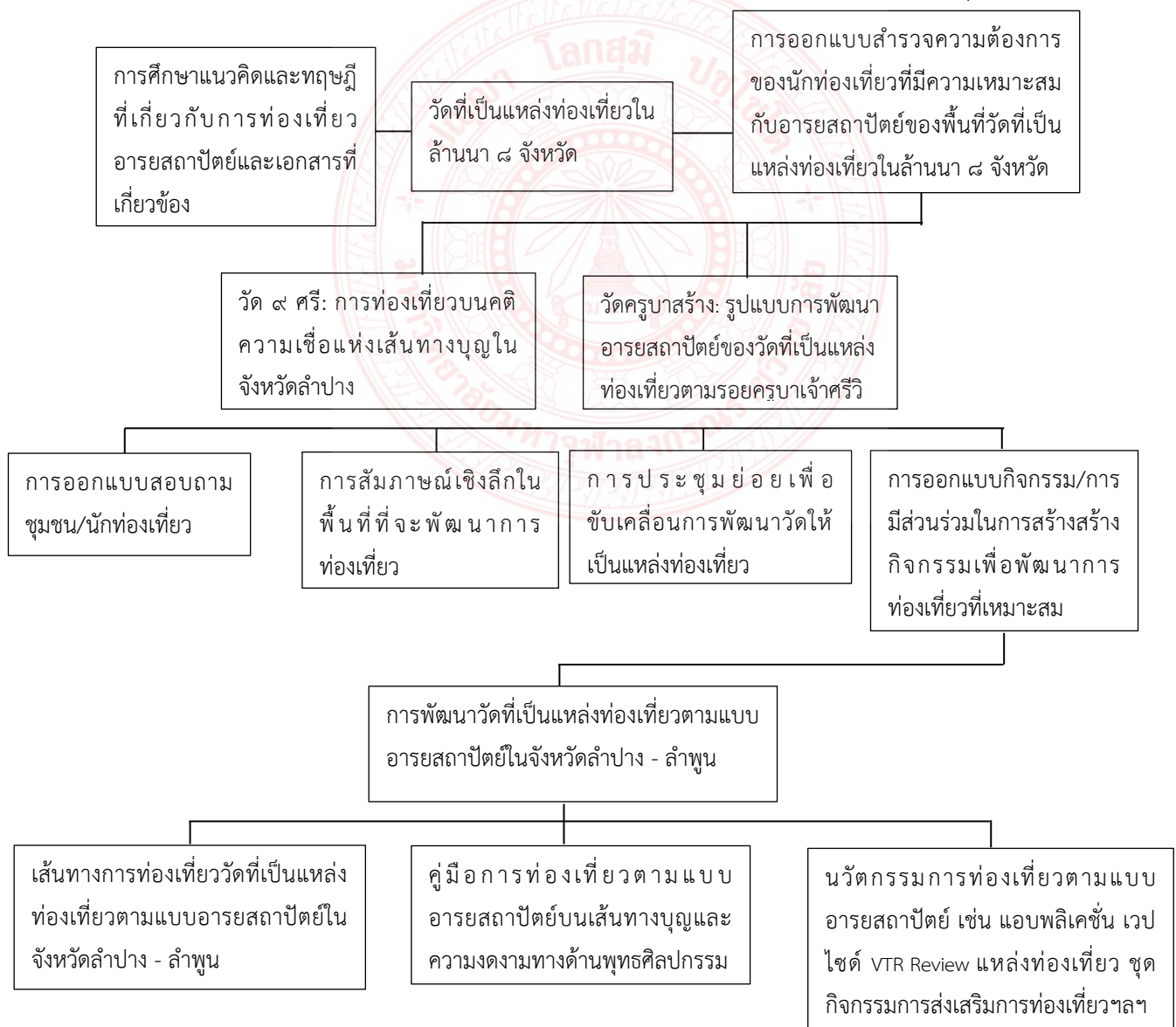
N คือ จำนวนประชากร

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) วิเคราะห์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาและนำเสนอในรูปแบบตาราง

๓. การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามและเครื่องมือการวิจัย โดยการเชื่อมโยงแนวคิด ทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการวิจัย และแนวทางการส่งเสริมรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

๓.๗. สรุปกระบวนการวิจัย

จากวิธีการดำเนินการวิจัยรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาครั้งนี้โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อหาแนวทางและนำเสนอรูปแบบการจัดการวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีกระบวนการสรุป ดังต่อไปนี้

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิดการท่องเที่ยวทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมและเส้นทางความเชื่อเกี่ยวกับการแสวงบุญนั้น พุทธศาสนิกชนจะนิยมเดินทางเพื่อเยี่ยมชมพื้นที่ที่มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์อันโดดเด่น มีรูปแบบและอัตลักษณ์เฉพาะตนที่มีความหลากหลาย ผสมผสานความอ่อนช้อยทางด้านศิลปกรรมร่วมสมัย โดยเฉพาะพื้นที่จังหวัดลำปางที่มีพุทธศิลปกรรมที่แฝงด้วยคติ ความเชื่อที่เกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ จารีตและประเพณีดั้งเดิมจากชาวเผ่าพื้นบ้าน ตลอดถึงการคละเคล้าระหว่างพุทธศิลปกรรมแบบล้านนากับพุทธศิลปกรรมแบบพม่ารามัญ เจี้ยว เป็นต้น

๔.๑. การศึกษาบริบทพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

๔.๒. ผลการสำรวจการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน

๔.๓. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรม

๔.๔. การพัฒนา Application พื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตยกรรม

๔.๕. องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิจัย

๔.๑. การศึกษาบริบทพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

การจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน ที่มีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเยี่ยมชมความงดงาม ความโดดเด่น สวยงามและความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีอัตลักษณ์แบบล้านนาหรือการผสมผสานระหว่างพุทธศิลปกรรมร่วมสมัย เพื่อเป็นการสร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อเดินทางมาทำบุญ เยี่ยมชมความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมต่างๆ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างที่วิจิตรพิสดาร โบราณสถานที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และความเป็นอัตลักษณ์แห่งศิลปะแบบล้านนาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ดังนี้

จังหวัดเชียงราย

๑) วัดร่องขุ่น ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ที่ตำบลป่าอ้อดอนชัย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ถือเป็นศาสนสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงราย เป็นผลงานการออกแบบและก่อสร้างโดย อาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ จิตรกรไทยที่มีผลงานจิตรกรรมไทยหลากหลาย จนได้รับการยกย่องขึ้นเป็น ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (จิตรกรรม) ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ผู้ซึ่งอุทิศตนสร้างวัดร่องขุ่นอันยิ่งใหญ่ขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา ด้วยความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์ให้วัดแห่งนี้งดงามดังสวรรค์ที่มีอยู่จริง อีกทั้งมนุษย์สามารถสัมผัสได้บนพื้นพิภพ คล้ายเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ใฝ่ปฏิบัติธรรมและประกอบแต่กรรมดีในการดำเนินชีวิต

โดยการสร้างพุทธศิลปกรรมที่มีความงดงามนั้น เกิดขึ้น เมื่อครั้งกลับมาเยือนบ้านเกิดคือ หมู่บ้านร่องขุ่น จังหวัดเชียงราย อาจารย์เฉลิมชัย ได้เห็นว่า "วัดร่องขุ่น" ที่คนรุ่นพ่อร่วมกันสร้างนั้นมีสภาพทรุดโทรมเป็นที่สุด อาจารย์เฉลิมชัยจึงเกิดแรงศรัทธาว่าอยากสร้างวัดร่องขุ่นด้วยศิลปะสมัยใหม่เหมาะกับประเทศไทย ภายใต้ร่มโพธิสมภารของในหลวง รัชกาลที่ ๙ รวมถึงอยากจะทำงานศิลปะให้ยิ่งใหญ่ฝากไว้ให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน ณ บ้านเกิด อาจารย์จึงลงมือก่อสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยอุทิศทั้งชีวิตให้กับการสร้างงานชิ้นสุดท้ายของชีวิตชิ้นนี้ ด้วยเงินที่เก็บสะสมมาจากการจำหน่ายผลงานศิลปะในเวลากว่า ๒๐ ปี

แผนภาพที่ ๔.๑. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมของวัดร่องขุ่น

แผนภาพที่ ๔.๒. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดร่องขุน

๒) วัดร่องเสือเต้น ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ที่ชุมชนร่องเสือเต้น ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีศิลปะจากการสร้างพระอุโบสถใหม่ ด้วยศิลปะแบบไทยประยุกต์ ที่มีศิลปะที่มีความสวยงามแปลกตา จากฝีมือการรังสรรค์ของ นายพุทธา กาบแก้ว หรือ สล่านก ศิลปินท้องถิ่นชาวเชียงราย ซึ่งเคยเป็นลูกศิษย์ของ อ.เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ และเคยเข้าไปทำงานที่วัดร่องขุน เป็นศิลปะประยุกต์ที่เป็นเอกลักษณ์ใช้เฉดสีเป็นสีน้ำเงินฟ้าตัดกับสีทอง ลวดลายต่างๆ ที่พริ้วไหวนั้น สล่านกได้จากการเรียนรู้จากอาจารย์ แต่ศิลปะของ อาจารย์จะใช้โทนสีขาว และมีการใช้กระจก แต่ของสล่านกดัดแปลงมาเป็นการใช้สีน้ำเงินฟ้าแทนเพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะ ประติมากรรมบันไดพญานาคที่ใช้เฉดสีเดียวกันนั้นมีความขดข้อยและลวดลายแตกต่างจากประติมากรรมทั่วไปอย่างเห็นได้ชัด ได้นำเอารูปแบบผลงานของ อ.ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ผู้สร้างบ้านดำ จ.เชียงราย ที่มีความโดดเด่นเรื่อง เขาและงามาประยุกต์ใช้ โดยเฉพาะช่วงเขี้ยวของพญานาคมีความพลิ้วไหว อ่อนช้อย โดยพระวิหารแห่งนี้ให้นิยามว่าเป็นทิพย์สถาน คือ เป็นการสรรเสริญพระพุทธเจ้าทั้งในรูปแบบของประติมากรรมและจิตรกรรม เมื่อคนเข้าไปมีจิตใจก็จะรักษาศีลก่อให้เกิดสมาธิ และปัญญาตามมา

ภายในวิหารมีผลงานจิตรกรรมภาพวาดฝาผนังเกี่ยวกับพระพุทธประวัติ โดยใช้เฉดสีน้ำเงินฟ้ามีลวดลายที่อ่อนช้อยงดงาม มีพระประธานสีขาว สูง ๖.๕๐ เมตร หน้าตักกว้าง ๕ เมตร และอีกหนึ่งที่งดงาม ชื่อว่า “พระพุทธรัชมงคลบดีตรีโลกนาถ” มีพระประธาน สีขาวมุกขนาดหน้าตักกว้าง ๕ เมตร สูง ๖.๕๐ เมตร โดยมีพระรอดลำพูน จำนวน ๘๘,๐๐๐ องค์ และแก้วแหวนเงินทองหลายสิ่งถูกฝังอยู่ใต้พระพุทธรูปองค์นี้ รวมทั้งบริเวณพระเศียรก็ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้รับพระราชทานจาก สมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก รวมทั้งยังได้รับพระราชทานนามพระพุทธรัชมงคลบดีตรีโลกนาถ ที่หมายความว่า “พระพุทธเจ้าทรงเป็นมงคล เจ้าในความเป็นราชา เป็นที่พึ่งในสามโลก” นอกจากนั้นด้านหลังวิหารมีพระพุทธรูปสีขาวปางห้ามญาติ

องค์ใหญ่ ประดิษฐานตรงด้านหลัง ถัดไปคือ “พระธาตุเกตแก้วจุฬามณีห้าพระองค์” มีความสูง ๒๐ เมตร โดยยอดขององค์พระธาตุ ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากสมเด็จพระญาณสังวรสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสงฆปรินายก

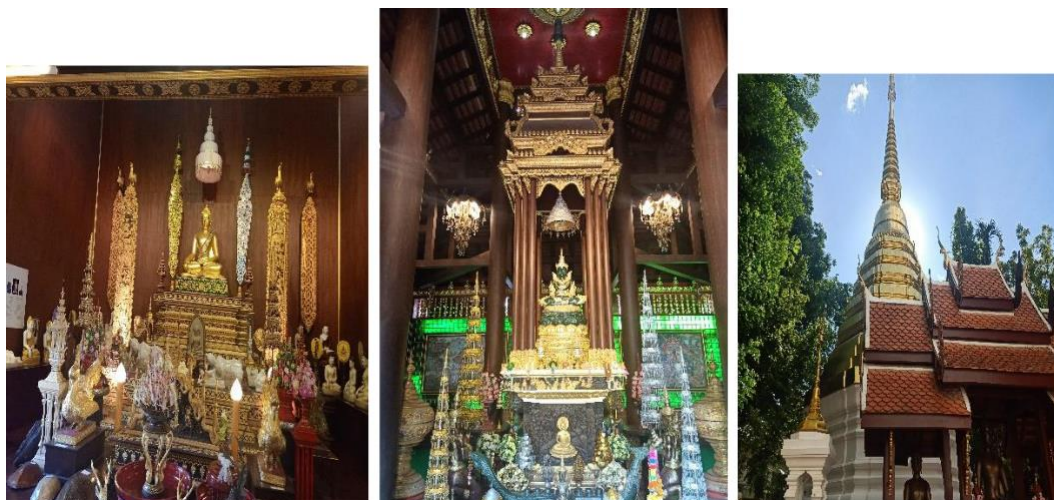
แผนภาพที่ ๔.๓. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดร่องเสือเต้น

แผนภาพที่ ๔.๔. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดร่องเสือ

๓) **วัดพระแก้ว ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย** ตั้งอยู่ที่ถนนไตรรัตน์ ใจกลางเมืองเชียงราย วัดนี้เองที่ได้ค้นพบ พระแก้วมรกต หรือพระพุทธรูปทองคำที่ประดิษฐานอยู่ ณ วัดศรีรัตนศาสดาราม(วัดพระแก้ว) กรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ตามประวัติเล่าว่า เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๗ ในสมัยพระเจ้าสามฝั่งแกน เป็นเจ้าเมือง ครองเชียงใหม่ นั้น ฟ้าได้ผ่า เจดีย์ร้างองค์หนึ่ง และได้พบพระพุทธรูปลงรักปิดทอง อยู่ภายในเจดีย์ ต่อมาrickกะเทาะออก จึงได้พบว่า เป็นพระพุทธรูป สีเขียวที่สร้างด้วยหยก ซึ่งก็คือ พระแก้วมรกตนั่นเอง ปัจจุบัน วัดพระแก้ว เชียงราย เป็นที่ประดิษฐาน พระหยก ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ ในวาระที่ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี มีพระชนมายุครบ ๙๐ พรรษา วัดพระแก้ว เป็นวัดเก่าแก่ มีพระพุทธรูปที่สำคัญอยู่คู่กับจังหวัดเชียงรายมายาวนาน เดิมชื่อ “**วัดป่าญะ หรือป่าเยี้ยะ**” เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๗๗ ฟ้าผ่าองค์พระเจดีย์พบพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง อยู่ภายในจึงนำมาประดิษฐานไว้ในวิหาร ต่อมาปูนบางแห่งหลุดกะเทาะออก จึงกะเทาะปูนออก ทั่งองค์พบพระแก้วมรกต มีพุทธลักษณะงดงามมากเป็นที่เลื่องลือโจษขานกันทั่วไป การค้นพบพระแก้วมรกตในครั้งนั้น ทำให้วัดป่าญะ ได้รับการขนานนามใหม่ว่า วัดพระแก้ว ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาพระแก้วมรกตได้ประดิษฐานยังสถานที่ต่างๆอีกหลายแห่ง ได้แก่ เชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ กรุงเทพมหานคร จนในที่สุดพระแก้วมรกตหรือพระพุทธรูปทองคำที่ประดิษฐาน ณ วัดพระศรีรัตนศาสดารามกรุงเทพมหานคร เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองแผ่นดินสยามมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ปัจจุบันได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวง มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ แม้ปัจจุบันจะไม่ มีพระแก้วมรกตองค์จริงอยู่ที่นี้ แต่ภายในวัดยังมีโบราณสถาน และโบราณวัตถุ มีโองหลวงแสงแก้ว เป็นพิพิธภัณฑสถานเก็บข้าวของเครื่องใช้ในสมัยล้านนาไว้มากมาย และมีหอพระหยก ที่สร้างด้วยศิลปะแบบล้านนาโบราณ เป็นอาคารไม้ตามจินตนาการของอาจารย์ถวัลย์ ดัชนี ศิลปินแห่งชาติ ขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒ เมตร ภายในมีพระพุทธรูปนูนสูง นวตติวิธานุสรณ์มงคลหรือพระหยกเชียงรายที่สร้างเนื่องในวโรกาสสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเจริญพระชนมายุ ๙๐ พรรษา และเพื่อเป็นอนุสรณ์ว่าวัดแห่งนี้เป็นที่ค้นพบพระแก้วมรกต สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยได้รับความอุปถัมภ์จากพลเอกชาติชาย และท่านผู้หญิงบุญเรือน ชุณหะวัณ ซึ่งพระหยกเชียงราย เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิราบ ทำด้วยหยกจากประเทศแคนาดา ซึ่งมีสเตอร์ฮูเวิร์ด โล นำมาถวายเป็นขนาดหน้าตัดกว้าง ๔๗.๙ เซนติเมตร สูง ๖๕.๙ เซนติเมตร (พระแก้วมรกต กว้าง ๔๘.๓ เซนติเมตร สูง ๖๖ เซนติเมตร)

แผนภาพที่ ๔.๕. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระแก้ว

แผนภาพที่ ๔.๖. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระแก้ว

๔) วัดห้วยปลากั้ง ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตั้งอยู่ในตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย พื้นที่ตั้งของวัดนี้เป็นพื้นที่ภูเขา รอบบริเวณวัดจะถูกรายล้อมไปด้วยเนินเขาอันเขียวขจีมากมาย โดยไฮไลท์ที่สำคัญ ได้แก่ พบโชคธรรมเจดีย์ เจดีย์เอกของทางวัดที่มีความสูงถึง ๙ ชั้น มีรูปทรงที่แปลกตาหาชมไม่ได้ที่อื่นนอกจากที่นี่ เป็นศิลปะแบบจีนผสมกับแบบล้านนาได้อย่างวิจิตรงดงาม มีรูปปั้นมังกรคู่คอยปกปักรักษาอยู่หน้าเจดีย์ เป็นมุมถ่ายรูป Unseen ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ต้องแวะชมและเช็คอินกัน

วัดห้วยปลากั้งได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยคณะศรัทธาได้เริ่มก่อตั้งสำนักสงฆ์ จนกระทั่งวันที่ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๘ ได้มีพระอาจารย์พบโชค ติสฺสวโร ได้เดินมาปฏิบัติธรรมและเริ่มมีการก่อตั้งศาสนวัตถุ เริ่มตั้งแต่กุฏิสงฆ์ ศาลาการเปรียญ หอฉัน เจดีย์และเมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ทางสำนักงานพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้มีประกาศแต่งตั้งให้เป็นวัดโดยชื่อว่า วัดห้วยปลากั้ง โดยมีพระอธิการพบโชค ติสฺสวโร เป็นเจ้าอาวาสรูปแรก ปัจจุบันวัดห้วยปลากั้งเป็นวัดที่มีศรัทธาจาก

ต่างจังหวัด ต่างประเทศ เข้ามากราบไหว้นมัสการ และปฏิบัติธรรมเป็นจำนวนมาก ถือเป็นจุดกำเนิดพุทธศาสนาในเชียงรายแห่งหนึ่งที่สำคัญ ภายในวัดยังมีพระมหาพโบชกรรมเจดีย์ ๙ ชั้น ภายในมีพระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมจำลองแกะสลักจากไม้หอม และแต่ละชั้นจะมีพระพุทธรูปประจำชั้นประดิษฐานอยู่

ชั้น ๑ มิ่งค์เจ้าแม่กวนอิมปางประทานพรที่มีขนาดใหญ่ แกะสลักด้วยไม้จันทร์หอม ที่นำมาจากประเทศจีน อินเดีย พม่า

ชั้น ๒ เจ้าแม่กวนอิมปางประทับยืน

ชั้น ๓ เจ้าแม่กวนอิมปางประทับนั่ง

ชั้น ๔ หลวงพ่อพระพุทธรูปสลักจำลอง

ชั้น ๕ เจ้าแม่กวนอิมปางพันมือ

ชั้น ๖ หลวงปู่โต พรหมรังสี และหลวงปู่ทวด

ชั้น ๗ พระพุทธรูปปางนาคปรก ถือว่าเป็นชั้นสวรรค์ดาวดึงส์ ปกป้องคุ้มครองปฐพี

ชั้น ๘ พระสังกัจจายน์หรือพระศรีอริยเมตไตรย เทพเจ้าแห่งความสำเร็จ เทพเจ้าแห่งความร่ำรวย ประทานทรัพย์ ประทานพร

ชั้น ๙ พระอิศวร

ทางขึ้นมีความแคบและสูงชันต้องระมัดระวัง พบโบชกรรมเจดีย์ใช้เวลาในการก่อสร้าง ๙๙๙ วัน และสิ่งที่ตั้งเด่นเป็นสง่าสะดุดตาแก่ผู้พบเห็นคือ องค์พระโพธิสัตว์เจ้าแม่กวนอิมขนาดใหญ่ ที่มีขนาดความสูง ๖๙ เมตร ภายในมหาเจดีย์ ๙ ชั้นยังมีเจ้าแม่กวนอิมหลายปาง ซึ่งแต่ละปางก็จะขอพรแตกต่างกันไป เช่น เจ้าแม่กวนอิมปางเภสัช ขอพรในเรื่องของการเจ็บป่วยให้หาย เจ้าแม่กวนอิมปางปราบมารสามหน้า ขอโหสิกรรมในเรื่องของเจ้ากรรมนายเวร เจ้าแม่กวนอิมปางประธานยศ-ตำแหน่ง เจ้าแม่กวนอิมปางประทานทรัพย์ ประทานในเรื่องติดขัดเรื่องการเงิน ธุรกิจการค้า เป็นต้น บริเวณรอบเจดีย์มีพระธาตุจำลอง ประจำปีเกิดให้สักการบูชา นอกจากพบโชคเจดีย์แล้ว พระอาจารย์พบโชคสร้างองค์เจ้าแม่กวนอิมตามนิมิตองค์ใหญ่ ที่มีขนาดความสูง ๖๙ เมตร ๒๓ ชั้น ขึ้นด้วยลิฟท์ ที่ชั้น ๒๒-๒๓ สามารถมองเห็นภูมิทัศน์ที่สวยงามของเชียงรายได้

แผนภาพที่ ๔.๗. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดห้วยปลา

แผนภาพที่ ๔.๘. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดห้วยปลา

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงรายสามารถ
รับชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๙. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของจังหวัดเชียงราย

จังหวัดเชียงใหม่

๑) วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๒๙ ในสมัยพญาเกอณา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งอาณาจักรล้านนา ราชวงศ์มังราย พระองค์ทรงได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุองค์ใหญ่ที่ได้ทรงเก็บไว้สักการบูชาส่วนพระองค์ถึง ๑๓ ปี มาบรรจุไว้ที่นี่ ด้วยการทรงอธิษฐานเสี่ยงช้างมงคลเพื่อเสี่ยงทายสถานที่ประดิษฐาน พอช้างมงคลเดินมาถึงยอดดอยสุเทพ มันก็ร้องสามครั้ง พร้อมกับทำทักษิณาวัตรสามรอบแล้วล้มลง พระองค์จึงโปรดเกล้าฯให้ขุดดินลึก ๘ ศอก กว้าง ๖ วา ๓ ศอก หาแท่นหินใหญ่ ๖ แท่น มาวางเป็นรูปหีบใหญ่ในหลุม แล้วอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุลงประดิษฐานไว้ จากนั้นถนอมด้วยหิน แล้วก่อพระเจดีย์สูง ๕ วา ครอบบนนั้น

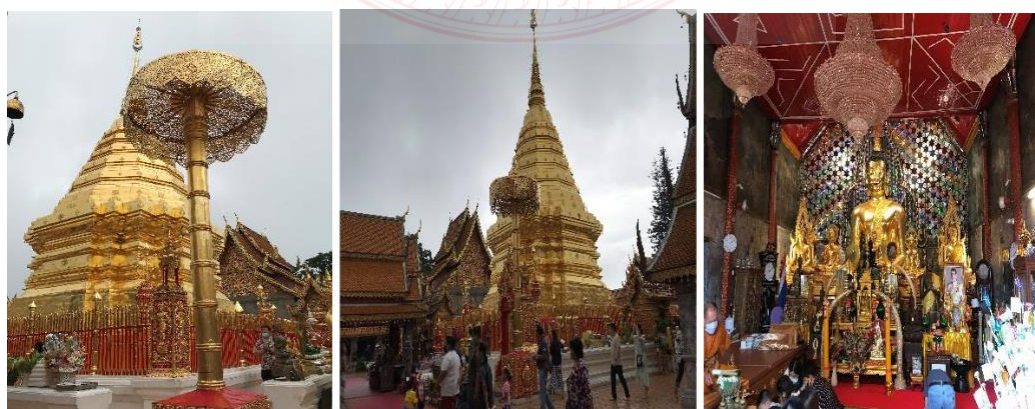
ตามประวัติแห่งดอยสุเทพนั้นเชื่อกันว่า เดิมภูเขาแห่งนี้เป็นที่อยู่ของฤๅษีนามว่า “สุทเวหะ” ซึ่งตรงกับคำว่าสุเทพอันเป็นที่มาของชื่อดอยสูงแห่งนี้ โดยวัดพระธาตุดอยสุเทพนี้สร้างขึ้นเมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ในสมัยพระเจ้าเกอณาธรรมิกราช เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่องค์ที่ ๖ เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่ได้ทรงอัญเชิญมาจากเมืองศรีสัชชนาลัย โดยพระเจ้าเกอณาธรรมิกราชทรงแยกพระบรมสารีริกธาตุไว้เป็นสองส่วน โดยอัญเชิญองค์หนึ่งบรรจุไว้ที่พระธาตุดอยสุเทพ ส่วนอีกองค์หนึ่งได้อัญเชิญขึ้นบนหลังช้างมงคล แล้วพระเจ้าเกอณาธรรมิกราชทรงตั้งจิตอธิษฐานเสี่ยงทายว่าหากช้างเชือกนั้น หยุตลงตรงที่ใดก็จะให้สร้างพระธาตุขึ้น ณ ที่แห่งนั้น ซึ่งช้างเชือกดังกล่าวได้มาหยุตลงตรงยอดดอยสุเทพแห่งนี้ โดยทำทักษิณาวรรตสามรอบก่อนที่จะล้มลง (ตาย) ดังนั้นพระเจ้าเกอณาธรรมิกราชจึงทรงรับสั่งให้สร้างพระบรมธาตุอันเป็นที่ ประดิษฐานองค์พระบรมสารีริกธาตุ ณ ยอดดอยสุเทพอยู่คู่ฟ้าคู่ดินเชียงใหม่มานับแต่นั้น

ความเชื่อและวิธีการบูชาโดยการสักการะและอธิษฐานขอพรพระธาตุดอยสุเทพ จะมีแต่ความสำเร็จสมหวังดังปรารถนา แคล้วคลาด ผ่านอุปสรรคนานาไปได้ ในการสักการะพระธาตุนั้น ควร

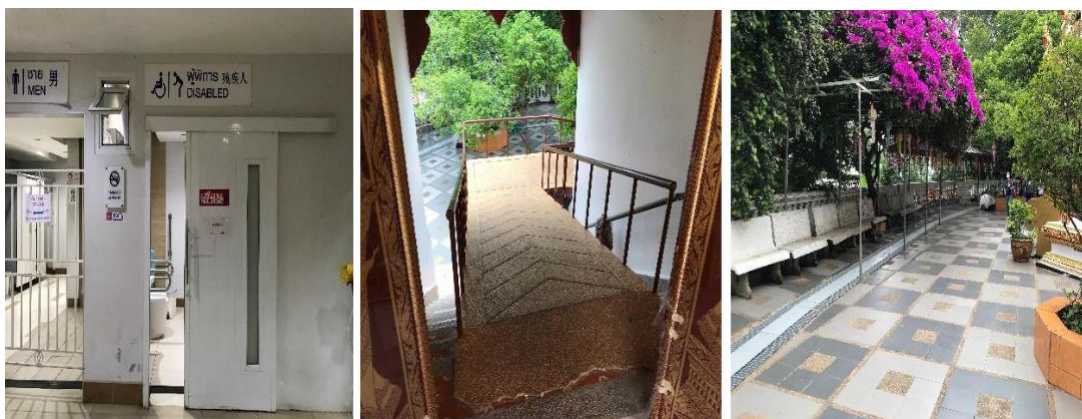
เตรียมข้าวตอก ดอกไม้ ธูปเทียนแล้วเดินเวียนขวา ๓ รอบ พร้อมกล่าวคำนมัสการพระธาตุ โดยตั้งจิตอธิษฐานขอให้สมหวังในสิ่งที่ปรารถนา และควรวีหวัพระธาตุให้ครบทั้ง ๔ ทิศ ซึ่งให้อานิสงส์ที่ต่างกัน คือ ทิศเหนือขอให้แก้ปัญหาอุจพระจันทร์เพ็ญ ทิศใต้ ขอให้ได้เป็นพระภิกษุสงฆ์ได้บวชในบวรพุทธศาสนา ทิศตะวันออกขอให้ได้ขึ้นสวรรค์ ทิศตะวันตกเป็นการเคารพบูชาสูงสุดต่อพระธาตุ และได้มีการห้ามพุทธศาสนิกชนที่ไปนมัสการสวมรองเท้าในบริเวณพระธาตุ และมีให้สตรีเข้าไปบริเวณนั้น ในปี พ.ศ. ๒๐๘๑ สมัยพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์องค์ที่ ๑๒ ได้โปรดฯ ให้เสริมพระเจดีย์ให้สูงกว่าเดิม เป็นกว้าง ๖ วา สูง ๑๑ ศอก พร้อมทั้งให้ช่างนำทองคำทำเป็นรูปดอกบัวทองใส่บนยอดเจดีย์ และต่อมาเจ้าท้าวทรายคำ ราชโอรสได้ทรงให้ตีทองคำเป็นแผ่นติดที่พระบรมธาตุ

วัดพระธาตุดอยสุเทพตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ และถือได้ว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญมากที่สุดของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่บนดอยสุเทพ ใกล้กับตัวเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวที่มาเชียงใหม่ครั้งแรกมักจะมาเที่ยวชม และไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคล ภายในวัดมีเจดีย์ทรงเชียงแสนฐานสูงย่อมุมระฆังทรงแปดเหลี่ยมปิดด้วยทองจังโก ๒ ชั้น อายุมากกว่า ๕๐๐ ปี ทางขึ้นไปยังวัดต้องเดินผ่านบันไดนาคกว่า ๓๐๐ ขั้น หรือจะขึ้นไปโดยรถรางไฟฟ้าก็ได้ เมื่อขึ้นไปถึงวัดแล้วจะต้องถอดรองเท้าไว้ จากนั้นถึงเข้าไปยังตัววัดด้านในได้ ด้านในของวัดมีเจดีย์ตั้งอยู่ตรงกลางเดินได้โดยรอบ นักท่องเที่ยวมักจะไหว้พระและถ่ายรูปเป็นที่ระลึก

เดินทางตามถนนห้วยแก้ว ผ่านอนุสาวรีย์ครูบาศรีวิชัย ไปตามทางคดเคี้ยวขึ้นเขา ระหว่างทางจะมองเห็นตัวเมืองเชียงใหม่อยู่เบื้องล่าง ระยะทางจากเชิงดอยถึงวัดประมาณ ๑๑ กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณครึ่งชั่วโมง วัดพระธาตุดอยสุเทพนี้เป็นปูชนียสถานคู่เมืองเชียงใหม่ นับตั้งแต่โบราณกาล นักท่องเที่ยวซึ่งเดินทางมาจากจังหวัดนี้จะต้องขึ้นไปนมัสการพระบรมธาตุ หากใครไม่ได้ขึ้นไปนมัสการแล้วถือเสมือนว่ายังไม่ถึงเชียงใหม่

แผนภาพที่ ๔.๑๐. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ

แผนภาพที่ ๔.๑๑. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุดอยสุเทพ

๒) วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดวรมหาวิหาร ตั้งอยู่เลขที่ ๒ ถนนสามล้าน ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง เชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในเขตกำแพงเมืองเก่า ลักษณะพื้นที่เป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีเนื้อที่ ๒๕ ไร่ ๒ งาน ๒๕ ตารางวา มีถนนล้อมรอบวัดทั้ง ๔ ด้าน ทิศเหนือติดถนนอินทวโรรส ทิศตะวันออกติดถนนสามล้าน ทิศใต้ติดถนนแสนเมืองมา ทิศตะวันตกติดถนนอินทวโรรส ซึ่งวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๘๘ โดยพญาผายู กษัตริย์เชียงใหม่ องค์ที่ ๕ แห่งราชวงศ์มังราย พญาผายูได้นำ อัฐิ พญาคำฟู ผู้เป็นราชบิดา ซึ่งครองอยู่เมืองเชียงแสนมาบรรจุในสถูปประดิษฐานไว้ ณ ที่แห่งนี้ แล้วสร้างเป็นขึ้น ซึ่งเดิมที่เรียกวัดแห่งนี้ว่า วัดสี่เชียงพระ เพราะที่บริเวณหน้าวัดเป็นสถานที่ค้าขายของชาวเมือง จนกลายเป็นตลาดสี่เชียงพระ และเรียกชื่อวัดว่า “วัดสี่เชียงพระ” เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งของเมืองเชียงใหม่ เป็นวัดที่ประดิษฐาน พระสิงห์ (พระพุทธรูปสิงห์) พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองเชียงใหม่ และแผ่นดินล้านนา พระพุทธรูปเป็นศิลปะเชียงแสนที่รู้จักกันว่า “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” ซึ่งมีสถาปัตยกรรมล้านนาอันงดงาม เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวเชียงใหม่ที่ให้ความศรัทธาและจะเดินทางมาเคารพ สักการะกันอย่างเนืองแน่นเป็นประจำ ซึ่งมีพุทธศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมที่งดงามได้แก่

พระพุทธรูปสิงห์ หรือ พระสิงห์ เป็นพระพุทธรูปโบราณหล่อด้วยสำริดหุ้มทอง ปางสมาธิ สูง ๗๙ เซนติเมตร หน้า ตักกว้าง ๖๓ เซนติเมตร เป็นศิลปะแบบลังกา ตามประวัติกล่าวว่า พระเจ้าสีหะ พระมหากษัตริย์แห่ง ลังกาทวีป ทรงสร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๗๐๐ ต่อมา เจ้านครศรีธรรมราชได้ไปขอมมาถวายพระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย เมื่อสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ แห่งกรุงศรีอยุธยาได้กรุงสุโขทัยเป็นเมืองขึ้น จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปสิงห์มาประดิษฐาน ที่ กรุงศรีอยุธยาต่อมาได้มีผู้นำไปไว้ที่เมืองกำแพงเพชรและเชียงราย เมื่อพระเจ้าแสนเมืองมา เจ้านครเชียงใหม่ ยกทัพไปตีเมืองเชียงรายได้ จึงได้อัญเชิญพระพุทธรูปสิงห์มาประดิษฐานที่เชียงใหม่พร้อมกับพระแก้วมรกต เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชตีเมืองเชียงใหม่ได้เมื่อ พ.ศ. ๒๒๐๕ ได้อัญเชิญพระพุทธรูปสิงห์มาประดิษฐานที่ วัด

พระศรีสรรเพชญ์กรุงศรีอยุธยาเป็นเวลานานถึง ๑๐๕ ปี เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ แก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ชาวเชียงใหม่ได้อัญเชิญพระพุทธรูปสี่หิ๊งค์กลับไปเชียงใหม่ เมื่อมณฑลพายัพได้กลับมาเป็นของไทย ในสมัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาทโปรดให้อัญเชิญลงมา ยังกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๘ ปัจจุบันพระพุทธรูปสี่หิ๊งค์ประดิษฐานอยู่ ณ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พระราชวัง บวรสถานมงคล โดยจะมีพิธีเชิญออกมาช่วงเทศกาลสงกรานต์ให้ประชาชนไทยได้สักการะและสงน้ำ ส่วนพระสิ่งของที่ประดิษฐานที่วัดแห่งนี้เป็นพระพุทธรูปจำลอง

โบสถ์ เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขโถงทั้งด้านหน้าด้านหลัง ลักษณะอาคารและการตกแต่งเป็น แบบศิลปะล้านนา โดยแท้ ด้านข้างแลเห็นหน้าต่างขนาดใหญ่ที่เป็นช่องแบบไม้ระแนง แต่ภายในเป็นหน้าต่างจริง มีลายปูนปั้นบริเวณ ซุ้มประตูทางเข้า หน้าบันมีลักษณะวงโค้งสองอันเหนือทางเข้าประกบกัน เรียกว่า คิ้วโก่ง เหนือคิ้วโก่งเป็น วงกลม สองวงคล้ายดวงตา ที่เสาและส่วนอื่นๆ มีปูนปั้นนูน มีรักปั้นปิดทอง วิจิตรพิสดารมาก

หอไตร สร้างเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ ผนังด้านนอกประดับด้วยทวยเทพปูนปั้น ทำเป็นรูปเทพพนมยืน บ้างก็เหาะประดับ อยู่โดยรอบ เป็นฝีมือช่างสมัยพระเมืองแก้ว ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๖ เจ้าแก้ววรัธัฐได้ซ่อมแซมขึ้นใหม่ที่ฐาน หอไตรปั้นเป็นลายลูกฟักดบัว ภายในประดับด้วยรูปสัตว์หิมพานต์ เช่น นางเงือกมีปีก คชสีห์มีปีก กิเลน เป็นต้น และมีลายประจำยมลักษณะคล้ายลายสมัยราชวงศ์เหม็งของจีน

วิหารลายคำ มีลวดลายปูนปั้นที่สวยงามประณีตบรรจงมากแสดงให้เห็นฝีมือของช่างในยุคนั้นว่าเจริญถึงที่สุด ตัววิหารลายคำสร้างตามแบบศิลปกรรมของภาคเหนือ มีรูปปั้นพญานาค ๒ ตัว อยู่บันไดหน้า และใกล้ ๆ พญานาค มีรูปปั้นสิงห์ ๒ ตัว บริเวณ ภายในเป็นที่ประดิษฐาน “พระพุทธรูปสี่หิ๊งค์” บนผนังด้านหลังพระประธาน เสาหลวง (เสากลม) เสากระเปียง (เสาสี่เหลี่ยม) มีภาพลายทอง พื้นแดงเป็นลวดลายต่างๆ เต็มไปหมด ด้านหลังพระประธาน ยังมีรูปปราสาทแวดล้อมด้วยมังกรและหงส์ มีความงดงามน่าชมยิ่ง ผนังวิหารด้านเหนือมีภาพจิตรกรรม เขียนเรื่องสังข์ทอง ด้านใต้เรือองสุวรรณหงส์ ซึ่งถือว่าเป็นภาพที่น่าสนใจและมีเพียงแห่งเดียวเท่านั้น

แผนภาพที่ ๔.๑๒. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระสิงห์วรวิหาร ฯ

แผนภาพที่ ๔.๑๓. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดพระสิงห์วรวิหาร

๓) วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวงมีชื่อเรียกหลายชื่อ ได้แก่ ราชกุฎาคาร, วัดโชติการาม ตั้งอยู่ใจกลางเมืองเชียงใหม่ ที่ถนนพระปกเกล้า เป็นวัดที่มีชื่อเสียงและมีเจดีย์ใหญ่ที่เก่ากว่า ๕๐๐ ปี สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์ลำดับที่ ๗ แห่งราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้ น่าจะสร้างในปี พ.ศ. ๑๙๓๔ ถ้านับจนถึงปัจจุบันมีอายุ ๖๒๖ ปี วัดเจดีย์หลวงเป็นพระอารามหลวงแบบโบราณ เมื่อจุลศักราช ๒๘๙ (พ.ศ. ๑๘๗๔) พระเจ้าแสนภู โปรดให้สร้างเมืองเชียงใหม่ และต่อมาอีก ๔ ปีทรงสร้างมหาวิหารขึ้น ในท่ามกลางเมืองเชียงใหม่ คือวัดเจดีย์หลวงองค์ที่ ๑ ซึ่งอยู่ในวัดพระเจ้าตนหลวง เมืองเชียงใหม่ สมัยพระเจ้าแสนเมืองมาซึ่งเป็นโอรสของพระเจ้ากือนา ขณะที่มีพระชนมายุ ๓๙ ปีพระองค์โปรดให้สร้างพระเจดีย์หลวง กลางเมืองเชียงใหม่ แต่ยังไม่ทันแล้วเสร็จก็ทรงสวรรคต พระราชินีผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ ได้โปรดให้ ทำยอดพระธาตุเจดีย์หลวงจนแล้วเสร็จ ๓ ใช้งบประมาณในการบูรณะถึง ๓๕ ล้านบาทแล้วเสร็จเมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๕

วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ในจังหวัดเชียงใหม่ สร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์ ลำดับ ที่ ๗ แห่งราชวงศ์มังราย ไม่ปรากฏปีที่สร้างแน่ชัด สันนิษฐานว่าวัดแห่งนี้

น่าจะสร้างในปี พ.ศ. ๑๙๘๒-พ.ศ. ๑๙๘๕ วัดเจดีย์หลวงเป็นพระอารามหลวงแบบโบราณ มีการบูรณะมาหลายสมัย โดยเฉพาะพระเจดีย์ ที่ปัจจุบันมี ขนาด ความกว้างด้านละ ๖๐ เมตร เป็นองค์พระเจดีย์ที่มีความสำคัญที่สุดองค์หนึ่งในเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวงสร้าง อยู่กลางใจ เมืองเชียงใหม่ ซึ่งแต่เดิมถือว่าเป็นศูนย์กลางทางการปกครองของอาณาจักรล้านนา ปัจจุบันบริเวณ วัดเจดีย์หลวงกลางเมืองเชียงใหม่ มีสิ่งสักการะหลากหลายได้แก่ เจดีย์หลวง อินทขิล ต้นยาง กุมภภัณฑ์ พระฤๅษี ซึ่งสะท้อนพัฒนาการคติจักรวาลได้ปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์ที่แวดล้อมของเมืองชีวิต

วิหารหลวง วัดนี้เจ้าคุณอุบาลีคุณปรมาจารย์ (สิริจันทะเถระ) และเจ้าแก้วนรรัฐเป็นผู้สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๗๑ หน้าประตูทางเข้าวิหาร มีบันไดนาคเลื้อยงดงามยิ่ง ใช้ทางเกี่ยวกระหวัดขึ้นไปเป็นซุ้มประตูวิหาร นาคคู่นี้เป็นฝีมือ เก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่เดิมได้ชื่อว่าเป็นนาคที่สวยงามที่สุดของ มีพระอัฐารสเป็นพระประธานในพระวิหารหลวง หล่อด้วย ทองสำริด ปางห้ามญาติสูง ๑๘ ศอก พระนางติโลกะจตุรา ราชมารดาของพญาดิลกกราช โปรดฯให้หล่อขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๑๙๕๔ สมัยรัชกาลที่ ๕ ใช้วิหารวัดเจดีย์หลวงเป็นที่ทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สังฆา แทนการใช้ที่วิหารวัดเชียงมั่น

พระเจดีย์หลวง เริ่มสร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๔ สมัยพญาแสนเมืองมา สมัยพญาดิลกกราช โปรดให้สร้างเสริมให้มีส่วนสูง ๘๐ เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้าง ด้านละ ๕๖ เมตรปรับปรุงทรงเป็นแบบโลหะปราสาทของลังการูปลักษณะทรงเจดีย์แบบพุกาม ตัดแปลงซุ้ม ตรงสี่มุมของมหาเจดีย์ มีรูปปั้นช้างค้ำรายล้อมรอบองค์เจดีย์หลวงนั้นมี ๒๘ เชือก การสร้างรูปปั้น ช้างนั้น เป็นการส่งเสริมกำลังเมืองในทางด้านไสยศาสตร์เพื่อให้เมืองมีความแข็งแรงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังมีพิธีการ สักการบูชาพญาช้างทั้ง ๘ เชือก เพราะเชื่อว่า จะทำให้เกิดสวัสดิมงคล นำความสงบสุขมาสู่บ้านเมือง ศัตรูไม่กล้า มารุกรานย่ำยีเมืองได้ เพราะชื่อพญาช้างที่ตั้งขึ้นนั้น เป็นพลังอำนาจก่อให้เกิดเดชานุภาพ อิทธิฤทธิ์ ช่มชู้บดบัง ขวางกั้น กำจัด ปราบปรามอริราชศัตรูที่จะมารุกราน ให้แพ้ยัยแตกพ่ายหนีไปเอง ซึ่งแต่ละชื่อมีความหมายดังนี้

เสาอินทขิล เดิมตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ซึ่งตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่เรียกว่า “สายตือเมือง” เมื่อพระเจ้ากาวิละย้าย ออกจากเวียงป่าซางซึ่งอยู่นาน ๑๔ ปี ๔ เดือน ๒๐ วันเข้าสู่นครเชียงใหม่ เมื่อเดือน ๖ ขึ้น ๑๒ ค่ำ ย้ายเข้าวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๓๙ เพื่อ “สร้างบ้านแปลงเมือง” นำเชียงใหม่สู่ยุคเก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง พื้นอำนาจ เชียงใหม่จนประสบชัยใน พ.ศ. ๒๓๔๓ จึงเรียกชื่อเมืองเชียงใหม่ว่า "เมืองรัตนตึงสาภินวปุรี" พร้อมก่อรูป กุมภภัณฑ์รูป สุเทวฤๅษีไว้ใกล้หออินทขิล ที่วัดโชติอารามวิหาร ในเดือนมิถุนายน ๒๕๓๓ ถึงเดือน ธันวาคม ๒๕๓๕ กรมศิลปากรได้ว่าจ้างบริษัท ศิวกรการช่าง จำกัด บูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์หลวง ด้วยงบประมาณ ๓๕ ล้านบาท รักษารูปทรงที่เหลืออยู่จากครึ่งแผ่นดินไหว ให้มั่นคงยิ่งขึ้นโดยทำฐานกว้างด้านละ ๖๐ เมตรและเสริม เติมส่วนที่มีร่องรอยเช่น ช้างทั้ง ๘ เชือก รอบพระเจดีย์แต่ได้รับการวิจารณ์หนัก และปัจจุบันมีความพยายามให้

ปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ให้เต็มองค์โดยนิมนต์สมเด็จพระสังฆราช เป็นองค์ประธาน ราวกับจะให้ร่องรอยพังทลาย ที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์หมดสิ้นไป

แผนภาพที่ ๔.๑๔. ความงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระเจดีย์หลวง

แผนภาพที่ ๔.๑๕. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดเจดีย์หลวง

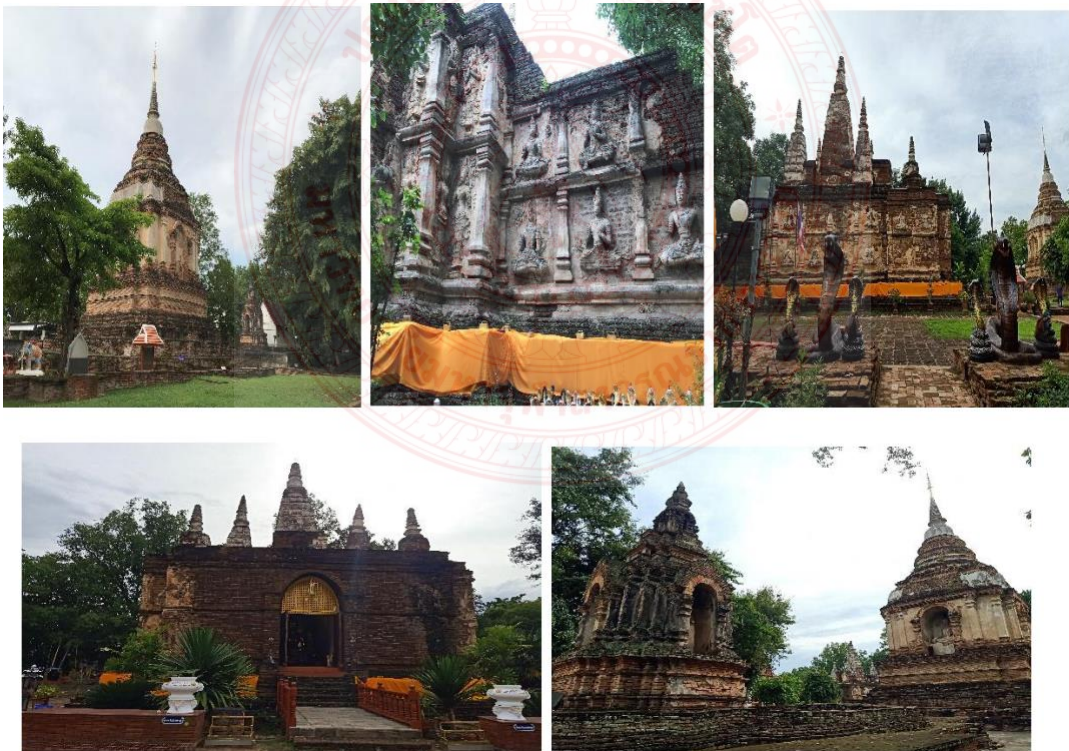
๔) **วัดเจ็ดยอดพระอารามหลวง ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่** วัดเจ็ดยอด หรือในอีกชื่อหนึ่งคือวัดโพธารามมหาวิหาร เป็นวัดเก่าแก่ที่มีอายุกว่า ๕๐๐ ปี และถือเป็นวัดสำคัญที่คนเกิดปีมะเส็ง หรือปีงูต้องเดินทางมาสักการบูชา เนื่องจากพระธาตุประจำปีมะเส็งคือ “โพธิบัลลังก์ วิหารมหาโพธิเจดีย์” ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับพระเจดีย์เจ็ดยอดซึ่งเป็นอาคารหลักของตัววัด โดยได้ถูกสร้างขึ้นในปีพ.ศ. ๑๙๘๘ โดยพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์องค์ที่ ๑๑ แห่งราชวงศ์มังราย โดยทั้งตัวเจดีย์และพระวิหารได้ถูกสร้างขึ้นจากหินศิลาแลง และประดับลวดลายปูนปั้น ตามรูปแบบของเจดีย์พุทธคยาในประเทศอินเดีย ในอดีตวัดเจ็ดยอดเคยถูกใช้เป็นสถานที่สำหรับการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก ซึ่งถือเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ส่วนชื่อของวัดเจ็ดยอดนั้นมีที่มาจากพระเจดีย์หลักที่มีเจดีย์ขนาดเล็กเจ็ดยอดอยู่ด้านบน แต่ในปัจจุบันยอดเจดีย์บางส่วนได้พังทลายลงมา แต่สภาพโดยรวม และโบราณสถานอื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณวัดยังคงอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์

วัดเจ็ดยอดหรือวัดมหาโพธารามเป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางหลวงชุปเปอร์ไฮเวย์เชียงใหม่-ลำปาง เป็นสถานที่ที่มีความสำคัญมากในอดีตต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนทั้งอดีตและปัจจุบัน วัดโพธารามมหาวิหารมีศาสนสถานภายในบริเวณมากมาย วัดมหาโพธารามหรือวัดเจ็ดยอดเป็นโบราณสถานอันขึ้นชื่อของเชียงใหม่ด้วยมีสถาปัตยกรรมอันสง่างาม ทรงยอดปราสาทแบบพุทธคยาอินเดียมีอยู่เจ็ดยอดด้วยกันและมีลายปูนปั้นที่ฐานพระเจดีย์ รูปเทวดายืนและนั่ง เรียงรายโดยรอบเป็นการคุ้มครองปกป้องรักษาสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์นี้ ฝีมือการปั้นปูนไม่ว่าจะเป็นรูปเทวดาหรือลวดลายล้วนงามอย่างวิเศษ ประวัติวัดเจ็ดยอดหรือวัดมหาโพธารามนี้ว่าสร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าติโลกราช พระองค์โปรดให้ปลูกต้นพระศรีมหาโพธิ์ที่นำมาด้วยในครั้งนั้น วัดนี้จึงมีชื่อว่า “วัดมหาโพธาราม” และโปรดให้สร้างสัตต มหาสถาน คือ สถานที่ ๗ แห่งที่พระพุทธเจ้าเสวยวิมุตติสุขภายหลังการตรัสรู้ แห่งละ ๗ วัน รวมเป็น ๔๙ วัน อันประกอบด้วย รัตนบัลลังก์ อนิมิสเจดีย์ รัตนจกรม รัตนขจรเจดีย์ อชปาลนิโครธ (ต้นไทร) สระมุจลินท์ (ต้นจิก) และ ราชายตนะ(ต้นเกด) วัดมหาโพ-ธารามยังเป็นสถานที่ทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราช เมื่อปี พ.ศ.๒๐๒๐ นับเป็นครั้งแรกของดินแดนไทย ณ วัดมหาโพธารามนี้ใช้เวลา ๑ ปี จึงจะสำเร็จ เรียกได้ว่าเป็นการชำระตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้ตัวอักษรธรรมล้านนาจารึกเป็นภาษาพระไตรปิฎกขึ้นเป็นครั้งแรก ณ วัดเจ็ดยอดแห่งนี้ โดยมีพระธรรมทินมหาเถระเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ พระเจ้าติโลกราชเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์

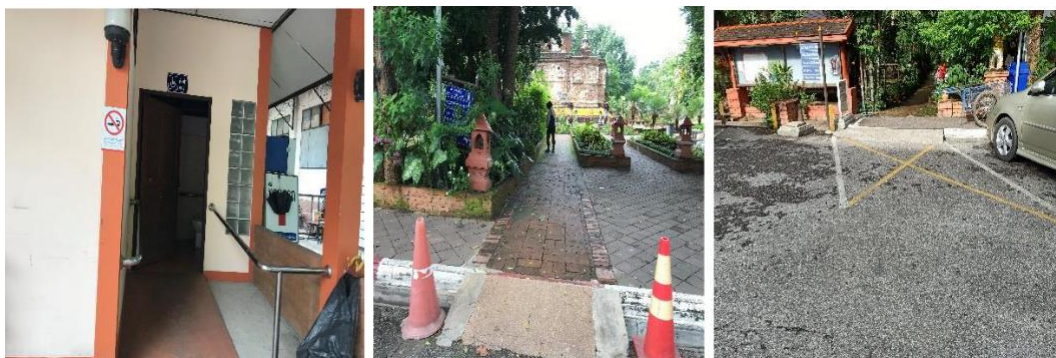
รูปแบบแผนผังและศิลปกรรมของวิหารมหาโพธิ์มีลักษณะเดียวกับวิหารมหาโพธิ์ที่พระพุทธคยาในประเทศอินเดีย คือ มีวิหารต้นพระศรีมหาโพธิ์และมีสัตตมหาสถานตามตำแหน่งเดียวกัน ส่วนรูปแบบอาคารเป็นทรงศิขรแบบศิลปะภาคเหนือ และแนวคิดในการออกแบบอันแสดงถึงสถานที่

ตรัสรู้ ได้แก่ ต้นพรศรีมหาโพธิ์หรือโพธิ์บังลังก์ คือ สถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ ที่ผนังวิหารระดับ เทวดาปูนปั้นอันหมายถึงเทพชุมนุมในคราวที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ ปรากฏทวยเทพจากหิมัน จักรวาลลงมาแสดงความยินดี พร้อมดอกไม้ทิพย์โปรยปรายลงมาลักษณะทางศิลปกรรม เครื่องทรง เทวดาได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะลังกา ส่วนลวดลายดอกไม้ร่วงเป็นอิทธิพลศิลปะจีน ภายในวัดแห่งนี้ ยังปรากฏงานศิลปกรรมที่สำคัญที่สร้างขึ้นในภายหลัง เช่น กุฏิที่บรรจุพระเจ้าติโลกราชที่พระเจ้ายอด เชียงรายโปรดให้สร้างขึ้นบริเวณที่ถวายพระเพลิงพระศพของพระเจ้าติโลกราช ในปี พ.ศ.๒๐๓๔ พระอุโบสถและกุฏิพระแก่นจันทน์ที่สร้างขึ้นเมื่อคราวบูรณะในสมัยพระเมืองแก้วอีกด้วย

วัดมหาโพธารามแห่งนี้มีความสำคัญต่อชาวเชียงใหม่เป็นอย่างมาก ทั้งคุณค่าทางด้าน จิตใจ และคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ เพราะว่าวัดมหาโพธารามแห่งนี้มีความเก่าแก่ทางด้านศิลปะ รูปแบบวัดดั้งเดิม ทั้งยังมีสถูปมหาสถูปสำคัญภายในวัดแห่งนี้ด้วย ทั้งนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการ ร่วมกันอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่วัตถุทรงคุณค่าเหล่านี้ไว้ในฐานะเยาวชนคนรุ่นใหม่ และ นักท่องเที่ยวต่างถิ่น

แผนภาพที่ ๔.๑๖. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดเจ็ดยอด

แผนภาพที่ ๔.๑๗. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจ็ดยอด

๕) วัดสวนดอกพระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ วัดสวนดอก ตั้งอยู่เลขที่ ๑๓๙ ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ห่างจากประตูสวนดอกไปทาง ทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตร เนื้อที่ของวัดมี ๓๕ ไร่ ๒ งาน ๔๔ ตารางวา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เป็นวัดที่พญากือนาทรงสร้างขึ้นถวายพระสุมนเถระอยู่จำพรรษา เมื่อครั้งขึ้นมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา นิกายลังกาวงศ์ ในเชียงใหม่ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๑๙๑๔ (จ.ศ. ๗๓๓) บนพื้นที่อุทยานของพระองค์ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระสุมนเถระอัญเชิญมาจากเมืองสุโขทัยโดยสร้างเจดีย์บรรจุเอาไว้ ซึ่งเอกสารโบราณได้มีการบันทึกการสร้างวัดสวนดอกเอาไว้ ดังนี้ “...พระเจ้ากือนาจักมักใคร่สร้างวัดในสวนทรายแม่ข่า เทวดามาหื้อนิมิตบตี พญาฝั้นหันสวนดอกไม้มาลีเป็นที่ดีแท้ทัดสมควรยิ่งนักกว่าที่ทุกแห่งหน พญาเจ้ากือนาจิงนิมนต์มหาเถรเจ้าไปดูสวนบุพผา มหาเถรเจ้าเล็งเห็นแล้วก็ถวายพระพรเมตตาวา ที่นี้ดินักหนาเป็นแม่มนัน ภายลุนแต่นั้นพญาก็ได้นิมิตฝันแถมใหม่ว่า ดอกบัวหลวงดอกหนึ่งใหญ่เท่ากงจักรบาน มีกลิ่นหอมยิ่งนัก บรู้เหยหาย มีดอกบัวทั้งหลายเป็นบริวารก็บังเกิดมีในสวนอุทยานแห่งนั้น ได้นิมิตดีสนั้น พญาเจ้ากือนาจิงจักปลงอาชญาหื้อแก่อำมาตย์ ประชาณาราชกูร์คนการหื้อเบิกสวนอุทยานใหญ่กว้าง หื้อสร้างเท้าอารามเซตวันอันนายอนาถบิณฑิกมหาเศรษฐีสร้างหื้อเป็นทานแก่พระพุทธเจ้าในเมืองสาวัตถีโดยลวงยาวมี ๓๓๑ วา เขตอากาศ โดยลวงกว้าง ๓๑๑ วาขาดแท้ดีหลี ในเมื่อปีรวงได้ จุลศักราชได้ ๗๓๓ ปี ดิงามจิงใสชื่อนามว่า วัดบุพผารามสวนดอกไม้...” “...สักกราชได้ ๗๓๓ ตัว ปีรวงได้ พญาเจ้ากือนาก็หื้อเอาสวนดอกไม้แล้วแต่งเป็นอารามขึ้นถวายเป็นทานแก่แก้ว ๓ ประการ มีธาตุเจ้าเป็นประธาน ได้ชื่อว่าบุพผาราม...” (มูลศาสนานวนคัมภีร์, ๒๕๓๙, หน้า ๙) “...ปีกตเส็ด สกราชได้ ๗๓๒ จักใกล้เสี้ยงปีนั้นท้าวกือนาปลงราชอาญาแก่ท้าวพญาเสนา อำมาตย์ทั้งหลายหื้อเบิกสวนอุทยานป่าไม้กระยอมเป็นวัดเบิกชื่อว่า บุพผารามสวนดอกไม้หลวง...” และยังคงกล่าวถึงการสร้างเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ว่า “...ถัดนั้น พญาเจ้ากือนาและมหาสุมนเถระเป็นค้ำก็พร้อมกันก่อเจดีย์เพื่อจักถป็นนาธาตุ พระพุทธเจ้าในสวนดอกไม้บุพผา...”

วัดสวนดอกหรือวัดบุปผารามตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย และปัจจุบันได้รับการขึ้นทะเบียนให้เป็นโบราณสถานสำคัญ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว วัดสวนดอกสร้างขึ้นในภายในเวียงสวนดอก ซึ่งเป็นเขตพระราชอุทยานในสมัยราชวงศ์มังราย พระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งราชวงศ์มังราย ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็น “พระอารามหลวง” เพื่อให้เป็นที่จำพรรษาของ “พระมหาเถระสุนทร” ผู้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ในแผ่นดินล้านนา และสร้างองค์พระเจดีย์เพื่อประดิษฐาน “พระบรมสารีริกธาตุ” ๑ ใน ๒ องค์ ที่ “พระมหาเถระสุนทร” อัญเชิญมาจากสุโขทัย ในปี พ.ศ. ๑๙๑๒ (องค์หนึ่งประดิษฐานอยู่ในพระเจดีย์ ใน วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร) วัดสวนดอก ได้รับการบูรณะครั้งสำคัญ ๒ ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๔๕๐ พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ใน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญรวบรวมพระอัฐิ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ และ พระประยูรญาติ มาประดิษฐานรวมกัน และต่อมาอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นการบูรณปฏิสังขรณ์องค์พระวิหารโดย ครูบาเจ้าศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนา

พระเจดีย์ใหญ่ทรงลังกา บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๙๑๔ ในรัชกาลของพระเจ้ากือนา กษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่ง ราชวงศ์มังราย โปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “พระอารามหลวง” โดยโปรดเกล้าฯ ให้สร้าง “พระเจดีย์ทรงลังกา” ขึ้นเพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่พระมหาเถระสุนทรได้อัญเชิญมาจากสุโขทัย ในปี พ.ศ. ๑๙๑๒ ซึ่งแต่เดิมมีเจดีย์แบบสุโขทัย (ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์) อยู่ทางทิศตะวันตกขององค์พระเจดีย์ใหญ่ แต่ได้ปรักหักพังลง ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

พระเจ้าแก้วตื้อ เป็นพระพุทธรูปหล่อองค์ใหญ่ สร้างด้วยโลหะหนัก ๙ โทกิต้ำลึง (“ตื้อ” เป็นคำในภาษาไทยเหนือ แปลว่าหนักพันชั่ง) เป็นพระพุทธรูปแบบเชียงแสนฝีมือช่างล้านนาและสุโขทัย หน้าตักกว้าง ๘ ศอก หรือ ๓ เมตร สูง ๔.๗๐ เมตร เพื่อเป็นพระองค์ประธานใน วัดพระสิงห์ แต่เนื่องมีน้ำหนักมากไม่สามารถเคลื่อนย้ายได้ จึงได้ถวายเป็นพระหลวงของพระองค์เป็นพระวิหารพระราชทานชื่อว่า “วัดแก้วตื้อ” แทน ซึ่งต่อมาภายหลังได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยครูบาเจ้าศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนา

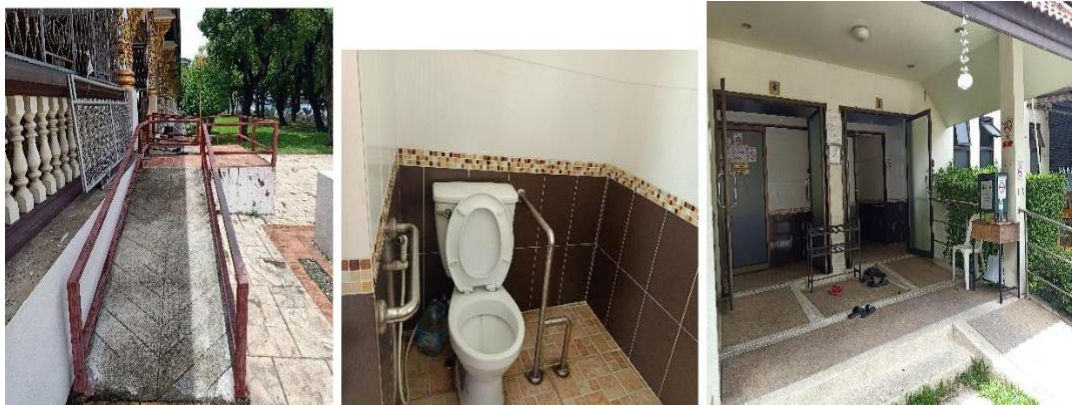
พระพุทธรูปภูมิตำคิง ซึ่งเป็นพระประธานในพระวิหารหลวง สร้างในสมัยพระเจ้ากือนา พ.ศ. ๑๙๑๖ หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ ขนาดเท่าพระวรกายของพระเจ้ากือนา หน้าตักกว้างสองเมตร สูงสองเมตรครึ่ง

กู่เจ้านายฝ่ายเหนือ ภายในวัดสวนดอกยังมีสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือกลุ่มกู่บรรจุพระอัฐิเจ้านายฝ่ายเหนือ นับตั้งแต่พระ เจ้ากาวิละ ต้นตระกูล ณ เชียงใหม่ เป็นต้นมา รวมทั้ง เจ้านายผู้ครองนครเชียงใหม่ กู่นี้พระราชชายาเจ้าดารารัศมีทรงรวบรวมพระอัฐิจากที่ต่างๆ มาบรรจุรวมไว้ ณ ที่

เดียวกันเพื่อให้สมเด็จพระเกียรติ ลักษณะกูเป็นกลุ่มสถาปัตยกรรมทรงปราสาทขนาดเล็กสร้างอยู่ในพื้นที่เดียวกันมีการวางผังและจัดระเบียบอย่างสวยงาม ปัจจุบัน กูเจ้านายฝ่ายเหนือ ได้ถูกจดทะเบียนให้เป็นโบราณสถานสำคัญ ภายใต้การกำกับดูแลของกรมศิลปากร

แผนภาพที่ ๔.๑๘. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดสวนดอก

แผนภาพที่ ๔.๑๙. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดสวนดอก

๖) **วัดผาลาด ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่** วัดผาลาดเดิมสร้างขึ้นในรัชสมัยของพระเจ้ากือนา เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการเสด็จทวยเพื่อหาสถานที่สำหรับประดิษฐานพระบรมธาตุ ตามตำนานสร้างพระธาตุดอยสุเทพ ช้างที่อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุนั้น ได้เดินทางมุ่งตรงไปทางดอยอ้อยช้าง ทิศตะวันตกของเมือง พระเจ้ากือนาพร้อมทั้งพญาสิทธิไทยจากเมืองสุโขทัย และเหล่าเสนาอำมาตย์ ก็แห่ขบวน กลอง ตามหลังช้างไป เมื่อไปถึงยอดดอยแห่งหนึ่งช้างก็หยุดและย่อเข่าลง พระเจ้ากือนาพร้อมทั้งบริวารต่างเห็นพ้องกันว่าควรประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ ที่นั้น วัดผาลาดเป็นวัดป่า ๑ ใน ๓ วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย วัดแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๕๐๐ ปี เคยถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าไป แต่ก็ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ให้มีสภาพเป็นวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรม ส่วนสาเหตุที่ตั้งชื่อว่าวัดผาลาดนั้น ผู้เฒ่า ผู้แก่บางท่านเล่าว่า เดิมเรียกว่า ผะเล็ด เพราะคนที่เดินตามช้างมาตามลำธารน้ำตก แล้วเกิดล้มหกล้มกันหลายคน บ้างก็ว่าช้างก็ล้มเหมือนกัน จึงให้ชื่อว่าวัดผะเล็ด ต่อมาเรียกว่าวัดผาลาด ตามชื่อน้ำตก

อดีตชาวล้านนามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง จากปาฏิหาริย์ที่องค์พระบรมสารีริกธาตุ วัดสวนดอก แยกออกเป็น ๒ องค์ ทำให้พระเจ้ากือนา กษัตริย์ผู้ครองราชย์ในสมัยนั้น คิดหาสถานที่ที่จะสร้างวัดขึ้น เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุอีกองค์หนึ่ง พระเจ้ากือนาจึงทรงทำการเสด็จทวยในวันวิสาขบูชา ทรงอธิษฐานเสด็จช้างมงคล ถ้าช้างไปหยุด ณ จุดใด ก็จะใช้สถานที่นั้นเป็นที่สร้างวัดเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ช้างเสด็จทวยเริ่มเดินออกจากวัดสวนดอก บ่ายหน้าขึ้นสู่ดอยสุเทพไปจนถึงยอดชั้นที่ ๑ ชื่อดอยหมากขุนุน หรือดอยช้างนูน และขึ้นต่อไปถึงยอดชั้นที่ ๒ ชื่อดอยสนามยอด หรือดอยสามยอด ระหว่างทางช้างเกิดสั่นและหยุดพักช่วงหนึ่ง พระเจ้ากือนาจึงโปรดให้สร้างขึ้น ณ จุดที่ช้างพัก ซึ่งเป็นที่ตั้งวัดผาลาด

วัดผาลาดเป็นวัดป่า ๑ ใน ๓ วัดที่ตั้งอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ - ปุย วัดแห่งนี้มีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๕๐๐ ปี เคยถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่าไป แต่ก็ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ให้มีสภาพเป็นวัดและสถานที่ปฏิบัติธรรม ส่วนสาเหตุที่ตั้งชื่อว่าวัดผาลาดนั้น ผู้เฒ่า ผู้แก่บางท่านเล่าว่า เดิมเรียกว่า ผะเล็ด เพราะคนที่เดินตามช้างมาตามลำธารน้ำตก แล้วเกิดล้มหกล้มกันหลายคน บ้างก็ว่าช้างก็ล้มเหมือนกัน จึงให้ชื่อว่าวัดผะเล็ด ต่อมาเรียกว่าวัดผาลาด

โบราณสถานที่สำคัญภายในวัดก็จะมี วิหาร ซึ่งสร้างขึ้นในสมัยครุบาศรีวิชัย สร้างทางขึ้นดอยสุเทพ โดยเสด็จจากฐานวิหารเดิมมาทางทิศใต้ เพื่อไม่ให้ฐานซ้อนทับกัน โดยมีสลา (ช่าง) เป็นชาวพม่า ซึ่งล้วนเป็นลูกศิษย์ของครุบาเทิ้ม วัดแสนฝาง และครุบาลิทธิ วัดท่าสะต๋อย ด้านหน้าบันวิหารแกะสลักเป็นรูปนกกยูง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพม่า ส่วนด้านหลังแกะเป็นรูปกระต่าย อันเป็นปีเกิดของ

ครุบาเทิ้ม ปัจจุบันบ้านลม ช่อฟ้าหักลงมาเกือบทั้งหมด หลังคาที่ผุพังชำรุดหลายแห่ง เมื่อฝนตกจะเกิดการรั่วซึมเกือบทั้งหมด

เจดีย์เป็นศิลปะสมัยครุบาศรีวิชัย แต่สร้างโดยช่างชาวพม่า กลุ่มเดียวกับที่สร้างวิหาร ลักษณะของเจดีย์จึงออกมาเป็นศิลปะแบบพม่า สันนิษฐานว่ารูปทรงน่าจะคล้ายกันกับวัดมหาวัน ถนนท่าแพ เชียงใหม่ แต่สภาพที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันถูกขุดเจาะเอาของสำคัญที่บรรจุอยู่ภายใน เจดีย์ไปตั้งแต่สมัยสงครามโลก และสมัยหลังสงคราม จนเป็นเหตุให้ยอดเจดีย์พังลงมา องค์เจดีย์เป็น รูปใหญ่ ควรได้รับการบูรณะอย่างเร่งด่วน ไม่เช่นนั้นจะพังลงมาอย่างแน่นอน

บ่อน้ำทิพย์ จากการสังเกตทำให้ทราบว่ามีการสร้างทับซ้อนหลายครั้ง จึงสันนิษฐานว่า ครั้งหนึ่งสร้างขึ้นโดยชาวสุโขทัยที่ติดตามงานบุญอัญเชิญพระธาตุมาร่วมกับพระเจ้ากือนา เพื่อเอาน้ำไว้ กิน อาบ เป็นวิธีการกรองน้ำอย่างหนึ่งของคนโบราณ จะได้ไม่ต้องใช้น้ำจากลำห้วยโดยตรง ส่วนครั้งที่สองน่าจะเป็นสมัยที่พม่าครองเมืองเชียงใหม่ และครั้งที่สามสมัยครุบาศรีวิชัย การสร้างมณฑป ครอบบ่อน้ำนี้เป็นประเพณีที่นิยมทำกันในถิ่นชาวไทยใหญ่ และทางภาคเหนือของพม่า

พระพุทธรูปหน้าผา เดิมเป็นหอพระพุทธรูปที่สวยงามมาก วิหารสี่เหลี่ยมตามแนวผา ศิลปะร่วมสมัย มีผู้เล่าว่าสมัยก่อนพระที่อยู่ตรงหน้าผาเป็นพระแบบเชียงแสน และมีพระพุทธรูป ศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งเรียกว่า พระไถ่กา เหตุที่ใช้ชื่อนี้เพราะว่า คนโบราณลงอาคมไว้เพื่อไม่ให้กา ที่เชื่อกันว่าเป็นสัตว์แฉ่งเหตุร้าย และนิสัยไม่ดีไม่สามารถบินผ่านวัดขึ้นไปได้ เพราะพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว จึงได้ชื่อว่าพระไถ่กา แม้ผู้คนที่ขึ้นไปไหว้พระธาตุดอยสุเทพ หากนำอาหารติดตัวมา หากเป็นเนื้อไม่ว่า สุกหรือดิบจะไม่สามารถเอาผ่านวัดนี้ไปได้ มักจะมีอาการปวดหัว ปวดท้อง ต่อมาภายหลังมีชาวไทย ใหญ่หลบภัยสงครามมาอยู่ที่ถ้ำผาลาดนี้ จึงพากันสร้างพระพุทธรูปไว้สักการะและป้องกันภัย

วิหารพระเจ้ากือนา ปัจจุบันเห็นเพียงแต่แนวอิฐ อยู่ข้างลำธาร ตรงฐานพระประธาน มีการสร้างศาลาครอบเอาไว้ แต่ยังมองเห็นแนวแท่นพระอยู่ ขณะนี้วัดกำลังทำโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ บริเวณดังกล่าว นอกจากวิหารพระเจ้ากือนา ก็ยังมีวิหารสามยอด ปัจจุบันเห็นเพียงแค่เนินดินสูงจาก พื้นประมาณ ๑ เมตร กว้างประมาณ ๒๐ x ๔๐ เมตร มีก้อนอิฐกระจัดกระจายอยู่ทั่วบริเวณ ด้านหน้า ของวิหารมีร่องรอยของสระน้ำอยู่ ในสมัยโบราณน่าจะมีทางน้ำไหลผ่านเข้ามาที่สระ ซึ่งหากสามารถ นำน้ำลงมา ณ ที่นั่นได้ก็จะช่วยให้บริเวณของสามยอด มีความชุ่มชื้น ต้นไม้ใบหญ้าจะสดชื่นเขียวชอุ่ม นอกจากจะมาเที่ยวชมโบราณสถานในวัดผาลาดแล้ว ทางวัดยังจัดเป็นสถานที่ ปฏิบัติ ธรรม สำหรับพุทธศาสนิกชนและบุคคลทั่วไปที่มีความสนใจในการฝึกนั่งสมาธิและปฏิบัติธรรม วัดผาลาดเป็นวัดเล็ก ๆ ที่มีความสงบและเป็นวัดที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบของ จิตใจและก็ยังเป็นวัดที่เก่าแก่มีประวัติความเป็นมายาวนานอีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับวัดพระธาตุดอยสุเทพที่เป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของเมืองเชียงใหม่

แผนภาพที่ ๔.๒๐. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดผาลาด

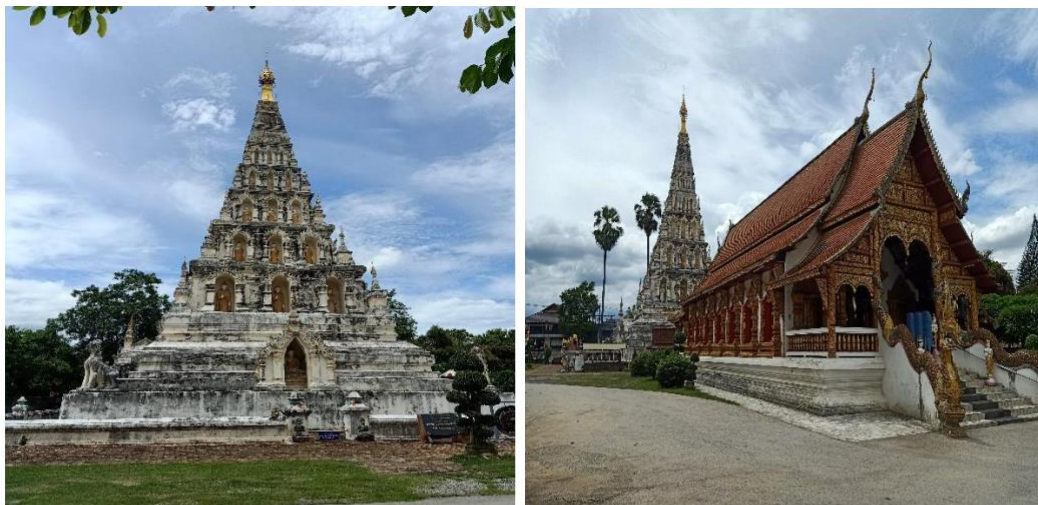
แผนภาพที่ ๔.๒๑. พื้นผิวและเส้นทางในการเข้าสู่วัดผาลาด

๗) วัดเจดีย์เหลี่ยม (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ (กู่คำ) ตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ ๑ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ระยะทางประมาณ ๕ กิโลเมตร การเดินทางเข้าถึงโดยเส้นทางถนนสายเกาะ

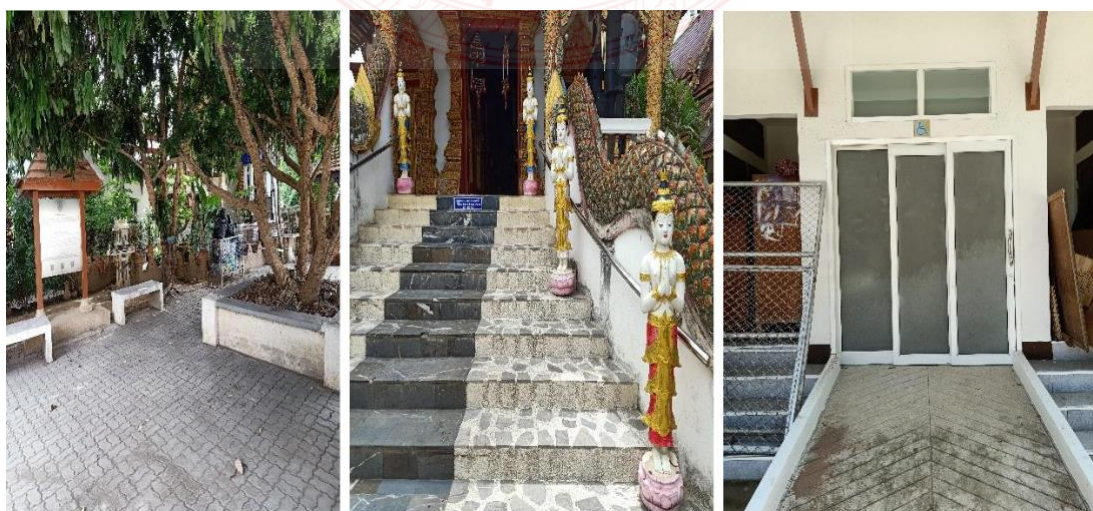
กลาง- นองหอย มีแนวเลียบบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำปิง ตั้งอยู่นอกเขตเมืองโบราณเวียงกุมกาม ปรากฏในแผนที่ภูมิประเทศจากภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร มาตราส่วน ๑ : ๕๐,๐๐๐ ลำดับชุดL7๐๑๗ ระวัง ๔๗๔๖ ๑ จังหวัดเชียงใหม่ พิมพ์ครั้งที่ ๑-RTSD ที่ประมาณพิกัดกริด ๔๗ QMA ๙๙๙๗๓ หรือประมาณละติจูด ๑๘ องศา ๔๕ ลิปดา ๐๒ พิลิปดาเหนือ และลองจิจูด ๙๘ องศา ๕๙ ลิปดา พิลิปดาเหนือ และลองจิจูด

โดยวัดเจดีย์เหลี่ยมถูกสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๓๑ ในสมัยของพระเจ้าเม็งราย หลังจากที่พระองค์ยกทัพมาตีเมืองลำพูนแล้ว ในขณะที่พระองค์ยกทัพไปสร้างเมืองใหม่ ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ได้ ๕ ปี ต่อมาปี พ.ศ. ๑๘๒๐ จึงยกทัพมาสร้างเมืองใหม่ริมแม่น้ำปิง ตั้งชื่อเมืองว่า “เวียงกุมกาม” จนในปี พ.ศ. ๑๘๓๐ ทรงให้ช่างไปถ่ายแบบพระเจดีย์ จากวัดจามเทวีลำพูน มาเป็นต้นแบบ เพื่อนำมาสร้างสักการะ โดยสร้างเจดีย์วัดมีขนาดฐานกว้าง ๘ วา ๑ ศอก สูง ๒๒ วา แต่หลังจากนั้นวัดถูกทอดทิ้ง รกร้างอยู่นานหลายร้อยปี จนเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๑ มีคหบดีชาวพม่าคนหนึ่งได้มาเห็นเข้า เกิดศรัทธา จึงบูรณะขึ้นใหม่ โดยใช้ช่างจากพม่า ลักษณะสถาปัตยกรรมจึงมีรูปแบบศิลปะแบบพม่าแทนที่ศิลปะขอม ที่เป็นแบบดั้งเดิม

วิหารกับเจดีย์ทรงพม่าบวกเขมร วิหารหลังใหญ่ภายในมีพระพุทธรูป ประดิษฐาน และจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม โดยพระบรมธาตุเจดีย์ วัดเจดีย์เหลี่ยม (กู่คำหลวง) บรรจุพระเกศาธาตุ และพระบรมธาตุส่วนคางเบ็องขวาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเอาไว้ ลักษณะทางศิลปะสถาปัตยกรรมพระเจดีย์เหลี่ยม ซึ่งถือเป็นหลักฐานสำคัญแสดงถึงการรับอิทธิพลรูปแบบการก่อสร้างพุทธศาสนสถานจากแคว้นล้านนา ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงมณฑปสี่เหลี่ยมลด ๕ ชั้นคล้ายทรงปิรามิด สร้างก่ออิฐฉาบปูนขาว ฐานล่างเป็นแบบเขียงสี่เหลี่ยมใหญ่ (เฉพาะตอนล่างก่อด้วยศิลาแลง) ล้อมรอบด้วยขอบเขตกำแพงแก้วทั้ง ๔ ด้าน ขนาด ๑๗.๔๕X๑๗.๔๕ เมตร ตัวมณฑปก่อสร้างเป็นชั้นของห้องสี่เหลี่ยม บนชั้นย่อเก็จบัวคว่ำและหน้ากระดานท้องไม้ลูกแก้ว จำนวน ๕ ชั้น ขนาดลดหลั่นกันขึ้นไป มณฑปแต่ละชั้นทำซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืนปางต่างๆ ด้านละ ๓ ซุ้ม รวมทั้งหมด ๖๐ ซุ้ม ที่มูมฐานเขียงทั้ง ๔ ตั้งประดับด้วยประติมากรรมปูนปั้นลอยตัวรูปสิงห์ นั่งชันขาหน้าหันหน้าเหลียวออก ตอนกลางระหว่างสิงห์แต่ละด้านสร้างเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประทับนั่งปางต่างๆ ในรูปแบบศิลปะแบบพม่า-พุกาม ที่นิยมทำซุ้มประกอบด้วยข้างซ้ายและขวา ตกแต่งกรอบและซุ้มด้วยลวดลายปูนปั้นพรรณพฤกษาแบบก้านดอกใบเกี่ยวกับสอดลอดตัว และลอยตามฝ้านูนต่ำ และแบบพญานาค ๒ ตัวหางพันสลัดขึ้นกันขึ้นไป มุมตอนบนทั้ง ๔ ของมณฑปแต่ละชั้นประดับเจดีย์จำลอง ตกแต่งลายปูนปั้นยอดประดับฉัตรโลหะ รวมจำนวน ๒๐ องค์

แผนภาพที่ ๔.๒๒. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดเจดีย์เหลี่ยม

แผนภาพที่ ๔.๒๓. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดเจดีย์เหลี่ยม

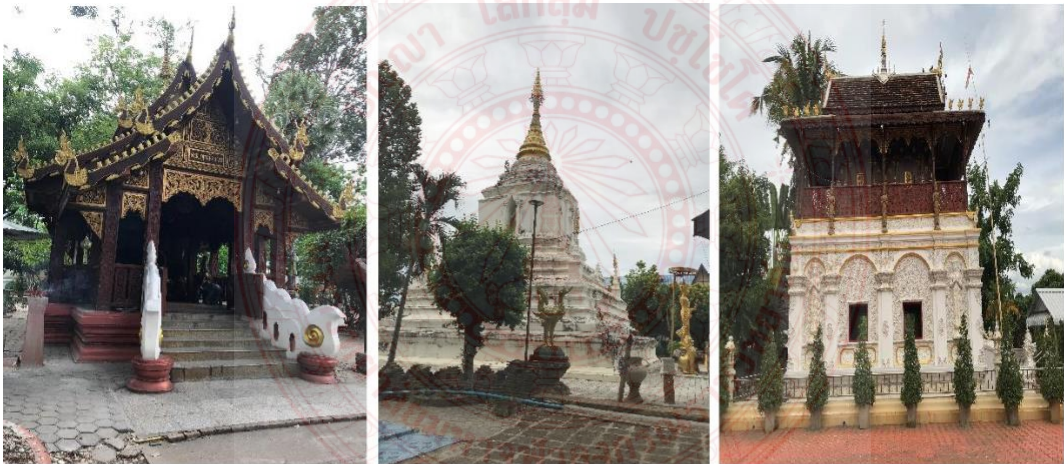
๘) **วัดช้างค้ำ (เวียงกุมกาม) ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่** ตั้งอยู่ที่ ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอดีตเมืองหลวงของอาณาจักรล้านนา ที่พญามังรายโปรดให้สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๑๘๙๒ โดยโปรดให้ขุดคูเวียงทั้ง ๔ ด้าน ไขน้ำแม่ปิงให้ขังไว้ในคูเมืองโบราณสถานที่ปรากฏอยู่ในเวียงกุมกามและใกล้เคียงเป็นเมืองทดลองที่สร้างขึ้นมาก่อนที่จะมาเป็นเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นวัดสำคัญของเวียงกุมกามควบคู่กับวัดคู์ค่า สาเหตุที่ชื่อวัดกานโถม เพราะตั้งชื่อตามนายช่างกานโถมหรือหลานของพญามังราย ซึ่งเป็นผู้สร้างวัดนี้ พญามังรายโปรดให้สร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมธาตุที่ได้จากประเทศลังกา ลักษณะเจดีย์มีฐานกว้าง ๑๒ เมตร สูง ๑๘ เมตร ทำซุ้มคูหา ๔ ทิศ ชั้นล่างไว้พระพุทธรูป ๔ องค์ ชั้นบนไว้พระพุทธรูปยืน ๑ องค์ การซ่อมเจดีย์กานโถม ครั้งสุดท้ายอยู่ในปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ผลของการซ่อมได้กลายเป็นศิลปะพม่าซึ่งเป็นเจดีย์รูปช้างค้ำ อันเป็นที่มาของชื่อวัดช้างค้ำ

ในอดีตที่ผ่านมา พระเจ้ามังรายมหาราช ได้ให้ช่างไม้คนโปรดของพระองค์ชื่อ “นายช่างกานโถม” ซึ่งขณะนั้นพระองค์ได้สถาปนาให้เป็น “หม้อเจดรา” ครองเมืองเชียงแสนให้สร้างพระวิหารขึ้นมา โดยปรุงตัวไม้ส่วนต่างๆของวิหารจนสำเร็จรูปขึ้นที่เมืองเชียงแสน จากนั้นก็ขนย้ายลงมาสร้างพระวิหารที่เวียงกุมกาม โดยพระเจ้ามังรายมหาราช ทรงโปรดให้ตั้งชื่อพระวิหารตามชื่อของช่างไม้คนโปรดว่า “วิหารกานโถม” ซึ่งปัจจุบัน เหลือเพียงซากของวิหารที่หันหน้าลงสู่ทิศตะวันตกของแม่น้ำปิงสายเก่า

ตามตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของวัดกานโถมหรือวัดช้างค้ำไว้ดังนี้ ในสมัยพระเจ้ามังรายมหาราชยังครองเวียงกุมกามอยู่ คือประมาณปี พ.ศ. ๑๘๓๑ ได้มีพระเถระชาวลังกาจำนวน ๕ รูป ซึ่งนำโดยพระมหาทักษปะ ได้จาริกมาจากกรุงสุโขทัยขึ้นไปจนถึงเวียงกุมกามบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ที่ต้นมะเดื่อใหญ่

เมื่อพระเจ้ามังรายมหาราชทรงทราบ พระองค์ก็ได้เสด็จไปนมัสการพระเถระ แล้วทรงสนทนารธรรมกับพระมหาเถระ พระมหาเถระเจ้าได้ถวายพระธรรมเทศนาเรื่อง “ปัญจัญจคุลีชาดก” คือชาดกที่เกี่ยวกับอานิสงส์ของการต่อพระหัตถ์พระพุทธรูป เมื่อพระเจ้ามังรายได้สดับฟังก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธาเป็นอย่างมาก จึงโปรดให้สร้างพระอารามถวายแก่พระเถระ ขณะเดียวกันพระองค์ทรงหล่อพระพุทธรูปสำริดขึ้น ๕ องค์ เป็นพระนั่ง ๓ องค์และพระยืน ๒ องค์ โดยมีองค์หนึ่งสูงใหญ่เท่าพระองค์จริงของพระเจ้ามังรายมหาราช สำหรับพระพุทธรูปองค์นี้นั้นเท่าที่สืบค้นทราบได้ในปัจจุบันมีเพียง ๑ องค์เท่านั้นคือ พระประธานที่ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดช้างค้ำ ส่วนพระพุทธรูปยืน ๑ องค์นั้น ปัจจุบันยังประดิษฐานอยู่ในมณฑปวัดพระเจ้ามังราย (วัดกालะคอด หรือ วัดคานคอด) หลังจากที่พระเจ้ามังรายมหาราชได้สร้างพระอารามและหล่อพระพุทธรูปทองสำริดแล้วก็พออดีเวลานั้นพระองค์ท่านกำลังทรงเตรียมการจะกรีธาทัพเสด็จไปตีเมืองรามัญ (เมืองมอญ หรือเมืองหงสาวดี) แต่ก่อนที่พระองค์จะยกทัพไปนั้น พระองค์ทรงตั้งสัตยาธิษฐานเอาไว้ว่า “หากพระองค์

ยกทัพไปตีประเทศรามัญ ในครั้งนี้และได้รับชัยชนะต่อพญารามัญแล้ว กลับมาจะสร้างพระวิหารให้เป็นที่สถิตแก่พระพุทธรูปสำริดทั้ง ๕ องค์นั้น” (สันนิษฐานว่าทรงกระทำพิธีบวงสรวงที่ หอพระเจ้ามังราย) พระองค์ทรงยกกองทัพไปทางแม่สะเรียง ข้ามแม่น้ำคงไปถึงแม่น้ำอาสา ตั้งทัพอยู่ที่นั่น ครั้นนั้นพระเจ้าหงสาวดีชื่อ “สุตตโสสม” รู้ข่าวว่าพระเจ้ามังรายมหาราชมาตั้งทัพอยู่ในแคว้นแดนตน ประกอบกับได้ยินอานุภาพศักดิ์ดาของกองทัพอันกล้าหาญของพระองค์ พระเจ้าสุตตโสสมก็มีความเกรงกลัวไม่คิดจะต่อสู้แต่อย่างใด จึงได้แต่งเสนาอำมาตย์อันเชิญพระราชสาสน์และเครื่องราชบรรณาการออกไปถวายพระเจ้ามังรายมหาราช ขอเจริญพระราชไมตรีด้วยพร้อมกันนั้นได้ทรงถวายพระราชธิดาองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า “พระนางปายโค” หรือ “ตะละแม่ศรี” ให้เป็นบาทบริจาริกาแต่พระเจ้ามังรายพระเจ้ามังรายมหาราชทรงน้อมรับด้วยไมตรีอันดียิ่ง พระเจ้าสุตตโสสมจึงได้จัดส่งพระราชธิดาพร้อมด้วยข้าทาสชาย หญิง ช่างม้าอย่างละ ๕๐๐ ถวายแต่พระเจ้ามังรายมหาราช พระองค์ทรงรับแล้วเสด็จยกกองทัพกลับเวียงกุมกาม และได้ทรงอภิเษกพระนางปายโคไว้ในที่พระราชเทวี

แผนภาพที่ ๔.๒๔. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดช้างค้ำ

แผนภาพที่ ๔.๒๕. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท้องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดช้างค้ำ

๙) วัดอินทราวาส (วัดต้นแก้ว) ตำบลหนองควาย อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ วัดต้นแก้ว หรือ วัดอินทราวาส อยู่ใน ต.หนองควาย อ.หางดง ห่างจากตัวเมืองเชียงใหม่ประมาณ ๑๑ กิโลเมตร เป็นวัดที่มีความสวยงามเก่าแก่ของเชียงใหม่ สิ่งที่สำคัญของวัดนี้คือ ศาลาจัตุรมุขซึ่งพบเพียงหลังเดียวในภาคเหนือ และเป็นต้นแบบ ทางศิลปกรรมล้านนาที่มีคุณค่าและยังคงความสมบูรณ์ จนสมาคมสถาปนิกสยามประกาศให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่น เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ และสถาปัตยกรรมจากวัดต้นแก้วแห่งนี้เองได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้สถาปนิกใช้เป็นต้นแบบ ในการออกแบบหอคำหลวงซึ่งตั้งอยู่กลางอุทยานหลวงราชพฤกษ์ โดยวัดต้นแก้วสร้างขึ้นประมาณ จ.ศ. ๑๒๑๘ (พ.ศ. ๒๓๙๙-๒๔๑๒) สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ เป็นเจ้าหลวงปกครองนครเชียงใหม่ ต้นแก้ว (ชื่อต้นไม้ชนิดหนึ่งตามภาษาพื้นเมืองล้านนา) ซึ่งมีอยู่ในบริเวณที่ สร้างวัด จึงได้ชื่อวัดครั้งแรกว่า “วัดต้นแก้ว” ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อใหม่ว่า “วัดอินทราวาส” มาจากชื่อของ เจ้าอาวาสที่สร้างวัดผสมกับคำว่าเจ้าอาวาส (อินทร์ + อาวาส) ซึ่งถือได้ว่าเป็นวัดที่มีสถาปัตยกรรม ที่แสดงออกถึงแบบแผนทางศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมล้านนา ที่งดงามและทรงคุณค่ายิ่ง แม้จะได้รับการบูรณะซ่อมแซม แต่ยังคงไว้ซึ่งศิลปะแบบดั้งเดิม

วัดต้นแก้ว เป็นวัดเก่าแก่ที่มีความสำคัญในอดีต เพราะเป็นที่พักขบวนพระบรมธาตุศรีจอมทอง จากอำเภอจอมทอง มาที่เชียงใหม่ ในอดีตเป็นประเพณีที่เจ้าหลวงเมืองเชียงใหม่ มีการสรงน้ำพระธาตุ คือจากวัดพระธาตุจอมทองมาก็เดินทางมาด้วยขบวนช้าง ขบวนม้า แล้วแวะมาที่วัดต้นแก้ว ให้ประชาชนแถวนี้สรงน้ำพระธาตุศรีจอมทอง หลังจากนั้นก็อัญเชิญไปที่วัดสวนดอก ๓ วัน ๗ วัน แล้วก็ขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพ เป็นประจำทุกปี เป็นเรื่องของเจ้านายฝ่ายเหนือในอดีต..

ศาลาจัตุรมุข มีความโดดเด่นและความงดงามมากเป็นที่น่าสนใจ ซึ่งพบเพียงหลังเดียวในภาคเหนือ นอกจากนี้ ศิลปกรรมล้านนาดั้งเดิมภายในวัดนี้ยังจัดว่าเป็นต้นแบบที่สมบูรณ์และมีคุณค่ามาก สมาคมสถาปนิกสยามประกาศให้เป็นอาคารอนุรักษ์ดีเด่นเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นลักษณะ

สถาปัตยกรรมที่แสดงออกถึงแบบแผนทางศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมล้านนา ที่งดงามและทรงคุณค่า แม้จะได้รับการบูรณะซ่อมแซม แต่ยังคงไว้ซึ่งศิลปะแบบดั้งเดิม “วิหารวัดตันเกว๋นต้นแบบหอคำหลวงที่งานพิชสวนโลก”

เป็นวัดที่ใช้เป็นสถานที่พักกระบวนแห่พระบรมสารีริกธาตุจากอำเภอมองทองมานครพิงค์เชียงใหม่ สมัยก่อนถือเป็นประเพณีของเจ้าหลวงเชียงใหม่ วัดตันเกว๋นเป็นเส้นทางสายเดิม กระบวนแห่ฯ ต้องแห่พักประดิษฐาน ณ ศาลาจตุรมุข เพื่อให้ประชาชนสรงน้ำสมโภชก่อนที่จะอัญเชิญเข้าเมืองเชียงใหม่

วิหารสร้างเมื่อ จ. ศ. ๑๒๒๐ (พ. ศ. ๒๔๐๑) ซึ่งได้บันทึกไว้ที่ใต้เพดานด้านเหนือด้วยอักษรไทยยวน (ตัวเมือง) นายช่างผู้สร้างวิหารมีความสามารถและชำนาญการแกะสลัก เช่น ลวดลายดอก ลายรูปสัตว์ที่หน้าจั่ว และช่อฟ้า ฐานชุกชีเป็นลายรูปปั้นดอกกุศุด ฝาผนังด้านหลังพระประธานเป็นซุ้มและมีพระพิมพ์โลหะติดฝาผนัง พระพิมพ์แบ่งได้ ๒ แบบคือ ๑. แบบใบโพธิ์ปางมารวิชัยขนาด ๒x๔ ซม. ๒.แบบนาคปรก ขนาด ๓x๕ ซม.

แผนภาพที่ ๔.๒๖. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดตันเกว๋น

แผนภาพที่ ๔.๒๗. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดตันเกว่น

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงใหม่สามารถรับชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๒๘. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดเชียงใหม่

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๑) วัดพระธาตุดอยกองมู ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีชื่อเรียกแต่เดิมว่าวัดปลายดอย เป็นพระธาตุเจดีย์ที่สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกของแม่ฮ่องสอน เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมืองที่สำคัญมาแต่โบราณ ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระธาตุดอยกองมูตามชื่อของพระธาตุประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม ๒ องค์ พระเจดีย์องค์ใหญ่สร้างโดย จองต๋องสุ่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะเถระ ซึ่งนำมาจากประเทศพม่า ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็กสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดย พระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก

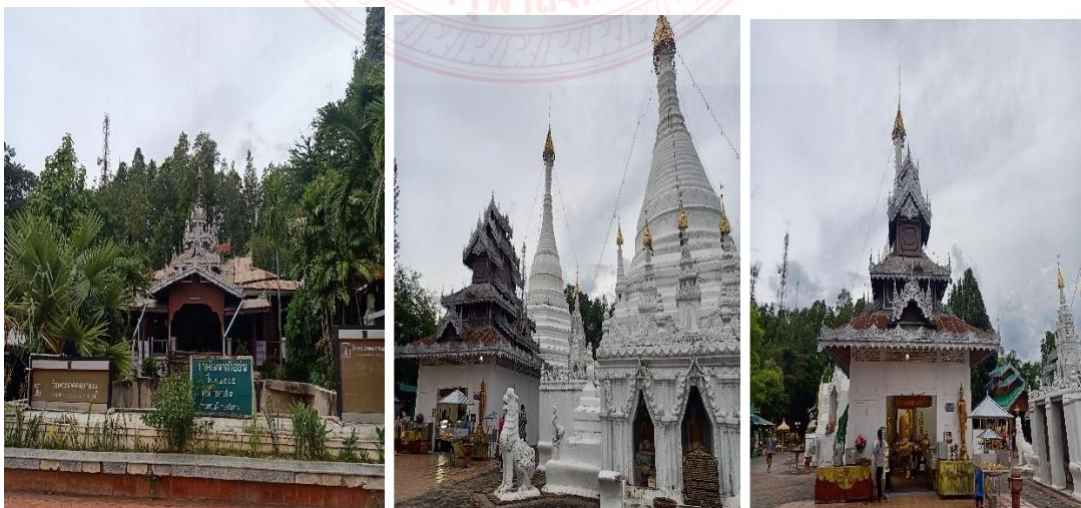
จากวัดพระธาตุดอยกองมูนี้สามารถมองเห็นวิวทิวทัศน์ของรอบเมืองแม่ฮ่องสอน สนามบินแม่ฮ่องสอน ได้อย่างชัดเจนและสวยงาม วัดนี้มีงานเทศกาลประจำปีหลายงาน เช่น ในวันปีใหม่ วันสงกรานต์ โดยเฉพาะในวันออกพรรษาจะมีการตักบาตรดาวดั่งส์ หรือตักบาตรเทโว

พระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ สร้างโดยพ่อค้าชาวไทยใหญ่ชื่อ "จองต่องสู" เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ ประดับลวดลายปูนปั้น มีฐานแปดเหลี่ยมซ้อนสามชั้น บริเวณฐานด้านล่างประดับด้วยซุ้มพระตาม ทิศทั้งแปด

พระธาตุเจดีย์องค์เล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ โดย "พญาสิงหนาทราชา" เจ้าผู้ครองแม่ฮ่องสอนคนแรกเพื่อ เป็นที่ระลึกในการ ขึ้นครองแม่ฮ่องสอน เป็นที่บรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะเถระ ซึ่งนำมาจากพม่าลักษณะ เป็น เจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ มีฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสซ้อนสามชั้น ตรงมุมทั้งสี่ของฐานมีปูนปั้นรูปสิงห์ประดับอยู่ บริเวณฐานด้านล่างประดับด้วยซุ้มพระแบบศิลปะมอญ ซุ้มประธานมีหลังคาประดับเรือนยอดสามยอด แต่ละยอด เป็นทรงประสาธซ้อนสามชั้น ประดับลวดลายปูนปั้นสวยงามวิหาร อยู่ติด กับพระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่ สร้างขึ้นพร้อมกัน มีลักษณะเป็นอาคารทรงโรงเปิดโล่ง ผนังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคาซ้อนสามชั้น มุงด้วย กระเบื้องไม้และตกแต่งโลหะฉลุลวดลายตามแบบศิลปะไทใหญ่

วิหารวัดพระธาตุตอดยกองมู สร้างขึ้นพร้อมกัน มีลักษณะเป็นอาคารทรงโรงเปิดโล่ง ผนังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า หลังคา ซ้อนสามชั้นมุง ด้วยกระเบื้องไม้และตกแต่งโลหะฉลุลวดลายตามแบบศิลปะไทใหญ่

ร้านกาแฟก่อนตะวันลับแนวเหลี่ยมภูผา ตั้งอยู่บริเวณลานจอดรถของวัดพระธาตุตอดยกองมู เป็นร้านกาแฟเล็กๆ ที่ตกแต่งได้เก๋ไก๋และน่ารัก จุดเด่นของร้าน คือ มีระเบียงชมวิว ที่สามารถชมวิวทิวทัศน์ของทิวเขาที่เขียวขจีโดยเฉพาะในยามเย็นที่แสงอาทิตย์จะตกลงตรงเหลี่ยมเขาพอดีสมกับชื่อร้าน ถือได้ว่า เป็นจุดชมวิวพระอาทิตย์ตกที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของแม่ฮ่องสอนเลยทีเดียวในยามเช้าบางวันก็จะสามารถเห็นทะเลหมอกได้อีกด้วย

แผนภาพที่ ๔.๒๙. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุดอยกองมู

แผนภาพที่ ๔.๓๐. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุดอยกองมู

๒) วัดจองคำ ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดจองคำหรือพระอารามหลวงวัดจองคำ วัดจองคำ ตั้งอยู่ข้างหนองน้ำ ถนนชำนาญสถิต ตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งชาวแม่ฮ่องสอนเรียกว่า"หนองจองคำ"เป็น วัดที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๔๐ เป็นวัดแรกของ เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นวัดเก่าแก่สร้างตามแบบอย่างศิลปไทย ใหญ่สิ่งที่โดดเด่นหลังคาทรงประสาท ๙ ชั้น และมีศาสนสถานที่สำคัญคือ วิหารหลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่ที่สุดของแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อ พ.ศ.๒๔๗๗ โดยช่างชาวพม่าในวิหารเป็นที่ประดิษฐาน ของหลวงพ่อโต ซึ่งเป็นพระประธาน มีขนาดหน้าตักกว้าง ๔.๘๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๙ โดยช่างฝีมือชาวพม่า และมีพระพุทธรูป ขนาดใหญ่ซึ่งจำลองมาจากพระศรีศากยมุนีที่วิหารวัดสุทัศน์ เหตุที่เรียกชื่อวัดจองคำ เนื่องจาก เสาวดีประดับ ด้วยทองคำเปลว มีสิ่งที่น่าสนใจภายในพื้นที่ที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ดังนี้

เจดีย์วัดจองคำ ชาวไทยใหญ่เรียกว่า "กองมู" เจดีย์มีลักษณะคล้ายมณีทพบ โดยช่างฝีมือชาวไทยใหญ่รูปทรงจุฬามณี ความสูง ๓๒ คอก ฐานสี่เหลี่ยมมีมุข ๔ ด้าน พร้อมสิงห์ด้านละหนึ่งตัว ประดิษฐานพระพุทธรูปนั่งด้านละหนึ่งองค์และ เริ่มสร้างเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๔๕๖ สร้างแล้วเสร็จในเดือนมกราคม พ.ศ.๒๔๕๘ สร้างขึ้นโดยศรัทธาขุนเพียร (พ่อเลี้ยงจองนุ) พิณุกิจและแม่จองเฮือน คหบดีชาวแม่ฮ่องสอนและในองค์พระเจดีย์ได้บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ไว้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้ที่มานมัสการองค์พระเจดีย์

อุโบสถ เป็นอาคารรูปทรงมณฑปรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๒ เมตร หลังคาเป็นคอนกรีตเสริมเหล็กรูป พระเจดีย์ ๕ ยอด ภายในเขียนภาพพุทธประวัติ ที่ฝาผนัง บานประตูหน้าต่าง ทำด้วยไม้แกะสลักภายในมี พระประธาน ในอุโบสถทางวัดได้ทำพิธีเททองหล่อขึ้นเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๒ เบิกพระเนตรเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ.๒๕๒๓

วิหารหลวงพ่อโต ภายในเป็นที่ประดิษฐานพระประธาน คือ “หลวงพ่อโต” สร้างเมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๖ โดยช่างชาวพม่าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ มีขนาดหน้าตักกว้าง ๔.๘๕ ม. จำลองมาจาก พระศรีศากยมุนี (หลวงพ่อโต) ที่วัดสุทัศนเทพวราราม วิหารแห่งนี้มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ผสมฝรั่ง อาคารมีผังเป็นรูปตัวแอล ผนังก่ออิฐถือปูน ประตู หน้าต่างตอนบนโค้งประดับลวดลายแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก หลังคามุงสังกะสี เจึงชายมีลูกไม้ฉลุแบบขนมปังขิง

วัดจองกลาง ภายในวิหารมีแท่นบูชาตั้งพระพุทธรูปสี่องค์จำลอง ปิดทองเหลืองอร่ามไปทั้งองค์ มีสิ่งที่น่าสนใจอื่นๆ อีกเช่น ตุ๊กตา แกะสลักด้วยไม้เป็นรูปคนและสัตว์เกี่ยวกับ พระเวสสันดรชาดก ฝีมือแกะสลักของช่างชาวพม่าซึ่งนำมาจากพม่า ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐นอกจากนี้ทางด้านจิตรกรรม ยังมีภาพวาดบนแผ่นกระจก เรื่องพระเวสสันดรชาดก และภาพประวัติเจ้าชายสิทธัตถะตลอดจนภาพแสดงให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ของคนสมัยนั้นหลายภาพ มีคำบรรยายใต้ภาพ เป็นภาษาพม่า และมีบันทึกบอกไว้ว่าเป็นฝีมือของช่างไทยใหญ่จากมณฑลทะเลย์

เจดีย์ประธาน เป็นเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ บนยอดประดับฉัตรสามชั้น มีกลุ่มเจดีย์สี่ทิศล้อมรอบ องค์เจดีย์ก่ออิฐถือปูนทาสีขาว ส่วนลายปูนปั้นที่องค์เจดีย์ทาสีทอง ในยามค่ำคืนเมื่อประดับไฟสีทองจะเปล่งรัศมีสวยงาม

วิหารใหญ่ เป็นอาคารเอนกประสงค์ คือ เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปใช้ประกอบพิธี เช่น ทำบุญ จัดแสดงพิพิธภัณฑ์รวมทั้งเป็นหอฉันและกุฏิของเจ้าอาวาสด้วย ลักษณะเด่นของอาคารคือ การซ้อนชั้นหลังคา นอกจากจะยกคอสองแล้วยังยกจั่วซ้อนชั้นบนคอสองอีกที่หนึ่งที่ปลายขอบชายคาตกแต่งด้วยลายฉลุ

แผนภาพที่ ๔.๓๑. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดจงคำ

แผนภาพที่ ๔.๓๒. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดพระจงคำ

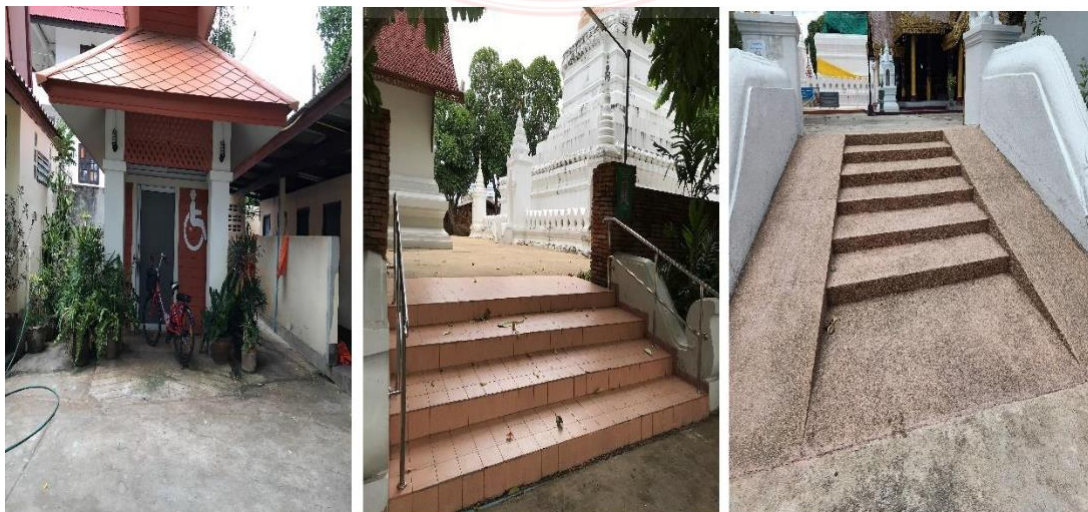
จังหวัดลำปาง

๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ริมแม่น้ำวัง ในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง บริเวณที่ตั้งวัดเป็นเนินดินสูงขนาดใหญ่ แต่เดิมวัดพระแก้วดอนเต้ากับวัดสุชาดารามเป็นคนละวัด แต่ตั้งอยู่ติดกัน ต่อมาภายหลังได้มีการประกาศของกระทรวงศึกษาธิการให้ทั้งสองวัดเป็นวัดเดียวกัน จึงได้มีการรื้อกำแพงกันเขตวัดออก วัดพระแก้วดอนเต้า เป็นวัดเก่าแก่มีประวัติความเป็นนามากกว่า ๕๐๐ ปี เคยเป็นที่ประดิษฐานพระแก้วมรกต จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์กล่าวว่า พระเจ้าสามฝั่งแกนเจ้าเมืองเชียงใหม่ ได้จัดขบวนช้างไปรับพระแก้วมรกตจากเชียงราย เพื่อจะอัญเชิญมาประดิษฐานยังนครเชียงใหม่ ครั้นถึงทางแยกเมืองนครลำปาง ช้างก็ตื่นวิ่งเข้าไปในนครลำปาง ในที่สุดพระเจ้าสามฝั่งแกนต้องยินยอมให้พระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ ณ วัดพระแก้วดอนเต้าเป็นเวลาถึง ๓๒ ปี ต่อจากนั้นจึงอัญเชิญไปประดิษฐานยังเมืองเชียงใหม่ ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาซึ่งเคยมาครองเมืองเชียงใหม่ได้กลับไปครองเมืองหลวงพระบาง จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตไป และได้นำไปประดิษฐานอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ ต่อเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขณะเมื่อทรงเป็นเจ้าพระยามหากษัตริย์ศึก ยกทัพไปตีหัวเมืองลาวจนถึงเวียงจันทน์ จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตจากเวียงจันทน์มาประดิษฐานที่กรุงธนบุรี ต่อมาเมื่อได้สถาปนากรุงเทพฯ เป็นเมืองหลวง จึงได้อัญเชิญพระแก้วมรกตมาประดิษฐานที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนตราบเท่าทุกวันนี้

วัดสุชาดาราม ตามประวัติกล่าวว่า คือ บริเวณที่ตั้งบ้านของนางสุชาดา อุบาสิกาผู้หนึ่งของวัดพระแก้วฯ ที่ได้นำแดงโมลูกหนึ่งไปถวายพระเถระที่วัดพระแก้วฯ ครั้นผ้าแดงโมลูกนั้นออก ก็พบว่ามียมรกตอยู่ข้างใน พระเถระรูปนั้นจึงจ้างช่างให้นำมรกตนั้นไปแกะสลักเป็นพระพุทธรูป เรียกว่า พระแก้วดอนเต้า ต่อมาได้มีผู้ไปฟ้องเจ้าเมืองลำปางในขณะนั้นว่า พระเถระและนางสุชาดาเป็นชู้กัน เจ้าเมืองลำปางจึงให้จับนางสุชาดาไปประหารชีวิต ส่วนพระเถระองค์นั้นทราบข่าวก็ได้อัญเชิญพระพุทธรูปหนีไป โดยได้นำไปฝากไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงจนถึงปัจจุบัน ส่วนสถานที่ตั้งบ้านของนางสุชาดาก็ได้มีผู้มีจิตศรัทธาในคุณงามความดีของนาง บริจาคเงินสร้างวัดขึ้นชื่อวัดสุชาดาราม พุทธศิลป์ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม มีพระเจดีย์ใหญ่ทรงล้านนา มีมณฑปยอดปราสาทแบบพม่าที่ประดิษฐานงาม มีพระวิหารทรงล้านนาที่มีรูปทรงงดงาม มีลวดลายแกะสลักไม้ที่บานหน้าต่าง ช่างในมีจิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่าทางศิลปะ และประวัติศาสตร์ มีพระอุโบสถทรงล้านนาขนาดกะทัดรัด มีสัดส่วนสวยงาม วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวง เมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๐

แผนภาพที่ ๔.๓๓. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ที่โดดเด่นของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

แผนภาพที่ ๔.๓๔. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระแก้วดอนเต้าฯ

๒) **วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง** วัดศรีรองเมือง เดิมชื่อ วัดท่าคะน้อยพม่า เป็นวัดพม่าอีกที่หนึ่งของเมืองลำปางมีความสวยงาม สร้างขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๔๖ โดยคหบดีชาวพม่าที่เข้ามาทำไม้ในเมืองลำปาง ก่อสร้างโดยช่างฝีมือพม่า เมืองมณฑลเลย ใช้เวลาในการสร้างประมาณ ๗ ปี

ภายในมีศิลปะพม่าที่น่าสนใจคือ ตั๋ววิหารสร้างด้วยไม้สัก หลังคาซ้อนเป็นชั้นๆ แบบพม่า มีลายฉลุบนสังกะสี ใช้ประดับบนจั่วและเชิงชายคา ส่วนเสาไม้ในวิหารประดับด้วยกระจกหลากสี เดิมภายในวัดศรีรองเมืองมีทั้งวิหารใหญ่และวิหารน้อย สำหรับวิหารน้อยนั้นมียูอยู่ถึง ๙ หลัง แต่ปัจจุบันวิหารน้อยเหล่านั้นปรักหักพังไปจนหมดสิ้น จึงเหลืออยู่เพียงวิหารใหญ่ซึ่งเป็นวิหารประธานของวัดเพียงหลังเดียว ปัจจุบันวัดมีอายุประมาณ ๑๐๓ ปี

หลังจากที่ชาวอังกฤษและพม่าเข้ามามีอิทธิพลต่อการทำไม้ในเมืองลำปางเมื่อราวร้อยกว่าปีก่อน ดูเหมือนว่าเมืองเล็กที่เคยเจียบสงบอย่างนครเขลางค์หรือเมืองลำปางเมืองนี้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ ทั้งวิถีการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมรวมถึงรูปแบบของศิลปกรรมพม่าที่แผ่อิทธิพลเข้ามาพร้อมๆ กับการสูญเสียป่าไม้ในดินแดนล้านนา ว่ากันว่าฝรั่งอังกฤษและพวกเจียวพม่าเป็นกลุ่มคนชาติแรกที่เริ่มรู้จักการทำป่าไม้ในดินแดนเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากพม่าถูกเจ้าอาณานิคมอย่างอังกฤษเข้าครอบงำและพื้นที่ป่าอันอุดมสมบูรณ์ในดินแดนล้านนาก็เป็นที่หมายปองของพม่าอันเป็นชุมทองขนาดใหญ่ แต่คนไทยเองก็ไม่มี ความชำนาญในการทำไม้เท่าชาวอังกฤษและพม่า รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงได้ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญด้านการทำไม้ชาวอังกฤษให้เข้ามาทำไม้ในหัวเมืองล้านนา ชาวอังกฤษที่ได้จ้างเข้ามาชื่อนาย เอช. สเลต ซึ่งเคยทำไม้อยู่ในพม่ามาก่อน เมื่อได้รับการว่าจ้างให้เข้ามาทำไม้ในเมืองไทย

นายเอช.สเลตจึงได้นำลูกน้องชาวพม่าที่มีความชำนาญในการทำไม้และค้าไม้เข้ามาช่วยทำงานด้วยคณะของนายเอช.สเลต เข้ามาทำไม้ที่เมืองลำปางระยะหนึ่งข่าวความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้สักในล้านนาก็แพร่สะพัดออกไป ทำให้ต่อมามีชาวพม่าเดินทางเข้ามาทำไม้ในเมืองไทยกันมากขึ้น การทำไม้ในสมัยนั้นนอกจากจะสร้างเงินทองให้กับแผ่นดินมากมายแล้วยังสร้างความร่ำรวยให้ชาวอังกฤษและพม่าที่เข้ามาทำไม้ด้วย เศรษฐีชาวพม่าเหล่านั้นส่วนใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา จึงมีศรัทธาแรงกล้าในเรื่องการสร้างบุญกุศล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการสร้างวัดเพื่อถวายในพุทธศาสนาพวกเขาถือว่าได้บุญกุศลแรงกล้า ผนวกกับความเชื่อเรื่องผีสังนางไม้ที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ในป่า ซึ่งพวกเขาได้เข้าไปตัดโค่นทำลายลงทุกวันจึงทำให้บรรดาพ่อค้าชาวพม่าเหล่านั้นประสงค์จะสร้างวัดขึ้นเพื่อเป็นการไถ่บาป สำหรับคนที่มีเงินทองมากๆ จะนิยมสร้างวัดขึ้นใหม่ทั้งวัดส่วนคนที่พอจะมีเงินก็จะใช้วิธีซ่อมแซมบูรณะวัดเดิมที่มีอยู่แล้วให้สมบูรณ์ขึ้น

ประเพณีการสร้างและบูรณะวัดพม่าจึงเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่นั้นมา โดยเฉพาะที่จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นแหล่งทำไม้สักที่สำคัญเมืองหนึ่งในล้านนามีวัดพม่าที่สวยงามวิจิตรอยู่มากมายหลายวัดล้วน

สร้างขึ้นจากศรัทธาของชาวพม่าทั้งสิ้น จนมีคำกล่าวที่ว่า หากจะมีชมวัดพม่าที่สวยงามแล้วให้มาที่จังหวัดลำปาง

วัดศรีรองเมืองเป็นวัดพม่าอีกวัดหนึ่งที่สร้างขึ้นจากแรงศรัทธาของพ่อค้าไม้ชาวพม่าชื่อ พ่อเฒ่าจองตะกำ อินตะและแม่เฒ่าจองตะกำ ศรีคำออน (นามสกุลศรีสองเมือง) คหบดีชาวพม่าท่าน สร้างวัดนี้ขึ้นเมื่อปีพ.ศ. ๒๔๔๘ ศรัทธาชาวบ้านท่าคราวน้อยสร้างขึ้นพร้อมช่างชาวพม่าจากเมือง มัณฑะเลย์ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของพม่า วัดนี้เดิมชื่อ วัดท่าคราวน้อยพม่า ต่อมาเปลี่ยนเป็นวัดศรีรอง เมืองตามนามสกุลของพ่อเฒ่าจองตะกำอินตะ

ความสวยงามของวัดนี้อยู่ที่วิหารเป็นอาคาร ๗ ชั้นมีหลังคาซ้อนกันแบบพม่า ชั้นล่างก่อ อิฐถือปูน ส่วนชั้นบนทำด้วยไม้ ภายในวิหารประดิษฐานพระประธานที่ทำจากไม้ขนาดใหญ่อยู่ตรง กลางของเรือนยอด บนพระวิหารที่เป็นเรือนไม้นั้นมีเสากลมใหญ่เรียงรายกันหลายต้น แต่ละต้น ประดับประดาด้วยลวดลายจำหลักไม้และกระจกสีแวววับสวยงาม

จุดเด่นของศิลปกรรมพม่าที่วัดศรีรองเมืองอยู่ที่ลวดลายฉลุโลหะและไม้ที่ประดับอยู่ตรง เเชิงชายของหลังคาแต่ละชั้น ลวดลายที่ฉลุด้วยแผ่นโลหะบาง นั้นนอกจากจะให้ความงามในเรื่อง ช่องไฟและการประดิษฐ์แล้ว ยังให้ความรู้สึกอ่อนไหวราวกับว่าลวดลายต่างๆ นั้นพรวิหวิวไปตามลม พระพุทธรูปบัวเข็มพระประธานของวัด เป็นพระพุทธรูปแกะสลักจากไม้ศิลปกรรมแบบ พม่ามีความงดงามน่าเลื่อมใส มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพระพุทธรูปองค์นี้ว่า สมัยก่อนมีไม้สักท่อนขนาด มหิมาไหลมาตามแม่น้ำวังแล้วมาติดอยู่ที่ทำนน้ำหลังวัดศรีรองเมือง ชาวบ้านจึงได้ช่วยกันนำท่อนไม้สัก มาเก็บรักษาไว้ที่วัด เมื่อผู้คนทราบข่าวต่างก็เดินทางมากกราบไหว้ไม้สักท่อนนี้บางคนนำเอาดอกไม้ธูป เทียนมาบูชา จนวันหนึ่งมีฝนตกฟ้าร้องลมพัดแรงมากปรากฏว่าเทียนที่จุดไว้บนท่อนไม้ไม่ยอมดับ ศรัทธาชาวบ้านพร้อมด้วยพ่อเฒ่าจองตะกำอินตะจึงได้ให้ช่างมาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปแบบพม่า แล้วจึงนำมาประดิษฐานไว้ที่วิหารวัด

แผนภาพที่ ๔.๓๕. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีรองเมือง

แผนภาพที่ ๔.๓๖. พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดศรีรองเมือง

๓) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลตันธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นพระอารามหลวง ทุกปีเมื่อถึงเวลาช่วงเทศกาลสงกรานต์ ก็จะมีการอัญเชิญ“พระแสนแช่ทองคำ” ขึ้นรถบุษบก, แห่งช่วงสงกรานต์ทุกปี ซึ่งถือว่าเป็นพระพุทธรูปทองคำองค์แรกที่ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุแห่งชาติ ปัจจุบันประดิษฐานเป็นพระประธานในพระวิหาร วัดพระเจดีย์ขาวหลัง เดือนสิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๖ ได้ขุดพบพระพุทธรูปทองคำบริสุทธิ์องค์หนึ่งในไร้อ้อยของนายบุญเทียม เครือสาร เป็นทองคำบริสุทธิ์หนัก ๑๐๐ บาทสองสลึงลักษณะกรรมวิธีการสร้างตีแต่งขึ้นเป็นส่วนๆ มิได้เป็นการหล่อ แต่ละส่วนต่อกันด้วยสลัก ได้แก่ พระเศียรชั้นนอก พระเศียรชั้นในกับพระพักตร์ พระกรรณ พระกร พระสังฆาฏิ ฝีมือประณีตมาก พุทธลักษณะคล้ายพระแก้วมรกตในวัดพระธาตูลำปางหลวงและพระแก้วดอนเต้า ซึ่งต่อมานายบุญเทียม อัญเชิญ มามอบให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน ประดิษฐานในพระวิหาร วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ด้วยเป็นปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าชิ้นเอก “พระเจ้าแสนแช่ทองคำ” หรือ ‘พระเจ้า

แสนแซ่' เป็นคำเรียกพระพุทธรูปโบราณที่ชาวล้านนาหล่อขึ้นหลายส่วน และนำมาประกอบเข้าเป็นองค์พระ โดยใช้วิธีการยึดด้วยสลักหรือหมุดตามข้อต่อต่างๆ ภาษาล้านนาเรียกสลักหรือหมุดว่า “แซ่ว” หรือ “แซ่” ส่วน “แสน” หมายถึง มากยิ่ง

ดังนั้น พระพุทธรูปที่ใช้หมุดหรือแซ่ยึดไว้เป็นจำนวนมาก จึงได้ชื่อว่า "พระเจ้าแสนแซ่" เช่นเดียวกับที่คนภาคกลางเรียกพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ว่า "หลวงพ่อดโต" นั่นเอง วัดหลายแห่งในภาคเหนือมีพระเจ้า แสนแซ่ประดิษฐานไว้ รวมทั้งวัดเจติยชาวล้าง อำเภอมือง จังหวัดลำปาง แต่พระเจ้าแสนแซ่ที่วัดพระเจติยชาวล้างนี้ เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะพิเศษต่างจากพระเจ้าแสนแซ่ โดยทั่วไปวัดเจติยชาวล้าง “ชาว” แปลว่า ยี่สิบ 'หลัง' แปลว่า องค์ วัดเจติยชาวล้าง แปลว่า วัดที่มีเจติย ๒๐ องค์ เป็นวัดใหญ่อยู่กลางทุ่งนาวัดแห่งนี้เป็นปูชนียสถานที่สำคัญของจังหวัดลำปางสร้างแต่โบราณ ทรงคุณค่าทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณวัตถุจากหลักฐานการขุดพบพระเครื่องสมัยหริภุญชัยที่องค์พระเจติย ทำให้สันนิษฐานได้ว่าวัดนี้สร้างมานานกว่า ๑,๐๐๐ ปีสิ่งที่น่าชมภายในวัดคือ องค์พระธาตุเจติยชาวล้างที่มีศิลปะล้านนา ผสมศิลปะพม่า ข้างหมู่พระเจติยมี วิหารหลังเล็กประดิษฐานพระพุทธรูปสำริดปางสมาธิศิลปะเชียงแสน ชาวบ้าน เรียกว่า พระพุทธรูปทันใจพระอุโบสถ หลังใหญ่ ซึ่งประดิษฐานพระประธานเป็นพระพุทธรูป ปางมารวิชัย มีพุทธลักษณะงดงามบานประตูทั้งสามเป็นของโบราณ เขียนลวดลายรดน้ำละเอียดสวยงาม เสาซุ้มประตู หน้าต่างประดับลวดลายกระจกสีเป็นลักษณะศิลปะสมัยใหม่และที่ศาลาการเปรียญ เรือนไม้ชั้นเดียวด้านหลังพระอุโบสถได้จัดเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงโบราณวัตถุที่ชาวบ้านนำมาถวายวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี จะมีงานประเพณีประจำปี พิธีสงฆ์พระเจ้าแสนแซ่ทองคำ และในวันนั้นจะมีพิธีถอดสลักเปิดพระเศียรเพื่อนำพระบรมธาตุจากผอบมาสรงน้ำด้วย

ลักษณะกรรมวิธีการสร้างตีแต่งขึ้นเป็นส่วนๆ มิได้เป็นการหล่อ แต่ละส่วนต่อกันด้วยสลักได้แก่ พระเศียรชั้นนอก พระเศียรชั้นในกับพระพักตร์ พระกรรณ พระกร พระสังฆาฏิ ฝีมือประณีตมาก พุทธลักษณะคล้ายพระแก้วมรกตในวัดพระธาตูลำปางหลวงและพระแก้วดอนเต้า ซึ่งต่อมานายบุญเทียม อัญเชิญ มามอบให้เป็นสมบัติของแผ่นดิน ประดิษฐานในพระวิหารวัดพระเจติยชาวล้างด้วยเป็นปูชนียวัตถุที่มีคุณค่าชิ้นเอก^๑

ตามประวัติกล่าวว่าเมื่อปี ๒๕๒๖ ได้มีชาวบ้านขุดพบพระพุทธรูปทองคำและนำมาถวายให้เป็นสมบัติของวัดพระเจติยชาวล้าง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ขัดสมาธิราบ เข้าลักษณะพระสีห์ ลักษณะตามตำรับช่างโบราณเชียงแสน ศิลปะสมัยล้านนา-กรุงศรีอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ขนาดหน้าตักกว้าง ๙ นิ้วครึ่ง สูง ๑๕ นิ้ว ทำด้วยทองคำ ๙๕.๕% น้ำหนักรวม ๑๐๐ บาทกับ ๒ สลึง สร้างด้วยกรรมวิธีเคาะตีขึ้นรูปทั้งองค์ ถอดออกเป็นชิ้นส่วนต่างๆ ได้ ๓๒ ชิ้น สังฆาฏิถอดได้เป็นแผ่น

^๑ ศักดิ์ชัย สายสิงห์, “เศียรพระแสนแซ่: พระพุทธรูปที่ถูกตรึงพระโอษฐ์ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เชียงใหม่,” ใน พุทธปริภูมิ: งานช่างพลังแห่งศรัทธา, (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๔), หน้า ๗๑.

ยาว ที่สังฆาฏิด้านหน้าด้านหลังประดับประดาด้วยอัญมณีที่มีค่า ที่พระนลาฏประดับด้วยนิหาล่า (พลอยชนิดหนึ่งมีสีฟ้าเข้ม อมเทา) ๑ เม็ด รอบพระเมาลีอีก ๔ เม็ด และที่ยอดพระเมาลี ๑ เม็ด เมื่อนำขึ้นส่วนต่างๆ เหล่านี้มาประกอบสวมต่อกันด้วยสลักใส่ไว้เป็นแห่งๆ จึงเข้าตำรับ “แสนแซ่” ที่สำคัญก็คือ ในช่องพระเศียรมีผอบซึ่งบรรจุพระบรมธาตุไว้ด้วย และสามารถถอดพระเศียรได้เป็นชั้นๆ

ที่น่าอัศจรรย์ก็คือ ภายในองค์พระมีหัวใจ ตับ ไต ไส้ ซึ่งทำด้วยทองคำบริสุทธิ์เช่นกัน และยังมีใบลานทองคำ ๒ แผ่น จารึกคาถาอักษรพื้นเมืองพันรอบขั้วหัวใจ และที่ใต้มีจารึกอักษร ๓๒ ตัว

พระเจ้าแสนแซ่เป็นพระพุทธรูปทองคำองค์นี้เป็นองค์แรกที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณวัตถุแห่งชาติ และในวันที่ ๑๕ เมษายนของทุกปี จะมีงานประเพณีประจำปี พิธีสงฆ์นำพระเจ้าแสนแซ่ทองคำ และในวันนั้นจะมีพิธีถอดสลักเปิดพระเศียร เพื่อนำพระบรมธาตุจากพระผอบมาสรงน้ำด้วย

แผนภาพที่ ๔.๓๗. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระเจดีย์ขาวหลัง

แผนภาพที่ ๔.๓๘. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระเจดีย์ขาวหลัง

๔) วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่เลขที่ ๑๘๘ ถนนศรีชุม-แม่ทะ บ้านศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๙ ไร่ ๑๖ ตารางวา โฉนดเลขที่ ๔๗๒๖ อาณาเขต ทิศเหนือประมาณ ๑๐๐ เมตร จดที่ดินเลขที่ ๑๔๑ ทิศใต้ประมาณ ๖๐ เมตร จดทางสาธารณประโยชน์ ทิศตะวันออกประมาณ ๑๖๐ เมตร จดถนนศรีชุม ทิศตะวันตกประมาณ ๑๒๐ เมตร จดที่ดินเลขที่ ๕๑ อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ ศิลปะแบบพม่า มีหลังคาทรงปราสาทเจ็ดชั้น หอสวดมนต์ และกุฏิ ๒ หลัง ปูชนียวัตถุมี เจดีย์ พระพุทธรูปจากพม่า และพระพุทธรูปปางต่างๆ อีก ๓ องค์ เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยคหบดีชาวพม่า ที่เข้ามารับจ้างและทำป่าไม้และอาศัยอยู่ในเมืองลำปาง ตามประวัติวัดนี้เคยเป็นที่ตั้งของวัดมาก่อน แต่เดิมนั้นมีเพียงศาลาหลังหนึ่ง บ่อน้ำ และต้นศรีมหาโพธิเท่านั้น ไม่มีกุฏิ ไม่มีพระ เนื่องจากมีต้นศรีมหาโพธิล้อมรอบวัดอยู่หลายต้น จึงเป็นเหตุให้ชาวบ้านเรียกชื่อวัดว่า “วัดศรีชุม” ต้นศรีมหาโพธิ์นี้เรียกตามภาษาไทยล้านนาว่า “ศรี” คำว่า “ชุม” มีความหมายว่าชุมนุม ล้อมรอบ ดังนั้น เมื่อมีความหมายดังกล่าวจึงเรียกชื่อวัดตามภาษาพม่าว่า “หล่องงไว้งจอง” ในสถานที่ซึ่งเคยเป็นที่ตั้งเก่ามาก่อนนี้ จองตะก่า อุ โย กับพ่อเลี้ยงอุหม่องยี และแม่เลี้ยงป้อม ได้ทูลเกล้าฯขออนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครสมัยนั้น (เจ้าหลวงนรนนท์ชัยขลิต พ.ศ. ๒๔๓๐-๒๔๔๐) แล้วจึงสร้างวัดศรีชุมนี้ขึ้นมาใหม่อีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ ปราสาทหลังกลางของวัด จองตะก่า อุ โย ได้สร้างขึ้นเป็นกุฏิไม้ก่อน ในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ ต่อมาพ่อเลี้ยงอุ หม่องยี ผู้เป็นลูกเขยได้สร้างขึ้นใหม่อีกครั้ง โดเปลี่ยนจากไม้มาเป็นกุฏิตึก ก่อด้วยอิฐถือปูน แล้วเสร็จในปี ๒๔๔๔ ปราสาทหลังนี้สร้างขึ้นด้วยฝีมือช่างศิลปะแบบพม่า ซึ่งได้ช่างมาจากเมืองมันตะเลย์ ประเทศพม่า มาเป็นช่างสร้าง วิหารของวัดนี้เป็นไม้แกะสลักลวดลายวิจิตรพิสดาร ส่วนที่ฝาผนัง เพดาน และเสาไม้ต้นใหญ่ ๆ ในวิหารลงรักปิดทอง มีความสวยงามแปลกตาออกไป พระอุโบสถสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๔ กุฏิตึกหลังที่อยู่ด้านทิศเหนือ พ่อเลี้ยงอุหม่องยีก็ได้สร้างถวายในปี พ.ศ. ๒๔๔๓ และพ่อเลี้ยงอุ ส่นลิน ได้สร้างพระธาตุเจดีย์ถวายใน

ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นที่น่าเสียดายว่า วิหารที่สวยงามวิจิตรของวัดศรีชุม ได้ถูกเพลิงไหม้เสียหายจนหมดเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่ปัจจุบันได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรียบร้อยแล้ว

วัดศรีชุมจัดเป็นวัดพม่าที่มีความสมบูรณ์พร้อม กล่าวคือมีทั้งพระวิหาร พระอุโบสถ พระธาตุเจดีย์ กุฏิและซุ้มประตูเป็นแบบอย่างพม่าทั้งสิ้นสำหรับพระวิหารที่ตั้งอยู่กึ่งกลางวัด เป็นอาคารตึกครึ่งไม้แบบพม่า กล่าวคือมีหลังคาซ้อนกันหลายชั้น แต่ละชั้นลดหลั่นกันถึง ๗ ชั้น ขึ้นไปหาเรือนยอดชั้นบนสุดประดับด้วยฉัตรทองคำตัวพระวิหารมีมุขบันไดทางขึ้นทั้งสองด้าน ซึ่งทั้งสองมุขมีลวดลายแกะสลักลงรักปิดทอง มีภาพตุ๊กตาพม่าสลักบนลายเครือเถา หน้าบันเป็นลายดอกไม้ประดับ กระจกสี ส่วนบนเพดานวิหารแต่ละช่องประดับด้วยตุ๊กตาแกะสลักเป็นรูปต่าง ๆ ไม่ซ้ำกัน มีทั้งสิงโต ปลา วัว ลิง นก ช้าง ม้า เต่า และเทวดา

นอกจากรูปแบบการก่อสร้าง การจำหลักไม้และการประดับกระจกอันเป็นศิลปะที่ชี้ชัดว่าเป็นแบบพม่าแล้ว พระประธานที่ประดิษฐานไว้ตรงตำแหน่งที่ตรงกับส่วนที่เป็นหลังคาซ้อนกัน ๗ ชั้น บนวิหารนี้ ก็เป็นพระพุทธรูปแบบพม่าปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ พระนลาฏต่ำ พระพักตร์แบน พระขนงโค้ง พระนาสิกเป็นสัน พระโอษฐ์อมยิ้ม พระหนุมน พระกรรณยาวและโค้งเล็กน้อยจรดพระอังสา พระเศวตมีเม็ดพระศกละเอียด ไรพระศกเป็นแถบกว้าง ห่มจีวรลดไหล่แต่มีผ้าหลุมไหล่ทั้งซ้ายและขวา

พระประธานของวัดพม่าในลำปางส่วนใหญ่แกะสลักจากไม้สักทั้งต้นแล้วปิดทอง แต่เชื่อว่าพระพุทธรูปพม่าจะต้องแกะสลักจากไม้เท่านั้น บางองค์ก็สลักจากหินอ่อน ถ้าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่มากก็สลักจากหินอ่อน ถ้าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่มากก็ใช้วิธีสร้างแบบก่ออิฐถือปูน เช่นเดียวกับพระพุทธรูปของไทย

พระวิหารวัดศรีชุมหลังนี้ถูกไฟไหม้เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๕ จึงมีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นมาใหม่ โดยถ่ายแบบจากของเดิมทุกประการ แต่ก็อาจจะงดงามเทียบของเก่าแทบไม่ได้ ส่วนพระอุโบสถซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดนั้น มีกำแพงแก้วล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง ทางเข้าพระอุโบสถทำเป็นซุ้มประตู ก่ออิฐถือปูน หลังคาซ้อนกัน ๓ ชั้น ลักษณะของพระอุโบสถมีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมและมีจัตุรมุขหลังคาซ้อนกัน ๗ ชั้น ส่วนยอดประดับฉัตรทอง เเชิงชายของหลังคาแต่ละชั้นตกแต่งด้วยลวดลายฉลุโลหะ ในส่วนของมุขทั้งสี่ก็ทำหลังคาซ้อนกัน ๕ ชั้น ลดหลั่นกันขึ้นไป ภายในพระอุโบสถประดิษฐานพระพุทธรูปแบบพม่าหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออกสำหรับพระธาตุเจดีย์ก็เป็นเจดีย์ทรงกลมก่ออิฐถือปูนแบบพม่า รอบคอรชงมีลวดลายปูนปั้น ภายในประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ พระธาตุเจดีย์นี้ตั้งอยู่ข้างพระอุโบสถ

วัดศิลปะแบบพม่าในภาคเหนือมีการก่อสร้างขึ้นส่วนใหญ่ด้วยความศรัทธาทางศาสนา คือ ศาสนาพุทธ ซึ่งปรากฏว่า วัดทางเหนือหลายๆ จังหวัด ซึ่งสามารถพบเห็นได้กับงานสถาปัตยกรรม เช่น

โบสถ์ วิหาร สถูป เจดีย์ เป็นต้น ซึ่งมีความงดงามของศิลปกรรมร่วมสมัยแบบพม่าของวัดศรีชุม วัดพม่าที่มีความงดงามที่สุดในประเทศไทย^๒ โดยมีชาวพม่าผู้ที่เข้ามาค้าขายหรือตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นผู้สร้างและทำนุบำรุงศิลปกรรมแบบพมานั้นมีรูปแบบเฉพาะตัวคือ โบสถ์ วิหาร นิยมสร้างตัวอาคารให้มีมุขยื่นออกมา ๔ ด้าน ส่วนหลังคาสร้างเป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกันขึ้นไป ตรงมุมของแต่ละชั้นจะมีสถูปเล็กๆ ประดิษฐานอยู่ หลังคาเป็นรูปกรวยเหลี่ยม สถาปัตยกรรมแบบพม่าแต่เดิมนั้นมักสร้างด้วยอิฐและหิน ภายหลังพุทธศตวรรษที่ ๒๐ ลงมา พม่าเริ่มใช้ไม้ในการก่อสร้าง จึงทำให้เกิดศิลปะชิ้นใหม่ขึ้น นอกจากนี้พม่ายังนิยมตกแต่งอาคารให้วิจิตรพิสดารด้วยลวดลายจำหลักไม้ ลงรักปิดทองเช่นเดียวกับศิลปะของไทยอีกด้วยสถาปัตยกรรมตามศิลปะพม่าในล้านนาไทยนั้นแบ่งออกได้ ๒ ยุค คือ ศิลปะพม่าสมัยแรกที่พม่าเข้าปกครองล้านนาก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบการบริหารแผ่นดินส่วนภูมิภาค คือ ล้านนายังตกอยู่ในการปกครองของกรุงเทพฯ แบบเมืองประเทศราช ศิลปะในยุคนั้นนับว่าเป็นศิลปะพม่าในยุคเก่า

ความจริงแล้วศิลปะแบบพม่ารุ่นเก่าในล้านนาสมัยที่พม่าเข้ามาปกครองนั้นยังคงมีปรากฏอยู่อีกหลายแห่ง ต่อมาเมื่อมีการสร้างวัดมากขึ้น ศิลปะพม่าได้ถูกดัดแปลงผสมผสานกับพื้นเมืองจนดูเป็นศิลปะล้านนาไป ศิลปะแบบพม่ายุคเก่าคงถูกดัดแปลงไปเสียส่วนมาก เมื่ออิทธิพลของไทยหรือของกรุงเทพฯ ได้แพร่ขยายขึ้นไปในยุคหลังที่ขับไล่พม่าออกไปแล้วนอกจากศิลปะพม่าในยุคแรกแล้ว ต่อมาได้เกิดศิลปะพม่าแบบสมัยหลังขึ้น คือ ในราวสมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ศิลปะแบบพม่าได้ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งส่วนมากพ่อค้า คหบดีชาวพม่าที่เข้ามาค้าไม้ในล้านนาไทยจนร่ำรวยได้บูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ตามศิลปะของตน เพื่อเป็นการอุทิศกุศลให้แก่บรรดาผีสงเทวดา และนางไม้ที่สิงอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ เพื่อเป็นการขอลุแก่โทษ พร้อมกับอันเชิญให้คุ้มครองตนเองด้วย ด้วยเหตุนี้วัดศิลปะมอญพม่าจึงเกิดขึ้นในล้านนาไทยหรือภาคเหนือหลายแห่ง เช่น วัดศรีชุม วัดพระแก้วดอนเต้า ในจังหวัดลำปาง วัดศรีรองเมือง วัดจอมสวรรค์ วัดสระป้อแก้ว ในจังหวัดแพร่ เป็นต้น สถาปัตยกรรมแบบพม่าในล้านนาไทยสมัยหลัง ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ลงมาส่วนใหญ่เป็นวิหารและมณฑปที่สร้างตามแบบของปราสาทตามสถาปัตยกรรมราชสำนักพม่า เป็นอาคารที่สร้างด้วยไม้ มีหลังคาซ้อนกันเป็นชั้น ตั้งแต่ ๓ ถึง ๗ ชั้น ซึ่งอาคารแบบปราสาทนี้จะพบทั่วไปในจังหวัดลำปาง แพร่ แม่ฮ่องสอน หลายแห่ง สถาปัตยกรรมแบบพม่าที่เป็นแบบปราสาทหินที่นิยมสร้างกันมากในล้านนาเป็นแบบที่เรียกว่า “ทรงพระยาธาตุ”

สถาปัตยกรรมที่นำมาสร้างเป็นมณฑปและวิหารในวัดล้านนานี้ มีลักษณะพิเศษคือตกแต่งด้วยไม้จำหลักและการประดับกระจกจะทำด้วยมืออันประณีตงดงามอย่างยิ่ง ตั้งแต่หลังเสาจำหลักด้วยไม้ประดับกระจก ตลอดไปจนถึงฝ้าเพดาน หลังคา สำหรับรายรวงผึ้ง ซึ่งมักจำหลักเป็นครุฑ ไก่ฟ้า เป็น

^๒ สัมภาษณ์นางอัมพิกา ไชยวงศ์, กรรมวัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๙ กันยายน ๒๕๖๓.

ต้น ฝีมือการประดับกระจกด้วยวิธีการปั้นรักปิดทอง และการจำหลักไม้ตามอาคารต่างๆ ที่สร้างตามแบบศิลปะพม่า นั้น เป็นฝีมือช่างชั้นดีที่มีความประณีตสวยงาม ยากที่จะหาที่เปรียบได้ เพราะช่างพม่ามีฝีมือในการจำหลักไม้มาตั้งแต่สมัยโบราณแล้ว วัดศิลปะพม่าในภาคเหนือที่สำคัญและน่าสนใจมีอยู่มากมายหลายวัด หลายจังหวัด ที่มีลักษณะเด่นและสวยงามแตกต่างกัน ได้แก่ ลวดลายพรรณพฤกษา และนกที่สำคัญ เช่น วัดศรีชุม เป็นวัดพม่าที่น่าสนใจในตำบลสวนดอก อำเภอเมืองจังหวัดลำปาง

แผนภาพที่ ๔.๓๙. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีชุม

แผนภาพที่ ๔.๔๐. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดศรีชุม

๕) วัดป่าปาง ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่เลขที่ ๖๙ ถนนสนามบิน ตำบลหัวเวียง อำเภอเมืองลำปาง จังหวัดลำปาง เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีลักษณะเด่นอยู่ที่เจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ วิหารไม้สัก อุโบสถเสาหงส์ โดยวัดนี้สร้างโดยชาวพม่าที่มาประกอบอาชีพการป่าไม้ในจังหวัดลำปาง งดงามด้วยพระเจดีย์ใหญ่สี่ทองสุกปลั่ง บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่าเมื่อประมาณพ.ศ. ๒๔๔๙ วิหารเป็นเรือนไม้หลังขนาดใหญ่ หลังคาซ้อนกันเป็นชั้นๆ แบบพม่า และพระอุโบสถขนาดเล็กหลังคาเครื่องไม้แบบพม่า มีลวดลายเครือเถาปูนปั้นเหนือประตูสวยงาม ภายในประดิษฐานพระทับทิมพม่า ซึ่งองค์พระท่มจีวรประดับด้วยทับทิมสวยงามและหาได้ยากมาก วัดนี้มีพระสงฆ์พม่าจากเมืองมณฑลพะเยามาเป็นเจ้าอาวาสอยู่เสมอ

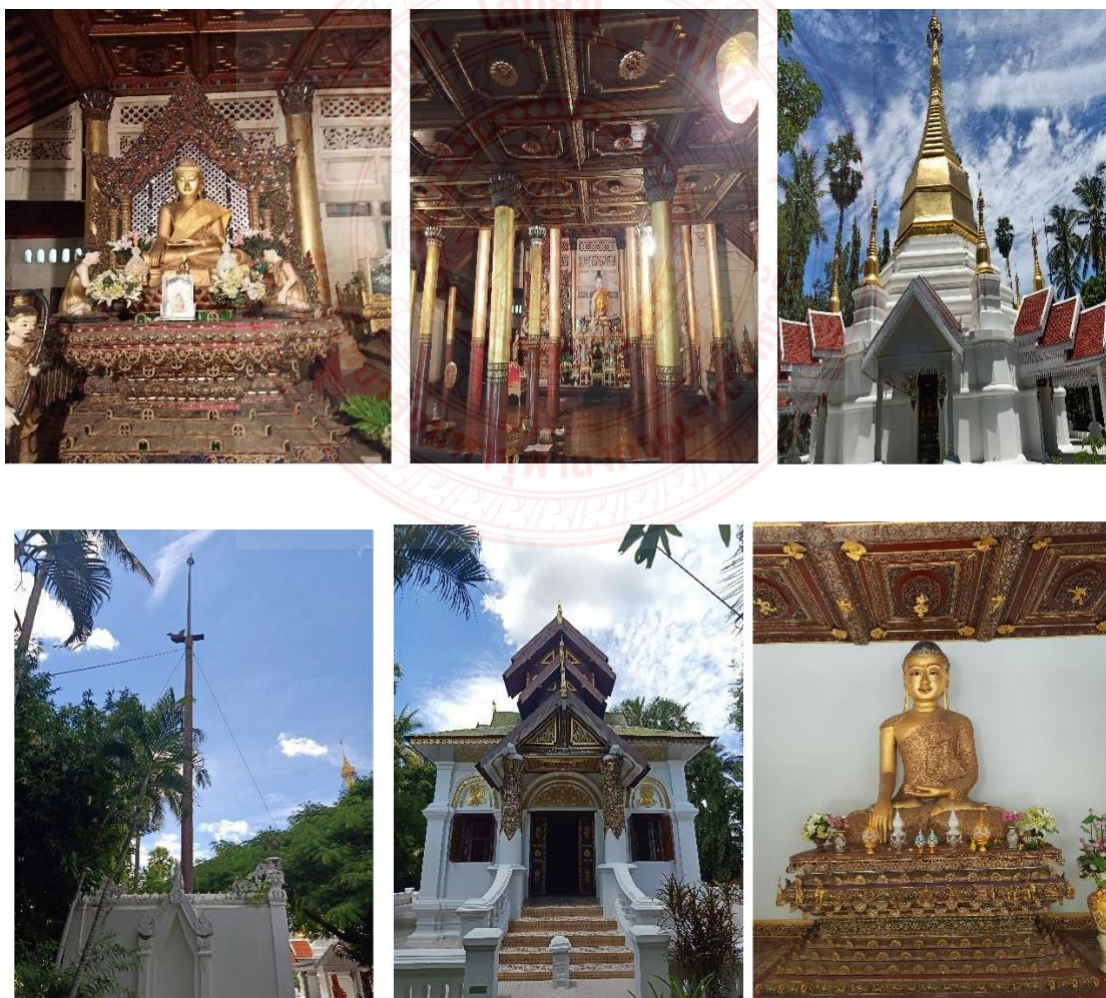
โบราณที่สำคัญที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่

๑. เจดีย์ เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ซึ่งได้อัญเชิญมาจากพม่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้ล่องรักปิดทอง ซึ่งมองเห็นแต่ไกล ส่วนฐานของเจดีย์ จัดไว้เป็นแปดเหลี่ยมในแปดเหลี่ยม จะทำเป็นซุ้มสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปหินอ่อน ซึ่งมีความหมายถึงทิศทั้ง ๘ หรือมรรค ๘ ผล ๘ เมื่อวัดโดยรอบกับส่วนสูงของเจดีย์ จะมีความกว้างและยาวเท่ากันคือ ๔๕ เมตร

๒. วิหารไม้สัก ลักษณะครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ ชั้น ภายในวิหารชั้นบนเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปที่เก่าแก่แบบพม่าซึ่งมีพุทธ ลักษณะงดงาม ฐานชุกชี ซุ้มด้านหลังของพระพุทธรูป ฝ้าเพดาน บัวหัวเสา ตลอดถึงรอบเสาประดับด้วยกระจกหลายสีที่บรรจุจวิจิตรอย่างสวยงาม ลวดลายของไม้แกะสลัก ได้ล่องรักปิดทองเป็นอย่างดี หลังคามีการสร้างตามสถาปัตยกรรมลพบุรีเป็นชั้นๆ

๓. อุโบสถ สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ก่อด้วยอิฐถือปูน เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประธาน ทรงผ้าลายพัฒนา ฐานชุกชีประดับด้วยลวดลายปูนปั้นเป็นเรื่องราวชาดก ฝาเพดาน ลงรักทาสีแดงชาดทำเป็นช่องจำนวน ๑๒ ช่อง แต่ละช่องประดับลวดลายปูนปั้นและกระจกสี มีรูปปูนปั้นนกยูงและรูปเทพคอยรักษาทุกช่อง ส่วนหลังคาเป็นเครื่องไม้ลัดหลั่นเป็นชั้นๆ บริเวณรอบนอกซุ้มประตู หน้าต่างประดับตกแต่งลวดลายปูนปั้นเป็นรูปเกววัลย์ และเทวดารักษาประตู หน้าบันเสา ด้านหน้าและเพดาน ประดับด้วยกระจกสีหลากสี ลวดลายของปูนปั้น เป็นรูปดอกไม้เกววัลย์ อย่างประณีตบรรจงทุกสัดส่วน

๔. เสาหงส์ เป็นสัญลักษณ์ของวัดมอญ ซึ่งเป็นของชาวมอญที่มาจากเมืองหงสาวดี วัดมอญทุกวัด จะต้องมียุทธเสาคือเสาหงส์เป็นสัญลักษณ์วัดป่าฝางหรือวัดศาสนโชติการาม เป็นวัดที่เก่าแก่มากกว่า ๑๐๐ ปี ถือเป็นโบราณสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เป็นวัดที่สวยงามวัดหนึ่งของจังหวัดลำปาง

แผนภาพที่ ๔.๔๑. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดป่าฝาง

แผนภาพที่ ๔.๔๒. พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดป่าฝาง

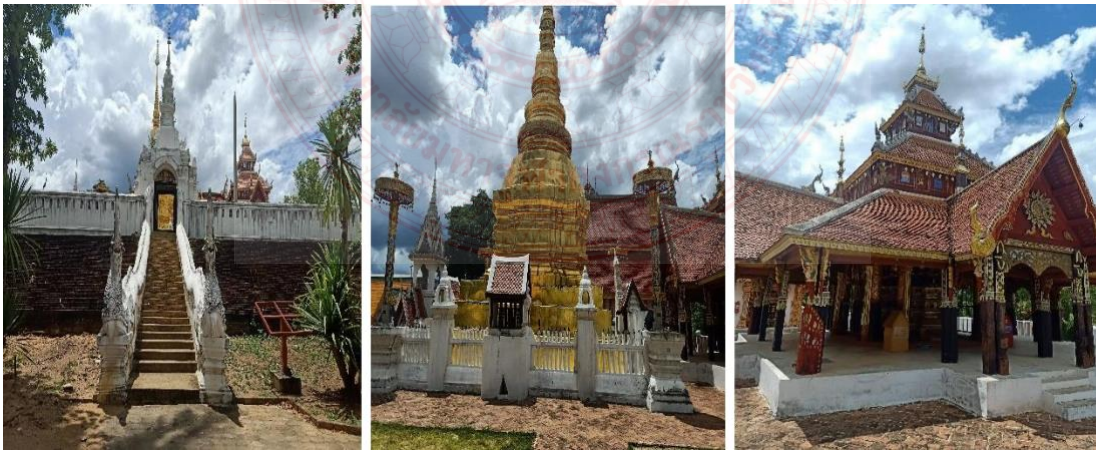
๖) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ในเขต ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เป็นวัดสำคัญคู่กับจังหวัดลำปางมาช้านาน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยที่เจ้านันทยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งหริภุญไชย (ลำพูน) เสด็จมาสร้างเขลางค์นคร (ลำปาง) เมื่อ พ.ศ.๑๒๒๓ หรือ ๑,๓๒๘ ปีก่อน ซึ่งเมื่อวันที่ ๑๖ พ.ย.ที่ผ่านมา พระครูโสภิตขันตยาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดปงสนุกด้านเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พึงรับมอบรางวัลดี (Award of Merit) ด้านการอนุรักษ์มรดกทางด้านวัฒนธรรมในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ตามโครงการ ๒๐๐๘ AsiaPacific Heritage Award for Cultural Heritage Conservation จากองค์การ UNESCO โดยมี ดร.ริชาร์ด อิงเกิลฮาร์ท” ที่ปรึกษาอาวุโสในผู้ช่วยผู้อำนวยการใหญ่ด้านวัฒนธรรมประจำองค์การยูเนสโกเป็นผู้ถวายรางวัล

วัดปงสนุก เป็นวัดโบราณวัดหนึ่ง ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา และฝังลูกนิมิต เมื่อ พ.ศ. ๓๒๑๔ สันนิษฐานว่าวัดนี้คงสร้างขึ้นร่วมสมัยพระเจ้าอนันทยศเสด็จมาทรงสร้างเมืองเขลางค์เมื่อ พ.ศ. ๑๒๒๓ บริเวณวัดปงสนุกตั้งอยู่ติดกำแพงเมืองเขลางค์รุ่นที่ ๒ ด้านใน จากการศึกษาสภาพสิ่งก่อสร้างเท่าที่ปรากฏปัจจุบัน มีอาคารสถานก่อสร้างที่เก่าแก่ที่สุด คือ เจดีย์และวิหารพระเจ้าพันองค์ ซึ่งปรากฏในบันทึกมีการบูรณะครั้งหลังประมาณ ๑๒๐ กว่าปีมาแล้ว สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นพยานวัตถุบ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของวัดสืบทอดกันมาจากอดีตเป็นเวลาร้อยกว่าปีมาแล้ว วัดปงสนุกเดิมมีชื่อเรียกอยู่หลายชื่อ

ตามหลักฐานที่พบจารึกอยู่ในที่ต่างๆ มีอยู่ ๔ ชื่อ คือ วัดศรีจอมไคล วัดศรีเชียงภูมิ , วัดดอนแก้ว, วัดพะยาว (พะเยา) ชื่อวัดทั้งหมดที่พบจะมี ๒ ชื่อ ที่เกี่ยวกับประวัติของบ้านเมืองในอดีตที่ผ่านมา คือ ชื่อวัดพะยาว (พะเยา) และ ชื่อวัดปงสนุกด้วยเหตุการณ์เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๖๔ ทางเมืองนครลำปางและเมืองเชียงใหม่ได้ยกทัพเข้าตีเมืองเชียงใหม่ เมืองเชียงใหม่ได้สู้รบต่อต้านเป็น

สามารถ แต่ศูนย์กลางของเมืองลำปางและเชียงใหม่ได้ เมืองเชียงแสนจึงแตก ทางกองทัพจึงได้กวาด
ต้องเอาชาวเชียงแสนลงมาสู่เมืองนครลำปาง ในชาวเมืองเชียงแสนเหล่านั้นได้มีชาวบ้านปงสนุก (เชียง
แสน) รวมอยู่ด้วย

ส่วนชาวเมืองพะเยา เจ้าฟ้าเมืองพะเยา ได้อพยพชาวพะเยาหนีข้าศึกพม่า คราวเมือง
พะเยาแตกลงมาสู่นครลำปาง ในช่วงเวลาใกล้เคียง ชาวเมืองทั้งสองจึงถูกจัดแบ่งให้อยู่ทางฝั่งเวียง
เหนือของเมืองนครลำปาง โดยเฉพาะบริเวณวัดศรีเชียงภูมิ ด้วยเหตุนี้ชาวเมืองเชียงแสนและชาวเมือง
พะเยา เมื่อมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใหม่และไม่ทราบอนาคตของตนเอง แต่ก็ยังรำลึกถึงบ้านเกิดเมืองนอน
จึงได้อาณาเขตชื่อวัดและชื่อบ้านมาเรียกโดยชาวพะเยา (พะเยา) ก็เรียกวัดพะเยา บ้านพะเยา ชาว
เชียงแสนก็เรียก วัดปงสนุก บ้านปงสนุก สำหรับชาวพะเยา พอถึง พ.ศ. ๒๓๘๖เจ้าหลวงมหาวงศ์ ขึ้น
ไปตั้งเมืองพะเยา เมื่อบ้านเมืองเป็นปึกแผ่นแล้ว ครูปาอินตะจักร จึงได้อพยพชาวพะเยากลับไปสู่บ้าน
เกิดเมืองนอน คงเหลือชาวพะเยาที่ไม่ยอมกลับ ไม่นานนักตรงกันข้ามกับชาวปงสนุก ไม่มีการอพยพ
กลับไป ได้ยึดเอานครลำปางเป็นบ้านเกิดเมืองนอนที่สอง ดังนั้นชื่อวัดและชื่อหมู่บ้านก็คงเหลือไว้เรียก
ขานกันเพียงชื่อเดียวว่า “ปงสนุก” トラบเท่าทุกวันนี่ เป็นที่น่าสังเกตว่า วัดปงสนุก แยกเป็น ๒ วัด ทั้ง
ที่อาณาเขตก็ไม่กว้างขวางเท่าใด คือวัดปงสนุกเหนือ และ วัดปงสนุกใต้ สาเหตุที่แยกคงจะมาจาก
พระสงฆ์ สามเณรในอดีตจำนวนมากจึงแบ่งกันช่วยดูแลรักษาวัด แต่ถึงอย่างไรทั้ง ๒ วัดนี้ก็ถือกันว่า
เป็นวัดที่วัดน้องอาศัยช่วยเหลือกันมาโดยตลอด

แผนภาพที่ ๔.๔๓. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดปงสนุก

แผนภาพที่ ๔.๔๔. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดปงสนุก

๗) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ตามตำนานกล่าวว่า ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระเถระสามองค์ได้เสด็จจาริกไปตามบ้านเมืองต่าง ๆ จนถึงบ้านลัมภะการวัน หรือ บ้านลำปางหลวงในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้ประทับเหนือดอยม่อนน้อย มีชาวลัวะคนหนึ่งชื่อ ลัวะอ้ายกอน เกิดความเลื่อมใส ได้นำน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ป้างมะพร้าว และมะตูมมาถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ฉันน้ำผึ้งแล้วทิ้งกระบอกไม้ป้างไปทางทิศเหนือ แล้วทรงพยากรณ์ว่า สถานที่แห่งนี้ต่อไปจะมีชื่อว่า ลัมพักปะนนคร แล้วได้ทรงลูบพระเศียรได้พระเกศามาหนึ่งเส้น มอบให้แก่ลัวะอ้ายกอนผู้นั้น ลัวะอ้ายกอนได้นำพระเกศานั้น บรรจุในผอบทองคำ และใส่ลงในอุโมงค์พร้อมกับถวายแก้วแหวนเงินทองเป็นเครื่องบูชา แล้วแต่งยนต์ผัด(ยนต์หมุน) รักษาไว้ และถมดินให้เรียบเสมอกัน แล้วก่อเป็นพระเจดีย์สูงเจ็ดศอกเหนืออุโมงค์นั้น ในสมัยต่อมาก็ได้มีการขุดผู้ครองนครลำปางอีกหลายพระองค์ มาก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม จนกระทั่งเป็นวัดที่มีความงามอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบัน^๓

^๓ มัย ตะดิยะ, ประติมากรรมพื้นฐานล้านนา, (กรุงเทพฯ: ศิลปประภา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๓ - ๑๔.

ตามประวัติศาสตร์นครลำปาง วัดพระธาตุลำปางหลวงมีประวัติว่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้ครองนคร และเกิดความวุ่นวายขึ้น สมัยนั้นพม่าเรืองอำนาจได้แผ่อิทธิพลปกครองอาณาจักรล้านนาไว้ได้ทั้งหมด พม่าได้ยึดครองนครเชียงใหม่ ลำพูน โดยแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์พม่า ท้าวมหายศเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ยกกำลังมายึดนครลำปาง โดยได้มาตั้งค่ายอยู่ภายในวัดพระธาตุลำปางหลวง ครั้งนั้น นานทิพย์ช้าง ชาวบ้านปงยางคก (ปัจจุบันอยู่อำเภอห้างฉัตร) วีรบุรุษของชาวลำปาง ได้รวบรวมพลทำการต่อสู้ทัพเจ้ามหายศ โดยลอบเข้ามาในวัด และใช้ปืนยิงท้าวมหายศตาย แล้วตีทัพลำพูนแตกพ่ายไป ปัจจุบันยังปรากฏรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ ต่อมานานทิพย์ช้างได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระยาสุลวะลือไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปางและเป็นต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน เช่น ณ ลำปาง ณ เชียงใหม่ ฯลฯ วัดพระธาตุลำปางหลวง เป็นโบราณสถานสำคัญ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณชากเมืองโบราณลัมพ กับปะนคร ตามประวัติพระนางจามเทวีเคยเสด็จมานมัสการ และทำการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ นับว่าเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมือง มีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม และความเป็นอัตลักษณ์ของช่างสกุลลำปางจากชุมชนที่มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบช่างสกุลลำปางที่มีความสมบูรณ์ที่สุด^๔ รวมถึงเป็นสถานที่ประดิษฐาน พระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของชาวลำปาง และชาวพุทธทั่วไป^๕

^๔ สัมภาษณ์ นายธวัชชัย ทำทอง, ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีในจังหวัดลำปาง ภาควิชาสาขาวิชาการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^๕ ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ ๑, (พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานศพ นางแชน พุศักดิ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๔๘๕), หน้า ๒๒.

แผนภาพที่ ๔.๔๕. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุลำปางหลวง

แผนภาพที่ ๔.๔๖. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุลำปาง

๘) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง ปรากฏชื่อตามตำนานคือ วัดเสลารัตนปัทมาาราม หรือวัดไหล่หินแก้วข้างยี่น คนไหล่หินนิยมเรียกสั้นๆ ว่า วัดหลวง เป็นโบราณสถานที่ประกอบด้วยองค์ธาตุเจดีย์ ซุ้มประตูโขง วิหารโบราณ สร้างในสมัยพระนารายณ์มหาราช ในปี ๒๒๒๖

ครูบามหาปาเจ้า และเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุงร่วมสร้างในขณะนั้น ที่แสดงคุณค่าของศิลปะปูนปั้นสกุลช่างลำปาง ตลอดจนอุโบสถหลังเล็กประดับด้วยลวดลายไม้ฉลุและแก้วสีต่าง ๆ สร้างจากแรงศรัทธาของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตย์ เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย

สถาปัตยกรรมวัดไหล่หิน เป็นรูปแบบพุทธศาสนาแบบล้านนา ประกอบด้วยลานหน้าวัด หรือ ช่วง สำหรับกิจกรรมและปลูกต้นโพธิ์ วิหารโถง ศาลาบาตรและลานทราย และมีเจดีย์ท้ายวิหาร

แบบล้านนาซึ่งเชื่อว่าบรรจุพระบรมธาตุ มีรูปแบบจำลองภูมิจักรวาล คือวิหารเปรียบเสมือนชมพูทวีป เจดีย์เปรียบเหมือนเขาพระสุเมรุ และลานทรายเปรียบเสมือนมหานทีสีทันดร^๖

ส่วนพุทธาวาสก่อสร้างอย่างสวยงาม และมีขนาดส่วนที่ค่อนข้างเล็กกะทัดรัด อาคารต่างๆ ก่อสร้างด้วยอิฐฉาบปูน ประดับปูนปั้น ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว วิหารมีลักษณะสกุลช่างลำปาง ซึ่งจะมีลักษณะอ่อนช้อยน้อยกว่าสกุลช่างเชียงใหม่ คือหลังคาจะมีลักษณะแอ่นโค้งเพียงเล็กน้อย เรียกวิหารแบบนี้ว่า ฮ้างปู่ หมายถึง ร่องการของผู้ชาย เป็นวิหารโถง หลังคาซ้อน ๓ ชั้น ๒ ตับ มุง กระเบื้องดินเผาปลายตัด ที่น่าสนใจคือ เครื่องล่ายองของวิหารนี้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากการบูรณปฏิสังขรณ์ ทำให้มีชื่อฟ้า ไบระกา หางหงส์ เป็นแบบไทยภาคกลาง

ซุ้มประตูโขงวัดไหลหินนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัดพระธาตุลำปางหลวง แต่มีการประดับตกแต่งที่แตกต่างกันบ้าง คือมีการใช้ตุ๊กตาดินเผาประดับ นอกจากเสนาสนะและบริเวณที่ทางวัดได้อนุรักษ์และดูแลเป็นอย่างดี ยังมีคัมภีร์โบราณและโบราณวัตถุที่ทางวัดได้เก็บรักษาไว้เป็นจำนวนมาก บางสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตำนานของวัดเช่น กะลามะพร้าว และบาตรของพระมหาป่า เกสรปัญญา

^๖ วารสารอาษาวัตไหลหิน, (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๕๐): ไม่ปรากฏหน้า.

แผนภาพที่ ๔.๔๗. ความงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดไหลหิน

แผนภาพที่ ๔.๔๘. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดไหลหิน

๙) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง เมืองเขลางค์นครหรือเมืองลำปางถือว่าเป็นเมืองโบราณที่มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ของล้านนาไทยและมีความสำคัญย้อนขึ้นไปถึงประวัติศาสตร์ยุคต้น ๆ คือตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ กระทั่งมีตำนาน เอกสารประวัติศาสตร์หลายต่อหลายเล่ม กล่าวถึงการสร้างเมืองลำปางมากมาย อาทิ ตำนานมูลศาสนา ชินกาลมาลีปกรณ์ หรือแม้แต่ตำนานจามเทวีวงศ์ ซึ่งเป็นตำนานพื้นเมืองเหนือล้วนกล่าวถึงการสร้างเมืองลำปางไว้ว่า

เขลางค์นครสร้างขึ้นโดยเจ้านันทยศ ราชบุตรของพระนางจามเทวีแห่งนครหริภุญชัย เมื่อปี พ.ศ.๑๒๒๓ เมื่อเจ้านันทยศมาปกครองเขลางค์นครได้ระยะหนึ่ง ก็ได้ทูลเชิญพระนางจามเทวีเสด็จมาประทับที่เมืองของพระองค์และได้สร้างบริเวณพระราชฐานต้อนรับพระนางจามเทวีอยู่ใกล้ ๆ

กับเขลางค์นคร เรียกว่า “อาลัยมังก์นคร” ต่อมาเมืองทั้งสองถูกรวมเข้าด้วยกันเรียกว่า “เขลางค์ อาลัยมังก์นคร” ในสมัยหลังชื่อของเมืองนี้จึงถูกเรียกให้สั้นลงเหลือ “ลำปางนคร” “ลำปางนคร” จนกลายเป็น “นครลำปาง” ในที่สุด

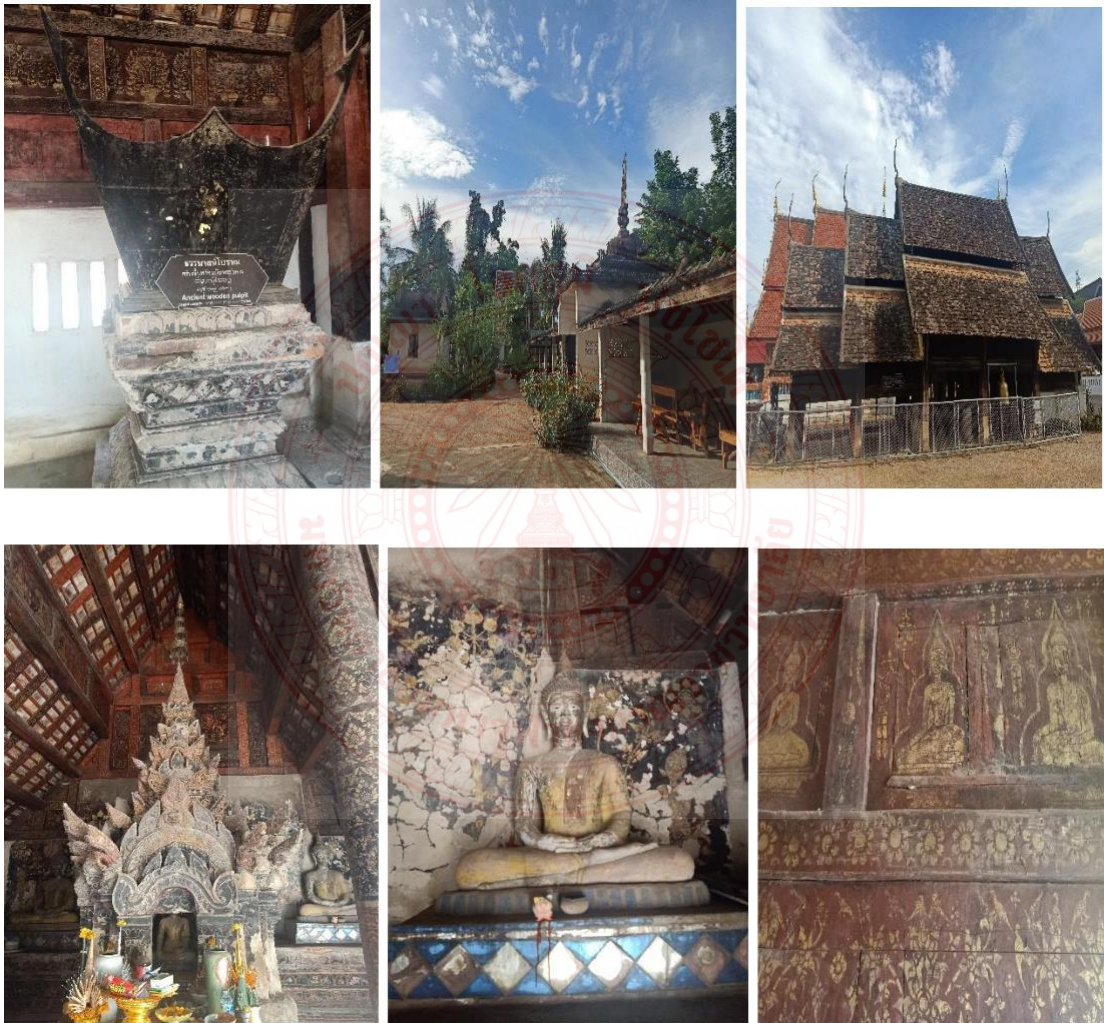
เมืองลำปางเป็นเมืองเก่าที่สร้างขึ้นเมื่อราวกว่า ๑,๐๐๐ ปีมาแล้ว โบราณสถานที่หลงเหลืออยู่ในปัจจุบันพอจะสืบค้นรากเหง้าของประวัติศาสตร์ของเมืองนี้ เห็นจะได้แก่วิหารจามเทวี ซึ่งอยู่ภายในวัดปางยางคก อำเภอห้างฉัตร กล่าวกันว่า วิหารหลังนี้ พระนางจามเทวีได้ดำริสร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ.๑๒๕๓ เนื่องจากพระองค์ได้เสด็จจากเมืองหริภุญชัย (ลำพูน) เพื่อมาเยี่ยมเจ้านันทยศ ราชนครที่มารองเขลางค์นครพร้อมกับถวายฉัตรทองคำสำหรับนำไปบูชาพระธาตุลำปางหลวง ขณะที่พระนางจามเทวีได้เดินทัพไปบูชาพระธาตุลำปางหลวง ช่างพระที่นั่งได้ทูลเขาลงหมอบคู้ขวงในท่าคารวะ เมื่อพระนางจามเทวีเห็นจึงเป็นที่อัศจรรย์ ท่านจึงได้สั่งให้พักพล ณ ที่นั้น กระทั่งคืนหนึ่งเวลากลางคืน พระนางจามเทวีได้อธิษฐานว่า ถ้า ณ ที่แห่งนี้มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ขอปรากฏปาฏิหาริย์ขึ้น ทันใดนั้นก็ปรากฏแสงฉับพรพรรณรังสีแห่งองค์พระบรมสารีริกธาตุพวยพุ่งออกมาจากจอมปลวกแห่งหนึ่ง เมื่อพระนางจามเทวีเห็นเช่นนั้นจึงบัญชาให้ทหารทั้งหลายปลูกวิหารขึ้น ณ ที่จอมปลวกแห่งนั้นด้วยมณฑปปราสาท

วิหารจามเทวีหลังนี้มีความกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร มุงด้วยแป้นไม้เกร็ด วิหารหลังนี้เป็นวิหารขนาดเล็กศิลปะแบบล้านนาโบราณยุคหริภุญชัย สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง ตอนล่างเปิดโล่งตลอด ไม่มีประตูหน้าต่าง ตอนท้ายสุดของวิหารมีผนังก่ออิฐฉาบปูนที่บสามด้านล้อมกู่พระเจ้าหรือโขงพระเจ้า ลักษณะการก่อสร้างของวิหารจามเทวีเป็นสถาปัตยกรรมแบบล้านนาสกุลช่างเขลางค์นคร ว่ากันว่า เป็นวิหารที่มีความสวยงามตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมภาคเหนือ ฐานพระวิหารยกสูงจากพื้นดินหนึ่งฟุต ซึ่งนักประวัติศาสตร์ศิลปะสันนิษฐานว่าแต่เดิมฐานพระวิหารคงจะมีความสูงกว่านี้ แต่เนื่องจากในอดีตมีน้ำหลากพัดินจากที่อื่นมาท่วมทับถมทุกปีเป็นเวลากว่าพันปีมาแล้ว ขณะเดียวกันความเชื่อในเรื่องการขนทรายเข้าวัดของคนล้านนาที่นิยมนำทรายมาถมในวัดจึงเป็นสาเหตุให้ฐานของวิหารจามเทวีเหลือเพียงหนึ่งฟุต

ภายในวิหารจามเทวีมีการเขียนลายน้ำรักปิดทองบนพื้นสีแดง ได้แก่รูปลายกระถาง หรือหม้อบุรณะชะฎะ ซึ่งหมายถึงความเจริญของหมู่ชนในเขตตำบลปางยางคก และลายกนกเครือเถาว์ลายเทพยดา ลายดาว ลายเรขาคณิต เป็นต้น

ผู้ที่มีความสนใจในด้านประวัติศาสตร์ล้านนา ไม่ควรพลาดที่จะไปชมวิหารจามเทวีหลังนี้ เพราะเป็นวิหารที่เก่าแก่อายุกว่าพันปี นอกจากนั้นบริเวณเสาววิหารยังประดับด้วยลายเขียนศิลปะแบบพื้นเมืองเหนือ เขียนด้วยรักปิดทองซึ่งจากวิหารอื่น ๆ ที่เขียนด้วยลายน้ำแต้ม ถือว่าเป็นจิตรกรรมเสาววิหารที่สวยงาม วิจิตรบรรจงด้วยฝีมือของสกุลช่างเมืองเขลางค์ชั้นยอด อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมล้ำค่าของเมืองลำปาง

ปัจจุบันวิหารจามเทวีได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญทางประวัติศาสตร์ในฐานะที่เกี่ยวข้องกับผู้ออกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในประวัติศาสตร์ชาติไทย ได้แก่อนานทิพย์ช้างบรรพบุรุษของเจ้าผู้ครองนครนแคว้นล้านนา ซึ่งท่านเกิดที่บ้านปงยางคกและได้ศึกษาบวชเรียนที่วัดแห่งนี้ จากความสำคัญของวิหารจามเทวีหลังนี้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้พระราชทาน เกียรติบัตรให้แก่วิหารจามเทวีในฐานะสถาปัตยกรรมด้านอนุรักษ์ดีเด่นจากสมาคมสถาปนิกสยามฯ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๓

แผนภาพที่ ๔.๔๙. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดปงยางคก

แผนภาพที่ ๔.๕๐. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดปงยางคก

๑๐) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอเงาะขาว จังหวัดลำปาง วัดจองคำ พระอารามหลวง ตั้งอยู่บนทางหลวงลำปาง-งาว (ทางหลวงหมายเลข ๑ หรือพหลโยธิน) หากเดินทางมาจากจังหวัดตาก หรือกรุงเทพฯ เป็นวัดศิลปะไทยใหญ่ผสมพม่า พื้นที่วัดยาวถึงบนเขาไม่ปรากฏผู้สร้างชัดเจน สันนิษฐานว่าสร้างจากคหบดีชาวไทใหญ่ที่ได้รับสัมปทานป่าไม้ในจังหวัดลำปางเพื่อเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้ เป็นที่สะดวกต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางผ่านไปวัดจองคำจะอยู่ชั้ยมือ ด้วยซุ้มประตูสี่ ทงสลักลวดลายสวยงาม กำแพงหินเป็นแนวยาวกว่า ๒๐๐ เมตร

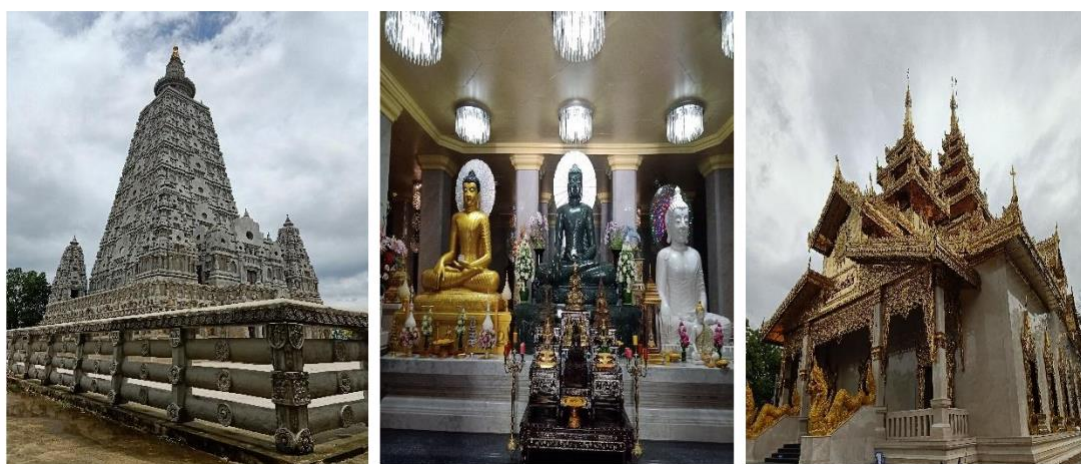
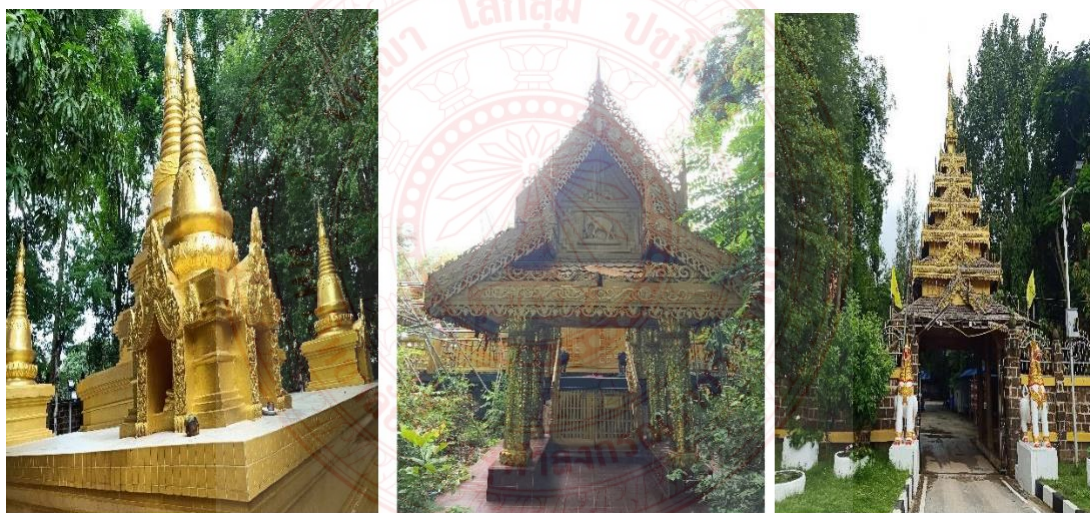
วัดจองคำ ศิลปะแบบไทยใหญ่ที่สวยงามตั้งอยู่ตำบลบ้านหวด บนถนนสายลำปาง-งาว ห่างจากตัวอำเภอเงาะขาว ๑๐ กิโลเมตร วัดจองคำเป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำปาง สถาปัตยกรรม ก่อสร้างโดดเด่นเป็นสง่า เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่แน่ชัด ตัววิหารชัยภูมิ ศิลปะแบบไทยใหญ่หลังเดิมถูกรื้อย้ายมาไว้ ณ เมืองโบราณ จังหวัดสมุทรปราการ

วิหารไม้หลังที่เห็นปัจจุบันเป็นศิลปะที่สร้างขึ้นใหม่ในเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๔๙ สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้มีการยกวัดราษฎร์ขึ้น เป็นพระอารามหลวง วัดจองคำได้รับคัดเลือกให้เป็นพระอารามหลวงแห่งใหม่ในจังหวัดลำปาง และเป็นโรงเรียนสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดลำปาง แต่ละปีนักเรียนปริยัติธรรมสามารถ สอบ เปรียญธรรมบาลีได้หลายประโยคจนถึง ป.ธ.๙ ได้รับพระราชทานอุปสมบทเป็นนาคหลวง จำนวนมาก เจ้าอาวาสและเจ้าสำนักได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามว่า พระราชปริยัติโยดม

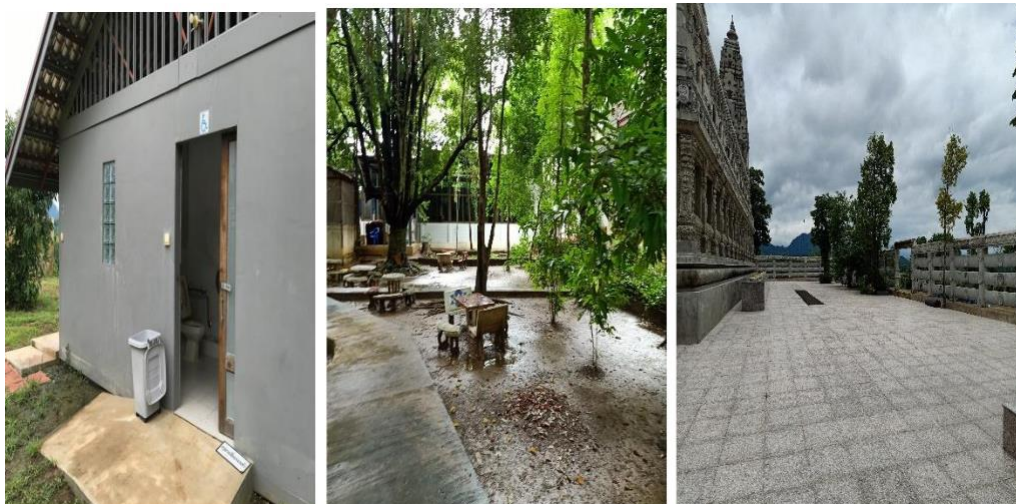
นอกจากนี้วัดจองคำ ยังเป็นที่เลื่อมใส ศรัทธาและเป็นวัดเก่าแก่ มีความสวยงามทางด้าน พุทธศิลปกรรมอันงดงาม มีการสันนิษฐานว่าถูกสร้างโดยชาวไทใหญ่ เพราะอาคารต่าง ๆ ภายในวัดมี สถาปัตยกรรมแบบศิลปะไทใหญ่ วิหารที่สร้างขึ้นใหม่ ก็ยังคงศิลปะแบบดั้งเดิมไม่ผิดเพี้ยน สิ่งที่โดดเด่น

เด่นอีกอย่างของที่นี่ก็คือ “พระมหาเจดีย์พุทธคยา” ซึ่งสร้างจำลองมาจากเจดีย์พุทธคยาในประเทศอินเดีย สูงประมาณ ๕๓ เมตร มีเจดีย์องค์เล็กอยู่รอบทั้ง ๔ ทิศ ตกแต่งอย่างสวยงามทั้งด้านนอกและด้านในที่มีลวดลายศิลปะรอบๆ องค์เจดีย์พุทธคยา มีความงดงามวิจิตรตระการตา ทั้งลวดลายทางพระพุทธศาสนาแบบอินเดีย และการฉลุลวดลายอันงดงามลงบนองค์เจดีย์ จนเกิดเป็นผลงานศิลปะขนาดใหญ่ที่ดูแปลกตาหาชมได้ยากในเมืองไทย

บริเวณภายในองค์พระมหาเจดีย์พุทธคยาตกแต่งออกมาได้อย่างโอโถงอลังการ ประดิษฐานพระพุทธรูปเอาไว้หลายองค์ เหมาะสำหรับผู้ที่ต้องการความสงบในการนั่งทำสมาธิหรือมาไหว้พระทำบุญ ปัจจุบันองค์เจดีย์นี้ได้กลายเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงเป็นอย่างมากของจังหวัดลำปาง นักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศต่างพร้อมใจกันเดินทางมาแสวงบุญที่องค์เจดีย์แห่งนี้ หากมีโอกาสอยากให้ทุกคนได้ลองมาสัมผัสความยิ่งใหญ่อลังการขององค์เจดีย์พุทธคยานี้ด้วยตาตนเอง รับรองว่าคุณจะต้องประทับใจแน่นอน

แผนภาพที่ ๔.๕๑. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดจองคำ

แผนภาพที่ ๔.๕๒. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดจองคำ

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดลำปางสามารถรับชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๕๓. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดลำปาง

จังหวัดลำพูน

๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ตั้ง เลขที่ ๓๘๑ หมู่ ๑ ตำบลศรีวิชัย บนเนินเขาบ้านปาง ห่างจากตัวอำเภอเถลี ๓๘ กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ สายลิ้งบ้านโฮ้ง-เชียงใหม่ กิโลเมตรที่ ๘๘ ทางแยกเข้าวัด สามารถเข้าได้ทางซอย ๓ และ ซอย ๔ เป็นวัดซึ่งครูบาศรีวิชัยบวชเรียนเป็นวัดแรก ภายในบริเวณวัดมีต้นไม้ต้นไม้น้อยใหญ่ มีโบสถ์วิหารสวยงาม พิพิธภัณฑสถานอัฐบริวารครูบาศรีวิชัย ซึ่งเก็บของใช้ส่วนตัวของท่านไว้อย่างครบถ้วน ได้แก่ สบง จีวร หมอน กระโถน แจกกัน เป็นต้น

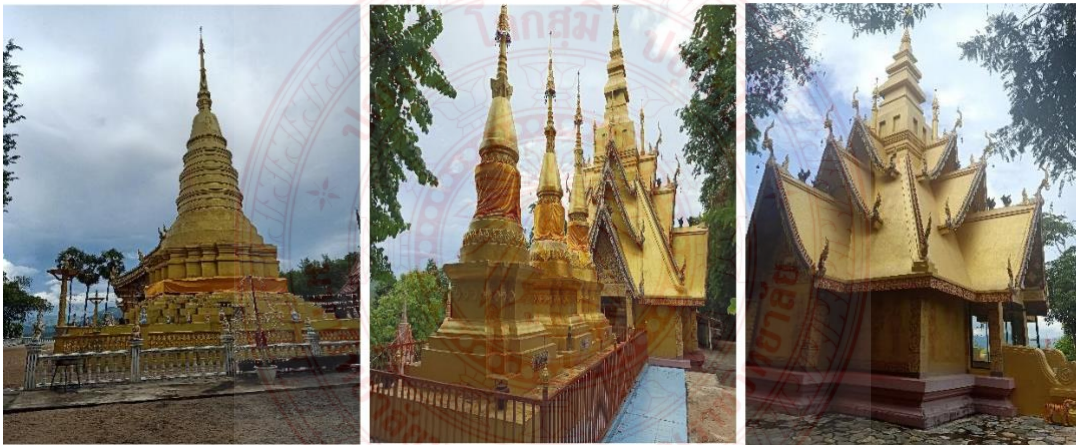
วัดบ้านปาง เริ่มสร้างเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.๒๔๔๔ จนเมื่อครูบาศรีวิชัยอายุได้ ๒๔ ปี ท่านได้นำพระเถระและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้นโดยได้ขอให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้ว

ถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อจากนั้นพระเถรและศรัทธาชาวบ้านได้ร่วมแรงร่วมใจกันปรับปรุงสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบ ท่านครูบาได้ไปสร้างวัดใหม่อยู่บนยอดเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน โดยเมื่อท่านมาถึงได้สร้างเขตกำแพงหินของวัดก่อนเป็นอันดับแรก อันเป็นความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านที่มีความศรัทธาต่อตัวครูบาเจ้าศรีวิไชย หลังจากนั้น จึงได้ช่วยกันก่อสร้างวิหาร กุฏิ พระเจดีย์ โดยเฉพาะพระเจดีย์วัดบ้านปางนั้น ครูบาศรีวิไชยได้ไปเห็นพระธาตุหลวงลำพูน ก็คือ พระธาตุหริภุญชัย แล้วอาศัยจำแบบมาก่อสร้างเจดีย์วัดบ้านปาง อาจเป็นคติในเชิงความหมายว่า กระทั่งเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเถรบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจอมศะหริทรายมูลบุญเรือง” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิไชยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิไชยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤๅษীগ่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤๅษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง

นอกจากนั้น วัดบ้านปางเป็นวัดที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน เป็นที่ครูบาศรีวิไชยบวชเรียนเป็นวัดแรกและเป็นสถานที่ตั้งชั้นมัธยมศึกษา ซึ่งที่ตั้งหมู่บ้านปางอยู่บนเนินเขา บริเวณด้านหน้าของวัดมีบันไดนาคขึ้นไปสู่วัด เป็นวัดที่ครูบาศรีวิไชยได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้น เป็นแห่งแรกภายในวัดจะร่มรื่นไปด้วยต้นไม้ใหญ่ทั้งไม้พุ่ม ไม้ดอกหลากหลายชนิด ซึ่งบริเวณวัดมีพระวิหารหลวง สร้างขึ้นตามรูปแบบของสถาปัตยกรรมล้านนา มีลักษณะสวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง มีปราสาทหินอ่อนซึ่งสร้างขึ้นตรงสถานที่ครูบาศรีวิไชยมรณภาพ ใกล้ๆ กันยังมีพิพิธภัณฑ์บริวารครูบาเจ้าศรีวิไชย

พิพิธภัณฑ์เครื่องอัฐบริวารของครูบาศรีวิไชย สร้างขึ้นเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีรูปปั้นเหมือนจริงของครูบาศรีวิไชยทำจากขี้ผึ้งทั้งองค์ในลักษณะท่านั่ง นอกจากนั้นยังมีภาพเก่าของครูบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจาริกไปในสถานที่ต่างๆ รวมทั้งถ้วยชามของเก่าของท่านที่เคยใช้ ในชั้นนี้ยังมีปราสาทห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของท่านนำมาจัดแสดงให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งทุกวันจะมีศรัทธาประชาชนเดินทางมากราบไหว้ของพรจากรูปปั้นครูบา

บริเวณชั้นล่างของอาคาร จัดแสดงเครื่องใช้ถ้วยชามและของใช้สมัยเก่าที่หาดูหาชมได้ยาก อาทิ รถยนต์คันแรกที่ท่านเคยนั่งขึ้นไปยังวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อตอนที่สร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพฯแล้วเสร็จใหม่ นอกจากนั้นยังมีรถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้ใส่อาหารเพื่อถวายครูบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ แต่ที่หาดูได้ยากได้แก่ เตียงนอนของครูบาศรีวิไชยและเสลี่ยงหาม พาหนะสำหรับเดินทางจาริกไปในวัดต่างๆ ทั่วภาคเหนือ

แผนภาพที่ ๔.๕๔. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดบ้านปาง

แผนภาพที่ ๔.๕๕. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดบ้านปาง

๒) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน วัดพระธาตุห้าดวงหรือเวียงเจดีย์ ๕ หลัง โดยตามตำนานกล่าวว่า พระนางจามเทวีกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครทริภุชชัย ทรงได้ยืมข้าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จเดินทางมาด้วยพระองค์เอง ในเวลากลางคืนและได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้ว ทั้งห้าดวงลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง จึงได้สอบถามความเป็นมาและทราบว่าคือพระเมโตะธาตุ (น้ำโคลมมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดความศรัทธาและได้สร้างพระธาตุเจดีย์ครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้ และมีการบูรณปฏิสังขรณ์ให้เจริญรุ่งเรือง เพื่อเป็นสัญลักษณ์สำคัญทางศาสนา โดยทุกวันที่ ๒๐ ของเดือนเมษายนทุกปี จะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุห้าดวง เพื่อแสดงถึงว่าสถานที่แห่งนี้เคยเป็นสถานที่ ที่องค์พระประทับแก้วได้เคยเสด็จมาส่องแสงจรัสจ้า เป็นประทีปส่องนำปัญญาแก่ชาวบ้านผู้ที่พบเห็น

สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณเวียงเก่าลี้ เพราะมีซากกำแพงและคูเมืองตั้งเป็นแถว วัดนี้เป็นที่ตั้งของหมู่เจดีย์ ๕ องค์ ตามตำนานกล่าวว่าพระนางเจ้าจามเทวี กษัตริย์ครองเมืองทริภุชชัย ได้ยืมข้าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏเห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาด้วยพระองค์เอง ในเวลากลางคืนจึงได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง ๕ ดวง ลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง จึงได้สอบถามความเป็นมาก็ทราบว่า คือพระเมโตะธาตุ (น้ำโคลมมือ) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เคยล้างพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดศรัทธาสร้างพระธาตุเจดีย์ครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้ และในวันที่ ๒๐ เมษายน ของทุกปี จะมีประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุห้าดวง ภายในบริเวณวัดประกอบด้วยอาคารต่างๆ มากมาย แต่ที่เด่นสะดุดตาเป็นจุดสนใจตั้งแต่จอดรถ ก็คือ “วิหาร ๙ ครุบา” ในระหว่าง พ.ศ.๒๓๖๔ - ๒๓๖๘ เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น เป็นผู้ครองนครลำพูน ท่านได้ทำการบูรณะเมืองลำพูนเป็นอย่างดี ตามข้อความในพงศาวดารลี้ ฉบับพื้นเมืองอักษรล้านนาจารึกลงใบลานว่า “เจ้าหลวงเศรษฐีคำฝั้น” ได้นำบริวารมาปรับปรุงเมืองลำพูนไปตามสายแม่น้ำลี้ ไปตลอดจนถึงเมืองลี้ มิได้เข้าไปในเวียง คงตั้งอยู่ที่เชิงเขาพระธาตุ ๕ ยอดนั่นเอง แล้วก็ทำการซ่อมแซมองค์พระธาตุจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หลังจากนั้นก็ได้มีพระครุบา ๖ รูป ได้มาปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนา และดูแลรักษารวมถึงบูรณะปฏิสังขรณ์วัดพระธาตุ ห้าดวง พระครุบาทั้ง ๖ รูป มีรายนามดังนี้

๑. ครุบากิตติ
๒. ครุบามหาสมณะ
๓. ครุบามหามังคลาจารย์
๔. ครุบามหาสวามี
๕. ครุบามหาเตจา
๖. ครุบาจะวรรณะ ปัญญา

ครุบาทั้ง ๖ นี้ หลวงปู่พระครูบาวงศ์ (วัดพระบาทห้วยต้ม อ.ลี้) ท่านได้สร้างพระรูปเหมือน ทั้ง ๖ ครุบา ประดิษฐานไว้ในวิหารเก้าครุบา ซึ่งอยู่ภายในวัดพระธาตุห้าดวงด้วย ที่ท่านเรียกว่าวิหาร ๙ ครุบา เพราะยังมีพระครุบาอีก ๓ รูป ที่ยังไม่ได้กล่าวถึง อันมี

๗. ครุบาศรีวิไชย

๘. ครุบาอภิชัยชาวปี

๙. ครุบาชัยยะวงศาพัฒนา

ครุบาทั้ง ๓ รูปนี้ หลวงปู่พระครูบาวงศ์ท่านได้ปั้นพระรูปเหมือนประดิษฐานไว้ในวิหาร ๙ ครุบาด้วย ในวิหารจึงมีรูปเหมือนครุบาทั้งหมด ๙ รูป ท่านจึงเรียกวินิจฉัยว่า "วิหาร ๙ ครุบา" จนกระทั่งถึง พ.ศ.๒๔๖๘ พระครูบาเจ้าศรีวิไชย ได้มาบูรณะพระธาตุทั้ง ๕ องค์จนสำเร็จ แล้วได้ทำการฉลองสมโภชองค์พระธาตุ เมื่อทำการฉลองสมโภชแล้ว ท่านพระครูบาศรีวิไชยจึงได้เดินทางกลับวัดบ้านปาง(อำเภอลี้) หลังจากนั้นไม่นาน วัดพระธาตุห้าดวงก็กลับร้างอีกครั้ง ต่อมา พ.ศ.๒๕๐๑ นายสนิท จิตวงศ์พันธ์ มาดำรงตำแหน่งนายอำเภอลี้ มีใจศรัทธาที่จะบูรณะวัดพระธาตุห้าดวง จึงได้นำศรัทธาประชาชนมาช่วยแผ้วถางและได้นิมนต์หลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนาและครุบาชาวปี (วัดพระบาทผาหนาม อำเภอลี้) มาทำการบูรณะวัดพระธาตุห้าดวงอีกครั้ง จนถึง พ.ศ.๒๕๐๔ หลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ท่านจึงได้มาจำพรรษา ณ วัดพระธาตุห้าดวง ๑ พรรษา โดยท่านเดินทางจากวัดห้วยน้ำอุ่น (อำเภอดอยเต่า จังหวัดเชียงใหม่) ปัจจุบันวัดพระธาตุห้าดวง ซึ่งแต่ก่อนมีสภาพที่เสื่อมโทรม เนื่องจากขาดการดูแล ชาวผู้ที่มีศรัทธามาช่วยทะนุบำรุงอุปถัมภ์ บัดนี้ วัดพระธาตุห้าดวงได้รับการบูรณะและเริ่มทำการก่อสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ทำให้สภาพของวัด ได้กลับฟื้นคืนมาเป็นสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ดังที่ท่านทั้งหลายได้เห็นประจักษ์แก่สายตาของท่านเวลานี้ ก็ด้วยความเมตตาปราณีอย่างหาที่สุดประมาณมิได้จากพระเดชพระคุณหลวงปู่พระครูบาชัยยะวงศาพัฒนา ที่ท่านได้เมตตาดูแลอุปถัมภ์ วัดพระธาตุห้าดวงแห่งนี้พร้อมไปด้วยคณะศิษย์ของท่านและคณะศิษย์ของพระเดช พระคุณหลวงพ่อฤๅษีลิงดำ (วัดท่าซุง จังหวัดอุทัยธานี) ที่ได้ดำเนินรอยตามพระเดชพระคุณทั้งสองที่พระคุณท่านได้อุทิศชีวิตและร่างกาย ของท่านเพื่อพระพุทธศาสนาและเพื่อความสุขของบรรดาลูกหลานทุกคน ที่มีความต้องการที่จะพ้นทุกข์และประสบความสุขที่แท้จริง

แผนภาพที่ ๔.๕๖. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุห้าดวง

แผนภาพที่ ๔.๕๗. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุห้าดวง

๓) วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ตั้งอยู่ระหว่างดอยม่อนช้างกับดอยเครือ นับถือกันว่าเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่มาประทับไว้ตรงบริเวณที่นำผ้าจีวรมาตาก มีรอยตารางบนผาหินที่เชื่อว่าเป็นรอยตากผ้าจีวรพระพุทธเจ้า ตำนานเล่าว่า ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ หลังจาริกและประทับพระบาทในที่ต่างๆ แล้ว เมื่อเสด็จมาถึงบนลานผาลาด (คือบริเวณที่ตั้งวัดพระพุทธบาทตากผ้าปัจจุบัน) สถานที่ที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะประดิษฐานปาทเจดีย์ จึงทรงหยุดพักผ่อน แล้วให้พระอานนท์นำเอาจีวรไปตากบนผาลาดใกล้กับที่ประทับ หลังจากนั้นทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดนี้ และตรัสทำนายว่า สถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า “พระพุทธบาทตากผ้า” ได้กล่าวไว้ว่าในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ในดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทยในปัจจุบัน) พระองค์ได้

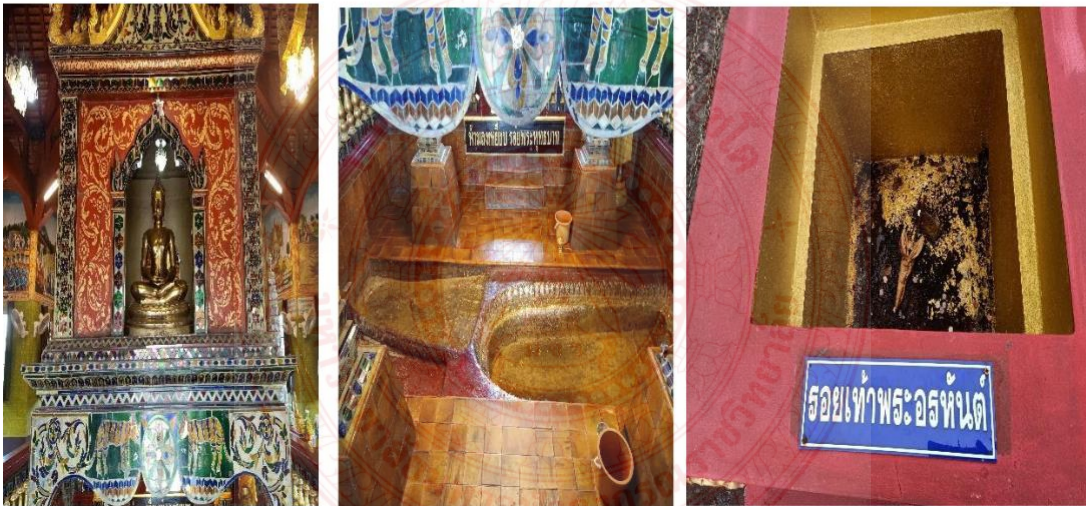
เสด็จไปในที่ต่างๆ กระทั่งเสด็จถึงบริเวณวัดพระพุทธรูปตากฟ้าแห่งนี้ซึ่งเป็นผาลาด จึงได้ทรง
 อธิษฐานประทับรอยพระพุทธรูปหลง ณ ที่แห่งนี้ เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมวลเทวดาและมนุษย์
 ทั้งหลายและพระองค์ได้ตรัสให้พระอานนท์ เอาจีวรไปตากบนผาลาด ใกล้บริเวณที่ประทับ ซึ่งปรากฏ
 เป็นรอยเลื่อนกลางอยู่ ดังนั้น วัดนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดพระพุทธรูปตากฟ้า” มาถึงทุกวันนี้

ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ พระนางจามเทวี พระราชธิดาในพระเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้
 เสด็จมาครองนครทริภุชชัย (ลำพูน) พระนางได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ให้สร้างมณฑปครอบรอยพระ
 พุทธรูปเป็นพุทธรูปชา พ.ศ. ๒๔๗๒ ท่านครูบาศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนาไทย วัดบ้านปาง อำเภอฝาง
 จังหวัดลำพูน ได้รับอาราธนาจากคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งมีพระครูพุทธวิงศ์ธาดา วัดฉางข้าวน้อย
 เหนือ เจ้าคณะอำเภอป่าสัก (ป่าซาง) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และมีหลวงวิโรจนรัฐกิจ (เปรี๊ญ โรจ
 นกุล) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้ทำการก่อสร้างวิหารจัตุรมุขจนสำเร็จ

พ.ศ. ๒๓๗๕ ครูบาอาจารย์หลายท่าน โดยมีครูบาป่า ปารมี วัดสะปุงหลวง เป็นประธาน
 พร้อมด้วยทายก ทายิกา ได้ก่อสร้างวิหารหลังใหญ่ค่อมมณฑปไว้อีกชั้นหนึ่ง

พ.ศ. ๒๔๘๖ คณะสงฆ์ โดยมีพระญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน วัดพระยืน เป็น
 ประธาน พร้อมด้วยข้าราชการ ประชาชน ได้อาราธนาท่านครูบาพรหมา พรหมจโก วัดป่าหนอง
 เจดีย์ ต.ท่าต๋ม อ.ป่าซาง มาเป็นประธานอำนวยการก่อสร้าง และดูแลกิจการของวัด โดยมีพระอธิการ
 ศรีนวล อินทนนโท วัดช้างค้ำ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าอาวาส

พ.ศ. ๒๕๐๒ ท่านครูบาพรหมา ได้เริ่มการพัฒนาวัดอย่างเต็มที่ โดยการลงมือทั้งก่อสร้าง
 และซ่อมแซมถาวรวัตถุที่ทรุดโทรม เช่น พระวิหารจัตุรมุข ได้ต่อเติมยอดมณฑปขึ้นอย่างเห็นใน
 ปัจจุบัน ก่อสร้างพระอุโบสถทั้งหลังเก่าและหลังใหม่ ศาลาการเปรียญทั้งหลังเล็กและหลังใหญ่ กุฏิ
 แถว โรงเรียนพระปริยัติธรรม กำแพงวัดและอื่น ๆ เป็นที่ปรากฏอย่างเห็นใจปัจจุบัน ประวัติวัดพระ
 พุทธรูปตากฟ้า เดิมเป็นวัดราษฎร์ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
 และได้รับการยกฐานะเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๑
 ตั้งอยู่ในเนื้อที่ประมาณ ๑๗๕ ไร่ ซึ่งเป็นเนินเขาเตี้ยๆ อยู่ใกล้ดอย (เขา) ๒ ลูกคือ ดอยช้างและดอย
 เครือ อยู่ห่างจากเมืองลำพูนประมาณ ๑๙ กิโลเมตร เป็นปูชนียสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของจังหวัด
 ลำพูน หรือของภาคเหนือ

แผนภาพที่ ๔.๕๘. ความงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระบาทตากผ้า

แผนภาพที่ ๔.๕๙. บริเวณพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระบาทตากผ้า

๔) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน วัดอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร เป็นปูชนียสถานสำคัญในภาคเหนือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่คู่เมืองลำพูน มาอย่างยาวนานตั้งอดีตนับเวลามากกว่าพันปี ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูน ห่างจากศาลากลางจังหวัด ประมาณ ๑๕๐ เมตร มีถนนล้อมรอบสี่ด้าน คือ ถนนอัฐฐารสทางทิศเหนือ ถนนชัยมงคลทางทิศใต้ ถนนรอบเมืองทาง ทิศตะวันออก นอกจากนั้นยังเป็นองค์พระธาตุประจำปีเกิดของคนเกิดปี ระกาพระ บรมธาตุหริภุญชัย ภายในบรรจุพระเกศบรมธาตุบรรจุในโกศทองคำ ประดิษฐานในพระเจดีย์ ประกอบด้วยฐานปัทม ฐานบัวลูกแก้ว ย่อเก็จ ต่อจากฐานบัวลูกแก้วเป็นฐานเชิงกลมสามชั้น ตั้ง รับองค์ระฆังกลม บัลลังก์ย่อเหลี่ยม สูง ๒๕ วา ๒ ศอก ฐานกว้าง ๑๒ วา ๒ ศอก ๑ คืบ มีสัตติ- บัญชร (รั้วเหล็กและทองเหลือง) ๒ ชั้น สำเกาทอง ประดิษฐานอยู่ประจำรั้วชั้นนอกทั้งทิศเหนือ และ ทิศใต้ มีซุ้มกุ่มภัณฑ์ และฉัตรประจำสี่มุม และหอคอยประจำทุกด้านรวม ๔ หอ บรรจุพระพุทธรูป นั่ง ทุกหอ นอกจากนี้ยังมีโคมประทีป และแท่นบูชาก่อประจำไว้เพื่อเป็นที่สักการบูชาของ พุทธศาสนิกชนทั่วไป

วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร เดิมทีเป็นพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชกษัตริย์ผู้ ครองนครหริภุญชัย องค์ที่ ๓๓ ต่อจาก พระนางจามเทวี ปฐมบรมกษัตริย์ของเมืองหริภุญชัย บริเวณ กำแพงพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชได้แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน ในกาลต่อมา ภายหลังจากพระเจ้าอภัยราช ได้ถวายราชวังของพระองค์ให้เป็นสังฆารามไว้กับทางพระพุทธศาสนา เมื่อถวายเป็นสังฆารามแล้ว ได้รื้อกำแพงชั้นนอกออกแล้วปั้นสิ่งหนึ่งไว้ที่ซุ้มประตูด้านทิศ ตะวันออก เป็นสิ่งขนาดใหญ่ประดับเครื่องทรงยืนอ้าปากประดิษฐานไว้แทน ตามคติโบราณทาง เหนือซึ่งนิยมสร้างสิ่งเฝ้าวัด วัดพระธาตุหริภุญชัย จึงมีกำแพงสองชั้นตามรูปลักษณะของพระราชวัง เดิมของพระเจ้าอภัยราช คือ รอบบริเวณวัดชั้นนอกชั้นหนึ่ง และก่อกำแพงเป็นศาลาบาตรรอบองค์ พระธาตุหริภุญชัยเป็นกำแพงชั้นในอีกชั้นหนึ่ง

วัดพระธาตุหริภุญชัย วรมหาวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน สร้าง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๑ มีสิ่งที่น่าสนใจคือ ซุ้มประตูซึ่ง ก่อนที่จะเข้าไปในบริเวณวัด ต้องผ่านซุ้มประตูก่อ อิฐถือปูนประดับลวดลายวิจิตรพิสดาร เป็นฝีมือโบราณสมัยศรีวิชัย ประกอบด้วยซุ้มยอดเป็น ชั้น ๆ เบื้องหน้าซุ้มประตูมีสิ่งใหญ่คู่หนึ่งยื่นเป็นสง่าบนแท่นสูงประมาณ ๑ เมตร สิ่งนี้ปั้นขึ้นใน สมัย พระ เจ้าอภัยราชเมื่อทรงถวายวังให้เป็นสังฆาราม

วิหารหลวง เมื่อผ่านซุ้มประตูเข้าไปแล้วจะเห็นวิหารหลังใหญ่ เรียกว่า วิหารหลวง เป็น วิหารหลัง ใหญ่มีพระระเบียงรอบด้านและมีมุขออกทั้งด้านหน้าและด้านหลัง เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ แทนวิหารหลังเก่า ซึ่งถูกพายุพัดพังทลายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ วิหารหลวงใช้เป็นท่าบำเพ็ญกุศล และ ประกอบศาสนากิจทุกวันพระ ภายในวิหารประดิษฐานพระปฎิมาใหญ่ ก่ออิฐถือปูน ลงรักปิดทอง บน

แท่นแก้วรวม ๓ องค์ และพระพุทธรูปปฏิมาหล่อโลหะขนาดกลางสมัยเชียงแสน ชั้นต้น และชั้นกลางอีกหลายองค์

สุวรรณเจดีย์หรือปทุมวดีเจดีย์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือขององค์พระธาตุหริภุญชัย เป็นเจดีย์ที่มีลักษณะการก่อสร้างแบบเดียวกับ เจดีย์สี่เหลี่ยมหรือเจดีย์กู่กุดที่วัดจามเทวี จังหวัดลำพูนองค์เจดีย์สร้างด้วยศิลาแลงและอิฐ เป็นเจดีย์ทรงปราสาทมีฐานสี่เหลี่ยมซ้อนขึ้นไป ห้าชั้นแต่ละชั้นประดับซุ้มจรนำทั้งสี่ด้าน ด้านละสามซุ้ม ภายในซุ้มจะประดิษฐานพระพุทธรูปดินเผาประทับยืน ประทับอยู่ ซึ่งมีร่องรอย ของการลงรักปิดทอง ปัจจุบันเหลือให้เห็นเพียงไม่กี่องค์ ส่วนบนสุดของเจดีย์เป็นกลีบบัวปูนปั้นหุ้มด้วยโลหะแผ่น ส่วนยอดปลายสุดทำเป็น กรวยแหลมเรียวยาวขึ้นไปสุวรรณเจดีย์องค์นี้มีพระพิมพ์ที่สำคัญและมีชื่อเสียงของเมืองลำพูนบรรจุอยู่ภายใน คือ พระเปม

หอรบะฆัง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือขององค์พระธาตุหริภุญชัย เป็นหอสำหรับแขวนระฆังและกังสดาลขนาดใหญ่ สร้างขึ้นโดย พระครูพิทักษ์เจตยานุกิจ (ครูบาคำฟู) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ ด้านบนแขวนระฆังขนาดใหญ่ซึ่งหล่อขึ้นในสมัยเจ้าหลวงดาราดิเรกรัตนไพโรจน์ เจ้าผู้ครองนครลำพูน องค์ที่ ๗ และชั้นล่างห้อยกังสดาลขนาดใหญ่ซึ่งหล่อขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ ฝีมือครูบาส่งเม่น โดยกัญจนมหาเถระ เจ้าอาวาส วัดป่าเมืองแพะ และเจ้าหลวงเมือง เชียงใหม่ เป็นศรัทธาสถาสร้างหล่อกังสดาลนี้ ในวัดพระสิงห์เมืองเชียงใหม่เพื่อไว้เป็นเครื่องบูชาพระธาตุหริภุญชัย นอกจากนั้นภายในวัดภายในวัดยังสิ่งศักดิ์ที่พุทธศาสนิกชนจะได้กราบไหว้ อาทิ วิหารพระเจ้าทันใจ, วิหารพระเจ้าองค์แดง, รอยพระพุทธรูปบาทสี่ดวง, วิหารพระนอน นอกจากนี้เป็นสถานที่พักผ่อนแล้วเรายังสามารถใช้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้อีกทางหนึ่งอีกด้วย

แผนภาพที่ ๔.๖๐. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุหริภุญชัย

แผนภาพที่ ๔.๖๑. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุหริภุญชัย

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดลำพูนสามารถรับชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

รับชมผ่านทาง

YouTube

https://www.youtube.com/watch?v=T2VCtyCA79s&t=6s&ab_channel=pompompom

แผนภาพที่ ๔.๖๒. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดลำพูน ฯ

จังหวัดแพร่

๑) **วัดพระธาตุช่อแฮ ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่** เป็นวัดศักดิ์สิทธิ์ เก่าแก่ คู่บ้าน คู่เมืองจังหวัดแพร่และเป็นวัดพระธาตุประจำปีเกิดของผู้ที่เกิดปีชวด วัดพระธาตุช่อแฮ พระอารามหลวง ตั้งอยู่เลขที่ ๑ หมู่ที่ ๑๑ ถนนช่อแฮ ตำบลช่อแฮ อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ บนเนื้อที่ ๑๗๕ ไร่ โดยเชื่อว่าหากผู้ใดมาเที่ยวจังหวัดแพร่แล้วจะต้องมานมัสการพระธาตุช่อแฮ เพื่อเป็นสิริมงคลกับตนเอง จนมีคำกล่าวที่ว่าถ้ามาเที่ยวจังหวัดแพร่ แต่ไม่ได้มานมัสการพระธาตุช่อแฮเหมือนไม่ได้มาจังหวัดแพร่ เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเขาเตี้ยสูงประมาณ ๒๘ เมตร องค์พระธาตุช่อแฮเป็นเจดีย์ศิลปะเชียงแสน แบบแปดเหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองบุด้วยทองคำบวบหรือทองจังโก องค์พระธาตุสูง ๓๓ เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๑๑ เมตร ลักษณะองค์พระธาตุตั้งอยู่บนฐานเขียงสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยม ๓ ชั้นรองรับ ถัดไปเป็น ฐานบัวคว่ำ และชุดท้องไม้แปดเหลี่ยมซ้อนลดชั้นกันขึ้นไป ๗ ชั้น จากนั้นเป็นบัวระฆัง ๑ ชั้น และหน้ากระดานหนึ่งชั้นจนถึงองค์ระฆัง แปดเหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังค์ย่อมุมไม้สิบสองและปล้องไฉน ส่วนยอดฉัตรประดับตกแต่งด้วยเครื่องบนแบบล้านนามี รั้วเหล็ก รอบองค์พระธาตุ ๔ ทิศ มีประตูเข้าออก ๔ ประตู แต่ละประตูได้สร้างซุ้มแบบปราสาทล้านนาไว้อย่างสวยงาม โดยโบราณสถานและสิ่งที่น่าสนใจแก่นักท่องเที่ยวภายในวัดพระธาตุช่อแฮ ได้แก่

พระธาตุช่อแฮ พระธาตุประจำปีชวด เป็นพระธาตุ ๑ ใน ๑๒ ราศี คือ เป็นพระธาตุประจำปีเกิด สำหรับคน ที่เกิดปีเสื่อ (ปีชวด) หากนำผ้าแพรสามสีไปถวายจะทำให้ชีวิตมีพลังคุ้มครองป้องกันศัตรูได้ การสวดและไหว้ ให้เริ่มต้นนะโม ๓ จบ แล้วสวดตามด้วยคาถาบูชาพระธาตุ ๕ จบ พลังบารมีจะดลบันดาลให้มีชีวิตที่ดีขึ้น พระธาตุช่อแฮ หมายถึง เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุพระศอกซ้ายและพระเกศาธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและประดับบูชาด้วยผ้าแพรอย่างดี

หลวงพ่อช่อแฮ เป็นพระประธานประดิษฐานในพระอุโบสถ ศิลปะล้านนา เชียงแสน สุขุขทัย สันนิฐานว่า สร้างขึ้นหลังจากสร้าง องค์พระธาตุช่อแฮ แล้ว มีอายุหลายร้อยปี หน้าตักกว้าง ๓.๘๐ เมตร สูง ๔.๕๐ เมตร ก่อสร้างด้วยอิฐโอบปูน ลงรักปิดทองพระเจ้าทันใจและ ไม้เสี่ยงทนาย

พระเจ้าทันใจหรือหลวงพ่อทันใจ เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิปูนปั้น ลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง ๓๐ นิ้ว สูงประมาณ ๒ ศอก (กว้าง ๘๐ ซม. สูง ๑.๒๐ ซม) เป็นพระพุทธรูปองค์ใหม่ที่สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕ ผู้สร้างคือ ชาวไทยใหญ่ (เงี้ยว) สร้างพระพุทธรูป องค์นี้ แทนพระพุทธรูปองค์เดิมที่หล่อด้วยเงิน (ตะกั่ว) ที่ถูกลักไป พระเจ้าทันใจหรือหลวงพ่อทันใจ (ทางเหนืออ่านว่า พระเจ้าตันใจ) เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มีผู้นิยมมากราบไหว้ บนบานศาลกล่าวอยู่เสมอ เชื่อว่าเป็นพระพุทธรูปที่ใครมาขอพรแล้ว จะได้สิ่งนั้น อย่างสมประสงค์ ด้านหลังซุ้มพระเจ้าทันใจประดิษฐานอยู่ มีไม้เสี่ยงทนายทำด้วยไม้รวก หรือไม้สัก มีความยาวเกิน ๑ วา คาดว่าใช้ แทน ไม้เซียมซี เมื่อผู้ใดต้องการเสี่ยงทนายสิ่งใด ก็ให้นำไม้ดังกล่าวมาทาบกับช่วงแขนที่กางเหยียดตรงไปจนสุดแขนทั้งสองข้าง

ความยาวของวายุตรงจุดใดของไม้ก็จะ ทำเครื่องหมายไว้แล้วนำไม้มาอธิษฐานเบื้องหน้าพระเจ้า ทันใจว่า สิ่งที่ตนประสงค์นั้น จะสำเร็จหรือไม่ หากสำเร็จก็ขอให้ความยาวของตนเลยจุดที่ทำ เครื่องหมายไว้ออกไป เมื่ออธิษฐานเสร็จแล้ว ก็นำไม้เสียบายขึ้น มาวาอีกครั้งหนึ่ง

พระพุทธโลกนารถพิตรและวิหารศิลปะล้านนาประยุกต์ เป็นพระพุทธรูปปางพระนาคร ปรก ประดิษฐานอยู่ในวิหารศิลปะล้านนาประยุกต์ ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอย่างสวยงาม สร้าง ขึ้น ในปี ๒๕๓๔ โดยมีเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ฟื้น ชุตินฺธโร ป.ธ.๙) เป็นประธานเท ทองหล่อและเบิกพระเนตร องค์พระขนาด หน้าตักกว้าง ๓.๖๐ เมตร สูง ๗ เมตร สร้างด้วยโลหะ ทองเหลือง ลงรักปิดทอง

พระเจ้าไม้สัก สร้างด้วยไม้สักทอง หน้าตักกว้าง ๓๓ นิ้ว สูง ๘๗ นิ้ว เป็นศิลปะสมัย ล้านนา

พระเจ้านอน เป็นพระพุทธรูปที่ชาวจังหวัดแพร่เคารพนับถือ ก่อนจะขึ้นไหว้องค์พระธาตุ ช่อแฮ ชาวบ้านมักจะแะไหว้พระเจ้านอนก่อนเสมอ สร้าง เมื่อขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ เหนือ พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นพระเจ้านอนศิลปะพม่าขนาดยาว ๓.๗๐ เมตร สูง ๑.๓๕ เมตร ก่อสร้างด้วยอิฐโอบปูน ลง รักปิดทอง

ธรรมมาสน์โบราณ มีความสวยงามวิจิตรบรรจง ลวดลายไทยผสมศิลปะทางล้านนา ซึ่งมี นางแก้ว ทองถิ่น สร้างอุทิศให้นายคลอง ทองถิ่น เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๔๙๒ ก่อสร้างด้วยไม้สัก แกะสลัก ลงรักปิดทอง

กรุอิฐครุบาศรีวิชัย บรรจุอิฐธาตุส่วนที่ ๕ จากจำนวน ๗ ส่วนของครุบาศรีวิชัย สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่ระลึกบุญคุณที่ท่านได้ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

บันไดนาคโบราณ ภายในวัดพระธาตุช่อแฮมีบันไดนาค อยู่ ๔ ด้าน และบันไดสิงห์ ๑ ด้าน รวม ๕ บันได ซึ่งล้วนมีความยาวและจำนวนขั้นไม่เท่ากัน

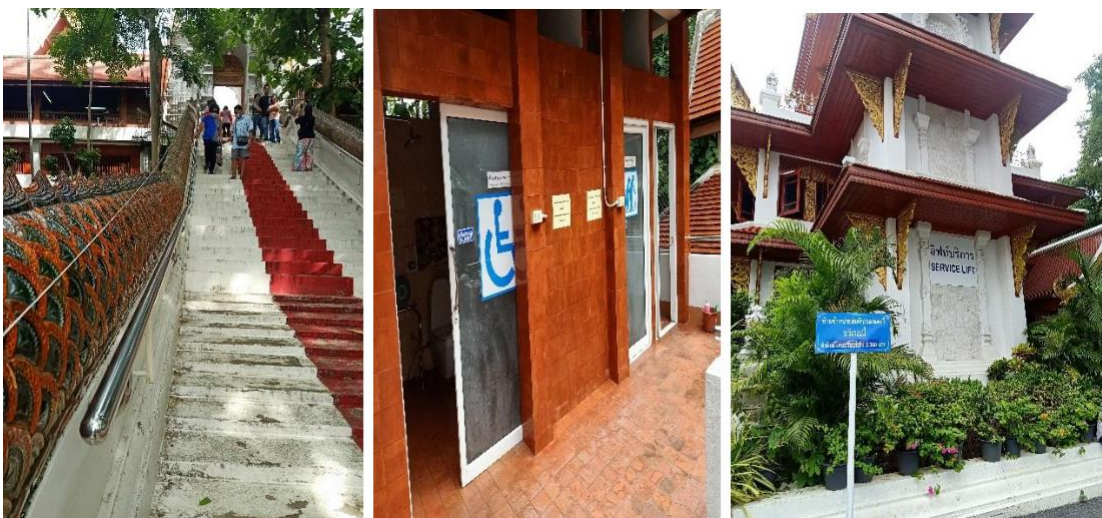
เจ้ากุ่มกัณฑ์ มีความเชื่อว่า นาคที่เฝ้าบันไดกุ่มกัณฑ์ ด้านทิศตะวันออกขององค์พระธาตุ ช่อแฮ ชอบหนีออกไปเล่นน้ำที่ลำน้ำแม่สาย หมู่บ้านใน เป็นประจำ ชาวบ้านจึงสร้างเจ้ากุ่มกัณฑ์นั่ง ทับขดหางนาคไว้ เพื่อมิให้หนีไปเล่นน้ำอีก

แผ่นศิลาจารึก ตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าพระเจ้าทันใจ จารึกเรื่องราวการสร้างบันไดด้านทิศ ตะวันตก

สวนรุกขชาติช่อแฮ ตั้งอยู่ที่ดินของวัด มีพื้นที่ ๕๒ ไร่ เหมาะสำหรับการพักผ่อนหย่อนใจ และศึกษาพันธุ์ไม้ มีต้นไม้ขนาดพันธุ์กว่า ๑,๐๐๐ ชนิด

แผนภาพที่ ๔.๖๓. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุช่อแฮ

แผนภาพที่ ๔.๖๔. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมวัดพระธาตุช่อแฮ

๒) วัดพระบาทมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ตั้งอยู่ถนนเจริญเมือง อำเภอเมืองแพร่ วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร แต่เดิมนั้นเป็นวัดราษฎร์ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ได้ยกฐานะ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ประเภทวรวิหาร นั้นวัดพระบาทมิ่งเมืองมาจากสองวัดรวมกันได้แก่ วัดพระบาทและวัดมิ่งเมือง เป็นวัดพระบาทมิ่งเมือง ซึ่งตั้งอยู่ห่างกันเพียงมีถนนกั้นเท่านั้น วัดพระบาทเป็นวัดของอุปราชหรือเจ้าหน้าหอ ส่วนวัดมิ่งเมืองเป็นวัดของเจ้าผู้ครองนครแพร่เมื่อเมืองแพร่ล้มเลิกระบบเจ้าผู้ครองนคร วัดทั้งสองก็ถูกทอดทิ้งอยู่ในสภาพทรุดโทรมมากกระทั่งคณะกรรมการ จังหวัดเห็นสมควรรวมสองวัดเข้าด้วยกัน การรวมวัดเป็นวัดพระบาทมิ่งเมือง ช่วงปี ๒๔๙๐ สมัยพระปริยัติวงศาจารย์ (ฟู อุตตสีโว) เป็นเจ้าอาวาสวัดพระบาท และเป็นเจ้าคณะจังหวัดแพร่ (ต่อมาคือพระครู พระอุบาลีคุณูปจารย์) และพระครูธรรมสารสุจิต (สุจี กตสโร) เป็นเจ้าอาวาสวัดมิ่งเมือง (ปัจจุบันคือ พระมหาโพธิวงศาจารย์) วัดพระบาทและวัดมิ่งเมืองอยู่ห่างกันเพียงมตรอกคั่น เจ้าอาวาสทั้ง ๒ วัด ได้ปรึกษากับเจ้าต๋น วังซ้าย ซึ่งเป็นศรัทธาต้นของวัดมิ่งเมืองว่าจะจัดงานกินสลากที่วัดมิ่งเมือง แต่วัดมิ่งเมืองคับแคบจึงได้ตกลงที่จะหุบกำแพงรวมทั้งสองวัดเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นพระครูธรรมสารสุจิตได้มีหนังสือถึงอาจารย์สื่อ ไชยประวัตติ ขอนักเรียนโรงเรียนพิริยาลัยมาช่วยกันหุบกำแพง และให้ชื่อว่า “วัดพระบาทมิ่งเมือง” ต่อมาได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกฐานะจากวัดราษฎร์ ให้เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร มีพื้นที่ ๖ ไร่ ๓๒ ตรารางวา (โฉนดที่ดินเลขที่ ๒๑๑๕) มีอาณาเขตทิศเหนือติดถนนเจริญเมือง ความยาว ๑๔๘ เมตร อยู่ตรงข้ามสำนักงานที่ดินจังหวัดแพร่ ที่ทำการไปรษณีย์จังหวัดแพร่ และสำนักงานพาณิชย์จังหวัดแพร่ ทิศใต้ติดกับถนนพระบาทมิ่งเมือง ความยาว ๑๕๖ เมตร อยู่ตรงข้ามกับโรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ ทิศตะวันออก ติดถนนพระร่วงความยาว ๕๒ เมตร อยู่ตรงข้ามกับร้านค้าพาณิชย์ ทิศตะวันตก ติดถนนคุ้มเดิม ความยาว ๗๖ เมตร อยู่ตรงข้ามสวนสุขภาพเฉลิมพระเกียรติ ร.๙

ในปี ๒๔๙๑ พระปริยัติวงศาจารย์ ได้ทำหนังสือขออนุญาตสังฆมนตรีให้รวมวัดพระบาทกับวัดมิ่งเมืองเป็นวัดเดียวกันเมื่อวันที่ ๓๑ พฤษภาคม ๒๔๙๒ กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศรวมวัดพระบาทและวัดมิ่งเมืองเข้าด้วยกันเป็น วัดพระบาทมิ่งเมือง มีฐานะเป็นวัดราษฎร์ การยกฐานะวัดราษฎร์เป็นพระอารามหลวงนั้นเมื่อวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๘ กระทรวงวัฒนธรรมได้ประกาศว่าวัดพระบาทมิ่งเมืองได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ยกฐานะจากวัดราษฎร์ให้เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดวรวิหาร

ปัจจุบันวัดนี้เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธโกศยศิรีชัยมหาศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแพร่และยังมีพระเจดีย์มิ่งเมือง ซึ่งเป็นเจดีย์เก่าแก่มีรอย พระพุทธบาทจำลองอยู่ใน นอกจากนี้วัดนี้ยังเป็นที่ตั้งของมูลนิธิยาขอบอนุสรณ์เพื่อระลึกถึง “ยาขอบ” หรือ นายโชติ แพร่พันธุ์ นักเขียนผู้ล่วงลับไปแล้วซึ่งเป็นทายาทเจ้าเมืองแพร่คนสุดท้าย โดยประวัติวัดพระบาทตามตำนาน

กล่าวว่าสมัยครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้เสด็จโปรดเวไนยสัตว์และได้เสด็จลงมายังเมืองพจนครหรือนครพล ได้ประทับพระอิริยาบถ ณ ปากถ้ำพญานาคซึ่งมีลมออกจากปากถ้ำแรงเร็นสบายจากนั้นพระองค์ได้เสด็จประทับรอยพระพุทธบาท ๔ รอยไว้ ณ ปากถ้ำสถานที่ดังกล่าวก็คือวัดพระพุทธบาท ต่อมาเจ้ามหาอุปราชได้สร้างพระวิหารครอบรอยพระพุทธบาท ๔ รอย จากนั้นถ้ำก็ถูกปิดทับที่ด้านประวัติศาสตร์ พ.ศ. ๑๘๗๙ เมืองแพล หรือเมืองแพร์เป็นประเทศราชของกรุงสุโขทัย สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไท เมื่อครั้งเป็นพระมหาอุปราช ได้เสด็จขึ้นมาสร้าง และบูรณะศาสนสถานในอาณาจักรลานนา มีพระธาตุช่อแฮ พระธาตุจอมแจ้ง วัดหลวงไชยวงศ์ วัดพระบาทแสลงฟ้า วัดพระนอนจุฑามาศ พ.ศ. ๒๔๓๔ เจ้าหลวงพิริยเทพวงศ์ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นพระยาพิริยวิไชย เป็นเจ้านครเมืองแพร์ และได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานตรามงกุฎเครื่องราชอิสริยยศ

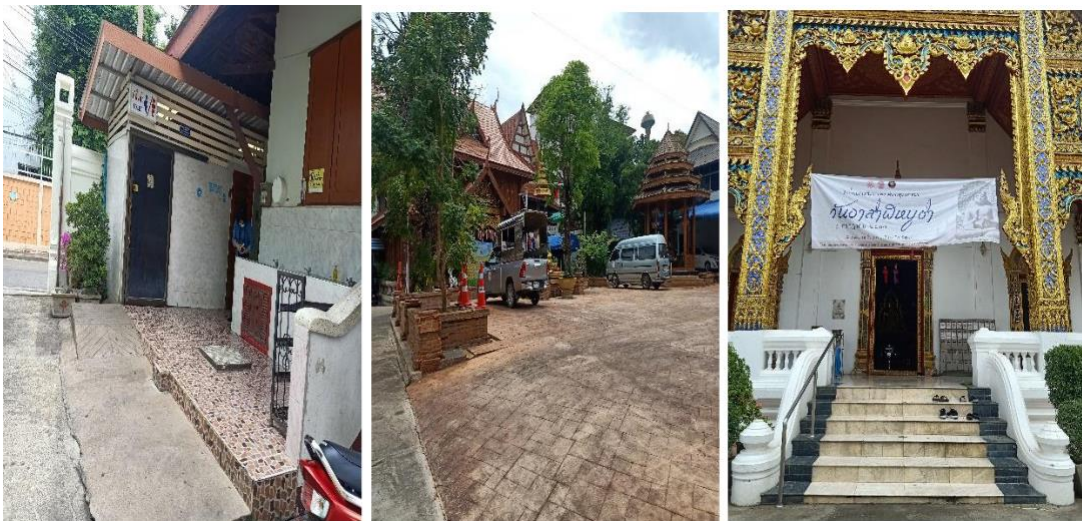
พระยาพิริยวิไชย ได้ทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์ พระยาพิริยวิไชย พร้อมทั้งเจ้านาย บุตรหลานได้อัญเชิญพระบรมรูปเข้าไปในพระอุโบสถวัดไชยอารามพระบาทแล้ว ได้รับน้ำพระพิพัฒน์สังจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล้วอัญเชิญพระบรมรูปตั้งประดิษฐานในโกสูง และได้โปรยเงินเป็นทานแก่ราษฎรชาย หญิง ๘๐๐ เฟื้อง (คิดจากบันทึกของเจ้าพิริยเทพวงศ์ เจ้าผู้ครองนครเมืองแพร์ ที่กล่าวถึงวัดไชยอารามพระบาท) วัดพระบาทในยุคแรกชื่อวัดพระพุทธบาท ต่อมาชื่อวัดพระบาทแสลงฟ้า วัดไชยอารามพระบาท และสุดท้ายชื่อ วัดพระบาท

ประวัติวัดมิ่งเมือง ตามตำนานเล่าว่าวัดมิ่งเมืองเป็นวัดที่เจ้าผู้ครองนครแพร์เป็นผู้สร้าง ยุคแรก ๆ เจ้าผู้ครองนครจะมาร่วมทำบุญพร้อมกับราษฎร ต่อมาเมื่อมีราชกิจมากทำให้มาทำบุญตักบาตรร่วมกับราษฎรไม่ค่อยทันเวลาจึงได้ปรึกษากับเจ้านายบุตรหลาน ซึ่งมีมติให้สร้างวัดขึ้นใหม่ในสวนอุทยานของเจ้าผู้ครองนครชื่อวัดสวนมิ่งหรือวัดสมมิ่งหรือวัดมิ่งเมืองให้เป็นสัญลักษณ์ว่า เป็นวัดที่อยู่ใจกลางเมือง ต่อมาได้สร้างหอธรรม และพระวิหารหลวงมิ่งเมือง ซึ่งได้บูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์มิ่งเมือง หอธรรม และพระวิหารหลวงมิ่งเมืองจากเจ้านายบุตรหลานของเชื้อสายเจ้าเมืองแพร์ให้อยู่ในสภาพเดิม ปัจจุบันพระวิหารหลวงมิ่งเมือง ได้ปรับปรุงพิพิธภัณฑ์พระวิหารมิ่งเมือง

ด้านประวัติศาสตร์ พ.ศ. ๒๓๙๒ สมัยครุฑบามณีวรรณ เป็นเจ้าอาวาสวัดมิ่งเมืองได้สร้างธรรมมหาเวสสันดร ฉบับท่านแป้นหลวง ถวายไว้กับวัดมิ่งเมือง (บันทึกในไม้ป็นจ๊กธรรมไบลาน) ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์พระวิหารมิ่งเมือง มีวัตถุสำคัญคือ พระบรมสารีริกธาตุ, หลวงพ่อพุทธโกศยสิริชัยศากยมุนี พระคู่บ้านคู่เมืองแพร์ พระประธานในพระอุโบสถวัดพระบาท, หลวงพ่อพระพุทธมิ่งขวัญเมือง พระประธานในพระวิหารมิ่งเมือง, พระเจดีย์มิ่งเมือง, มณฑลรอยพระพุทธบาท, พุทธสถานวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร, หอธรรม (หอพระไตรปิฎก), หอคำสูงเฉลิมพระเกียรติ ร.๙, กุฏิรัศมีศรีอนุสรณ์, กุฏิมิ่งขวัญเมือง, กุฏิสงฆ์ ๕ ชั้น, หอสมุดเฉลิมพระเกียรติ ร.๙, อาคารโรงเรียนพุทธโกศยวิทยา, อาคารยาขอบอนุสรณ์, หอระฆังแสงส่องหล้า

แผนภาพที่ ๔.๖๕. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระบาทมิ่งเมือง

แผนภาพที่ ๔.๖๖. พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระบาทมิ่งเมือง

๓) วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี ตำบลไทรย้อย อำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรีสามัคคีธรรม เป็นวัดสร้างขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๐ ตั้งอยู่บนถนนสายแพร่-ลำปาง ช่วงอำเภอเด่นชัยจังหวัดแพร่ มีจุดเด่นคือเป็นวัดที่รวบรวมศิลปกรรมล้านนาประยุกต์ที่สวยงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง ภาพจิตรกรรม บนฝาผนังระเบียงคตเป็นเรื่องราวของชาดกพื้นบ้านและภาพพุทธประวัติ ในบริเวณวัดมีเจดีย์ทรงล้านนากว่า ๓๐ องค์ ด้านหน้าบันไดทาง ขึ้นทิศตะวันออกมีรูปปั้นสิงห์ขนาดใหญ่ และพระนอนองค์ใหญ่โดดเด่นอยู่ด้านหน้าวัด นอกจากนี้ยังมีอาคารพิพิธภัณฑ์ไม้สักทรงล้านนา ที่เก็บรวบรวมเรื่องราวของล้านนาและเมืองแพร่ จัดแสดงเครื่องใช้อาวุธของนักรบโบราณ รวมทั้งภาพถ่ายของเจ้านายฝ่ายเหนือและ ภาพเหตุการณ์ต่างๆ ในล้านนา

วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี เป็นวัดที่สวยงามตามลักษณะของสถาปัตยกรรมล้านนาแบบผสมผสาน ที่หลวงพ่อมนต์รี หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า ครูบาน้อย เจ้าอาวาสวัด ได้จำลองรูปแบบมาจากวัดสำคัญของภาคเหนือ และจากประเทศอื่นได้แก่ พม่า จีน และลาว โดยเลือกเอาจุดเด่นของแต่ละแห่งมารวบรวมไว้ที่วัดนี้ เป็นการผสมผสานที่ลงตัว ทำให้มีลักษณะต่างจากวัดทั่วไป นอกจากนี้จะนำเอาสุดยอดงานด้านพุทธศิลป์ของล้านนาที่มีชื่อเสียงมารวมกันไว้ที่เดียวแล้ว ยังระดมช่างฝีมือชั้นยอดที่เรียกว่า “สล่า” ของภาคเหนือมาร่วมกันก่อสร้างจนแล้วเสร็จ โดยมีหลวงพ่อมนต์รีควบคุมออกแบบ และลงมือก่อสร้างด้วยตัวเองในส่วนที่เป็นงานชิ้นสำคัญๆบ่อยครั้งที่มีผู้พบเห็นหลวงพ่อกำลังทำงาน บนนั่งร้านหลังคาโบสถ์ หรือกำลังปั้นโครงพระพุทธรูปก่อนที่จะให้ช่างฝีมือดำเนินการต่อความสามารถในงานพุทธศิลป์ ได้รับการ กล่าวขานจากผู้พบเห็นเป็นอันมาก แม้แต่เจ้าหน้าที่จากกรมศิลปากรก็เคยมาเห็น และต่างทึ่งในฝีมือเป็นอันมาก โดยเฉพาะการเขียน ลวดลายต่างๆ ไม่มีต้นแบบ ไม่มีแบบร่าง เมื่อจรดดินสอบนกระดาษก็วาดลายได้ทันที ต่างกับหลักการร่างลายไทยโดยทั่วไป สุดยอดของศิลปะล้านนาจำนวนถึง ๑๑ แห่ง ที่นำมาประยุกต์สร้างโบสถ์วิหาร และสิ่งปลูกสร้างต่างๆภายในวัดพระธาตุสุโทนม ได้แก่

- ชุ่มประตูด้านหน้าโบสถ์ จากวัดพระธาตุลำปางหลวง
- ชุ่มประตูด้านตะวันออก จากวัดพระธาตุคุดยสุเทพ
- ชุ่มประตูด้านตะวันตกจากวัดพระธาตุหลวงเวียงจันทร์ซึ่งวัดนี้สร้าง จากช่างฝีมือ

เชียงใหม่ที่พระเจ้าชัยเชษฐาธิราชแห่งลาวเป็นผู้นำ ไปสร้าง

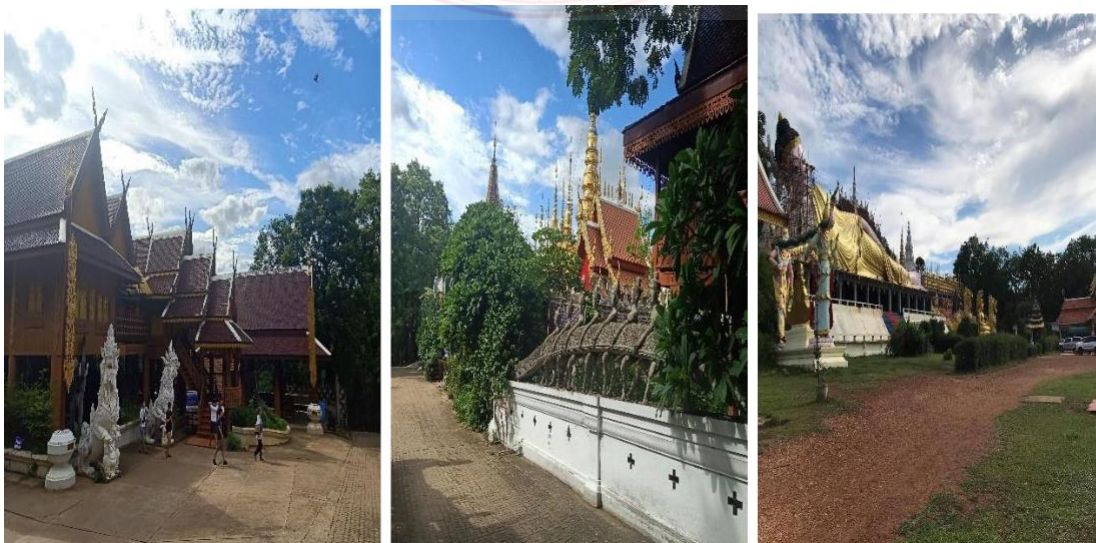
- ฐานพระอุโบสถรูปซีกแซก วังประทับพระยามังราย จังหวัดเชียงราย
- ประตูและหน้าต่างลวดลายแกะสลัก วิหารลายคำวัดพระสิงห์ เชียงใหม่
- ปั้นลมลวดลายเก๋าศิลปะทางเหนือ จากวัดตันเกวน อำเภอสมิง เชียงใหม่
- นาค ๗ เศียร แบบขอม/นางอัปสรปูนปั้น จากวัดเจ็ดยอด เชียงใหม่
- หอไตร จากวัดพระสิงห์ เชียงใหม่
- หอระฆัง จากวัดพระธาตุหริภุญชัย

- ภูมิหลังใหญ่สร้างจากไม้สักทองจากบ้านไทยสิบสองปันนาประเทศจีน
- พระบรมธาตุ ๓๐ ทิศ ศิลปะเชียงแสนจากวัดพระธาตุนอ(หน่อ) ของพระชนกพระเจ้า

เม็งรายมหาราช จากแคว้นสิบสองปันนา

แผนภาพที่ ๔.๖๗. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุดุสิต

แผนภาพที่ ๔.๖๘. พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระธาตุดุสิต

๔) วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ ถือว่าเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดแพร่มีอายุ ไม่น้อยกว่า ๓๐๐ ปี ตามตำนานเล่าว่า วัดสูงเม่น หรือ ชื่อในคัมภีร์ธรรม ปราภุชื่อ วัดว่า “วัดสูงเม่นแก้วกว้าง” เคยมีพื้นที่กว้างขวาง และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เจ้าเมือง เจ้าผู้ครองนคร เจ้าราชวงศ์ต่าง ๆ ทั้งใน ล้านนา และ ล้านช้าง ต่างเคยมานมัสการคัมภีร์ธรรม พระไตรปิฎก ณ วัดสูงเม่น และเป็นวัดที่มีโบราณวัตถุล้ำค่าที่น่าสนใจ ทั้งพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ พระพุทธรูปถอดชิ้นส่วนได้ เจดีย์วัดสูงเม่น พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยและภาษาบาลี และคัมภีร์ไบเบิลที่สมบูรณ์มากที่สุดในประเทศไทย

ศาสนาสถานในวัดประกอบ เช่น พระอุโบสถ อันเก่าแก่ศิลปะแบบล้านนา สันนิฐานว่ามีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี โครงสร้างเป็นแบบทรงล้านนาพื้นเมือง ส่วนลวดลายล้านนาพื้นเมืองศิลปะพม่า มีเสาจำนวน ๑๖ ต้น ลงรักสีดำ เขียว วาดลวดลายเถาวัลย์สีทอง เสาแต่ละต้นมีลวดลายที่แตกต่างกัน เพดานงดงามด้วยลวดลายแบบพม่า หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผาหน้าบันสลักเป็นรูปนาสีเกี้ยวนามอง สำหรับพระประธานในพระอุโบสถ คือ หลวงพ่อโต เป็นพระพุทธรูปปางมาร

วิชัยวัดแห่งนี้ยังคงเคยเป็น ศูนย์กลางในการทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และเป็นแหล่งการศึกษาเล่าเรียนที่ยิ่งใหญ่ของล้านนา มีวิชาทั้งทางโลกและทางธรรม ครบถ้วนหลาย ตลอดถึง บัณฑิต นักปราชญ์ ทั้งบรรพชิต และ คฤหัสถ์ในล้านนาหลายท่าน ในอดีตล้วนแล้วแต่เคยมาศึกษา และ จารอักขระธรรมพระไตรปิฎก ณ สถานที่แห่งนี้ เพราะมีเจ้าผู้ครองนครแพร่ และศรัทธาประชาชนให้การอุปถัมภ์อยู่โดยตลอด

สำหรับวัดสูงเม่นนั้น ก็เช่นกันถือว่าเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งในจังหวัดแพร่มีอายุไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี ผู้คนรู้จักวัดนี้ดีในสมัยที่ครูบาศรีวิชัยญาณธรรมาธิบดี หรือชาวบ้านมักเรียกสั้นๆ ว่า “ครูบามหาเถรเจ้า” ซึ่งเป็นพระเถระที่มีผู้คนเคารพนับถือจำนวนมากนับตั้งแต่เจ้าผู้ครองนครไปจนถึงราชกุมาร โดยท่านเป็นพระที่มีความรู้ความสามารถ เป็นนักปราชญ์ทางวรรณกรรมล้านนา และมีศิลาจารวัตรอันงดงาม

การที่จะนับอายุวัดสูงเม่นจำเป็นต้องอาศัยบริบทหลายๆ ด้าน ทั้งหลักฐานทางประวัติ และจากตำนานต่างๆ โดยเฉพาะหลักฐานทางวรรณกรรมสำคัญเรื่อง “ตำนานธรรมครูบามหาเถรเจ้า” ซึ่งเจ้าหลวงอินทวิชยราชาเจ้าหลวงเมืองแพร่ ได้มอบหมายให้หนานจันทรดีและหมื่นวัดเขียนไว้เมื่อ จ.ศ. ๑๒๐๐ (พ.ศ.๒๓๘๑) โดยเป็นใบลานหนา ๔๕ ใบ ใบละ ๔ บรรทัดเรียกว่าลานสี่ ค้นพบและเก็บรักษาไว้ที่วัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ซึ่งมีข้อความกล่าวถึงประวัติพระครูบามหาเถรเจ้าว่าเข้ามาบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดสูงเม่นซึ่งเป็นวัดที่มีอยู่ก่อนแล้วในหมู่บ้านสูงเม่นในสมัยนั้นและกล่าวถึงการสร้างคัมภีร์ธรรมของครูบามหาเถรเจ้า ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“...ถึงยามตีรุ่งเจ้า พ่อเจ้าอินทราชาจา ก็นำครูบามหาเถรเจ้าเข้าสู่เวียงโกศัย คนทั้งหลายก็เข้ามากราบไหว้บูชาครูบาต่นยศใหญ่ที่วัดช่วงแก้วศรีจุม เป็นปี จ.ศ. ๑๑๔๑ ดับเม็ด พ.ศ.๒๓๒๒

ยามนั้นพ่อเจ้ามักใคร่สร้างยังมณฑปไว้ประดิษฐานพระอริยปิฎกที่วัดสูงเม่น เมืองมานด่านใต้ จึงมี
 ราชอาญาวางหื้อแก่ตัวแสนจิตตะปัญญารับราชโองการกับด้วยหมื่นวัด ออกไปจ๊กจวน (ซึกจวน) ป่าว
 ร้องเอากันเข้าป่าตัดไม้ มาแบ่งมณฑป (มาสร้างมณฑป)แล้วเกณฑ์เอาพวกสล่าตาแสงใน และสล่าตา
 แสงนอก (ช่างสาขาต่างๆ) หื้อมาวัดมอกศอกวา ยามนั้นเข้าก็เอากันไปจัดแจงตามราชโองการสร้าง
 แบ่งมณฑปไว้ที่วัดสูงเม่น มีขนาดกว้าง ๕ วา ยาว ๗ วา ดิดทาน้ำอีกน้ำทาง แบ่งฮางเฮือใส่น้ำฮองดิน
 (รางน้ำที่โคนเสา) เสากู้ตัน (ทุกต้น) กั้นมดปวก ลำเสาสลักด้วยลายเถาว์ลัยหวนเสากี้ยวขึ้นไปถึงคอ
 เสากู้ตัน ฝาผนังทึบเขียนรูปชาดกปางเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรไว้ด้านเหนือและด้านใต้ ส่วน
 ด้านหน้าทางตะวันออก เขียนปางเสด็จออกบวชของเจ้าสิทธารถ (พระสิทธัตถะกุมาร) ปายบนหน้าจั่ว
 ขจิตด้วยดวงดอกรูปเทพนมทาดด้วยน้ำฮัก น้ำทาง และคำแดงดูเรื่องเรือ เพื่อหื้อเป็นที่จำเรียดาแล้ว
 สร้างมณฑปครอบไว้อีกชั้นหนึ่งเป็นมณฑปสองชั้น ชั้นนอกก่อด้วยอิฐถือปูนมาขึ้นมาประมาณ ๒ ศอก
 แล้วบุซึ่ลูกกรง มองเห็นรูปจิตรกรรมฝาผนังได้ดี งานก่อสร้างได้ทำประมาณเดือนเศษๆ...”

และความว่าจากตำนานการสร้างธรรมดั่งกล่าว ยังระบุอีกว่า “...เมื่อสมคณิงแล้วตัว
 แสนปิงผู้ใหญ่อันท่านใส่ไว้ต่างตำกับท่านแสนจิตตะปัญญากันว่า สองเราก็มาสร้างพระมณฑปก็ครบ
 บรมวลแล้ว ยังค้างแต่มีคากาต่างไต่เต้ายังไปตันแล้วเตื่อ (คงค้างแต่ถนนหนทางที่ยังสร้างไม่เสร็จ) จึง
 ป่าวร้องไพร่ราษฎรว่าจักสร้างตางเพื่อพ่อเจ้าจักเสด็จผ่านมานี้ หื้อมาจ่วยกันแบ่งตางดีเส้นใหม่ตั้งหม้อ
 น้ำและปักจ๋อ้อยตุงใจปลุกกล้วยอ้อย ยายเป็นถ้อยดิงาม ที่ไหนต่ำลมหื้อสูง ที่ใดเป็นท่าหื้อแบ่งซั่ว
 (สะพาน)...”

“...พอสำเร็จบรมวลแล้ว ก็เข้าไปกราบทูลว่า งานเสร็จแล้วสมควรยatraได้ ยามนั้นพระ
 ปิ่นแก้วก็ได้ป่าวแก่ขุนหาญน้อยใหญ่หื้อห้างไพร่พลโยธาทั้งเสนา ๔ หมู่ หื้อตีตีบไปก่อนหน้าพวก
 หอกดาบหาบกองไปเต็มหลัง เสียงนันทเสียงเกิดก้องเสียงจ้ำงม้อฮ้องฮิงดิงไปรอดร่องกาศหน้าดอนตัน
 (ตลาดหน้าบ้านดอนตัน) มีฝูงคนเอากันมาต้อนรับ พ่องก็ค้ำบจ่าชาน พ่องยกของมาตามจิมเจ้าครูบา
 ยามตวันกาล่วงบ่าย จึงด้วยออกจากบ้านดอนตันเอากันลัดโต้งกว้าง (ทุ่งกว้าง) สูบ้านหลวงคนทั้งปวง
 ออกมาต้อนรับเนืองนอง ถวายของต่อหน้าสมเด็จเจ้าฟ้าและต้นครูบามหาเถรเจ้า ยามนั้นเขา
 อารธนาต้นครูบาศใหญ่ท่านได้เตสนาธรรม เสร็จแล้วเขาก็นำเอาแผ่นผ้าแบ่งเป็นกัมปี้ธรรม (ผ้าห่อ
 พระคัมภีร์) ถวายนำตามแต่ได้มหาเถรท่านไทก็ได้ไขว่จ่าสมควรแก่เวลาตวันกาล่วงบ่ายลงแลง อด
 ใจแข็งยกออกมีวัดสูงเม่นเป็นม้อกป้ายตาง ลางพ่องขอแบกกัมปี้ธรรมนำไปก่อน พวกเด็กก่อนจุมสาว
 ชาวบ้านเดินติดตามขบวนศใหญ่ไต่ตางไปตามโต้ง แล้วถึงฮอดกลางช่วงแก้วอารามวัดสูงเม่นยามตา
 วันแดงๆ เขาห้างแบ่งตีไว้ในวิหารหลังงามใหญ่ แล้วนั้นเป็นกองจิงได้จ๊ะหลองฮืดเฮ้า กับสมเด็จเจ้า
 เมือง และไพร่ราษฎรถ้วน ๗ วัน ๗ คีน...”

ตำนานดังกล่าวได้ระบุถึงคัมภีร์ธรรมที่เจ้าหลวงอินทราชาและราษฎรได้ร่วมการสร้างว่ามี
 จำนวนมากมาย ดังนี้

“...กัมป็ธรรมนำมาหนี่นับได้มีวินัยอังคฺตรระนิกาย ๔๘๖ ผูก เป็นมัดมี๘๘๙ มัด จัดเป็น ไบลานได้ ๑๔,๘๐๐ ไบลาน ส่วนที่เป็นบาลีอรรถกถามี ๒๕๖๗ มัด จัดเป็นผูกได้ ๘๘๔๕ ผูก เป็น ไบลานได้ ๘๕,๐๐๐ ไบลาน มีมูลกัจจายณะและบาลีศัพท์สูตร บาลีสังขยา บาลีสนธิและบาลีสมาส ขยาด กิตต์ สนธิ และธัมมะปาตีะ...”

จากตำนานการสร้างธรรมของครูบามหาเถรดังกล่าว แสดงถึงประวัติ ความเป็นมา และ ความสำคัญของวัดสูงเม่นเป็นอย่างดี

เสนาสนะ และปูชนียวัตถุ/โบราณวัตถุวัดสูงเม่น โดยวัดสูงเม่นได้รับพระราชวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๔๗๖ มีขนาดกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๐ เมตร และมีปูชนียวัตถุ ปูชนียสถาน และโบราณวัตถุ ที่สำคัญ ได้แก่

อุโบสถ เป็นอุโบสถเก่าแก่ศิลปะล้านนาหลังหนึ่งที่มีความงดงาม สันนิษฐานว่ามีอายุไม่น้อย กว่า ๒๐๐ ปี โดยมีขนาดกว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๗ เมตร ลักษณะทั่วไป โครงสร้างเป็นแบบทรงล้านนา พื้นเมือง มีลวดลายล้านนาพื้นเมืองปูนศิลปะพม่า มีเสาไม้สักจำนวน ๑๖ ต้น ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๘๐ ซม. สูง ๗ วาลงรักสีด้าเขียนลายเถาว์ด้วยสีทอง เพดานอุโบสถขจิตด้วยลวดลายแบบศิลปะพม่า และล้านนา หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบดินเผา หน้าบันสลักรูปนาคีเกี่ยวพันกัน อุโบสถได้รับการ บูรณปฏิสังขรณ์สืบต่อๆ กันมาหลายสมัย แต่ตัวโครงสร้างอุโบสถเป็นของเก่า ไม่มีการขยายหรือรื้อ สร้างใหม่แต่อย่างใด อุโบสถหลังนี้เดิมเป็นวิหารได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ ๓ ครั้ง คือ

ครั้งที่ ๑ สมัยครูบาทุกญจนอรัญญีสิมหาเถร บูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๔ มีการ เปลี่ยนแปลงหลังคาจากหญ้าคาเป็นไม้สัก โดยการตีระแนงมุงแป้นเกล็ด (แผ่นไม้สัก) ยกพื้นให้สูงขึ้น

ครั้งที่ ๒ สมัยพระครูปัญญาวุฒิกิจ บูรณะเมื่อพ.ศ. ๒๔๖๙ มีการเทพื้นด้วยคอนกรีต ต่อมุข มุงบันไดด้านหน้า เมื่อ จ.ศ. ๑๒๘๘ หรือปี พ.ศ. ๒๔๖๙ เปลี่ยนหลังคาเป็นกระเบื้องซีเมนต์ แต่งแท่นพระประธานเป็นกระจกสีต่างๆ และได้ทำการผูกพัทธสีมา พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงเรียกวิหารหลังนี้ เป็นอุโบสถตลอดมา

ครั้งที่ ๓ พระครูธรรมมานุรักษ์ บูรณะปฏิสังขรณ์เมื่อพ.ศ. ๒๕๒๐ โดยการขยาย หน้าต่างให้กว้างเปลี่ยนหลังคาจากมุงกระเบื้องซีเมนต์มาเป็นกระเบื้องเคลือบดินเผา ลวดลาย และ ดอกดวงต่างๆ คงสภาพไว้ตามเดิม มีแต่เพิ่มซุ้มเหนือหน้าต่าง ให้เป็นลายไทยและประตูอุโบสถ ด้าน ตะวันตก และด้านตะวันออก ได้แกะสลักเป็นรูปดอกบัว ๔ เหล่า ที่บานหน้าต่างได้แกะสลักเป็นลาย ไทย

หอพระไตรปิฎก เป็นตึกชั้นเดียว พื้นเทคอนกรีต หลังคามุงด้วยกระเบื้องซีเมนต์ มีขนาด กว้าง ๔.๘ เมตร ยาว ๖.๕ เมตร มีรางน้ำล้อมรอบเพื่อป้องกันมด ปลวก และแมลงต่างๆ หอไตรบรรจุ พระไตรปิฎกฉบับพื้นเมืองและคัมภีร์ธรรม วรรณกรรมล้านนาที่ครูบามหาเถรเจ้านำมาไว้ หอไตร ดังกล่าวซึ่งถือว่าเป็นสถานที่เก็บรวบรวมวรรณกรรมภาษาล้านนามากที่สุดในประเทศไทย ต่อมาพระ

ครูปัญญาวุฒิกกรสร้างขึ้นแทนหอพระไตรปิฎกหลังเก่าที่ครูบามหาเถรสร้างไว้ หอพระไตรปิฎกหลังใหม่นี้สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙

พระประธานในโบสถ์ เป็นพระพุทธรูปปางมารพิชัยก่อด้วยอิฐถือปูน เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ ไม่ปรากฏผู้สร้างมาก่อนได้รับปฏิสังขรณ์สืบกันมาหลายชั่วอายุคน ได้รับการปฏิสังขรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ สมัยพระครูปัญญาวุฒิกกรเป็นเจ้าอาวาส มีขนาดหน้าตักกว้าง ๕ ศอก สูงจากฐานถึงพระโมลี ๖ ศอก ๑๐ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะสวยงาม วงพัดขุ่มขึ้นเอิบอิม

พระพุทธรูปหล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ พระพุทธรูปของวัดสูงเม่นมีจำนวนหลายองค์แต่ที่สำคัญมีจำนวน ๓ องค์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปปางมารพิชัยศิลปะสมัยเชียงแสน พบว่า เป็นของเก่ามีมาตั้งแต่ดั้งเดิม โดยมีขนาดต่างกันคือ

องค์ที่ ๑ หน้าตักกว้าง ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว สูง ๓ ศอก

องค์ที่ ๒ หน้าตักกว้าง ๒ ศอก สูง ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว ฐานเป็นขา ๓ เส้น

องค์ที่ ๓ หน้าตักกว้าง ๑ ศอก สูง ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว ฐานเป็นขา ๓ เส้น

พระพุทธรูปปางทรงเครื่อง เป็นพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ลวดลายสวยงามมากขนาดหน้าตัก กว้าง ๑๕ นิ้ว สูง ๑๘ นิ้ว ประดับด้วยกระจกสีขาว มุกสีขาว พระพักตร์ และพระหัตถ์สีขาว เป็นของมีมาแต่เดิม จำนวน ๒ องค์

พระพุทธรูปสานด้วยไม้ เป็นพระพุทธรูปปางมารพิชัย ฉาบทาด้วยน้ำรักผสมปูนฉาบแบบโบราณ เป็นพระพุทธรูปศิลปะแบบพม่า ขจิตด้วยกระจกสีขาว และฉาบทาด้วยสีทอง เป็นของเก่ามีมาแต่เดิม

พระพุทธรูปสลักด้วยไม้ ขนาดหน้าตักกว้าง ๕ นิ้ว สูงจากฐาน ๗ นิ้ว ฉาบทาด้วยทองเหลืองมีพุทธลักษณะสวยงามมาก มีฐานบุด้วยมุกและกระจกสีขาวมีลายจารึกเป็นอักษรพื้นเมือง เป็นพระพุทธรูปที่ครูบากัญจนอรัญญาสมาธิมหาเถร สร้างไว้เมื่อจุลศักราชได้ ๑๒๑๗

พระพุทธรูปสลักด้วยไม้ มีลักษณะเป็นพระปางมารพิชัยสีหน้าพระประภษฎางค์พึงกัน ฉาบทาด้วยสีทอง สวยงามมาก เป็นพระพุทธรูปทรงกลมสูง ๕ นิ้ว เป็นพระพุทธรูปที่ครูบามหาเถรเจ้า ได้สร้าง เมื่อ จ.ศ. ๑๒๑๗

เจดีย์วัดสูงเม่น เป็นเจดีย์ทรงทรงแหลี่ยม ๑๗ ฐานกว้าง ๖ วา ๓ ศอก สูง ๙ วา ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว บรรจุพระบรมธาตุและสารีริกธาตุ ซึ่งครูบากัญจนอรัญญาสมาธิมหาเถร นำมาแต่ประเทศพม่า เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๓ จำนวน ๑๓ ดวง ที่ฐานเจดีย์ด้านใต้ ทำเป็นซุ้มประดิษฐานรูปจำลองของครูบากัญจนอรัญญาสมาธิมหาเถรสร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ สมัยพระพรหม โชติวิโร เป็นเจ้าอาวาสมีงานนมัสการวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ใต้ (เดือน ๘ เหนือ) ทุกปี

แผนภาพที่ ๔.๖๙. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและคัมภีร์ที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดสูงเม่น

แผนภาพที่ ๔.๗๐. พื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดสูงเม่น

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดแพร่สามารถเข้าชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๗๑. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ของจังหวัดแพร่

จังหวัดน่าน

๑) วัดภูมินทร์ ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน เดิมชื่อ “วัดพรหมมินทร์” เป็นวัดหลวง ตั้งอยู่ในเขตพระนครดั่งปรากฏชื่อ ตำบลในเวียงในปัจจุบัน เจ้าเจตบุตรพรหมมินทร์ สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๑๓๙ ต่อมาอีกประมาณ ๓๐๐ ปี มีการบูรณะครั้งใหญ่ ในสมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ (ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔) ใช้เวลาซ่อมแซมนานถึง ๗ ปี

ความสวยแปลกของวัดภูมินทร์ ที่เป็นหนึ่งเดียว คือ เป็นวัดที่สร้างทรงจัตุรมุขหนึ่งเดียวในประเทศไทย ที่คูคล้ายตั้งอยู่บนหลังพญานาคขนาดใหญ่ ๒ ตัว แหนพระอุโบสถเห็นไว้กลางลำตัว ตรงใจกลางพระอุโบสถจัตุรมุข ประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ๔ องค์ หันพรพักตร์ออกด้านประตูทั้งสี่ทิศหันเบี่ยงปฤษฎาศชนกัน ประดับนั่งบนฐานชุกชี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย

อาคารนี้เป็นทั้งพระอุโบสถ พระวิหาร และพระเจดีย์ในหลังเดียวกัน โดยใช้อาคารในแนวตะวันออก-ตะวันตก เป็นพระวิหาร และอาคารแนวเหนือ-ใต้ เป็นพระอุโบสถ รัฐบาลไทยเคยพิมพ์รูปวัดภูมินทร์ ในธนบัตรใบละ ๑ บาท ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ ๒

ภายในมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง แสดงเรื่องราวชาดก วิถีชีวิตตำนานพื้นบ้าน และความ เป็นอยู่ของชาวน่านในอดีต ได้แก่ การแต่งกายคล้ายผ้าชิ้นลายน้ำไหล การทอผ้าด้วยกี่ทอมือ การติดต่อซื้อขายกับชาวต่างชาติ สิ่งน่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง คือ บานประตูแกะสลักเป็น ๓ ชั้น บนไม้สักทองแผ่นเดียวขนาดใหญ่ ความหนาของไม้ประมาณ ๔ นิ้วสลักเป็นลวดลายเครือเถา ที่ทั้งดอกและมีผลระย้า รวมทั้งสัตว์นานาชนิด ฝีมือช่างเมืองน่าน

หอไตรวัดภูมินทร์ ลักษณะ สร้างขึ้นใหม่เลียนแบบของเดิม เมื่อ ๕ มีนาคม ๒๕๓๗ อาคารสี่เหลี่ยมทรงสูงสองชั้นก่ออิฐถือปูน มีบันไดภายในตัวอาคาร ชั้นบนมีระเบียง หลังคามีสองฟ้าใบระกา

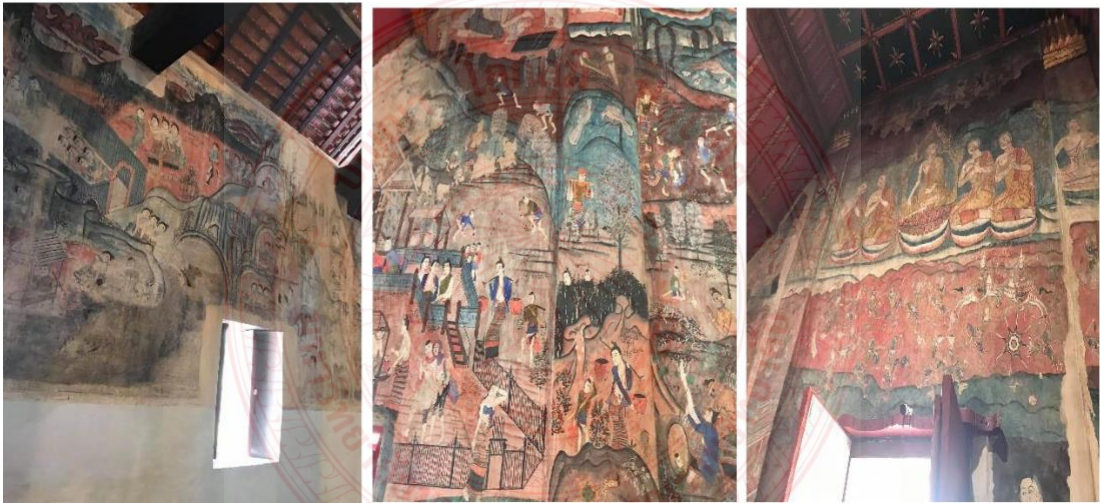
ระอุโบสถจัตุรมุข ความสวยแปลกของวัดภูมินทร์ที่ไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน เป็นหนึ่งเดียวในประเทศไทยก็คือ เป็นพระอุโบสถทรงจัตุรมุข พระประธานจตุรพักตร์ นาคสะดุ้ง

ขนาดใหญ่แห่งแทนพระอุโบสถหินไว้กลางลำตัวนาค พระอุโบสถจตุรมุขนี้กรมศิลปากรได้สันนิษฐานว่าเป็นพระอุโบสถจตุรมุขหลังแรกของ ประเทศไทยพระอุโบสถ ตรงใจกลางประดิษฐานพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ๔ องค์ หันพระพักตร์ออก ด้านประตูทั้งสี่ทิศ หันเบื้องพระปฤษฎางค์ ชนกันประทับ นั่งบนฐานชุกชี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ผู้ที่ไปชมความงามของ พระอุโบสถนี้ไม่ว่าจะเดินขึ้นบันไดทิศใด จะพบพระพักตร์ของพระพุทธรูปทุกด้าน

ภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดภูมินทร์ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่สมัยเจ้าอนันตวรฤทธิเดช เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๐ (ปลายสมัยรัชกาลที่ ๔) ใช้เวลาซ่อม นานถึง ๗ ปี จิตรกรรมฝาผนังในวิหาร หลวงเขียนขึ้นในช่วงนี้ ภาพจิตรกรรมหรือ “สือบแต้ม” ในวัดภูมินทร์เป็นชาดกในพุทธศาสนา แต่ถ้าพิจารณารายละเอียดของวิถีชีวิตของคนเมืองในสมัยนั้น มีภาพที่น่าสนใจอยู่หลายภาพ ภาพเด่น คือ ภาพปูม่านยาม่าน ซึ่งเป็นคำเรียกผู้ชายผู้หญิงชาวไทลื้อในสมัยโบราณกระชับสนทนากัน ผู้ชายสักหมึก ผู้หญิงแต่งกายไทลื้ออย่างเต็มยศ ภาพวาดของหนุ่มสาวคู่นี้มีความประณีตมาก ภาพนี้ได้รับการยกย่องว่าเป็นภาพที่งามเป็นเยี่ยมของวัดภูมินทร์

ภาพธรรมเนียมการอยู่ข่วง ของชาวไทลื้อ พ่อแม่จะอนุญาตให้หนุ่มสาวพบปะกันที่ชานบ้านในเวลาค่ำ ขณะหญิงสาวกำลังปั่นฝ้าย หรือ “อยู่ข่วง” หากสาวเจ้า ตกหลงปลงใจด้วยก็จะจัดพิธีแต่งงาน หรือที่เรียกว่า “เอาค่าไป ป่องกัน” หรือเป็นทองแผ่นเดียวกัน การค้าขาย แลกเปลี่ยนในชุมชน ภาพชาวพื้นเมือง ซึ่งอาจเป็นชาวเขา “เปืออะ” ของป่าบนศรีสะเกษเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนกับคนชีวิตความเป็นอยู่ของคนเมืองน่าน หญิงสาวกำลังทอผ้าด้วยกี่พื้น เมือง นอกชานมีเรือนเล็กๆ ตั้งหม้อน้ำดินเผาที่เรียกว่า “ร้านน้ำ” ส่วนชายหนุ่มไว้ผมทรงหลักแจว หรือ ทรงมหาดไทย แสดงให้เห็นอิทธิพลตะวันตกที่เข้ามา ผสมผสานในวิถีพื้นเมืองน่าน ภาพชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาเมืองน่าน ช่วงรัชกาลที่ ๕ ทรงผม และเครื่องแต่งกายของผู้หญิงเป็นรูปแบบเดียวกับที่กำลัง เป็นที่นิยมในยุโรป ขณะนั้น นอกจากนี้เป็นภาพจิตรกรรม ฝาผนังเรื่องราวของพุทธประวัติคันทกุมารและเนมิราชชาดก มีสิ่งที่น่าตื่นตะลึง ประทับ ใจที่สุดคือ ภาพบุคคลขนาดใหญ่เท่าตัวคน ที่อาจมีชีวิตอยู่จริงในเวลานั้น ความใหญ่โตมหึมาของภาพบุคคล ๖ ภาพ มิใช่จะทำให้คนชมต้องตะลึงเท่านั้น หากภาพวาดมีความงดงามมากเพราะบรรยายถึงอารมณ์ การแต่งกาย ของหญิงชาย โดยเฉพาะสามารถถ่ายทอดอารมณ์ชีวิตชีวาและแสดงถึงลีลาอัน อ่อนช้อยได้เป็นอย่างดีภาพเหล่านี้ ส่วนมากเขียนอยู่บนบานประตูซึ่งเมื่อเปิดประตูออก บานประตูจะบังภาพไปบางส่วน

สลูปะเจติยพระมาลัยโปรดโลก ภายในก็จะเป็นรูปปั้นจำลองนรกสำหรับคนที่ทำบาปว่าจะได้รับผลกรรมเช่นไร เพื่อเป็นการย้ำเตือนใจ

แผนภาพที่ ๔.๗๒. ความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและจิตรกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดภูมินทร์

แผนภาพที่ ๔.๗๓. พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดภูมินทร์

๒) วัดมิ่งเมือง ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ที่ถนนสุริยพงศ์ อำเภอเมือง จังหวัดน่าน วัดนี้เดิมเป็นวัดร้าง เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๐๐ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงธนโกสินทร์) เจ้าอนันตวรฤทธิเดช เจ้าผู้ครองนครน่านได้สถาปนาวัดร้างนี้ขึ้นใหม่ทั้งอารามและตั้งชื่อวัดใหม่นี้ว่า “วัดมิ่งเมือง” ตามชื่อที่เรียกเสาหลักเมือง เนื่องจากในบริเวณวัดเป็นที่ประดิษฐานเสาหลักเมือง (เดิมเรียกว่า “เสามิ่ง” หรือ “เสามิ่งเมือง”) และมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบล้านนา โดยเฉพาะพระอุโบสถที่มีลักษณะเด่นคือลวดลายศิลปะปูนปั้นที่ผนังด้านนอกของพระอุโบสถ มีความสวยงามและวิจิตรบรรจงมาก พระประธาน “หลวงพ่พระศรีมิ่งเมือง” เป็นพระพุทธรูปปั้น ก่อด้วยอิฐถือปูน และมีการบูรณะมุกลงรักปิดทองใหม่ ซึ่งภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่เขียนแบบอนุรักษภาพโบราณ แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์ของเมืองน่านและวิถีชีวิตของชาวน่าน เริ่มตั้งแต่สมัยพญาภูคา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์ปฐม ตั้งเมืองอยู่ ณ เมืองย่าง (ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอบัว) จนถึงสมัยเจ้ามหาพรหมสุรธาตา เจ้าผู้ครองนครน่านองค์สุดท้าย

โดยความเชื่อในการสักการะเสาพระหลักเมืองน่านนั้นให้สักการะทั้ง ๔ ทิศ โดยแต่ละทิศจะมีอุดมมงคลดังนี้

ทิศเหนือ คือพระเมตตา มีท่านท้าวเวสสุวรรณเป็นผู้รักษา เป็นทิศมงคลด้านอำนาจ มีบารมี มีความมั่นคง มีความกล้าแข็ง เข้มแข็ง เป็นที่เคารพ เกรงขาม

ทิศตะวันออก คือพระกรุณา มีท่านท้าวระตะรัฎฐะเป็นผู้รักษา เป็นทิศมงคลด้านเสน่ห์ เมตตา มหานิยม เป็นที่รัก เป็นที่ปรารถนา และชื่นชอบของคนและเทวดา

ทิศใต้ คือพระมุกิตา มีท่านท้าววิรุฬหะกะเป็นผู้รักษา เป็นทิศมงคลด้านความมั่งคั่ง ร่ำรวย อุดมสมบูรณ์ ทั้งทรัพย์สินสมบัติ ชื่อเสียง เกียรติยศ และบริวาร

ทิศตะวันตก คือพระอุเบกขา มีท่านท้าววิรุฬหกษเป็นผู้รักษา เป็นทิศมงคลด้านความสงบร่มเย็นเป็นสุข มีสันติภาพ ภราดร เป็นที่เคารพ นับถือ เชื้อถือ

แผนภาพที่ ๔.๗๔. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดมิ่งเมือง

แผนภาพที่ ๔.๗๕. พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดมิ่งเมือง

๓) วัดพระธาตุแช่แห้ง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน ตั้งอยู่ที่ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน เป็นปูชนียสถานสำคัญและศักดิ์สิทธิ์ มีอายุกว่า ๖๐๐ ปี เชื่อกันว่าเป็นพระธาตุประจำปีเถาะ (ปีกระต่าย) เป็นเจดีย์ทรงระฆัง สันนิษฐานว่าได้รับอิทธิพลจากเจดีย์พระธาตุหริภุญไชย โดยรอบองค์บุด้วยทองจังโก (ทองดอกบวบ ทองเหลืองผสมทองแดง) ทางขึ้นองค์พระธาตุเป็นตัวพญานาคหน้าบันเหนือประตูทางเข้าพระวิหารเป็นปูนปั้นลายนาคเกี่ยว เป็นเอกลักษณ์ทางศิลปกรรมของเมืองน่าน ภายในองค์พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่สร้างไว้แต่เดิม พระเจดีย์ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมา

พระธาตุแช่แห้งมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งยุคสมัยของเจ้าพระยาการเมือง (พ.ศ. ๑๘๖๙-๑๙๐๒) มีพระยาผู้หนึ่งนามว่า “โสปัตตกันทิ” จากกรุงสุโขทัย (กล่าวกันว่าเป็นพระมหาธรรมราชาลิไทย) ได้อาราธนาพระยาการเมืองให้ช่วยสร้างวัดหลวงอุทัย เมื่อสร้างเสร็จแล้วพระยาผู้นั้นก็ได้

ถวายพระธาตุ ๗ องค์ พระพิมพ์ทองคำ ๒๐ องค์ และพระพิมพ์เงิน ๒๐ องค์ พระยาการเมืองจึงได้นำ พระธาตุและพระพิมพ์ไปให้พระมหาเถระเจ้าธรรมบาลที่เมืองปัว เพื่อมาประดิษฐานบรรจุไว้ที่ดอยภูเพียงแช่แห้ง นอกจากนั้น ยังมีปรากฏในพงศาวดารเล่าในลักษณะของตำนานอิงพุทธประวัติด้วยว่า หลังจากที่พระพุทธรูปเจ้าศรีสุแล้ว ก็เสด็จส่งสอนเวไนยสัตว์ พระองค์เสด็จยังเมืองนันทบุรี ซึ่งมีผู้ปกครองพระนามว่าพระยามลราช พระยามลราชทรงนิมนต์พระพุทธรูปองค์ให้เสด็จบิณฑบาตยังนครของพระองค์ หลังจากพระพุทธรูปองค์ฉันภัตตาหารเสร็จ ทรงเล็งพระญาณเห็นไปในภายภาคหน้า จึงตรัสแก่พระยามลราชว่า “ดูรามหาราชเราได้ดำเนินโปรดเทศนา ได้มาอาบน้ำ และได้เสวยภัตตาหารที่ท่าน และพระมหาลิได้ถวายให้แก่เรา ณ ที่นี้ สถานที่แห่งนี้ในภายภาคหน้าจะได้ชื่อว่า ‘เมืองน่าน’ ”

พระอานนท์ได้กราบทูลขอพระเกศาธาตุต่อพระพุทธรูปเจ้า เพื่อไว้เป็นที่สักการบูชาแก่ชนทั้งหลายพระองค์จึงทรงประทานพระเกศาให้แก่พระอานนท์ พระอานนท์ก็รับเอาพระเกศามอบให้แก่พระยามลราช พระยามลราชมีความปีติโสมนัสยิ่ง ตรัสสั่งให้สร้างโกฐแก้วมณีอันมีค่าไว้บรรจุพระเกศาธาตุแล้วพระยามลราช พระยาอินทร์ พระยาโศก และพระอรหันต์ทั้ง ๓ พระองค์ ได้แก่ พระรัตนเถระพระโสภณเถระ และพระอานนท์ พร้อมด้วยชาวเมืองทั้งหลายอัญเชิญพระเกศาธาตุไปยังดอยภูเพียงแช่แห้ง ขุดหลุมลึกลง ๓๐ วา กว้างยาวเท่ากัน แล้วบรรจุพระเกศากลงไปในหลุมพร้อม ทรัพย์สินเงินทองเป็นอันมาก เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชา และเพื่อเป็นปัจจัยให้ถึงพระนิพพานไปในภายภาคหน้า พระยาอินทร์ได้จัดให้มียนต์จักรไว้ภายในเพื่อรักษาพระเกศาธาตุเจ้าไว้ตราบเท่า ๕,๐๐๐ พระวรราชา พระยามลราชทรงก่ออิฐตั้งเป็นเจดีย์ในหลุมสูง ๓ ศอกแล้วก็ถมดินดั้งเดิมเมื่อพระพุทธรูปทรงมีพระชนมายุ ๗๐ กว่าพรรษา มีพราหมณ์ผู้หนึ่งถวายสมอแด่พระองค์ ขณะนั้นมีแมลงเม่าเต่าตกอยู่แทบพระบาท จึงทรงทำนายโดยตรัสกับพระอานนท์ว่า “ดูก่อนท่านอานนท์ เมื่อเราเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วจงเอาธาตุกระดูกข้อมือซ้ายของเรา มาสถิตอยู่ ณ ที่นี้เถิด ๕,๐๐๐ ๕,๐๐๐ พระวรราชา บ้านห้วยไคร้จะได้ชื่อว่า เมืองน่าน สถานที่บนดอยแห่งนี้จะได้ชื่อว่าแช่แห้ง แมลงเม่าเต่าตัวนี้จะเกิดเป็นเจ้าผู้ครองนครแห่งนี้ชื่อว่า ท้าวขาก่าน ท่านพราหมณ์ผู้นี้จะเกิดเป็นอุบาสกผู้หนึ่ง เพื่อช่วยท้าวขาก่านทำนุบำรุงพระศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองตลอดไป” เมื่อพระพุทธรูปเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วพระอรหันต์ทั้งหลายได้นำเอาพระธาตุไปสถิตไว้ตามที่ต่างๆ ตามที่พระพุทธรูปทรงทำนายไว้ และ ณ สถานที่บนดอยภูเพียงนี้ก็เช่นกันพระอรหันต์พร้อมกับชาวเมืองทั้งหลายก็ได้นำพระธาตุมาประดิษฐานโดยได้ขุดหลุมเป็นรูปสี่เหลี่ยมลึก ๒๐ วา กว้าง ๕ วา แล้วก่อแก้วสูง ๓ วา ครอบพระธาตุไว้และสร้างยนต์จักรเพื่อรักษาองค์พระธาตุและถมดินปิดหลุมให้เรียบดั้งเดิม^๗ จากคติความเชื่อที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณนอกจากประเด็นที่สัมพันธ์กับความศรัทธาของผู้คนแล้ว ความน่าสนใจของพระธาตุแช่แห้งยังมีความงดงามของสถาปัตยกรรมที่สะท้อนบริบททาง

^๗ สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาภาคสนาม: ภาคเหนือ, (กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๗-๑๘๙.

ประวัติศาสตร์ของเมืองที่มีความสัมพันธ์กับล้านนา พม่า ซึ่งเป็นบ้านเมืองที่ทรงอิทธิพลทางการเมืองในดินแดนแถบนี้ได้เป็นอย่างดี

โบราณสถานที่น่าสนใจที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ได้แก่

วิหารหลวง อยู่ทางด้านทิศใต้ขององค์พระธาตุเป็นวิหารขนาดใหญ่ ๖ ห้อง ห้องกลางมีขนาด ๓ ห้อง และต่อชั้นลดออกไปทางด้านหน้า ๒ ห้องและ ด้านหลัง ๑ ห้อง ภายในวิหารหลวงมีพระเจ้าล้านทองเป็นพระประธาน พุทธลักษณะปาง มารศรีวิไชยศิลปะล้านนา ประทับนั่งบนฐาน เป็นพระพุทธรูปองค์ที่สวยงามในจังหวัดน่านองค์หนึ่งและ เป็นพระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน พระพุทธรูปประทับยืน ประดิษฐานใน วิหารหลวงจำนวน ๒ องค์ปัจจุบัน องค์จริงมอบให้พิพิธภัณฑ์จังหวัดน่านอีกองค์ ถูกโจรกรรมและยังไม่ได้กลับคืน องค์ที่เห็นจำลองจาก องค์จริงทำพิธีหล่อเททองเมื่อ ปี ๒๕๕๐ หน้าบันประตูของวิหารหลวงเป็นปูนปั้นลายนาคเกี่ยวระหวัดกัน ๘ หัว เอกลักษณ์ของศิลปะเมืองน่าน

วิหารพระเจ้าทันใจ สร้างด้วยคอนกรีตหลังคาไม้มุงด้วย กระเบื้องดิน รูปแบบวิหารโรงทรงจัตุรมุข กว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๑๑ เมตร และรอยพระพุทธรูปจำลอง ปัจจุบันบูรณะดูใหม่และงดงามยิ่งขึ้น

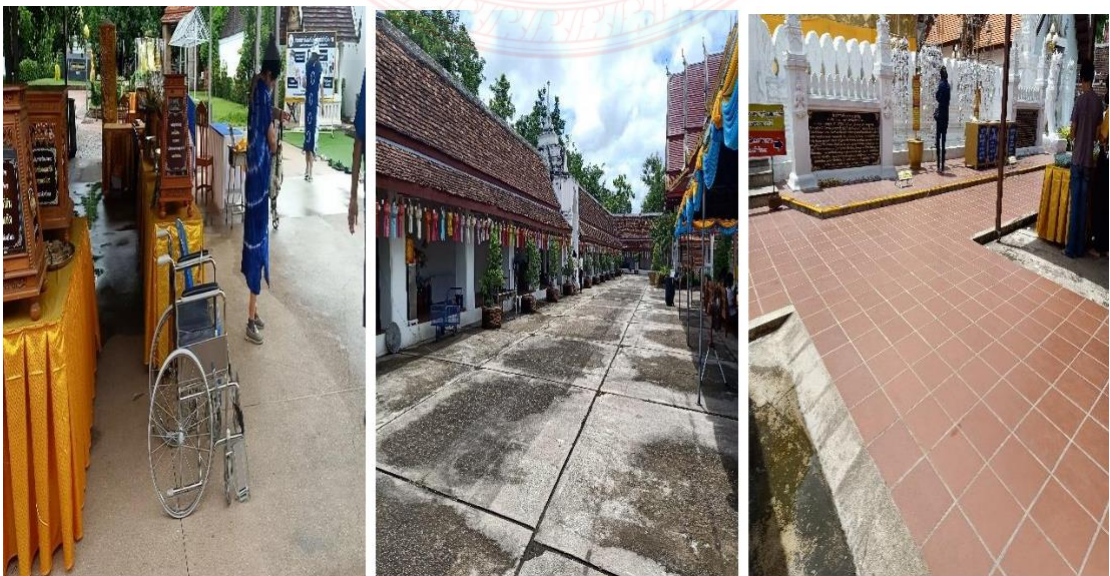
เจดีย์วัดพระธาตุแช่แห้ง องค์พระธาตุแช่แห้งเป็นพระธาตุที่มีขนาดสูงถึง ๕๕.๕ เมตร ตั้งอยู่บนฐาน สี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างด้านละ ๒๒.๕ เมตร มีสี่เหลี่ยมอร่าม เนื่องจากบุด้วยแผ่นทองเหลือง ลักษณะของเจดีย์ทรง ระฆัง ส่วนฐานทำเป็นฐานหน้ากระดานสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ รองรับฐานบัวลูกแก้ว ย่อเก็จ ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้า กระดานสี่เหลี่ยมและแปดเหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกัน ๓ ชั้น องค์ระฆังมีขนาดเล็กบัลลังก์ทำเป็นแท่นสี่เหลี่ยม ย่อเก็จ ฐานหน้ากระดานกลมเป็นกระดานสี่เหลี่ยม และแปดเหลี่ยม และชั้นบัวคว่ำเหนือฐานแปดเหลี่ยม ตกแต่งคล้ายกลีบบัว หรือลายใบไม้แทนลายดังกล่าวนี้คงได้รับอิทธิพลจากศิลปะพม่า ซึ่งนำมาต่อเติมขึ้นภายหลัง เมื่อล่วงเข้าพุทธศตวรรษที่ ๒๔ แล้ว

วิหารพุทธไสยาสน์ อยู่ทางด้านหน้านอกกำแพงแก้วขององค์พระธาตุแช่แห้ง มีเจดีย์สี่ขา ศิลปะพม่าเป็นเจดีย์ที่จำลองมาให้ชาวพุทธได้บูชา ชาวบ้าน เรียกว่า พระธาตุเขวาดากองตั้งอยู่ทางซ้ายมือเมื่อเดินขึ้นมาถึงบริเวณลานด้านหน้าวัดพระธาตุวิหาร ก่อสร้างตามแนวทางขององค์พระ มีประตูทางเข้าด้านหลังคือ ทิศใต้

บันไดนาค บันไดนาค ๒ ตัว คู่กันซึ่งตั้งอยู่ด้านหน้าทางเข้าพระบรมธาตุซึ่งสามารถเห็นวิวทิวทัศน์ของเมืองน่านได้ในบริเวณกว้าง

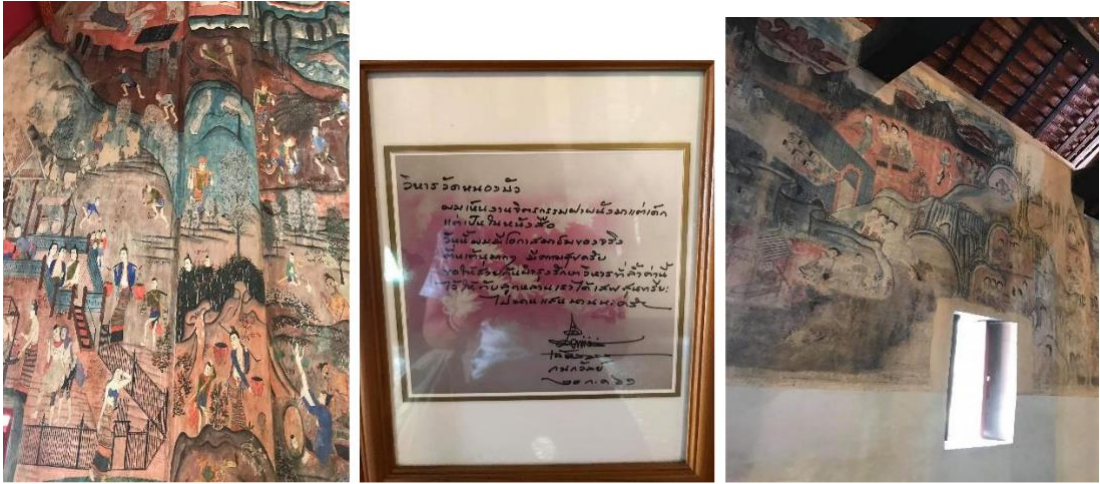
แผนภาพที่ ๔.๗๖. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและทัศนียภาพที่โดดเด่นของวัดพระธาตุแช่แห้ง

แผนภาพที่ ๔.๗๗. พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวของวัดพระธาตุแช่แห้ง

๔) วัดหนองบัว ตำบลป่าคา อำเภอท่าผา จังหวัดน่าน หมู่บ้านหนองบัว ตำบลป่าคา ไปตามทางหลวงหมายเลข ๑๐๘๐ เลี้ยวซ้ายกิโลเมตรที่ ๔๐ ข้ามสะพานแล้วเข้าไปอีก ๓ กิโลเมตร วัดหนองบัวเป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้าน จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านทำให้สันนิษฐานได้ว่าวัดไถลื้อแห่งนี้สร้างราว พ.ศ. ๒๔๐๕ (ตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๔) ภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์เล่าเรื่องในปัญญาสชาดก ซึ่งเป็นพระชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า สันนิษฐานว่าเขียนโดย “ทิดบัวผัน” ช่างเขียนลาวพวนที่บิดาของครูบาทหลวงสุ ชื่อ นายเทพ ซึ่งเป็นทหารของเจ้านันทยศ (เจ้าเมืองน่านระหว่าง พ.ศ. ๒๓๙๕-๒๔๓๔) ได้นำมาจากเมืองพวน ในแคว้นหลวงพระบาง นอกจากนั้นยังมีนายเทพและพระแสนพิจิตรเป็นผู้ช่วยเขียนจนเสร็จ และยังมีภาพของเรือกลไฟ และดาบปลายปืนซึ่งเริ่มเข้ามาในประเทศไทยในสมัยรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๕ ภาพจิตรกรรมที่วัดหนองบัวแห่งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่นุ่งผ้าชิ้นลายน้ำไหล หรือผ้าชิ้นตีนจกที่สวยงาม นับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและความสมบูรณ์ของภาพใกล้เคียงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดภูมินทร์ในเมืองน่าน นอกจากภาพจิตรกรรมแล้วที่ฐานพระประธานยังประดิษฐานพระพุทธรูปล้านนาองค์เล็กอยู่หลายองค์ และยังมีบุษบกสมัยล้านนาอยู่ด้วย นอกจากนี้มีบ้านจำลองไถลื้อ (เฮือนไถลื้อมะเก่า) มีอุปกรณ์การประกอบอาชีพของชาวไถลื้อจัดแสดงไว้

แผนภาพที่ ๔.๗๘. ความงามทางด้านจิตรกรรมที่มีลักษณะโดดเด่นเช่นเดียวกับวัดภูมินทร์ของวัดหนองบัว

แผนภาพที่ ๔.๗๙. พื้นที่และบริเวณที่รองรับนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับแบบอารยสถาปัตยกรรมของวัดหนองบัว

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดน่านสามารถเข้าชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

รับชมผ่านทาง

YouTube

https://www.youtube.com/watch?v=zzwU0i5aeXY&t=7s&ab_channel=pompompom

แผนภาพที่ ๔.๘๐. พื้นที่รองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมของจังหวัดน่าน

จังหวัดพะเยา

๑) วัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา “วัดศรีโคมคำ” หรือที่ชาวพะเยาเรียกขานกันว่า “วัดพระเจ้าตนหลวง” ตั้งอยู่เลขที่ ๖๙๒ ถนนพหลโยธิน หมู่ที่ ๑ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศเหนือประมาณ ๑,๐๐๐ เมตร ด้านทิศใต้และทิศตะวันตก ติดกับกว๊านพะเยา ทิศเหนือและทิศตะวันออก ติดกับถนนพหลโยธิน เริ่มก่อสร้างองค์พระประธาน (วัดพระเจ้าตนหลวง) เมื่อจุลศักราช ๘๕๓ พุทธศักราช ๒๐๓๔ วันพุธ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ (แปดเหนือ คือเดือน ๖ ของภาคกลางตรงกับเดือนพฤษภาคม) สมัยพระยาเมืองยี่ปุกครองเมืองพะเยา สร้างเสร็จ เมื่อ พ.ศ. ๒๐๖๗ ประมาณ ๓๓ ปี และเป็นวัดโดยสมบูรณ์ในสมัยพระยาเมืองตูปกครองเมืองพะเยา และเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองพะเยา เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดพะเยา วัดศรีโคมคำ เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าตนหลวง โดยสร้างขึ้นในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๐๓๔-๒๐๖๗ พระเจ้าตนหลวง เป็นพระประธานเก่าแก่ในพระวิหารหลวง เป็นศิลปะเชียงแสนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในล้านนา มิใช่เป็นแต่เพียงพระพุทธรูปคู่เมืองพะเยาเท่านั้น แต่ถือเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองอาณาจักรล้านนาไทยด้วย มีขนาดหน้าตักกว้าง ๑๔ เมตร สูง ๑๖ เมตร สร้างจากอิฐมอญผสมปูนขาว ชาวพะเยาถือเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง

ต่อมาหัวเมืองต่างๆ ของล้านนาหลายหัวเมือง ถูกพม่ารุกรานทำให้ประชาชนแตกกระจัดกระจาย ต้องสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน บ้านเมืองถูกทอดทิ้งปล่อยให้ปรักหักพัง รกร้างว่างเปล่าอยู่ประมาณ ๕๖ ปี ในภายหลังได้สถาปนาเมืองพะเยาขึ้น บ้านเมืองและวัดวาอาราม ได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๕ พระครูศรีวิราชวิชัยปัญญา เจ้าคณะแขวงเมืองพะเยา เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ทางฝ่ายบ้านเมืองมี พระยาประเทศอุดรทิศ อดีตเจ้าผู้ครองเมืองพะเยา และนายคล้าย บุษบรรณ นายอำเภอเมืองพะเยา พร้อมด้วยพ่อค้าประชาชน ร่วมกันไปอาราธนาท่านครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา สังกัดอยู่วัดบ้านปาง อำเภอเถิง จังหวัดลำพูน มาเป็นประธาน ในการสร้างพระวิหารหลวงและเสนาสนะต่างๆ จนสำเร็จ และเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๒๓ ได้ยกฐานะขึ้นเป็น พระอารามหลวง

เขตตาพระเจ้าตนหลวงตามตำนาน กล่าวไว้ว่า “พระโมลีใหญ่ ๒๐ กำมือ สูง ๓ ศอก พระเศียรกลม ๖ วา พระเกศามี ๑,๕๐๐ เส้น ขนาดใหญ่ ๔ กำมือ ขนาดกลาง ๓ กำมือ ขนาดเล็ก ๒ กำมือ ขนาดจิว ๑ กำมือ พระพักตร์หน้ายาว ๒ วา กว้าง ๒ วา พระขนง (คิ้ว) ๓ ศอก ระหว่างพระขนง กว้าง ๑ ศอก ยาว ๓ ศอก กว้าง ๑ คืบ ตั้งพระนาสิก ๓ ศอก ๑ คืบ ใหญ่ ๖ กำมือ พระโอษฐ์ (ปาก) ยาว ๔ ศอก กว้าง ๑ คืบ ใหญ่ ๖ กำมือ พระกรรณ (หู) ยาว ๖ ศอก กว้างศอกคืบ พระศอยาว ๒ ศอก กลม ๓ วา พระอังสา (บ่า) ยาว ๓ คืบ กระจุกด้ามมีดยาว ๔ วา ตั้งแต่พระอุระ (อก) ถึงพระชานุ (คาง) ๒ วา ตั้งแต่พระถัน (นม) ถึงพระอังสา (ไหล่) ๒ วา ตั้งแต่พระนาภี (สะดือ) ถึงพระอุระ (อก) ๒ วา ระหว่างพระอุระ (อก) กว้าง ๒ วา พระพาหา (แขน) ยาว ๔ วา กลม ๒๙ กำมือ นิ้วพระหัตถ์ใหญ่

๙ กำมือ ยาว ๑ วา พระกฐิ (สะเอว) กลม ๗ วา ฝ่าพระบาทยาว ๒ วา กว้าง ๓ ศอก ระหว่างพระ
 ชานุกว้าง ๗ วา พระหทัยใหญ่ ๖ กำมือ ตั้งแต่ที่ประทับนั่งถึงพระโมลี สูง ๘ วา ๒ ศอก”

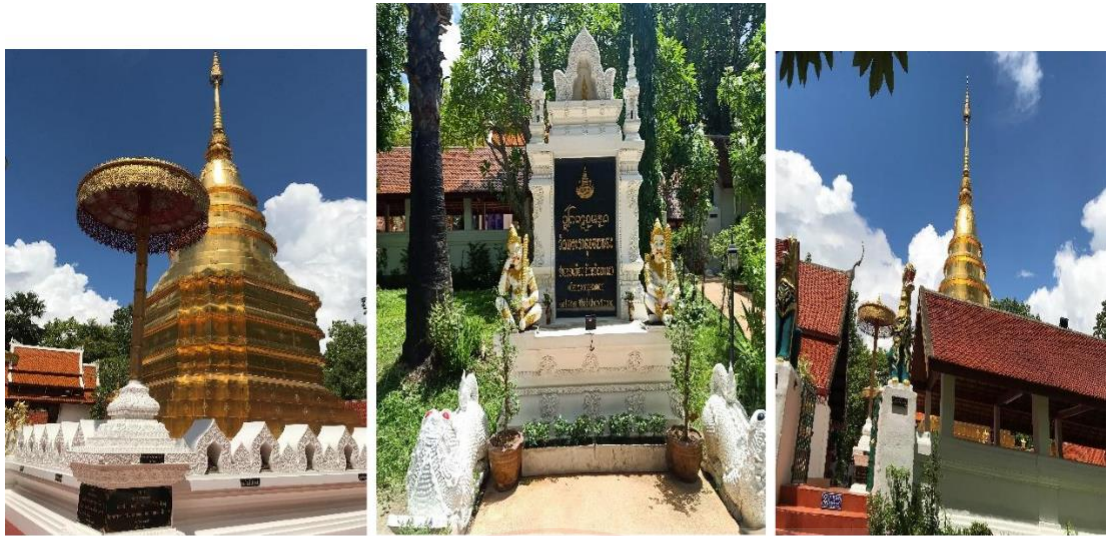
แผนภาพที่ ๔.๘๑. ความงามทางด้านพุทธศิลป์ร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดศรีโคมคำ

แผนภาพที่ ๔.๘๒. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดศรีโคมคำ

๒) วัดพระธาตุจอมทอง ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๗ ตำบลบ้านต้อม อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา บนเนินเขาทางทิศเหนือของวัดศรีโคมคำ ซึ่งวัดพระธาตุจอมทอง ตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศเหนือของวัดศรีโคมคำ ประชาชนสามารถขึ้นไปนมัสการพระธาตุได้สามเส้นทาง คือ เดินขึ้นบันไดนาคด้านทิศใต้ และขับรถขึ้นเวียนได้ทั้งด้านหน้าและด้านหลังของวัด พระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ต่อด้วยฐานเขียงย่อมุม ๓ ชั้น และเป็นฐานปัทมย่อมุมต่อด้วยฐานวงกลม ๓ ชั้น ต่อขึ้นเป็นชั้นมาลัยเถาทรงกลม ๓ ชั้นรองรับองค์ระฆัง ส่วนบัลลังก์นั้นมีย่อมุมส่วนปล้องไฉนนั้นมีปูนปั้นบัว ๒ ชั้นประดับอยู่ที่ฐานและยอดของปล้องไฉน ต่อขึ้นไปเป็นปลียอดและฉัตร เชื่อกันว่าเป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า ถือเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองพะเยามาตั้งแต่โบราณ กว้าง ๒๐ เมตร สูง ๓๐ รูปลักษณะขององค์เจดีย์เป็นทรงเดียวกันกับเจดีย์พระธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งศิลปะรูปทรงแบบนี้เป็นที่นิยมของช่างสกุล ครูบาเจ้าศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนาไทยที่เคยมาเป็นประธานบูรณะพระธาตุดังกล่าว ด้านหน้าเป็นพระวิหารขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๐ เมตร ผนังด้านข้างโล่งเรียบ ไม่มีประตู หน้าต่าง ภายในมีพระพุทธรูปหินทราย ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเป็นพระประธาน และมีพระหินทรายขนาดกลางอีกหลายองค์ประทับเรียงราย รอบ ๆ บริเวณพระธาตุและพระวิหารซึ่งเป็นเขตพุทธาวาส ล้อมรอบด้วยศาลาราย เคยเป็นที่จำวัด เจริญสมาธิภาวนาของครูบาเจ้าศรีวิไชย คราวมาเป็นประธานบูรณะพระวิหารวัดพระเจ้าตนหลวง

พระธาตุจอมทอง เป็นพระเจดีย์ที่บรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้า และเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานที่สำคัญคู่บ้านคู่เมืองพะเยามาตั้งแต่โบราณพระธาตุเจดีย์ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ต่อด้วยฐานเขียงย่อมุม ๓ ชั้น และเป็นฐานปัทมย่อมุมต่อด้วยฐานวงกลม ๓ ชั้น ต่อขึ้นเป็นชั้นมาลัยเถาทรงกลม ๓ ชั้นรองรับองค์ระฆัง ส่วนบัลลังก์นั้นมีย่อมุม ส่วนปล้องไฉนนั้นมีปูนปั้นบัว ๒ ชั้นประดับอยู่ที่ฐานและยอดของปล้องไฉน ต่อขึ้นไปเป็นปลียอดและฉัตร องค์เจดีย์กว้าง ๒๐ เมตร สูง ๓๐ เป็นทรงเดียวกันกับเจดีย์พระธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดพระธาตุหริภุชชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งศิลปะรูปทรงแบบนี้เป็นที่นิยมของช่างสกุล ครูบาเจ้าศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนาไทยที่เคยมาเป็นประธานบูรณะพระธาตุ และมีพระวิหารที่ด้านหน้ามีขนาดความกว้าง ๘ เมตร ยาวประมาณ ๒๐ เมตร ผนังด้านข้างโล่งเรียบ ไม่มีประตู หน้าต่าง ภายในมีพระพุทธรูปหินทราย ตั้งอยู่บนฐานชุกชีเป็นพระประธาน

แผนภาพที่ ๔.๘๓. ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดพระธาตุจอมทอง

แผนภาพที่ ๔.๘๔. พื้นที่รองรับและการยกมาตรฐานการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์วัดพระธาตุจอมทอง

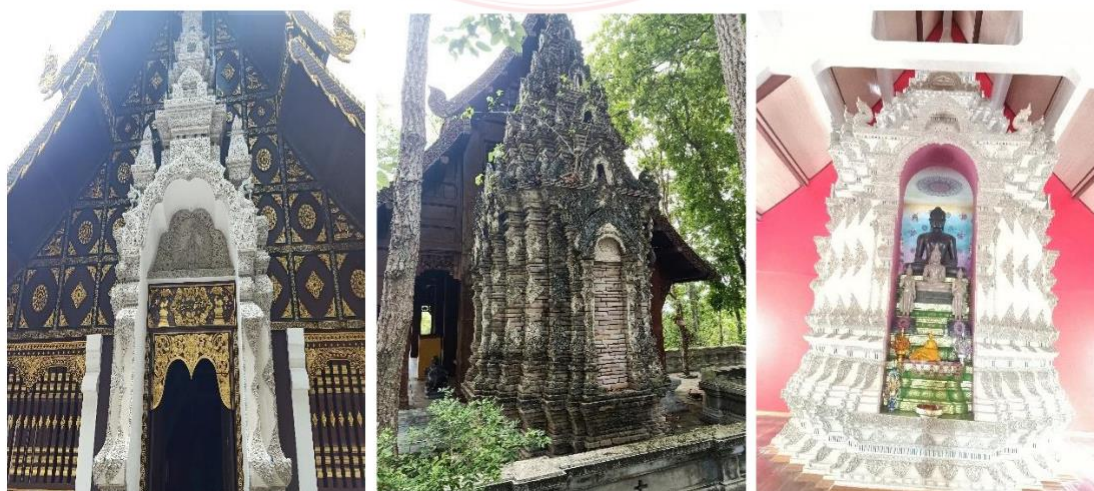
๓) วัดอนาลโยทิพยาราม ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ตั้งอยู่หมู่บ้านสันป่าม่วง หมู่ที่ ๖ ตำบลสันป่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีเนื้อที่ทั้งหมด ๒,๘๐๐ ไร่ เริ่มการก่อสร้างโดยพระครูปลัดสัมพิพัฒน์ตัญญาจารย์ (พระครูไพบูลย์) เป็นเจ้าอาวาส บริเวณดอยบุษราคัม และม่อนพระนอน ประกอบด้วยพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย สูง ๑๘ เมตร หน้าตักกว้าง ๑๒ เมตร ลักษณะงดงามมาก และยังมีพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อีกหลายองค์ อาทิ พระพุทธไสยาสน์ พระพุทธรูปปาง-ลีลา พระพุทธรูปปางนาคปรก สร้างด้วยความประณีตสวยงามแบบศิลปะไทย รัตนเจดีย์ เป็นศิลปะแบบ อินเดียน-พุทธคยา เก่งจีนประดิษฐานเจ้าแม่กวนอิม หอพระแก้ว มรกตจำลอง เครื่องบูชาพระแก้วมรกตทำ ด้วยทองคำและของมีค่าต่าง ๆ จากยอดเขาสามารถชมทัศนียภาพของกว๊านพะเยาและเมืองพะเยาได้อย่าง สวยงาม บริเวณลานจอดรถข้างล่างมีร้านขายของที่ระลึก เช่น กระเป๋า และของที่ระลึก ประเภทต่างๆ นักท่องเที่ยวสามารถขึ้นวัดอนาลโยได้ ๒ ทาง คือ ทางบันได และทางรถยนต์

ตามคำบอกเล่าได้กล่าวว่า พระครูไพบูลย์ สุขุมังคโล ขณะท่านอยู่วัดรัตนาราม ท่านมีปรากฏการณ์เห็นทนายทองไหลลงมาสู่วัดเป็นสายรังสี แสงของทนายทองที่ไหลพรั่งพรวดกับสายน้ำ นั้นอาบวัดทั้งวัดแทบจะกลายเป็นวัดทองคำ ท่านมองทวนลำแสงสีทองไป ก็เห็นเขาที่อยู่อีกฟากหนึ่งของกว๊านพะเยานั้นเอง จากนั้นได้มีโยมอาราธนาไปดู สถานที่สำคัญและแปลกประหลาดเพื่อจะได้สร้างสำนักสงฆ์ไว้เป็นที่บำเพ็ญกุศลของชาวบ้าน คือชาวบ้านมักจะเห็นแสงสว่างเป็นดวงกลมลอยลอยไปมาอยู่บนดอยสูง แสงนั้นดูสว่างเรืองรองบางที่ก็สว่างจ้าเป็นสีเหลืองสดอาบทั้งดอยราวกับเป็นดอยทองคำ เหตุการณ์เหล่านี้มักปรากฏในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เช่นวันพระ ๘ หรือ ๑๕ ค่ำ เป็นต้น หลังจากที่พิจารณาดูสถานที่แล้วเห็นว่าเป็นสถานที่สวยเหมาะสมแก่การเจริญเมตตาภาวนาเป็นอย่างยิ่ง ควรที่จะสร้างให้เป็นสถานที่พักปฏิบัติธรรม

สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ เป็นองค์ประธานพิธีวางศิลาฤกษ์ ในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๕ เวลา ๑๒.๔๕ นาฬิกา จากนั้นก็ได้สร้างสิ่งต่างๆมาจนปรากฏเห็นอยู่ในปัจจุบัน แต่มีอุปสรรคสำคัญอยู่ประการหนึ่งที่ทำให้วัดต้องขบคิดหนักคือ “การขาดแคลนน้ำ” ระหว่างที่ท่านกำลังครุ่นคิดหาทางแก้ไข วันหนึ่งท่านพระอาจารย์ไพบูลย์ได้รับอาราธนานิมนต์ไปเจริญพระพุทธรมณต์ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณในพระบรมหาราชวัง ขณะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประเคนเครื่องจตุปัจจัยไทยธรรมมาถึงท่านอาจารย์ทรงมีพระราชปฏิสันถารว่า “ทราบข่าวว่าท่านอาจารย์ได้ไปสร้างสำนักสงฆ์บนเขาสูงที่จังหวัดพะเยาทางฟากกว๊าน คงจะขาดแคลนน้ำไม่เป็นไรผมจะปรึกษากรมชลประทานให้”

วันพุธที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๒๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมมณัสการพระอาจารย์ไพบูลย์ สุขุมังคโล หัวหน้าสำนักสงฆ์อนาลโยเป็นการส่วนพระองค์ ใน

การเสด็จพระราชดำเนินครั้งนั้น ทรงสราญพระราชหฤทัยเป็นที่ยิ่ง ทรงสนทนาศาสนธรรมแล้วทรงเสวยพระกระยาหารค่ำ ณ ที่ประทับรับรองของสำนักสงฆ์อนาลโย ประทับอยู่ตั้งแต่เวลา ๑๕.๐๐ น. จนถึงเวลา ๒๐.๐๐ น. จึงเสด็จพระราชดำเนินกลับและได้ทรงมีพระราชดำริให้กรมชลประทาน จัดสร้างอ่างเก็บน้ำแม่ต๋อม และอ่างเก็บน้ำห้วยทับช้างเพื่อผันน้ำมาใช้บนสำนักสงฆ์ และจ่ายไปยังไร่นาของประชาชน จึงนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมเป็นที่สุด กระทั่งทรงศึกษาธิการและมหาเถรสมาคม อนุญาตให้เป็นวัดโดยสมบูรณ์ตั้งแต่วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้วัดอนาลโยทิพยารามได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๓๑ เมื่อวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๓๒ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ทรงประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ทรงตดลูกนิมิตอุโบสถ และทรงเปิดวัดอนาลโยโดยใช้ระยะเวลาก่อสร้างสิ่งทั้งหมดรวม ๖ ปี เศษ

แผนภาพที่ ๔.๘๕. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ที่มรดกที่มีลักษณะโดดเด่นของวัดอนาลโยทิพยาราม

แผนภาพที่ ๔.๘๖. พื้นที่รองรับแก้ท้องเที่ยวของวัดอนาลโยทิพยาราม

พื้นที่สำหรับรองรับนักท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวของวัดในจังหวัดเชียงรายสามารถรับชมผ่านช่องทาง Youtube ด้านล่าง

รับชมผ่านทาง

YouTube

https://www.youtube.com/watch?v=Wgn4OQqoR8M&ab_channel=pompompom

แผนภาพที่ ๔.๘๖. พื้นที่รองรับแก้ท้องเที่ยวของวัดอนาลโยทิพยาราม

จากการสำรวจพื้นที่วัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และ จังหวัดน่าน เพื่อที่จะศึกษาความพร้อมของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงาม โดดเด่นและมีอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม และอื่นๆ เพื่อเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวของวัดให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานแห่งความเป็นอารยสถาปัตยกรรม ซึ่งจากการศึกษาพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำนวน ๔๐ แห่ง พอจะสรุปศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตยกรรมตามลักษณะทางกายภาพพื้นฐาน ดังนี้

จังหวัด	วัดท่องเที่ยว	ห้องน้ำ	ทางเดิน/ ราวจับ	ที่จอดรถ	อุปกรณ์ ช่วยเหลือ
เชียงราย	วัดร่องขุน	√	√	√	√
	วัดร่องเสือเต้น	√	√	√	X
	วัดพระแก้ว	√	√	√	X
	วัดห้วยปลากั้ง	√	√	√	√
เชียงใหม่	วัดพระธาตุดอยสุเทพฯ	√	√	X	√
	วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร	X	√	√	X
	วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร	X	√	√	X
	วัดเจ็ดยอดฯ	√	√	X	X
	วัดสวนดอกฯ	√	√	√	X
	วัดศาลาด	X	√	X	X
	วัดเจดีย์เหลี่ยม	√	√	X	X
	วัดช้างค้ำ	X	√	X	X
วัดอินทราวาส	X	√	X	X	
แม่ฮ่องสอน	วัดพระธาตุดอยกองมู	√	√	√	√
	วัดจองคำ	√	√	√	√
ลำปาง	วัดพระแก้วดอนเต้าฯ	√	√	√	X
	วัดศรีรองเมือง	X	√	X	X
	วัดพระเจดีย์ขาวหลัง	√	√	√	X
	วัดศรีชุม	√	√	X	√
	วัดป่าฝาง	X	√	X	X
	วัดปงสนุก	√	√	X	X
	วัดพระธาตูลำปางหลวง	√	√	√	X
	วัดไหลหิน	√	√	X	X
	วัดปงยางคก	√	√	X	X
วัดจองคำ	X	√	X	X	
ลำพูน	วัดบ้านปาง	√	√	X	X
	วัดพระธาตุน้ำแดง	√	√	X	X
	วัดพระพุทธรูปท่าดอกฝ้าย	X	√	X	X

จังหวัด	วัดท่องเที่ยว	ห้องน้ำ	ทางเดิน/ ราวจับ	ที่จอดรถ	อุปกรณ์ ช่วยเหลือ
	วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ	✓	✓	✓	✓
แพร่	วัดพระธาตุช่อแฮ	✓	✓	X	✓
	วัดพระบาทมิ่งเมือง	✓	✓	X	X
	วัดพระธาตุสุโทนมงคลคีรี	X	✓	X	X
	วัดสูงเม่น	X	✓	X	X
น่าน	วัดภูมินทร์	✓	✓	X	X
	วัดมิ่งเมือง	✓	✓	✓	X
	วัดพระธาตุแช่แห้ง	✓	✓	✓	✓
	วัดหนองบัว	✓	✓	X	X
พะเยา	วัดศรีโคมคำ	✓	✓	✓	X
	วัดพระธาตุจอมทอง	X	✓	X	X
	วัดอนาลโยทิพยาราม	X	✓	X	X

หมายเหตุ

- ✓ หมายถึง ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับอารยสถาปัตยกรรม
- X หมายถึง ไม่ได้มาตรฐานและไม่เหมาะสมกับอารยสถาปัตยกรรม

๔.๒. ผลการสำรวจการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน

การวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน” เป็นการวิจัยเชิงบูรณาการแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน โดยผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยด้วยเครื่องมือแบบสอบถาม เพื่อนำข้อมูลที่สำรวจความคิดเห็นมาพัฒนาเพื่อสร้างรูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน โดยแบบสอบถามจำแนกออกเป็น ๔ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตยกรรม

ตอนที่ ๓ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีต่ออารยสถาปัตยกรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ปรากฏผลดังนี้ คือ

๔.๒.๑. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๒.๑. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

N = ๔๐๐

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๘๘	๔๗.๐๐
หญิง	๒๑๒	๕๓.๐๐
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๘ ปี	๑๕	๓.๘๐
๑๘ - ๓๐ ปี	๑๑๑	๒๗.๘๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๗๓	๑๘.๓๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๕๒	๑๓.๐๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๑๐๒	๒๕.๕๐
๖๑ ปี ขึ้นไป	๔๗	๑๑.๘๐
สถานภาพ	จำนวน	ร้อยละ
โสด	๑๖๘	๔๒.๐๐
สมรส/อยู่ด้วยกัน	๑๘๕	๔๖.๓๐
หย่าร้าง/หม้าย	๔๖	๑๑.๕๐
อื่นๆ	๑	๐.๓๐
ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	๕๕	๑๓.๘๐
มัธยมศึกษา/ป.วช.	๙๐	๒๒.๕๐
อนุปริญญาตรี/ป.วส.	๕๓	๑๓.๓๐
ปริญญาตรี	๑๘๔	๔๖.๐๐
ปริญญาโท/สูงกว่า	๑๘	๔.๕๐

อาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
นักเรียน/นักศึกษา	๘๑	๒๐.๓๐
รับราชการ	๔๓	๑๐.๘๐
พนักงานบริษัท/เอกชน	๗๓	๑๘.๓๐
ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	๙๗	๒๔.๓๐
รับจ้างทั่วไป	๗๓	๑๘.๓๐
อื่นๆ	๓๓	๘.๓๐

รายได้	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๓๕	๓๓.๘๐
๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๐๒	๒๕.๕๐
๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๗๐	๑๗.๕๐
๒๐,๐๐๐ บาท ขึ้นไป	๙๓	๒๓.๓๐

จากตารางที่ ๔.๒.๑ กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ๔๗.๐๐% เพศหญิง ๕๓.๐๐% ช่วงอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ๓.๘๐% อายุ ๑๙ - ๓๐ ปี ๒๗.๘๐% อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ๑๘.๓๐% อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี ๑๓.๐๐% อายุ ๕๑ - ๖๐ ปี ๒๕.๕๐% อายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป ๑๑.๘๐% สถานภาพโสด ๔๒.๐๐% สมรส ๔๖.๓๐% หย่าร้าง/หม้าย ๑๑.๕๐ และอื่นๆ ๐.๓๐% ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา ๑๓.๘๐% มัธยมศึกษา/ป.วช. ๒๒.๕๐% อนุปริญญาตรี/ป.วส. ๑๓.๓๐% ปริญญาตรี ๔๖.๐๐% ปริญญาโทหรือสูงกว่า ๔.๕๐% อาชีพนักเรียน/นักศึกษา ๒๐.๓๐% รับราชการ ๑๐.๘๐% พนักงานบริษัท/เอกชน ๑๘.๓๐% ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ๒๔.๓๐% รับจ้างทั่วไป ๑๘.๓๐ และอื่นๆ ๘.๓๐% รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๓๓.๘๐% ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท ๒๕.๕๐% ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๑๗.๕๐% และมากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท ๒๓.๓๐%

๔.๒.๒. ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์

ตารางที่ ๔.๒.๒. ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์

N = ๔๐๐

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	๑๘๘	๔๗.๐๐
หญิง	๒๑๒	๕๓.๐๐
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑๘ ปี	๑๕	๓.๘๐
๑๙ - ๓๐ ปี	๑๑๑	๒๗.๘๐
๓๑ - ๔๐ ปี	๗๓	๑๘.๓๐
๔๑ - ๕๐ ปี	๕๒	๑๓.๐๐
๕๑ - ๖๐ ปี	๑๐๒	๒๕.๕๐
๖๑ ปี ขึ้นไป	๔๗	๑๑.๘๐
วัตถุประสงค์ที่เลือกเดิน	จำนวน	ร้อยละ
พักผ่อนหย่อนใจ	๑๖๔	๔๑.๐๐
เยี่ยมญาติ/เพื่อน	๔๕	๑๑.๓๐
การศึกษา/ทัศนศึกษา	๓๘	๙.๕๐
ทำบุญ/ขอพรพระ	๑๓๘	๓๔.๕๐
ธุรกิจส่วนตัว	๑๓	๓.๓๐
อื่นๆ	๒	๐.๕๐
แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
หนังสือพิมพ์	๓๐	๗.๕๐
อินเทอร์เน็ต	๑๙๗	๔๙.๓๐
วารสาร/นิตยสาร/คู่มือเดินทาง	๑๙	๔.๘๐
วิทยุ/โทรทัศน์	๒๐	๕.๐๐
ญาติ/พี่น้อง/เพื่อน	๙๕	๒๓.๘๐
ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว (ททท.)	๑๔	๓.๕๐
สมาคมท่องเที่ยว	๗	๑.๘๐
บริษัททัวร์	๑๔	๓.๕๐
เอกสาร/แผ่นพับ	๔	๑.๐๐

ช่วงวันที่เลือกเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
วันธรรมดา	๗๒	๑๘.๐๐
วันเสาร์-อาทิตย์	๒๑๓	๕๓.๓๐
วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล	๑๐๙	๒๗.๓๐
อื่นๆ	๖	๑.๕๐
ความถี่การเดินทางท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
๑ ครั้ง/เดือน	๑๖๖	๔๑.๕๐
๒ ครั้ง/เดือน	๑๒๘	๓๒.๐๐
๓ ครั้ง/เดือน	๕๙	๑๔.๘๐
อื่นๆ	๔๗	๑๑.๘๐
ลักษณะการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
คนเดียว	๓๖	๙.๐๐
ครอบครัว	๒๑๘	๕๔.๕๐
กลุ่มเพื่อน	๑๒๑	๓๐.๓๐
บริษัททัวร์	๑๒	๓.๐๐
เที่ยวด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่	๑๑	๒.๘๐
อื่นๆ	๒	๐.๕๐
รูปแบบอาหารที่รับประทานในการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
อาหารที่มีบริการในโรงแรม/ที่พัก	๔๖	๑๑.๕๐
อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น	๑๗๒	๔๓.๐๐
อาหารแบบ fast food	๔๒	๑๐.๕๐
อาหารตามสั่ง	๑๓๗	๓๔.๓๐
อื่นๆ	๓	๐.๘๐
การมาเที่ยวขอใช้จ่ายผลิตภัณฑ์/สินค้า	จำนวน	ร้อยละ
วัตถุมงคล/สิ่งศักดิ์สิทธิ์	๗๗	๑๙.๓๐
อาหาร/ขนม/เครื่องดื่ม	๑๖๓	๔๐.๘๐
เครื่องใช้/เครื่องประดับตกแต่ง	๒๙	๗.๒๐
เสื้อผ้า/กระเป๋า/เครื่องแต่งกาย	๘๙	๒๒.๓๐
สินค้าหัตถกรรม	๓๗	๙.๓๐
อื่นๆ	๕	๑.๓๐

ยานพาหนะในการเดินทาง	จำนวน	ร้อยละ
รถยนต์ส่วนตัว	๒๘๒	๗๐.๕๐
รถโดยสารประจำทาง	๓๔	๘.๕๐
รถเช่า/รถตู้	๔๒	๑๐.๕๐
รถยนต์บริษัทนำเที่ยว	๑๐	๒.๕๐
รถจักรยานยนต์	๒๔	๖.๐๐
อื่นๆ	๘	๒.๐๐
การพักค้างคืน/ที่พัก	จำนวน	ร้อยละ
โรงแรม	๑๘๔	๔๖.๐๐
รีสอร์ท	๗๓	๒๓.๓๐
บังกะโล	๘	๑.๓๐
เกสเฮ้าส์	๑๔	๕.๘๐
บ้านเพื่อน/ญาติ	๙๓	๑๘.๓๐
บ้านรับรอง	๕	๒.๐๐
วัด/โรงเรียน	๒๓	๓.๕๐
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อท่องเที่ยวแต่ละครั้ง	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท	๑๑๘	๒๙.๕๐
๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท	๑๖๕	๔๑.๓๐
๓,๐๐๑-๕,๐๐๐ บาท	๘๑	๒๐.๓๐
มากกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓๖	๙.๐๐

จากตารางที่ ๔.๒.๒ กลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวมีวัตถุประสงค์ที่เลือกเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ ๔๑.๐๐% เยี่ยมญาติ/เพื่อน ๑๑.๓๐% การศึกษา/ทัศนศึกษา ๙.๕๐% ทำบุญ/ขอพรพระ ๓๔.๕๐% ธุรกิจส่วนตัว ๓.๓๐% อื่นๆ ๐๐.๕๐% แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากหนังสือพิมพ์ ๗.๕๐% อินเทอร์เน็ต ๔๙.๓๐% วารสาร/นิตยสาร/คู่มือเดินทาง ๔.๘๐% วิทยุ/โทรทัศน์ ๕.๐๐% ญาติ/พี่น้อง/เพื่อน ๒๓.๘๐% ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว (ททท.) ๓.๕๐% สมาคมท่องเที่ยว ๑.๘๐% บริษัททัวร์ ๓.๕๐% เอกสาร/แผ่นพับ ๑๐.๐๐% ช่วงวันที่เลือกเดินทางท่องเที่ยววันธรรมดา ๑๘.๐๐% วันเสาร์-อาทิตย์ ๕๓.๓๐% วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล ๒๗.๓๐% และอื่นๆ ๑.๕๐% ความถี่การเดินทางท่องเที่ยว ๑ ครั้ง/เดือน ๔๑.๕๐% ๒ ครั้ง/เดือน ๓๒.๐๐% ๓ ครั้ง/เดือน ๑๔.๘๐% อื่นๆ ๑๑.๘๐% ลักษณะการเดินทางคนเดียว ๙.๐๐% ครอบครัว ๕๔.๕๐% กลุ่มเพื่อน ๓๐.๓๐% บริษัททัวร์ ๓.๐๐% เที่ยว

ด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๒.๘๐% อื่นๆ ๐๐.๕๐% รูปแบบอาหารที่รับประทานในการเดินทางจากอาหารที่มีบริการในโรงแรม/ที่พัก ๑๑.๕๐% อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น ๔๓.๐๐% อาหารแบบ fast food ๑๐.๕๐% อาหารตามสั่ง ๓๔.๓๐% อื่นๆ ๐๐.๘๐% การมาเที่ยวชอบใช้จ่ายผลิตภัณฑ์/สินค้าที่เป็นวัตถุดิบ/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๑๙.๓๐% อาหาร/ขนม/เครื่องดื่ม ๔๐.๘๐% เครื่องใช้/เครื่องประดับตกแต่ง ๗.๒๐% เสื้อผ้า/กระเป๋า/เครื่องแต่งกาย ๒๒.๓๐% สินค้าหัตถกรรม ๙.๓๐% อื่นๆ ๑.๓๐% ยานพาหนะในการเดินทางรถยนต์ส่วนตัว ๗๐.๕๐% รถโดยสารประจำทาง ๘.๕๐% รถเช่า/รถตู้ ๑๐.๕๐% รถยนต์บริษัทนำเที่ยว ๒.๕๐% รถจักรยานยนต์ ๖.๐๐% อื่นๆ ๒.๐๐% การพักค้างคืน/ที่พักโรงแรม ๔๖.๐๐% รีสอร์ท ๒๓.๓๐% บังกะโล ๑.๓๐% เกสเฮ้าส์ ๕.๘๐% บ้านเพื่อน/ญาติ ๑๘.๓๐% บ้านรับรอง ๒.๐๐% วัด/โรงเรียน ๓.๕๐% ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยท่องเที่ยวแต่ละครั้งต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ๒๙.๕๐% ๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท ๔๑.๓๐% ๓,๐๐๑-๕,๐๐๐ บาท ๒๐.๓๐% มากกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๙.๐๐%

๔.๒.๓. ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

ตารางที่ ๔.๒.๓. ค่าเฉลี่ยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

N = ๔๐๐

ข้อ	ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรม	ความเห็น		ความหมาย
		\bar{X}	S.D.	
๑	เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย	๓.๘๐	๐.๘๕	เห็นด้วยมาก
๒	ป้ายและสัญลักษณ์บ่งบอกประเภทสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว	๓.๙๔	๐.๘๒	เห็นด้วยมาก
๓	อุปกรณ์/เทคโนโลยีช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม	๓.๘๖	๐.๙๒	เห็นด้วยมาก
๔	นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่	๔.๑๔	๐.๘๙	เห็นด้วยมาก
๕	ที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ	๓.๙๙	๐.๙๘	เห็นด้วยมาก
๖	ติดแถบสีเพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น	๓.๗๕	๐.๘๖	เห็นด้วยมาก
๗	ทางลาดสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงอายุ	๓.๘๓	๐.๙๒	เห็นด้วยมาก
๘	พื้นผิวถนนแหล่งท่องเที่ยวเรียบ ไม่ขรุขระ	๓.๙๒	๐.๙๒	เห็นด้วยมาก
๙	ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่าย	๓.๙๔	๐.๙๗	เห็นด้วยมาก
๑๐	ภายในห้องน้ำมีราวจับในการพยุงตัวที่สะดวกและปลอดภัย	๓.๙๔	๐.๙๘	เห็นด้วยมาก
๑๑	ภายในสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ	๓.๘๕	๐.๙๕	เห็นด้วยมาก
๑๒	พื้นที่นั่งพักผ่อนเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ	๓.๙๑	๐.๙๓	เห็นด้วยมาก

ข้อ	ความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์	ความเห็น		ความหมาย
		\bar{X}	S.D.	
๑๓	ราวบันไดสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัย	๓.๙๒	๐.๙๓	เห็นด้วยมาก
๑๔	ราวจับในแหล่งท่องเที่ยวหลายระดับที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย	๓.๙๔	๐.๙๓	เห็นด้วยมาก
	ค่าเฉลี่ยความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวแบบ อารยสถาปัตย์	๓.๙๑	๐.๙๒	เห็นด้วยมาก

จากตารางที่ ๔.๒.๓ กลุ่มตัวอย่างที่มีความคิดเห็นต่อความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยรวมในระดับความเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๙๒) เมื่อเรียงลำดับในแต่ละประเด็นจากมากไปหาน้อยจะได้ลำดับความเห็น ดังนี้

- ๑) นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญได้ ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๘๙)
- ๒) จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงวัย ($\bar{X} = ๓.๙๙$, S.D. = ๐.๙๘)
- ๓) ภายในห้องน้ำมีราวจับในการพยุงตัวที่สะดวกและปลอดภัย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๙๘)
- ๔) ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงวัยเข้าถึงได้ง่าย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๙๗)
- ๕) ราวจับในแหล่งท่องเที่ยวหลายระดับที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๙๓)
- ๖) ป้ายและสัญลักษณ์บ่งบอกประเภทสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๘๒)
- ๗) ราวบันไดสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัย ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๙๓)
- ๘) พื้นผิวถนนแหล่งท่องเที่ยวเรียบ ไม่ขรุขระ ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๙๒)
- ๙) พื้นที่นั่งพักผ่อนเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงวัย ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๙๓)
- ๑๐) อุปกรณ์/เทคโนโลยีช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D. = ๐.๙๒)
- ๑๑) ภายในสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงวัย ($\bar{X} = ๓.๘๕$, S.D. = ๐.๙๕)
- ๑๒) ทางลาดสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงวัย ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D. = ๐.๙๒)
- ๑๓) เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ($\bar{X} = ๓.๘๐$, S.D. = ๐.๘๕)
- ๑๔) ติดแถบสีเพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ($\bar{X} = ๓.๗๕$, S.D. = ๐.๘๖)

๔.๓. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเพื่อยกระดับวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของภาคเหนือตอนบน ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน โดยการศึกษาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด ๔๐ แห่ง ซึ่งการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งพื้นที่สร้างสรรค์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ไว้ ๒ อย่าง ดังนี้

๔.๓.๑. กระบวนการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม เป็นการศึกษาการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมของภาคเหนือตอนบน ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบในการบริหารจัดการที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวของภาคเหนือตอนบน มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ศักยภาพด้านกายภาพ การปรับปรุง พื้นฟูลักษณะทางด้านกายภาพของวัดที่มีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ความเป็นสิริมงคล สร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ^{๘๘} โดยเฉพาะพุทธสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบนควรจะมีการบริหารจัดการพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสม เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางจาริกมาแสวงหาบุญทุกเพศทุกวัย เช่น ป้ายสัญลักษณ์บ่งบอกถึงสถานที่ เรื่องราวและจุดท่องเที่ยวสำคัญให้ชัดเจน^{๘๙} ที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา ทางเดินที่ปลอดภัย ไม่ลื่นและขรุขระ เป็นต้น^{๙๐} หรือพื้นที่ศาสนสถานที่ตั้งอยู่บนเขาหรือเนินเขาสูง ควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการและเด็ก โดยการสร้างลิฟท์^{๙๑} เป็นต้น

ปัจจัยที่ดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวอีกประการหนึ่ง ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่น่าเที่ยว ร่มเย็น สร้างความสุขและสร้างศรัทธาให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชนที่เดินทางมากราบไหว้พระหรือขอพร โดยเฉพาะพื้นที่โบราณสถาน โบราณวัตถุควรมีการอนุรักษ์ ซ่อมแซม บูรณะให้มีลักษณะดั้งเดิมด้วยความสมบูรณ์และเหมาะสม^{๙๒} เช่น พุทธสถานที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรมอันเก่าแก่ อันล้ำค่า^{๙๓} จะต้องรักษารูปลักษณ์ ลวดลาย ขนาดและความอ่อนช้อยของศิลปะแบบล้านนา เพราะโบราณสถานโบราณวัตถุต่างมีอายุภายในตัวและย่อมเสื่อมโทรมไปตามกาลเวลา แม้กรรมวิธีสมัยก่อน

^{๘๘} ณีทิธีร์ ศรีดี, “รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๖), หน้า ๒๕.

^{๘๙} สัมภาษณ์นางศรียรรณ ลือไชย, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๙๐} สัมภาษณ์นางสาวบัวศรี บุญมี, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๙๑} สัมภาษณ์นายฉัตรชัย อันภักดี, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๙๒} สัมภาษณ์นายณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๙๓} สัมภาษณ์นายสุชาติ สาลี, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

จะมีการอนุรักษ์ด้วยการลงรัก ปิดทอง เพื่อห่อหุ้มรักษาวัตถุต่างๆ ก็ตาม ดังนั้น การอนุรักษ์จึงมีความจำเป็นที่จะต้องหาผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการดูแลและซ่อมแซมศาสนวัตถุอันเก่าแก่ซึ่งอาจจะมีอายุมากกว่า ๕๐๐ ปี ขึ้นไป นอกจากนี้ บางพื้นที่มีการอนุรักษ์จารีตและประเพณีดั้งเดิม โดยมิได้คาดหวังเพียงแค่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งเน้นเอกลักษณ์และจารีตแบบดั้งเดิม^{๑๔}

การพัฒนาศักยภาพทางด้านกายภาพของวัดท่องเที่ยวควรติดป้ายสัญลักษณ์บ่งบอกถึงสถานที่ เรื่องราวและจุดท่องเที่ยวสำคัญให้ชัดเจน^{๑๕} หรือป้ายสัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกความต่างระดับของพื้นที่ผิวและทางเดินแก่ผู้สูงอายุ^{๑๖} ป้ายที่ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงบริเวณพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง^{๑๗} ตลอดจนการสร้างความปลอดภัยและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในการคัดกรองในช่วงที่การโรคระบาดของโรคโควิด 19 ที่มุ่งเน้นการปฏิบัติตามนโยบายภาครัฐอย่างเคร่งครัด^{๑๘} เพราะวัตถุประสงค์หลักของการท่องเที่ยวนอกจากจะได้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และความเป็นมาต่างๆ แล้ว ยังเป็นวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความสุขและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้อยากกลับมาเยี่ยมชมในครั้งต่อไป^{๑๙}

๒. การบริหารจัดการภายในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว การจัดการ (Management) เป็นกระบวนการที่สำคัญที่กำหนดทิศทางจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คุ่มค่า ปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนด โดยใช้วิธีการที่จะทำให้สมาชิกในองค์กรเกิดจิตสำนึกร่วมกันในการปฏิบัติงาน มีความตั้งใจ เต็มใจช่วยเหลือให้องค์กรประสบความสำเร็จ โดยเฉพาะพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือที่มีทุนทางสังคมที่เป็นมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดความสะดวก เป็นระเบียบ เรียบร้อย สะอาด และเอื้อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดมากที่สุด^{๒๐}

การบริหารจัดการวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวควรมีลักษณะอย่างคำกล่าวของพระโกศีย์เจติยารักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) ที่ว่า วัดได้มีการ

^{๑๔} สัมภาษณ์พระราชเชมมาร, รศ.ดร., เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๕} สัมภาษณ์นางศรียรรณ ลือไชย, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๖} สัมภาษณ์สมศรี ทองมัย, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๗} สัมภาษณ์นายวัชรินทร์ ถาวรธนา, มัคทายกวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง, ๗ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๑๘} สัมภาษณ์นายสุรพันธ์ มะลิลา, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๑๙} สัมภาษณ์นางสาวจันทนา กองอินทร์, ข้าราชการครู นักท่องเที่ยว, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๐} เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์, การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Strategic management, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ถึงทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๙๓.

บริหารจัดการให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นสุภาชิตว่า “สะอาดกายเจริญวัย สะอาดใจเจริญสุข”^{๒๑} มีความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่หรือบุคลากรให้บริการแบบ Service mine บริการแบบ ยวท. คือ (ยิ้ม ไหว้ ทักทาย) ปฏิบัติแบบ ททท. (ทำทันที) เพื่อสร้างประทับใจแก่นักท่องเที่ยว โดยเจ้าหน้าที่จะต้องดูแลเอาใจใส่ความสะอาดตั้งแต่สิ่งที่อยู่บนสุด คือ สิ่งที่ศรัทธาหรือสิ่งที่กราบไหว้ และสิ่งที่ต่ำสุด คือ ห้องน้ำ ห้องสุข เป็นต้น เพราะปัจจัยทางด้านวัตถุมิใช่สิ่งสำคัญ แต่จะอย่างไรให้การเข้ามาสู่พื้นที่ของวัดแล้วสามารถที่จะขัดเกลาจิตใจให้สะอาด สว่าง สงบ ต่างหาก นอกจากจะพัฒนาด้านศรัทธาแล้ว จำเป็นจะต้องพัฒนาสติปัญญาด้วยยึดหลักพลังแห่ง บวร. คือ วัด บ้านและหน่วยงานรัฐ ในท้องถิ่น ด้วยการทำงานเชิงภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการ เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ โรงพยาบาลประจำตำบล ตำรวจ^{๒๒} ฯลฯ โดยวัดต้องมีการเปิดรับภาคีเครือข่ายและให้บริการอย่างเป็นกันเอง เพราะเป้าหมายการจัดการการท่องเที่ยวหากใช้แค่เงินหรือรายได้ แต่การสร้างประทับใจแก่ผู้เยี่ยมชมและให้กลับคืนมาอีกต่อไปต่างหากเป็นประเด็นหลักและสำคัญอย่างยิ่ง

การรองรับนักท่องเที่ยวของวัดบางแห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่นำร่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับอารยสถาปัตย์ที่ได้ตอบรับนโยบายภาครัฐและเอกชน เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ทุกเพศ ทุกวันและเหมาะสมตามยุคสมัย เช่น การจัดเตรียมเครื่องมือช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้พิการและเด็ก เป็นต้น ซึ่งการบริหารจัดการวัดให้เป็นที่ยั่งยืนทางจิตใจควรมุ่งเน้นเรื่อง ๕ ส. (สะอาด สะดวก สะอาด สุขลักษณะ สร้างลักษณะนิสัย) หรือ วัดประชารัฐสร้างสุข^{๒๓} หรือ วัดที่อยู่กลางใจชุมชนก็ดี โดยร่วมมือกับชุมชนและคณะกรรมการในการดูแลศาสนสถานให้ดูสวยงาม อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว ทั้งผู้สูงอายุและผู้พิการในการเข้าถึงพื้นที่อันศักดิ์สิทธิ์หรือการจัดเตรียมอุปกรณ์ช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุให้เกิดความเหมาะสม และมีได้บับังความงดงามที่อยู่ในพื้นที่ของวัดและเป็นคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่น^{๒๔} เช่น ทางขึ้นลงบริเวณด้านหลัง ฯลฯ เพราะการท่องเที่ยวที่

^{๒๑} สัมภาษณ์พระโกศยเจติยารักษ์, รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๒} สัมภาษณ์พระโกศยเจติยารักษ์, รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๓} สัมภาษณ์พระชยานันท์มณี, ผศ. ดร., ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าคณะอำเภอภูเพียง เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน, ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๔} สัมภาษณ์พระเทพรัตนนายก, เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุชชัยวรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

ยังยืนต้องมีความเหมาะสม ปลอดภัย สร้างความมั่นใจ ไม่ผิดจารีตประเพณีท้องถิ่นและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว^{๒๕}

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศ และเป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะอาศัยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมีเดียต่างๆ เช่น เฟสบุ๊ก ไลน์ ฯลฯ ให้แก่กลุ่มนักท่องเที่ยวได้เข้าถึงพื้นที่ได้อย่างหลากหลายวิธี โดยเฉพาะการท่องเที่ยวสถานที่ที่มีความงามทางด้านสถาปัตยกรรม โบราณสถาน จิตรกรรม วรรณกรรม และสิ่งสำคัญอื่นๆ ซึ่งการท่องเที่ยวต่างๆ ล้วนแล้วแต่เพื่อสร้างนันทนาการ เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ การเสริมสร้างประสบการณ์อันแปลกใหม่ ได้ความรู้จากสิ่งที่พบเจอ เป็นต้น แต่กระนั้นก็ตาม วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรร่วมมือกับชุมชนสร้างจิตอาสาหรือตัวแทนให้ความรู้ เช่น มัคคุเทศก์ (มัคคุเทศก์น้อย) เพื่อบรรยายให้ข้อมูลและสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว รวมถึงบุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม^{๒๖} ซึ่งอาจจะจัดทำเป็นวิสาหกิจชุมชนในการกระตุ้นให้เกิดความรัก ความหวงแหนและสร้างรายได้แก่ชุมชน เช่น การบริการดอกไม้ ธูปเทียน การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น การขายอาหาร/เครื่องดื่ม การบริการนักท่องเที่ยว เป็นต้น^{๒๗} เพราะรายได้จากการท่องเที่ยวจะกระจายไปสู่ประชากรอย่างกว้างขวาง ช่วยกระตุ้นการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และเปิดโอกาสในการพบปะหรือทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นวิธีช่วยเสริมสร้างสัมพันธ์ไมตรีและความเข้าใจอันดีต่อกัน ลดช่องว่างทางสังคม ทำให้เกิดความสงบสุข ความสันติภาพ มิตรไมตรี และความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน ขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ช่วยขจัดปัญหาการหลงไหลและการโยกย้ายถิ่นฐานเข้าทำงานในเมืองของชุมชน

๔. การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมจากภาคีเครือข่าย การท่องเที่ยวเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์และนำเสนอวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นโดยเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน^{๒๘} การอนุรักษ์และสนับสนุนศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละท้องถิ่นจึงมีมนต์เสน่ห์ที่สามารถดึงดูดความสนใจ

^{๒๕} สัมภาษณ์นางสาวพรทิพย์ แสนคำมา, นักท่องเที่ยว, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๖} สัมภาษณ์พระครูวิบูลสรภัญญ์, ผู้อำนวยการสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ วัดสูงเม่นตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๗} สัมภาษณ์พระครูสังฆะพิชัย, เจ้าอาวาสวัดเจติยเหล็ก ตำบลท่าวังตาล อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๒๘} บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน, (เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๕.

นักท่องเที่ยว^{๒๙} เพราะแต่ละถิ่นฐานล้วนแล้วต่อมีความแตกต่างทางด้านภูมิปัญญาและมรดกทางสังคมวัฒนธรรมของตนเอง การบริหารจัดการวัดท่องเที่ยวด้วยการส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความภูมิใจ เกิดความหวงแหน และรักษาสิ่งดีงามสืบทอดภูมิปัญญาให้แก่อนุชนรุ่นหลัง^{๓๐}

อีกประการหนึ่ง การอนุรักษ์เป็นวิธีการสร้างสิ่งดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว เพราะวัดเป็นศาสนาสถานที่เปิดรับคนทุกกลุ่มที่เดินทางเข้ามาศึกษา ปฏิบัติธรรมและเยี่ยมชม โดยเฉพาะวัดที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ มีความงดงามด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปกรรม และศาสนธรรมจากการจารึกในคัมภีร์ไบเบิลานที่มีสิ่งสำคัญในท้องถิ่น การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมของท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานและภาคีเครือข่ายเข้ามาช่วยเหลือ เช่น สถาบันการศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยงานภาครัฐ^{๓๑} ฯลฯ เพื่อช่วยเหลือส่งเสริมเกี่ยวกับความรู้และวิชาการ ตลอดจนการช่วยเหลือในการฟื้นฟู บูรณปฏิสังขรณ์จากกรมศิลปากร กลุ่มสถาปนิกล้านนาหรือ Lanna Create ผู้เชี่ยวชาญทางด้านสถาปัตยกรรมและศิลปะแบบล้านนา เพื่อออกแบบเสนาสนะที่เหมาะสม สะดวกแก่นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะผู้สูงอายุและผู้พิการในการเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างปลอดภัยตามแบบแผนในการจัดเตรียมสถานที่ที่อำนวยความสะดวกแก่กลุ่มอารยสถาปัตย์^{๓๒} ดังนั้น การบริหารจัดการวัดให้ได้ประสิทธิภาพจะต้องมีการสนับสนุนส่งเสริมจากภาคีเครือข่ายร่วมกับชุมชน เช่น องค์กรปกครองท้องถิ่นที่ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณในการปรับปรุงภูมิทัศน์หรือซ่อมแซม บูรณะถาวรวัตถุของวัด^{๓๓} สถาบันการศึกษาช่วยให้สร้างองค์ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ความช่วยเหลือดังกล่าวเป็นการยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์และเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชน ภาคีเครือข่ายและองค์กรต่างๆ^{๓๔}

โดยภาพรวมของการบริหารจัดการเพื่อยกระดับมาตรฐานวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์จำเป็นจะต้องประกอบด้วยปัจจัย ๔ ประการ ได้แก่ ๑) ศักยภาพด้านกายภาพของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้มีความพร้อมทั้งสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ และสิ่งอำนวยความสะดวก

^{๒๙} สัมภาษณ์พระใบฎีกาจ๊กตะ ฐานธมโม, เจ้าอาวาสวัดจองคำ (จองกลาง) ตำบลจองคำ อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๐} สัมภาษณ์พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์, เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยกองมู ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๑} สัมภาษณ์นายหริญญ์กร เสี่ยงหาญ, สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ เขตท้องที่จังหวัดลำปาง, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๒} สัมภาษณ์พระครูธีรสุตาพจน์, ดร., ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เจ้าอาวาสวัดผาตลาค ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่, ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายสมัย ศรีม่วงค์, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายเสียม กลัดเจริญ, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

สะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา ทางเดินที่ปลอดภัย ไม่น้ำและขรุขระป้าย สัญลักษณ์บอกการต่างระดับของพื้นที่ผิวและทางเดิน^{๓๕} เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว^{๓๖} เป็นต้น ๒) การบริหารจัดการภายในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้บริการและต้อนรับนักท่องเที่ยว เช่น ความพร้อมของเจ้าหน้าที่ บุคลากร และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เพื่อสร้างประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการบริหารจัดการ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวควรร่วมมือกับชุมชนในการสร้างจิตอาสาเพื่อให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว และเป็นวิธีการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เช่น การจำหน่ายสินค้าท้องถิ่น^{๓๗} การบริการดอกไม้รูปเทียนและบริการแก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ และ ๔) การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมจากภาคีเครือข่าย การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพเกิดจากการสนับสนุนจากภาคีเครือข่ายร่วมกับชุมชน เช่น การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ/ปกครองท้องถิ่น การปรับปรุงภูมิทัศน์หรือซ่อมแซม บูรณะถาวรวัตถุจากหน่วยงานที่เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ เช่น กรมศิลปากร กลุ่มศิลปะล้านนา^{๓๘} เป็นต้น หรือ การส่งเสริมทางด้านความรู้จากสถาบันการศึกษาต่างๆ ปัจจุบันดังกล่าวข้างต้น จึงถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการยกระดับมาตรฐานสากลในการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ของภาคเหนือตอนบน ที่ตอบสนองแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ที่มีความคาดหวังที่จะเข้าเยี่ยมชมพื้นที่ศาสนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมและมีอัตลักษณ์อันโดดเด่นแบบล้านนาอย่างแท้จริง

๔.๓.๒. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษารูปแบบการจัดการวัดท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบใหม่ที่รองรับมาตรฐานการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ โดยกำหนดพื้นที่สร้างสรรค์ ๒ แห่ง ได้แก่ จังหวัดลำปางและจังหวัดลำพูน โดยจังหวัดลำปางจะมุ่งเน้นการศึกษาการจัดการวัด ๙ ศรีบนคต ความเชื่อและเส้นทางบุญ จากการศึกษาพบว่า

๑) จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางวัด ๙ ศรีบนคต ความเชื่อและเส้นทางแห่งบุญ ได้แก่ ๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๒) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๓) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๔) วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๕) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ

^{๓๕} สัมภาษณ์นางทองใบ กลิ่นหอม, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๖} สัมภาษณ์นางอำพร สุกดี, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๓๗} สัมภาษณ์นางมาลัยวรรณ น้อยอ่อนเรือง, ไกด์ท้องถิ่น ชุมชนปงสนุก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๓๘} สัมภาษณ์นายภัทรพงศ์ เกษยศ, หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ๖) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๗) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๘) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ๙) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

จากการศึกษาพื้นที่การท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี ที่มีความงดงามแบบพุทธศิลป์กรรมร่วมสมัยผสมผสานระหว่างความงดงามทางด้านลวดลาย องค์ประกอบศิลป์แบบล้านนา กับพม่า มอญ ซึ่งเป็นพุทธศิลป์กรรมอันมีเอกลักษณ์ โดดเด่น งดงาม วิจิตรพิสดารและเกี่ยวข้องกับคติ ความเชื่อ ความ เป็นมาทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมและการสร้างบุญของชาวล้านนาและพม่า^{๓๙} ซึ่งวิถีชีวิตของชาวล้านนาปลูกฝังให้เกิดการประพฤติ ปฏิบัติตนสิ่งดีงามด้วยการรักษาศีล ทำบุญให้ทาน^{๔๐} และเชื่อเกี่ยวกับการแสวงบุญในวัดที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเดินทางเข้าไปแสวงบุญ ขอพร และอธิษฐานให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ตนเองและครอบครัว^{๔๑} เช่น การขอให้พ้นจากโรคร้าย การพ้นทุกข์ ขอ ความเจริญสุข ความร่ำรวยหรือการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์^{๔๒} ตลอดถึงการพักผ่อนหย่อนใจจากความงามทางด้านพุทธศิลป์กรรมที่สร้างสุนทรียภาพให้เกิดแก่จิตใจ^{๔๓} จาก การศึกษาพื้นที่สร้างสรรค์เมืองศิลปะที่ของวัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญมีการบริหารจัดการ ดังนี้

๑. ความเชื่อ/ศรัทธา การเดินทางท่องเที่ยวตามวัดถือว่าเป็นธรรมเนียมและค่านิยมของ นักท่องเที่ยวที่นับถือพระพุทธศาสนา เชื่อมมั่นในหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน คือ การ เสียสละสิ่งของ เงินทอง ข้าวน้ำ โภชนาหาร เป็นต้น ศีล คือ การรักษากาย วาจาและจิตใจให้ตั้งมั่นใน สิ่งดีงามที่เป็นคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม และ ปัญญา คือ ความรู้แจ้งที่เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ ทำให้เกิดสว่างแห่งชีวิต เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง และผู้อื่น^{๔๔} ตามความเชื่อการเดินทางท่องเที่ยวพุทธสถานเพื่อเป็นการแสวงบุญ เพื่อพัฒนาจิตใจ เรียบรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างซึ่งกันและกัน อันจะนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องก่อให้เกิด

^{๓๙} สัมภาษณ์นายธงชัย แผ่นคำ, ไวยาวัจกรวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัด ลำปาง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๔๐} สัมภาษณ์นางสาวสมบุรณ์ ปินตา, นักท่องเที่ยว, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๑} สัมภาษณ์นางภา จิตใหญ่, เจ้าหน้าที่ดูแลเครื่องกราบไหว้ประจำวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๒} สัมภาษณ์นางศรีวรรณ ลือไชย, นักท่องเที่ยว, ๔ กรกฎาคม ๒๕๖๓.

^{๔๓} สัมภาษณ์นางศรีไวย พงพั้ง, ชุมชนวัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๔} สัมภาษณ์นายสุริยัน คำหนัก, ศาสนพิธีกรวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะ คา จังหวัดลำปาง, ๗ กันยายน ๒๕๖๓.

ประโยชน์เกื้อกูลต่อสรรพสิ่ง”^{๔๕} การท่องเที่ยวเชิงพุทธสถานมีความแตกต่างจากการท่องเที่ยวทั่วไปที่นักท่องเที่ยวต้องการเพียงแค่ชื่นชมความงดงามที่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่การตามพุทธศาสนานั้นมีเป้าหมายเพื่อการศึกษา พัฒนาจิตใจ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง เกื้อกูลประโยชน์ สร้างความสุขสันติแก่ตนเองและสรรพสิ่ง โดยการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมความสวยงามทางด้านประวัติศาสตร์ของอาคารสถานก่อสร้างที่เก่าแก่ เช่น เจดีย์ วิหาร พระเจ้าพันองค์^{๔๖} ศิลปกรรมร่วมสมัยที่มีความงดงามอลาหรือความเชื่อตามประวัติศาสตร์ เช่น ความเชื่อว่านางสุชาดาอุบาสิกาของวัดพระแก้วฯ ได้นำดวงโม่ไปถวายพระเถระที่วัดพระแก้วฯ ครั้นผ้าออกมาพบว่ามิมรกอยู่ข้างใน พระเถระรูปนั้นจึงจำงข้างให้นามรกตนั้นไปแกะสลักเป็นพระพุทธรูป เรียกว่า พระแก้วดอนเต้า^{๔๗}

นอกจากความเชื่อการจาริกเพื่อแสวงบุญแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามและอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกันก็มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง เช่น การท่องเที่ยววัดที่มีศิลปกรรมภายในเขตเมืองลำปาง ประกอบด้วย วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระเจดีย์ขาวหลัง วัดปงสนุก วัดร่องศรีเมือง และวัดศรีชุม เป็นต้น^{๔๘} การเดินทางเพื่อแสวงบุญตามคติ ความเชื่อ และความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพักผ่อนหย่อนใจ เสริมสร้างการเรียนรู้และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ชัดเจนจิตใจให้เกิดความสุขสงบได้อย่างแท้จริง

๒. ความงดงามทางด้านพุทธศิลป์ จุดเด่นของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือหรือล้านนาได้แก่พุทธศิลปกรรมหรืองานพุทธศิลป์ที่สร้างสรรค์ผลงานให้เกิดสุนทรีย์ภาพในจิตใจ โดยการประดับฝีมือทางการช่างที่แสดงออกให้เห็นถึงอารมณ์สะเทือนใจ^{๔๙} สร้างความประทับใจหรือความสะเทือนอารมณ์ ความมีอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ความบันเทิง ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิศาสนา^{๕๐}

^{๔๕} พระมหาสุทิตย อาภากรโ (อบอุ้น), “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ”, จุลสารการท่องเที่ยว, ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ (มกราคม – มีนาคม ๒๕๔๒): ไม่ปรากฏหน้า.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายศุขฉวีเกษม พันคำอ้าย, นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๗} สัมภาษณ์ พระจินดารัตนภรณ์, เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๓ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายวีรศักดิ์ ของเดิม, นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๔๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.๒๕๓๐, (กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๕๐๕.

^{๕๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๑), หน้า ๒๖.

เช่น งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม จัดเป็นศิลปกรรม^{๕๑} โดยทั่วไปนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของวัด ๙ ครั้นนั้น พบว่า ความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีความผสมผสานระหว่างช่าง(สถา) พื้นเมืองกับช่าง (สถา) พม่าในการประยุกต์ความงามที่มีอัตลักษณ์ให้เห็นอย่างชัดเจน^{๕๒} โดยเฉพาะวัดศรีชุมที่มีศิลปะแบบพม่าที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ เป็นศิลปะแบบพม่าที่สมบูรณ์แบบมากที่สุด เช่น พระวิหาร พระอุโบสถ พระธาตุเจดีย์ กุฏิและซุ้มประตู โดยเฉพาะพระวิหารที่เป็นอาคารตึกครึ่งไม้แบบพม่า มีหลังคาซ้อนกันหลายชั้น แต่ละชั้นลดหลั่นกันถึง ๗ ชั้น ขึ้นไปหาเรือนยอดชั้นบนสุด^{๕๓} หรือการผสมผสานพุทธศิลปะระหว่างล้านนากับพม่า เช่น วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดารามที่มีพระเจดีย์ใหญ่ทรงล้านนา มณฑปยอดปราสาทแบบพม่าที่ประดิษฐานเป็นต้น นอกจากนี้ พื้นที่วัดใกล้เคียงก็มีศิลปะแบบล้านนาผสมผสานกับพม่า เช่น วัดศรีรองเมืองที่มีวิหารสร้างด้วยไม้สัก หลังคาซ้อนเป็นชั้นๆ แบบพม่า มีลายฉลุบนสังกะสี ใช้ประดับบนจั่วและเชิงชายคา ส่วนเสาไม้ในวิหารประดับด้วยกระจกหลากสี เป็นต้น

๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน การมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น พิจารณา ตัดสินใจและร่วมกันปฏิบัติงานตามที่ได้รับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการกำหนดทิศทางที่คาดหวังให้บรรลุถึงสิ่งที่ตั้งไว้หรือสิ่งที่พึงประสงค์ โดยการเปิดโอกาสสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน^{๕๔} การท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีความพร้อมเพียงทางด้านความเชื่อและความงามทางด้านศิลปกรรมของท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการร่วมคิด ร่วมสร้างและวางแผนในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้เกี่ยวกับวัด เช่น การศึกษาประวัติศาสตร์ทางด้านศิลปกรรม ประวัติศาสตร์การก่อสร้างถาวรวัตถุที่มีความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม หรือ การสร้างองค์พระประธานที่มีความงดงามทางด้านศิลปะล้านนา เป็นต้น^{๕๕}บางพื้นที่ที่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวจะจัดให้มีบริการที่เกิดจากกิจการ

^{๕๑} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๑.

^{๕๒} สัมภาษณ์พระพิชญ์พล สุวณฺณรุโป, ดร., เจ้าอาวาสวัดป่าฝาง ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๓} สัมภาษณ์พระครูสุตขยาภรณ์, ผศ. ดร., เจ้าอาวาสวัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๔} สัมภาษณ์พระอธิการสอาด ชินวิโส, เจ้าอาวาสวัดปงสนุกใต้ ตำบลหัวเวียง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๕} สัมภาษณ์นางนฤมล สุนทรพิธ, กรรมการชุมชนวัดปงสนุกใต้, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

ชุมชนเข้ามามีส่วนได้ส่วนเสีย และกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน เช่น รถให้บริการรถราง การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การจำหน่ายผลไม้/อาหาร/เครื่องดื่มบริการนักท่องเที่ยวฯ^{๕๖}

นอกจากนั้น พื้นที่วัดๆ ต่างจะมีการรักษาหรือและวางแผนร่วมกับคณะกรรมการประจำแต่ละวัดในการวางแผนทั้งการก่อสร้าง การบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะถาวรวัตถุประจำวัด^{๕๗} ตลอดจนถึงการแสวงหาแหล่งทุนเพื่อพัฒนาวัดให้มีความเจริญงอกงามในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่ในชุมชนตนเอง แม้บางครั้งสถานท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และขึ้นอยู่กับกรมศิลปากร^{๕๘} แต่บางครั้งจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์เพื่อซ่อมแซมดูแลถาวรวัตถุจากชุมชน^{๕๙} เพื่อให้เกิดความรักและความหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรมและสังคมที่บรรพบุรุษได้สร้างเอาไว้ ตลอดจนคงรักษาธรรมเนียม จารีต ประเพณีและมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อไป

๔. การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและเหมาะสมแต่ละพื้นที่ จำเป็นจะต้องตระหนักและคำนึงถึงกลุ่มบุคคล องค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสมัครใจและให้กิจกรรมดำเนินไปตามเป้าหมาย โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำและร่วมกันประเมินผลของการปฏิบัติงาน เพื่อนำสิ่งที่ได้รับมาสู่การพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง ได้ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น^{๖๐}

พื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ของวัด ๙ ศรีได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มภาคีเครือข่ายในการร่วมการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวและกีฬา กรมศิลปากรในการอนุรักษ์ อนุรักษ์ อนุรักษ์ ทางด้านสถาปัตยกรรมของศาสนวัตถุต่างๆ อาทิ ศาลา อุโบสถ และความงามตามอัตลักษณ์ของศิลปกรรมของวัดนั้นๆ หรือการส่งเสริมการปรับปรุงภูมิทัศน์แหล่งท่องเที่ยวให้ดูสะอาด สวยงาม ทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกสบายตา สบายใจเมื่อได้เข้ามาเยี่ยมชม ตลอดจนถึงสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำปางในการก่อสร้างห้องน้ำ สุขาสำหรับผู้สูงอายุและพิการ^{๖๑} กลุ่ม

^{๕๖} สัมภาษณ์นางคำปิ่น อินตา, กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองวัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๗} สัมภาษณ์พระราชจินตนา นายก, ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระเจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๘} สัมภาษณ์นายอนุกุล ศิริพันธ์, ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปกรรมและพิธีกรรม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๒๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๕๙} สัมภาษณ์นายประเวศน์ แก้วศิริ, มัคคานายกวัดไหล่หินหลวง ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๖๐} สัมภาษณ์พระครูพิธานนพกิจ, เจ้าอาวาสวัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๗ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๖๑} สัมภาษณ์นายพันธ์ศักดิ์ ไชยวงศ์, ประธานชุมชนวัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, ๙ กันยายน ๒๕๖๓.

สมาคมธมมาลำปางที่อำนวยความสะดวกความเป็นเมืองธมมาแล้วนำเที่ยวตามศาสนสถานที่มีความสำคัญของวัด ๙ ศรี^{๖๒} เป็นต้น จะเห็นได้ว่าภาคีเครือข่ายเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยเหลือผลักดันและกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี ทั้งการให้บริการ การอำนวยความสะดวกการเดินทาง ความรู้/การเข้าถึง ข้อมูล สารระสำคัญต่างๆ และเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการท่องเที่ยววัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง

๕. การเข้าถึง/การตอบสนองนักท่องเที่ยว การเดินทางเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แง่คิด มุมมอง คติ ความเชื่อและแนวทางการปฏิบัติอันเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอาศัยแนวคิดและหลักการทางด้านปรัชญาทางศาสนา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้สภาพความเป็นจริงแห่งชีวิตเพื่อนำไปสู่การฝึกฝนพัฒนาทางด้านสติปัญญา^{๖๓} คุณค่าการท่องเที่ยวจึงเป็นการแสวงหาประสบการณ์ที่แปลกใหม่ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น สร้างจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น^{๖๔} โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน แต่กระนั้นก็ตามปัจจัยสำคัญในการเข้าถึงพื้นที่และตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี โดยเฉพาะความสะดวก ความเรียบร้อยทั้งทางด้านศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ห้องน้ำ ห้องสุขาที่มีความเหมาะสมกับกลุ่มอารยสถาปัตย์และบุคคลทั่วไป^{๖๕} ราวบันไดและพื้นที่ผิวถนนราบเรียบแก่เด็กและผู้สูงอายุ^{๖๖} แผนที่ภายในบริเวณวัดที่บอกสถานที่สำคัญภายในวัด และข้อปฏิบัติต่างๆ ที่พึงปฏิบัติของนักท่องเที่ยว ฯลฯ จากการศึกษาพบว่า การเข้าถึงพื้นที่และเส้นทางท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อของเส้นทางแห่งบุญที่มีความงดงามทางด้านกายภาพ ทางด้านศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรมที่ผสมผสานระหว่างศิลปะแบบล้านนาและพม่า นั้น เป็นเส้นทางที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก ปลอดภัยแก่กลุ่มอารยสถาปัตย์ ตลอดถึงความพร้อมในการรองรับการเข้ามาราบไหว้ขอพร การเดินทางเพื่อเยี่ยมชมประวัติศาสตร์และความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม และการเดินทางตามคติความเชื่อตามคติล้านนา เช่น พระธาตุประจำปีเกิดของวัดพระธาตุลำปางหลวง^{๖๗} เป็นต้น

^{๖๒} สัมภาษณ์นางสาวกศิยา จันแดง, ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง, ๒๗ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๓} สัมภาษณ์พระครูสุนทรเสลคุณ, เจ้าอาวาสวัดไถ่หิน ตำบลไถ่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

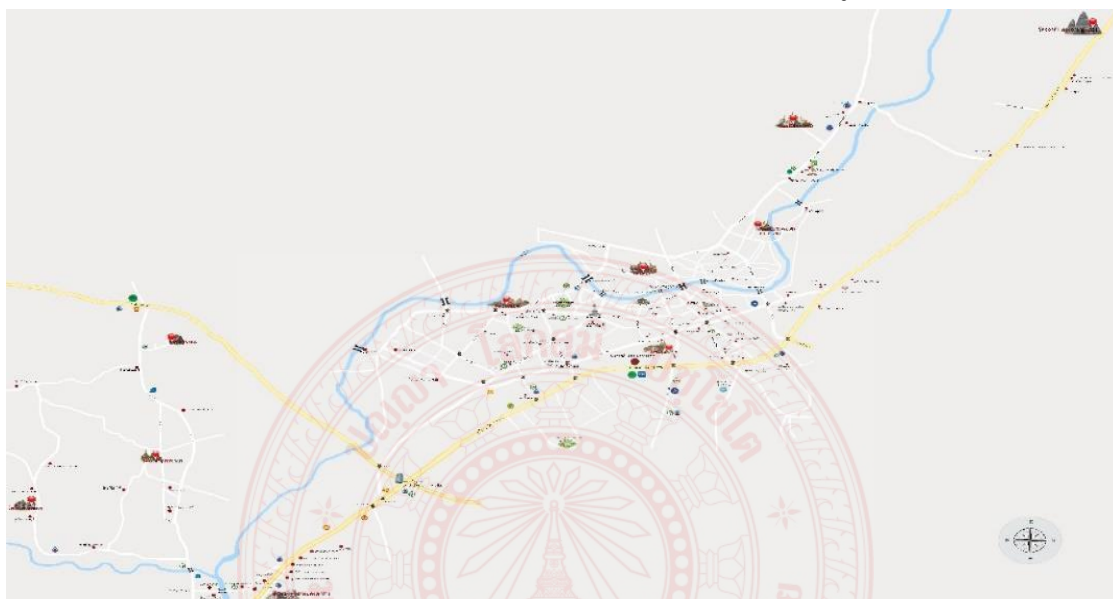
^{๖๔} สัมภาษณ์นายพิเชษฐ์ ทินอยู่, สมาชิกสภาจังหวัดลำปาง, ๓๐ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๕} สัมภาษณ์นางสาวอุมาพร สายนุ้ย, นักท่องเที่ยว, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๖} สัมภาษณ์นางอรุณี ทองใบ, นักท่องเที่ยว, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๓.

^{๖๗} สัมภาษณ์นายฐาปกรณ์ เครือระยา, ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, ๒๓ กันยายน ๒๕๖๓.

เส้นทางแห่งบุญในจังหวัดลำปางเป็นพื้นที่ที่สำคัญที่นักท่องเที่ยวไม่ควรพลาดหากเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดลำปาง โดยเส้นทางเดินทางสะดวก ใกล้แหล่งพื้นที่อื่นๆ เชื่อมต่อโดยแหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงามทางด้านศิลปกรรมที่มีบอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึกและสิ่งที่สัมผัสเป็นผลงานทางศิลปะ^{๖๘} เช่น ลำพูน พะเยา แพร่ ฯลฯ จากการสำรวจเส้นทางเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรี ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม จารีต ประเพณี ดั้งแผนภูมิภาพด้านล่างนี้

แผนภาพที่ ๔.๘๘. เส้นทางท่องเที่ยววัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อ เส้นทางแห่งบุญในจังหวัดลำปาง มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ตามหลักของการท่องเที่ยว 3A's ได้แก่ ๑. สิ่งดึงดูดใจเพื่อการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว (Attractions) ทั้งความคติ ความเชื่อการเดินทางจาริกบุญ/แสวงบุญและความงดงามทางด้านศิลปกรรมแบบร่วมที่มีอัตลักษณ์ความงามแบบล้านนาและพม่า ในการดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยือนสถานที่ ๒. เส้นทางคมนาคม/การเข้าถึง (Accessibility) สถานที่ท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี เป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงกับเส้นทางเดินรถสายหลักที่ยานพาหนะหรือรถประจำทางสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก ตลอดถึงภาคีเครือข่ายรถม้าลำปางได้สร้างสิ่งกระตุ้นอันเป็นอัตลักษณ์ของตนเองแล้วนำเที่ยวยังพุทธศาสนาที่มีความสำคัญของวัด ๙ ศรีในพื้นที่ในเมืองลำปาง เช่น วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม วัดพระเจดีย์ขาวหลัง วัดศรีรองเมือง วัดศรีชุมและวัดปงสนุก ฯลฯ ทำให้การเดินทางสะดวก รวดเร็วและปลอดภัย ๓. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกมีไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามายังแหล่งท่องเที่ยว เช่น เครื่องสักราระบุฯ

^{๖๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๒, (กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑๑.

(ดอกไม้ รูป เทียน) เพื่อนำไปกราบไหว้ขอพระหรือสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ เช่น ร้านจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง จำหน่ายอาหาร/เครื่องดื่ม ตลอดถึงพื้นที่ภายในวัดมีความปลอดภัยตามแบบอารยสถาปัตย์ทั้งพื้นผิวทางเดิน ราวจับที่บันได ห้องน้ำ ห้องสุขาที่รองรับคนแก่ คนพิการและเด็ก เป็นต้น ดังนั้น วัด ๙ ศรีบนคตติ ความเชื่อ เส้นทางแห่งบุญในจังหวัดลำปาง จึงเป็นพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์/เมืองรองที่มีความงดงามทางประวัติศาสตร์ พุทธศิลปกรรมพร้อมที่รองรับนักท่องเที่ยวได้ตามมาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ ที่มุ่งหวังการสร้างความรู้จากการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สร้างประสบการณ์ใหม่ สร้างความงดงามด้านสุนทรียภาพ การพัฒนาจิตใจ สร้างความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองศิลปะเชิงศิลปะสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

๒) รูปแบบการพัฒนาวัดครูบาสร้างตามหลักอารยสถาปัตย์ในจังหวัดลำพูน ได้แก่

๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิไชย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่แห่งหนึ่งที่ตั้งขึ้นเมื่อประมาณร้อยปีก่อน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๔ จนกระทั่งครูบาศรีวิไชย อายุได้ ๒๔ ปี ได้นำพระเณรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันสร้างวัดขึ้น โดยให้นายควาย โยมบิดาเป็นผู้แผ้วถางเป็นปฐมฤกษ์ให้เกิดความเป็นสิริมงคล ต่อมาได้ปรับสถานที่บนเนินเขาให้เป็นที่ราบในการสร้างและบูรณะวัดบ้านปางเมื่อก่อนวัดบ้านปางจะตั้งอยู่ในบริเวณหมู่บ้าน โดยครูบาศรีวิไชยเล็งเห็นว่าความเจริญของหมู่บ้านก่อให้เกิดความวุ่นวาย ไม่สงบเนื่องจากบ้านเรือนตั้งอยู่ล้อมรอบ ท่านจึงได้ไปสร้างวัดใหม่อยู่บนยอดเขาใกล้ ๆ หมู่บ้าน โดยชาวบ้าน ชาวละว้า ชาวกะเหรี่ยงได้ช่วยกันนำหินคนละก้อนสองก้อนมาก่อเรียงเป็นกำแพงหินรอบพื้นที่วัดยาวได้กว่า ๒ กิโลเมตร ซึ่งบางคนที่หอบลูกสะพายหลานไว้ข้างหลังมาช่วยกันขนหิน ชาวละว้าที่มีช้างก็นำช้างมาช่วยกันลากหินปรับพื้นที่บางคนที่ไปช่วยกันขนหินในห้วยแม่ลองถือเป็นแรงศรัทธาอันยิ่งใหญ่”

เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วพระเณรบางส่วนจึงได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนวัดใหม่แห่งนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า “วัดจอมศะหรือทรายมูลบุญเรือง” แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกว่า “วัดบ้านปาง” ซึ่งวัดนี้มีอาณาบริเวณพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๑๖๐ ไร่ ในบริเวณเขตพุทธาวาสจะมีกำแพงก่อด้วยหินล้อมรอบถึง ๔ ชั้น ซึ่งเป็นความคิดของครูบาศรีวิไชยที่พยายามจะจัดให้วัดนี้เป็นอรัญวาสี (วัดป่า) โดยครูบาศรีวิไชยได้แนวคิดมาจากที่ได้เห็นพระฤๅษีก่อกำแพงหินล้อมรอบอาศรม ซึ่งปัจจุบันคือ ม่อนฤๅษี ซึ่งอยู่ได้ห่างจากวัดบ้านปาง และที่สำคัญท่านไม่ต้องการที่จะทำลายธรรมชาติ จึงได้ให้ชาวบ้านนำหินมาตั้งเรียงซ้อนกันจนเป็นแนวกำแพง

การท่องเที่ยวของวัดตามรอยครูบาเจ้านั้น มีศาสนสถานที่สำคัญที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานเครื่องอัฐบริขารของครูบาศรีวิไชย พิพิธภัณฑสถานแห่งนี้สร้างขึ้นเป็นอาคารคอนกรีตสองชั้นปูด้วยกระเบื้องหินอ่อน ชั้นบนมีรูปปั้นเหมือนจริงของครูบาศรีวิไชยทำจากขี้ผึ้งทั้งองค์ในลักษณะท่านั่ง นอกจากนั้นยังมีภาพเก่าของครูบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจาริกไปในสถานที่ต่าง ๆ รวมทั้งถ้วย

ขามของเก่าของท่านที่เคยใช้มาก่อน ในชั้นนี้ยังมีปราสาทห้ายอดที่เคยบรรจุโลงศพและโกศบรรจุอัฐิของท่านนำมาจัดแสดงให้ผู้สนใจได้ชม ซึ่งทุกวันจะมีศรัทธาประชาชนเดินทางมากราบไหว้ของพรจารูปปั้นครุบา

บริเวณชั้นล่างของอาคาร จัดแสดงเครื่องใช้ถ้วยชามและของใช้สมัยเก่าที่หาดูหาชมได้ยาก อาทิ รถยนต์คันแรกที่ท่านเคยนั่งขึ้นไปยังวัดพระธาตุดอยสุเทพฯ เมื่อตอนที่สร้างทางขึ้นวัดพระธาตุดอยสุเทพฯแล้วเสร็จใหม่ นอกจากนั้นยังมีรถสามล้อถีบของหลวงอนุสารสุนทรที่ใช้ใส่อาหารเพื่อถวายครุบาศรีวิไชยเมื่อครั้งที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่วัดพระสิงห์ แต่ที่หาดูได้ยากได้แก่ เตียงนอนของครุบาศรีวิไชยและเสลี่ยงหาม พาหนะสำหรับเดินทางจาริกไปในวัดต่างๆ ทั่วภาคเหนือ

กิจกรรมที่ส่งเสริมของวัดบ้านปางได้ส่งเสริมให้บรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใส ศรัทธาต่อครุบาเจ้าศรีวิไชยในการบำเพ็ญบุญเนื่องวัดคล้ายวันเกิด ของครุบาศรีวิไชย ๑๑ มิถุนายนของทุกปี^{๖๙} เพื่อเป็นการระลึกนึกถึงบุญคุณ ความงามความดี และเป็นการแสดงความกตัญญูตเวทิตาแก่ครุบาเจ้าที่ถือได้ว่าเป็นนักบุญแห่งล้านนา

๒) วัดพระธาตุดวงเดียว ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ตามตำนานกล่าวไว้ว่า สมัยของพระนางจามรีได้หนีภัยสงครามจากหลวงพระบาง ได้มาสร้างเมืองที่อำเภอลี้ ทรงตั้งสัจจะอธิษฐานว่า ถ้าจะได้สร้างเมืองที่นี้จริงในการลี้ภัย ขออำนาจเทพยดาคลจิตนำพญาช้างคู่บุญไปแสวงหาที่ตั้งบ้านเมืองด้วยเถิด ทำให้เทพเทวาได้คลใจให้พญาช้าง ขึ้นไปตามห้วยแม่แตะที่มีแสงแดดสาดส่อง และได้พบกับลูกแก้วลอยออกจากจอมปลวกใหญ่ มีแสงสว่างทั่วบริเวณนั้น ลอยออกไปและกลับมาอยู่ถึงห้าครั้งในคำคืนนั้น ระหว่างบริเวณวัดพระธาตุดวงเดียวและวัดพระธาตุห้าดวงในปัจจุบัน พระนางจามรีจึงเอานิมิตหมายอันดีนี้ สร้างให้เป็นเมืองและวัดขึ้นในสมัยนั้น

ส่วนในปัจจุบันยังคงมีร่องรอยคันภูเวียงให้เห็นอยู่บ้างตามริมถนน ส่วนสิ่งปลูกสร้างภายในวัด รวมทั้งองค์พระธาตุดวงเดียวล้วนสร้างขึ้นมาภายหลัง โดยครุบาศรีวิไชยได้พาลูกศิษย์พร้อมทั้งพระ เณร สร้างวัดและวิหาร ให้เป็นศูนย์รวมใจทางพระพุทธศาสนาของชาวบ้าน โดยการสร้างนี้ได้วางตำแหน่งตามเมืองโบราณเดิม โดยกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัดที่ครุบาเจ้าได้สร้างนั้น เป็นการกระทำประเพณีสงฆ์พระธาตุดวงเดียวในวัน ๒๐ เมษายนของทุกปี^{๗๐} เพื่อเป็นการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานที่ได้กล่าวมาและเป็นการสืบสานวัฒนธรรมล้านนาในการสงฆ์พระธาตุที่เกิดจากการนำของครุบาเจ้าศรีวิไชยอีกด้วย

๓) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ที่ตำบลลี้ บนเส้นทางหลวงหมายเลข ๑๐๖ ห่างจากที่ว่าการอำเภอลี้ประมาณ ๒ กิโลเมตร ทางด้านซ้ายมือ จะถึงวัดพระธาตุดวง

^{๖๙} สัมภาษณ์นางสุพัตรา แดงชัย, ประธานกลุ่มสตรีอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๗๐} สัมภาษณ์นางสาวปราณี อินทียะ, เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

เดิวก่อน จากนั้นอีกสักห้าร้อยเมตร ก็เห็นซุ้มประตูโขงขนาดใหญ่เด่นเป็นสง่าอยู่บนเนินเขา ด้านซ้ายมือ ประตูกระจกและสวยงามมาก สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณเวียงเก่าลี่ เพราะมีซากกำแพงและคูเมืองตั้งเป็นแถว วัดนี้เป็นที่ตั้งของหมู่เจดีย์ ๕ องค์ ตามตำนานกล่าวว่าพระนางเจ้าจามเทวี กษัตริย์ครองเมืองศรีสุทโธทัย ได้ยินข่าวจากราษฎรเมืองลี้ว่ามีดวงแก้ว ๕ ดวง ปรากฏเห็นอยู่บ่อยครั้ง จึงได้เสด็จมาดูด้วยพระองค์เอง เวลากลางคืนจึงได้ทอดพระเนตรเห็นแสงสว่างจากดวงแก้วทั้ง ๕ ดวง ลอยอยู่บนกองดิน ๕ กอง จึงได้สอบถามความเป็นมา ก็ทราบว่าเป็นพระเมโธธาตุ (น้ำโคลนมืด) ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะเจ้าที่เคยล้าวงพระหัตถ์ และน้ำก็ไหลผ่านปลายนิ้วทั้ง ๕ ลงพื้นดิน พระนางจึงเกิดศรัทธาสั่งสร้างพระธาตุนี้ครอบกองดินทั้ง ๕ กองไว้ และในวันที่ ๒๐ เมษายน ของทุกปี^{๗๑} จะมีประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุน้ำดวงแก้วภายในบริเวณวัดประกอบด้วยอาคารต่างๆ มากมาย แต่ที่เด่นสะดุดตาเป็นจุดสนใจตั้งแต่จอดรถ ก็คือ “วิหาร ๙ ครุบา” ได้แก่

๑. ครุบาเกิตติ	๒. ครุบามหาสมณะ
๓. ครุบามหามังคลาจารย์	๔. ครุบามหาสวามี
๕. ครุบามหาเตจา	๖. ครุบาจะวรรณะ ปัญญา
๗. ครุบาเจ้าศรีวิไชย	๘. ครุบาอภิชัยชาวปี
๙. ครุบาชัยยะวงศาพัฒนา	

๔) วัดพระพุทธบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ระหว่างดอยม่อนช้างกับดอยเคเรือ นับถือกันว่าเป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้าที่มาประทับไว้ตรงบริเวณที่นำผ้าจีวรมาตาก มีรอยตารางบนผาหินที่เชื่อว่าเป็นรอยตากผ้าจีวรพระพุทธเจ้า ตำนานเล่าว่า ครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ หลังจาริกและประทับพระบาทในที่ต่างๆ แล้ว เมื่อเสด็จมาถึงบนลานผาลาด สถานที่ที่พระองค์ทรงตั้งพระทัยจะประดิษฐานบาทเจดีย์ จึงทรงหยุดพักผ่อนแล้วให้พระอานนท์นำเอาจีวรไปตากบนผาลาดใกล้กับที่ประทับ หลังจากนั้นทรงอธิษฐานเหยียบพระบาทประดิษฐานรอยไว้บนผาลาดนี้ และตรัสทำนายว่าสถานที่แห่งนี้จะปรากฏชื่อว่า “พระพุทธบาทตากผ้า” ได้กล่าวไว้ว่า ในสมัยพุทธกาล สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะเจ้าได้เสด็จมาโปรดเวไนยสัตว์ในดินแดนสุวรรณภูมิ (ประเทศไทยในปัจจุบัน) พระองค์ได้เสด็จไปในที่ต่างๆ กระทั่งเสด็จถึงบริเวณวัดพระพุทธบาทตากผ้าแห่งนี้ซึ่งเป็นผาลาด จึงได้ทรงอธิษฐานประทับรอยพระบาทลง ณ ที่แห่งนี้เพื่อเป็นที่สักการบูชาของมวลเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายและพระองค์ได้ตรัสให้พระอานนท์ เอาจีวรไปตากบนผาลาด ใกล้บริเวณที่ประทับ ซึ่งปรากฏเป็นรอยเลื่อนกลางอยู่ ดังนั้น วัดนี้จึงได้ชื่อว่า “วัดพระพุทธบาทตากผ้า” มาถึงทุกวันนี้

^{๗๑} สัมภาษณ์นายสามารถ โปธิกา, ผู้ใหญ่บ้านบ้านพระธาตุน้ำดวงแก้ว ตำบลลี่ อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ พระนางจามเทวี พระราชธิดาในพระเจ้ากรุงละโว้ (ลพบุรี) ได้เสด็จมาครองนครทริภุชชัย (ลำพูน) พระนางได้ทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ให้สร้างมณฑปครอบรอยพระพุทธบาทเป็นพุทธบูชา พ.ศ. ๒๔๗๒ ท่านครูบาศรีวิไชย นักบุญแห่งล้านนาไทย วัดบ้านปาง อำเภอเมืองลำพูน ได้รับอาราธนาจากคณะสงฆ์จังหวัดลำพูน ซึ่งมีพระครูพุทธวิงศ์ธาดา วัดนางขำน้อยเหนือ เจ้าคณะอำเภอป่าซาง) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และมีหลวงวิโรจน์รัฐกิจ (เปื้อน วิจารณ์กุล) เป็นประธานฝ่ายฆราวาส ได้ทำการก่อสร้างวิหารจัตุรมุขจนสำเร็จ การท่องเที่ยวเพื่อระลึกถึงบารมีธรรมของครูบาเจ้าศรีวิไชยที่กระทำเป็นประจำทุกปี ได้แก่ เที่ยวน้ำร้อน วันชวงมาฆบูชา^{๗๒} เพื่อเป็นการแสดงออกถึงความเคารพ ความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในล้านนาและผู้ที่มีจิตศรัทธาในปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิไชยในการบำเพ็ญกิจกรรมดังกล่าว

๕) วัดพระนอนม่อนช้าง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ไม่ทราบว่าจะสร้างมาตั้งแต่สมัยใด แต่มีปรากฏหลักฐานการบูรณะจารึกไว้ว่า เมื่อปี จ.ศ.๑๑๕๖ มีพระมหาสาธุเจ้าพระวิสุทธรังโส วัดสะปุ่น และสาธุเจ้าปัญญา วัดเชียงราย (ปัจจุบันร้างไปแล้ว) กับสาธุเจ้าเทพินวัดบ้านกอง (ปัจจุบันร้างไปแล้ว) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์และฝ่ายฆราวาส องค์สมเด็จพระเชษฐาเจ้า และพระยารัตนหัวเมืองแก้ว เป็นประธาน ได้มาเป็นประธานซ่อมแซมองค์พระนอนพุทธไสยาสน์ให้ดีขึ้นพร้อมกันนั้น ได้สร้างพระอุโบสถไว้กับวัดอีกหลังหนึ่ง ต่อมาครูบาเจ้าศรีวิไชย มาสร้างพระนอนใหญ่เอาไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ที่องค์สมเด็จพระชินวรเคยมาประทับแรมอยู่ ณ ที่นี้ สถานที่นั้นก็คือ วัดพระนอนม่อนช้าง

ในปี พ.ศ.๒๔๗๐ พระครูบาภิชัยชาวปี ได้มาเป็นประธานบูรณะวิหารและธรณีพระธาตุ โดยรอบแต่ไม่แล้วเสร็จ ต่อมาครูบาศรีวิไชยแห่งวัดบ้านปาง ได้มาบูรณะและสร้างต่อจนแล้วเสร็จ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๗๓ ซึ่งตามตำนานพระนอน วัดพระนอนม่อนช้าง กล่าวว่า หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงประดิษฐานรอยพระบาทตากผ้าแล้ว ก็เสด็จพุทธดำเนินไปทางบูรพาทิศถึงหัวดอยม่อนช้าง ก็ทรงหยุดประทับนอนสีหไสยาสน์ ณ ที่นั้น และทรงประทานพระเกศาธาตุแก่ต่ายยสองผิวเมีย ผู้เข้ามาอุปัฏฐากถวายภัตตาหารและน้ำ ต่อมาจึงได้สร้างเจดีย์บรรจุพระเกศาธาตุไว้ และมีผู้ศรัทธาสร้างพระพุทธรูปนอนสีหไสยาสน์ขึ้นไว้ ณ ที่นั้น จึงเรียกกันว่า “พระนอนม่อนช้าง” มาจนถึงบัดนี้ ซึ่งศาสนกิจที่ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในการดึงดูดใจแก่พุทธศาสนิกชนผู้ที่มีความเคารพ นับถือและศรัทธาในครูบาเจ้าศรีวิไชยจะปฏิบัติตามจารีตและประเพณีของล้านนาที่ยึดถือสืบต่อกันมา

๖) วัดพระธาตุทริภุชชัยรวมมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน วัดอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เดิมทีเป็นพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชกษัตริย์ผู้ครองนครทริภุชชัย องค์ที่ ๓๓ ต่อจากพระนางจามเทวีปฐมบรมกษัตริย์ของเมืองทริภุชชัย บริเวณกำแพงพระราชวังของพระเจ้าอภัยราชได้แบ่งออกเป็น ๒ ชั้น คือ ชั้นนอกและชั้นใน ในกาลต่อมาภายหลังพระเจ้าอภัยราช ได้ถวายราชวังของ

^{๗๒} สัมภาษณ์นางดวงพิกุล ปกปิงเมือง, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๓.

พระองค์ให้เป็นสังฆารามไว้กับทางพระพุทธศาสนาเมื่อถวายเป็นสังฆารามแล้ว ได้รื้อกำแพงชั้นนอก ออกแล้วปั้นสิ่งหนึ่งไว้ที่ซุ้มประตูด้านทิศตะวันออก เป็นสิ่งขนาดใหญ่ประดับเครื่องทรงยื่นอัปาก ประดิษฐานไว้แทน ตามคติโบราณทางเหนือซึ่งนิยมสร้างสิ่งเฝ้าวัด วัดพระธาตุหริภุญชัย จึงมีกำแพง สองชั้นตามรูปลักษณะของพระราชวังเดิมของพระเจ้าอาทิตย์ราช คือ รอบบริเวณวัดชั้นนอกชั้นหนึ่ง และก่อกำแพงเป็นศาลาบาตรรอบองค์พระธาตุหริภุญชัยเป็นกำแพงชั้นในอีกชั้นหนึ่ง

วัดพระธาตุหริภุญชัย รวมวิหาร ตั้งอยู่ใจกลางเมืองลำพูนมีถนนล้อมรอบสี่ด้าน สร้าง ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๖๕๑ มีสิ่งที่น่าสนใจคือ ซุ้มประตูซึ่ง ก่อนที่จะเข้าไปในบริเวณวัด ต้องผ่านซุ้มประตูก่อ อิฐถือปูนประดับลวดลายวิจิตรพิสดาร เป็นฝีมือโบราณสมัยศรีวิชัย ประกอบด้วยซุ้มยอดเป็น ชั้น ๆ เบื้องหน้าซุ้มประตูมีสิ่งใหญ่คู่หนึ่งยื่นเป็นสง่าบนแท่นสูงประมาณ ๑ เมตร สิ่งคู่นี้ป็นชั้นใน สมัย พระ เจ้าอาทิตย์ราชเมื่อทรงถวายวังให้เป็นสังฆารามวิหารหลวง เมื่อผ่านซุ้มประตูเข้าไปแล้วจะเห็น วิหารหลังใหญ่ เรียกว่า วิหารหลวง เป็นวิหารหลัง ใหญ่มีระเบียบรอบด้านและมีมุขออกทั้งด้านหน้า และด้านหลัง เป็นวิหารที่สร้างขึ้นใหม่แทนวิหารหลังเก่า ซึ่งถูกพายุพัดพังทลายไปเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

ในพิธีกรรมที่มีความสำคัญและเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นของวัดพระธาตุหริภุญชัยฯ เป็น งานที่มีความสำคัญระดับจังหวัดลำพูน ได้แก่ ๑. สลากย้อม ซึ่งเป็นประเพณีดั้งเดิมของล้านนา และเป็นหนึ่งเดียวในโลกที่มีการจัดการได้ดีในประเทศไทย ซึ่งกิจกรรมสลากย้อมจะกระทำในช่วงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ของทุกปี และ ๒. ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ แปดเป็ง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญใน วัฒนธรรมล้านนา โดยจังหวัดลำพูนเป็นธรรมเนียมนิยมที่วัดหลวง (พระธาตุหริภุญชัยฯ) จะต้องทำ การสงฆ์น้ำพระธาตุก่อนที่บรรดาวัดต่างๆ จะทำการทำ เพราะถือว่าวัดหลวง (พระธาตุหริภุญชัยฯ) จะ เป็นวัดที่กำหนดว่าวัดใดในจังหวัดจะทำพิธีกรรมสงฆ์น้ำพระธาตุต่อไปเป็นทอดๆ

๗) **วัดจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน** เรียกกันว่า วัดกู่กุด ตั้งอยู่บน ถนนจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน เป็นวัดเก่าแก่ ตามโบราณคดีตามหลักฐานที่ ได้พบศิลาจารึกว่า พระราชโอรสของพระนางจามเทวี คือ พระเจดีย์มหันตยศและพระเจ้าอนันตยศ โปรดให้สร้างวัดนี้ขึ้นเพื่อถวายพระเพลิง แล้วโปรดให้สร้างเจดีย์เหลี่ยมมียอดหุ้มด้วยทอง เรียกชื่อว่า สุวรรณจังโกฏิ พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏิหรือพระเจดีย์จามเทวี เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยมแบบพุทธคยาใน ประเทศอินเดีย แต่ละด้านมีพระพุทธรูปยืนปางประทานพรอยู่เป็นชั้นๆ มีพระพุทธรูป ยืนปาง ประทานพรอยู่ในซุ้มพระทั้งสี่ด้านด้านละ ๑๕ องค์ รวม ๖๐ องค์ ภายในพระเจดีย์บรรจุอัฐิของพระ นางจามเทวี ปฐมกษัตริย์แห่งนครหริภุญชัย

พระเจดีย์สุวรรณจังโกฏิ พระเจดีย์องค์ถือเป็นแบบสถาปัตยกรรมที่มีความสำคัญใน ศิลปกรรมหริภุญชัย นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่สำคัญ ได้แก่ เจดีย์แปดเหลี่ยม ลักษณะทาง สถาปัตยกรรมมีแผนผังเป็นรูปแปดเหลี่ยมซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป สามารถแบ่งได้เป็นสามส่วน คือ ส่วน ฐานประกอบด้วยฐานแปดเหลี่ยมซ้อนกันสองชั้น ถัดขึ้นไปเป็นชั้นบัวถลารองรับองค์เรือนธาตุ โดย

ส่วนล่างของเรือนธาตุ ทำเป็นฐานลดทอนไม่ลงเล็กน้อยจากระดับผนังของเรือนธาตุ ส่วนเรือนธาตุมีผังเป็นรูปแปดเหลี่ยมทรงสูง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปประทับยืน ซึ่งมีลักษณะเป็นวงโค้งสามวง โบราณปูชนียสถานภายในวัดจามเทวีเป็นที่เคารพสักการะของพุทธศาสนิกชนทั่วไป กิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัดนั้น จะเป็นการประกอบพิธีกรรมเพื่อบำเพ็ญบุญของบรรดาศิษยานุศิษย์และพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใส ศรัทธาต่อครูบาเจ้าศรีวิไชยในการบำเพ็ญบุญเนื่องวัดคล้ายวัดเกิดของครูบาศรีวิไชย ๑๑ มิถุนายน ของทุกปี เพื่อเป็นการระลึกนึกถึงบุญคุณ ความงามความดี และเป็นการแสดงความกตัญญูกตเวทิตาแก่ครูบาเจ้าที่มีบทบาทและเป็นปูชนียบุคคลที่สำคัญในล้านนาตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

๘) วัดรมณียาราม (กุ่มะลัก) ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ชื่อเดิมว่า วัดกู่ละมั่ง ตั้งอยู่บนถนนสายลำพูน-ป่าซาง ห่างจากตัวเมืองลำพูนไปทางทิศใต้ประมาณ ๔ กิโลเมตร ในเขตพื้นที่หมู่ ๔ บ้านศรี้อย ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

อาณาจักรหริภุญชัย นับเป็นอาณาจักรแรกของดินแดนภาคเหนือที่เจริญรุ่งเรืองทั้งด้านศิลปกรรม ศาสนาและการเมืองการปกครองเมื่อราวปี พ.ศ.๑๒๓๙ ก่อนที่จะล่มสลายและกลายเป็นอาณาจักรล้านนาเป็นที่ทราบกันดีว่าในตำนานของการสร้างเมืองหริภุญชัยนั้นสร้างขึ้นโดยพระฤๅษีสององค์ นามว่า สุเทวฤๅษีจากคอยสุเทพและสุกทันตฤๅษีจากเขาสมอคอนเมืองละโว้ หลังจากที่ได้สร้างอาณาจักรหริภุญชัยเสร็จแล้ว จึงได้อัญเชิญพระนางจามเทวี พระธิดาของพระเจ้าละโว้ให้ขึ้นมาครองเมือง โดยพระนางจามเทวีทรงเสด็จลงเรือขึ้นมาตามแม่น้ำปิงใช้เวลานานกว่า ๗ เดือน เมื่อกระบวนเรือได้เทียบท่า เจียงตอง หรือ เชียงทอง (ปัจจุบันคาดว่าป็นอำเภอจอมทอง) จึงได้หยุดพักกระบวน ระหว่างนั้นมีชาวบ้านชายหญิงพากันมาดูเป็นอันมาก ซึ่งจากตำนานจามเทวีวงศ์ได้กล่าวถึงตอนนี้ว่า “เมื่อมีคนมามุงดูเป็นจำนวนมากพระนางจามเทวีจึงให้สาวใช้ถามคนเหล่านั้นว่า “ดูกรพ่อแม่ทั้งหลาย แต่มาถึงเมืองหริภุญชัยยังประมาณมากน้อยดังหรือจัดหอดจา” เมื่อได้ยินเช่นนั้นชาวบ้านจึงตอบว่า “ข้าแต่มหाराชเทวีเจ้า แต่มาถึงเมืองหริภุญชัยนั้น ดั่งข้าทั้งหลายได้ยินมาว่าหนึ่งโยชน์แลนา”

เมื่อได้ยินพระนางจามเทวี จึงมีรับสั่งตรัสปรึกษาแก่หมู่อำมาตย์ราชครูทั้งหลายว่า เราควร จะยับยั้งตั้งเวียงพักอยู่ ณ ที่นี้ก่อน ยังมีควรรีบร้อนเข้าไปในยามนี้ อำมาตย์ราชครูทั้งหลายก็เห็นชอบพระนางจามเทวีจึงปรึกษาว่าเราควรจะต้องตั้งเวียงนั้น ณ ตรงจุดใดดีเหล่าอำมาตย์ราชครูโหราจารย์ทั้งหลายจึงทูลถวายความเห็น ว่า ควรจะเสี่ยงธนูตามเคยมาแต่ก่อน จากนั้นพระนางจามเทวีจึงได้ส่งนายฉมังธนูว่า “เราจักตั้งบ้านอยู่ที่ศพนเหนือก้อนหินนี้ ท่านจงยิงธนูเสี่ยงมหามงคลสถานไปให้แก่เราเถิด” จากนั้นนายฉมังธนูจึงได้ตั้งพลีกรรมธนูแล้วก็ขึ้นสายพาดป็นธนู บ่ายหน้าเฉพาะทิศอุดรแล้วก็ลั่นลูกธนูออกไปแล้วมาตกตรงที่ตั้งเจดีย์ในวัดกู่ละมั่ง ลูกธนูที่เสี่ยงทายได้ปักตั้งอยู่เป็นอันดี ก็ทรงทราบว่าเป็นชัยภูมิอุดมสมควรยิ่งนัก พระนางจามเทวีจึงให้ราชบัณฑิตไปอาราธนาถามพระมหาเถระว่า ลูก

ธนูตกลง ณ ที่ใดเราควรจะทำประการใดดีก่อน พระมหาเถระจึงถวายตอบว่า มหาราชเทวีเจ้า นำพระพุทธรูปมาแต่กรุงละโว้ควรจะห้อยรอกพระศาสนา ณ ผืนแผ่นดินทริภุชชัยก่อน ซึ่งพระนางก็เห็นชอบด้วย จึงทรงจัดการให้มีการสร้างพระอารามขึ้น ทรงให้ก่อกองมหาเจดีย์ ณ ตรงลูกธนูปักแล้ว บรรจุพระบรมธาตุและสร้างพระอุโบสถ อันถือเป็นวัดแรกสุดและเก่าแก่ที่สุดกว่าวัดใด ๆ ที่เจ้าแม่จามเทวีทรงสร้างไว้ในเมืองทริภุชชัยโดยไม่ปรากฏชื่อตั้งเดิมมาก่อน ต่อมาวัดนี้ถูกทิ้งไว้ให้รกร้าง เมื่อมีพระมหาเถระจากเมืองอื่นเดินทางมาก็ได้ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า “รมณียาราม” แต่จากคำบอกเล่าของชาวบ้านสมัยก่อนจะเรียกว่า “วัดกู่ละมั่ง” ซึ่งสันนิษฐานว่าคำว่า “ละมั่ง” อาจแผลงมาจากคำว่า “ลัวะ-ลัวะ” เพราะพบหมู่บ้านของชาวลัวะถัดจากวัดนี้ข้ามแม่น้ำกวางไปทางทิศตะวันออกจำนวน ๒ - ๓ หลัง

เจดีย์กู่ละมั่งที่ปรากฏในปัจจุบันเป็นองค์ใหม่ที่ ครูบาศรีวิไชยได้มาบูรณะสร้างขึ้นครอบองค์เดิมไว้ เนื่องจากเจดีย์องค์เดิมนั้นได้ชำรุดทรุดโทรมด้วยกาลเวลาที่ผ่านมานับพันปี นอกจากนี้ครูบาศรีวิไชยยังได้สร้างพระวิหารและธรรมาสถูที่ใช้แสดงพระธรรมเทศนาซึ่งเป็นสิ่งทรงคุณค่าวิจิตรตระการตาสวยงามมาก ส่วนเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่นี้เจดีย์รูปแบบผสม ส่วนล่างเป็นทรงมณฑปหรือทรงปราสาทแบบล้านนา ประกอบด้วยชุดฐานเชิงต่อด้วยฐานบัว ถัดขึ้นไปเป็นองค์เรือนธาตุ ยกเก็จสองชั้นทั้งสี่ด้าน เจาะเป็นจระนัมสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป ลวดลายที่ซุ้มจระนัมน่าจะทำขึ้นในคราวที่ครูบาศรีวิไชยมาบูรณะ ส่วนบนสุดเป็นเจดีย์ทรงกลมแบบล้านนา ประกอบด้วยฐานแปดเหลี่ยมล้อมองค์เรือนธาตุโดยมีลูกแก้ววอกไก่อัดที่ส่วนบน ถัดขึ้นมาเป็นชุดฐานบัวกลมสามชั้น ต่อด้วยองค์ระฆัง บังลังก์ ปล้องไฉน ปลียอดและประดับด้วยฉัตรอีกชั้นหนึ่ง

ปัจจุบันกู่ละมั่ง ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานจากกรมศิลปากรแล้ว นอกจากนี้บริเวณด้านหลังของกู่ มีร่องรอยของฐานอุโบสถที่สร้างขึ้นพร้อม ๆ กับเจดีย์ด้วย โดยยังเห็นเป็นรอยของฐานทำด้วยศิลาแลง บริเวณรอบฐานอุโบสถยังปรากฏพัทธสีมาเป็นหินขนาดใหญ่โผล่ขึ้นมาจากดิน โดยเมื่อหลายปีก่อนได้ทำการขุดรอบหิน ลึกประมาณ ๓ เมตรยังไม่ถึงพื้นของพัทธสีมาเลย หลังจากนั้น พระอธิการพรณญาณวีโร เจ้าอาวาสวัดจึงได้ทำการก่อสร้างรั้วขึ้นรอบเขตอุโบสถเพื่อไม่ให้คนเข้าไปวัดรมณียารามหรือวัดกู่ละมั่ง แม้จะเป็นวัดแรกที่พระนางจามเทวีทรงสร้างขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ความงดงามจากการบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยเป็นผู้นำในการซ่อมแซม แต่กระนั้น กิจกรรมของที่ใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในการดึงดูดใจแก่พุทธศาสนิกชนผู้ที่เคารพ นับถือและศรัทธาในครูบาเจ้าศรีวิไชยก็จะปฏิบัติตามจารีตและประเพณีของล้านนาที่ยึดถือสืบต่อกันมา

๙) วัดพระบาทสามยอด ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ที่บ้านป่าพลู หมู่ที่ ๒ ตำบลป่าพลู อยู่ติดกับถนนหมายเลข ๑๐๖ ลำพูน - ลี้ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน เป็นโบราณสถานเก่าแก่ก่อสร้างมานานหลายร้อยปี เป็นที่ประดิษฐานของรอยพระพุทธรูป

และบ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ ระหว่างทางขึ้นสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอบ้านโฮ้ง สวยงามมาก บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ โดยบ่อน้ำแห่งนี้เป็นบ่อน้ำที่ไม่แห้งตลอดทั้งปี เชื่อกันว่าดื่มกินแล้วจะทำให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรงไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ กลับมีแต่ความเจริญอยู่ดีกินดี เป็นสิริมงคล พระพุทธบาทสามยอด ยังมีวิหารเปลือย เจดีย์ ๓ องค์ องค์ที่ ๑ ตั้งอยู่บนยอดสูงสุดเขาเขาสามยอด เป็นเจดีย์ของครูบาเจ้าศรีวิไชย อยู่ด้านตะวันออก องค์ที่ ๒ ตั้งอยู่ยอดเขาตรงกลาง เป็นเจดีย์บรรจุของครูบาภิชัยชาวปี และเจดีย์องค์ที่ ๓ ตั้งอยู่บนยอดเขาด้านตะวันตก เป็นเจดีย์บรรจุอัฐิของครูบาชัยวงศา (ครูบาวงศ์) ซึ่งทุกๆปีของเดือน ๘ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้าน และ ประชาชนจะขึ้นบนพระบาทสามยอดไปทำบุญ และมีการจุดบั้งไฟเพื่อเป็นพุทธบูชา เพื่อเป็นสิริมงคล

“พระพุทธบาท ๓ ยอด” อันเป็นสถานที่สำคัญที่ ท่านครูบาเจ้าศรีวิไชยเคยขึ้นมาบูรณะสำหรับรอยพระพุทธบาท เป็นพระบาทเบื้องขวา ขนาดใหญ่มาก ยาว ๑๙๐ ซม. กว้าง ๗๕ ซม. และมีการตกแต่งไปนานแล้ว พร้อมกับทาสีทองไว้อีกด้วย

วิหารมหาอุด ณ พระพุทธบาทสามยอดที่เหลืออยู่เพียงหลังเดียวของจังหวัดลำพูน ซึ่งกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานที่ถูกค้นพบโดยครูบาเจ้าศรีวิไชย

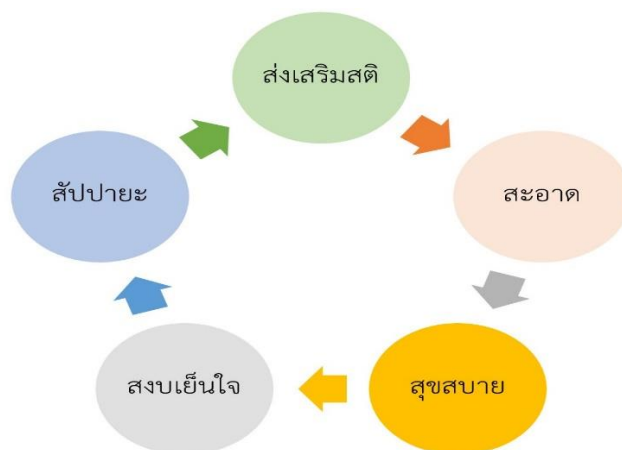
ครูบาเจ้าศรีวิชัย ครูบาภิชัยชาวปี และครูบาชัยวงศาพัฒนา ได้ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้นมา โดยมีชาวบ้านในอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน เช่น บ้านห้วยหละ ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน และหมู่บ้านอื่นๆ ที่เคารพศรัทธาใน ๓ ครูบา ได้ร่วมแรงร่วมใจกันก่อสร้างโบราณสถานแห่งนี้ขึ้นมา ทำให้วัดแห่งนี้เป็นการระลึกถึงคุณของครูบาเจ้าทั้งหลาย โดยทั่วไปจะมีการจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวตามวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น ประเพณีสงกรานต์น้ำพระธาตุ (เที่ยวขึ้นดอย) ของพี่น้องชนเผ่าบ้านห้วยหละ^{๗๓} ตรงกับแปดเป็งหรือตรงกับวัดพระธาตุหริภุญชัย ถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์และรูปแบบการปฏิบัติของท้องถิ่น เพื่อเป็นการแสดงถึงความเคารพ ความศรัทธาและระลึกถึงพระคุณของครูบาเจ้าทั้งหลายอีกด้วย

วัดครูสร้างในพื้นที่จังหวัดลำพูน ๙ แห่ง และเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ให้เป็นเมืองศิลปะที่มีความเชื่อ ความเคารพและศรัทธาในปฏิปทาของครูบาเจ้าศรีวิไชย โดยมีกิจกรรมในการสร้างสรรค์และส่งเสริมการท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย พอสรุปตามตาราง ดังนี้

^{๗๓} สัมภาษณ์นายประภาส ปกปิงเมือง, กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน, ๑๒ กันยายน ๒๕๖๓.

สถานที่	กิจกรรม	กำหนดการ
วัดพระธาตุห้าดวง	ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ	๒๐ เมษายน ของทุกปี
วัดพระธาตุดวงเดียว	ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ	๒๐ เมษายน ของทุกปี
วัดบ้านปาง	ทำบุญวัดเกิดครูบาศรีวิชัย	๑๑ มิถุนายน ของทุกปี
พระพุทธรูปสามยอด	ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ (เดี่ยวขึ้นดอย) ของพี่น้องชนเผ่าบ้านห้วยหละ	แปดเป็ง ตรงกับวัดพระธาตุ หริภุญชัย
วัดพระพุทธรูปตากผ้า	เดี่ยวขึ้นดอย	วันมาฆบูชา
วัดพระนอนม่อนช้าง	กิจกรรมตามประเพณีของชาว ล้านนา ตามเดือนแต่ละเดือน	ศรัทธา และนักท่องเที่ยวมา แวะสักการะด้วยตนเอง
วัดรมณียราม (กู่ละม็ก)	กิจกรรมตามประเพณีของชาว ล้านนา ตามเดือนแต่ละเดือน	ศรัทธาทำบุญ ในวันพระ
วัดจามเทวี	ทำบุญวันเกิดครูบาศรีวิชัย	๑๑ มิถุนายน ของทุกปี
วัดพระธาตุหริภุญชัย	- สลากย้อม ๑ เดี่ยวในโลก - ประเพณีสงฆ์น้ำพระธาตุ	- วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ - แปดเป็ง

จากการศึกษา พบว่า รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อพัฒนาพื้นที่ให้เป็นศาสนสถานที่มีอัตลักษณ์ท่องเที่ยวของวัดโดยยึดหลักการ ๕ ส. ได้แก่ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบเย็นใจ และ ๕) สัมปายะ ดังแผนภาพที่ ๔.๘๘

แผนภาพที่ ๔.๘๘. รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตยกรรมของวัดแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัยตามหลัก ๕ ส.

๑) **ส่งเสริมสติ** การสร้างวัดเพื่อเป็นสถานที่พำนักของพระสงฆ์และใช้เป็นพื้นที่เผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และก็เป็นพื้นที่สาธารณะในการสั่งสอน สร้างแรงบันดาลใจในการทำความดีของเหล่าพุทธศาสนิกชนที่เอื้ออำนวยประโยชน์แก่ตนเองและสังคม โดยพื้นที่วัดจะมีการติดป้ายที่แฝงด้วยหลักคำสอน พุทธสุภาษิตและปริศนาธรรมให้แก่ผู้ได้พบเห็น^{๗๔} และพระสงฆ์ก็จะปฏิบัติศาสนกิจในการช่วยเหลือและชี้แนะหนทางตามหลักศาสนาให้แก่ผู้เดินทางเข้ามาศึกษา แลกเปลี่ยนเรียน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพทางด้านจิตวิญญาณและไปสู่เป้าหมายแห่งการดำเนินชีวิตได้อย่างแท้จริง^{๗๕}

๒) **สะอาด** สภาพทางกายภาพของบริเวณของวัดจะมีความสงบสงัด รื่นรมย์ สะอาด ร่มเย็นมุ่งเน้นให้ผู้เข้ามาศึกษาได้ดื่มด่ำกับธรรมชาติที่จะส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจ ซึ่งการท่องเทียววัดเป็นการสร้างสุขอีกแห่งหนึ่งที่มุ่งเน้นให้เกิดการลด ละกิเลส (ปหานาราม) และเพิ่มพูนจากการสั่งสมบุญกุศล (ภาวนาราม) ให้เกิดความสะอาดทางจิตใจด้วยการรักษาศีลและการเจริญภาวนาให้เกิดปัญญารู้เท่าทันแห่งความเป็นไปแห่งชีวิตและโลกได้อย่างถ่องแท้^{๗๖}

๓) **สุขสบาย** ความเป็นธรรมชาติที่ปกคลุมด้วยร่มไม้ สายน้ำ แสงแดด และป่าที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญและส่งผลความสุขสบาย ซึ่งการปลูกสร้างเสนาสนะตามหลักพุทธาณูญาติเพื่อให้อำนวยความสะดวกที่มีความสะดวก เหมาะสม และอยู่ในความสันโดษ แต่มุ่งเน้นให้ยึดเป้าหมายในการอบรมพัฒนาทางกายและจิตใจ เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการสนทนาแลกเปลี่ยนธรรม เพื่อให้เกิดความสุขสบายทางร่างกายและการพัฒนาจิตใจของพุทธบริษัท

๔) **สงบเย็นใจ** วัดเป็นศาสนสถานที่เหมาะสมกับการปฏิบัติธรรม บำเพ็ญศาสนกิจ ศาสนพิธีทำให้เกิดความสงบเย็นใจมากกว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติหรือการท่องเที่ยวเพื่อหาความสุขที่ยึดติดอยู่ในตัณหาที่เกิดจากรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส แต่เป็นศาสนสถานที่มุ่งให้เกิดความสงบเย็นใจจากการเข้าไปสู่ปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมให้เกิดความรอบรู้แห่งชีวิตและสังคมได้อย่างเหมาะสม^{๗๗}

๕) **สัปปายะ** วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจะต้องประกอบไปด้วยหลัก ๔ ประการ ได้แก่ ๑) พื้นที่รื่นรมย์ ทำให้เกิดความรู้สึกสดชื่น รื่นรมย์ ชุบชูชีวิต ชื่นกายชูใจ ๒) พื้นที่เหมาะสม มีทำเล อาณาเขตที่สะอาด สดใส ไร้ขยะ ไม่รกรุงรัง เรียบร้อย ราบรื่น เดินง่าย ปลอดภัย สบายตา ควรทัศน

^{๗๔} สัมภาษณ์พระมหาโจ กตตโจโจ, รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุห้าดวง อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๗๕} สัมภาษณ์พระครูอินทวุฒิจุณ, เจ้าอาวาสวัดบ้านกลาง ตำบลดงดำ อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน, ๒๕ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๗๖} สัมภาษณ์พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์, เลขานุการ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน จังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดแม่สารป่าขาม ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๗๗} สัมภาษณ์พระมหาพิศดาร ปิยะวัฒน์, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัยวรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน, ๒๐ กันยายน ๒๕๖๓.

นำขึ้นชม ๓) คมนาคมสะดวกปลอดภัย เดินทางไปถึงได้สะดวก และ ๔) กัลยาณมิตร ปลอดภัยจากคนร้าย มีมิตรดีพึงพาอาศัยกันได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักธรรมแห่งชีวิตได้อย่างถูกต้อง

การพัฒนาตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน โดยมุ่งเน้นหลัก ๕ ส. ได้แก่ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบ เย็นใจ และ ๕) สบายใจ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ทั้งด้านการการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมและระบบนิเวศของชุมชน และให้ความรู้จากการแลกเปลี่ยนในด้านต่างๆ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน^{๗๘} รวมไปถึงการกำหนดกติกา การมีส่วนร่วมด้านการจัดการสิ่งปฏิญูเพื่อรักษาเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมชุมชน และการส่งเสริมจากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ เพื่อกระตุ้นนักท่องเที่ยวและรำลึกถึงคุณูปการที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยนักบุญแห่งล้านนาได้บำเพ็ญบารมีไว้ให้แก่ชุมชนในล้านนา^{๗๙} ซึ่งกระบวนการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จากการสำรวจความพร้อมทางด้านกายภาพตามอารยสถาปัตย์ ดังตาราง

จังหวัดลำปาง	วัดท่องเที่ยว	ห้องน้ำ	ทางเดิน/ ราวบันได	ที่จอดรถ	อุปกรณ์การ ช่วยเหลือ
สภาพทางกายภาพ ของ เพื่อรองรับการ ท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อและ เส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัด ลำปาง	วัดพระแก้วดอนเต้าฯ	√	√	√	X
	วัดศรีรองเมือง	X	√	X	X
	วัดพระเจดีย์ขาวหลัง	√	√	√	X
	วัดศรีชุม	√	√	X	√
	วัดปงสนุก	√	√	X	X
	วัดพระธาตุลำปางหลวง	√	√	√	X
	วัดไหล่หิน	√	√	X	X
	วัดปงยางคก	√	√	X	X
วัดจองคำ	X	√	√	X	X

^{๗๘} สัมภาษณ์นายพิษณุ เหมะสิขัณทกะ, นักโบราณคดี อำเภอลี่ จังหวัดลำพูน, ๑๔ กันยายน ๒๕๖๓.

^{๗๙} สัมภาษณ์นายเสน่ห์ จินาจันทร์, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอลี่ จังหวัดลำพูน, ๑๖ กันยายน ๒๕๖๓.

จังหวัดลำพูน	วัดท่องเที่ยว	ห้องน้ำ	ทางเดิน/ ราวนับได	ที่จอด รถ	อุปกรณ์การ ช่วยเหลือ
สภาพทางกายภาพ ของวัดที่ครูบาสร้าง ๘ แห่ง เพื่อรองรับ การท่องเที่ยวแบบ อารยสถาปัตย์	วัดพระธาตุห้าดวง	√	√	X	X
	วัดพระธาตุดวงเดียว	√	X	√	X
	วัดบ้านปาง	√	√	X	X
	พระพุทธรบาทสามยอด	√	X	√	X
	วัดพระพุทธรบาทตากผ้า	X	√	X	X
	วัดพระนอนม่อนช้าง	√	X	√	√
	วัดรมณียราม (กู่ละมั่ง)	√	X	√	X
	วัดจามเทวี	√	X	√	X
	วัดพระธาตุหริภุญชัยฯ	√	√	√	√

หมายเหตุ

- √ หมายถึง ได้มาตรฐานและเหมาะสมกับอารยสถาปัตย์
- X หมายถึง ไม่ได้มาตรฐานและไม่เหมาะสมกับอารยสถาปัตย์

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้ตรงตามหลัก ๕ ส. ให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ ซึ่งรูปแบบในการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยที่มีความเหมาะสม สามารถจำแนกออกเป็น ๔ ประการ ได้แก่

๑) **ความเป็นอัตลักษณ์** และความแตกต่างทางด้านผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองต่อความต้องการนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ที่บ่งบอกถึงตัวตนหรือลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น ทั้งทางด้านวัฒนธรรม จารีต ประเพณี และการปฏิบัติชุมชนให้มีลักษณะเดียวกันกับเส้นทางท่องเที่ยวแห่งอื่น เพื่อเป็นแรงกระตุ้น จูงใจแก่นักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยต้องพยายามรักษาอัตลักษณ์ของชุมชนที่ยึดถือจารีตและแนวทางของครูบาเจ้าศรีวิไชยให้เกิดความเหมาะสม

๒) **การมีส่วนร่วมของชุมชน** ปัจจัยสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงศาสนาตามหลักความเชื่อเกี่ยวกับวัดนามมงคล ความเป็นสิริมงคลในการกราบไหว้ บูชาหรือความงามทางด้านศิลปกรรมในลำนนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น โดยสมาชิกในชุมชนจะต้องขับเคลื่อนการท่องเที่ยวเพื่อเกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน

๓) การประชาสัมพันธ์ ความเชื่อ/ความศรัทธา ความงดงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมในสังคมยุคใหม่ จำเป็นต้องมีการเชื่อมโยงสื่อสารกับบุคคลอื่น โดยสังคมสมัยใหม่มีการสื่อสารออนไลน์ผ่านสื่อมีเดียมากมาย เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ เข้าถึง และทราบข้อมูลข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความแปลกใหม่ ความงดงามทางด้านวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรบุคคลในชุมชนเพื่อปลุกฝังให้เยาวชนคนยุคใหม่ได้มีบทบาทหน้าที่ในการทำนุบำรุงวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบต่อไป

๔) การจัดการแหล่งท่องเที่ยว ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมทางด้านศาสนสถานและวัฒนธรรมท้องถิ่นถือว่าเป็นผลิตผลที่สำคัญจากอัตลักษณ์แต่ละท้องถิ่น เป็นการคัดสรรสิ่งดีงามที่เกิดจากการปลูกฝังและรักษามาเป็นระยะเวลายาวนาน การจัดการทรัพยากรทางสังคมจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ดั้งเดิมทางศาสนสถานและวัฒนธรรมนั้นสืบต่อไป การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวหาใช่เป็นแนวทางที่ถูกต้องในการสร้างความยั่งยืนแก่การท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนได้

ดังนั้น รูปแบบในการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจำเป็นจะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว การเข้าถึงพื้นที่ที่จะต้องคำนึงถึงการบริหารจัดการระบบแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ การให้ความรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์สิ่งใหม่ๆ แก่นักท่องเที่ยวในมิติการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน การกำหนดกรอบ กติกา การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน และการจัดการด้านการตลาด ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อดิจิทัลต่างๆ เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวและเป็นการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

๔.๔ การพัฒนา Application พื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์

การพัฒนาเครื่องมือเพื่อให้เข้าถึงพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์นั้น ผู้วิจัยจะได้ทำการพัฒนา Application เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและการให้ข้อมูล ข่าวสาร เส้นทาง และกิจกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่สร้างสรรค์ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารพื้นที่สร้างสรรค์ ๒ จังหวัด จำนวน ๑๘ แห่ง ที่มีศักยภาพทางด้านกายภาพ การบริหารจัดการและการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว และการพัฒนาเส้นทางเพื่อให้เข้าถึงพื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ ๒ จังหวัด ได้อย่างถูกต้องปลอดภัยและรวดเร็ว โดยจะมีการพัฒนาโปรแกรมประมวลผลการทำงานอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่

๑) จังหวัดลำปาง เพื่อศึกษาและพัฒนาเส้นทางวัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและเส้นทางแห่งบุญ ได้แก่

- ๑) วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๒) วัดศรีรองเมือง ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๓) วัดพระเจดีย์ขาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๔) วัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๕) วัดปงสนุก ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง
- ๖) วัดพระธาตุลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๗) วัดไหล่หิน ตำบลไหล่หิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง
- ๘) วัดปงยางคก ตำบลปงยางคก อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง
- ๙) วัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๒) รูปแบบการพัฒนาวัดตามหลักอารยสถาปัตย์ในพื้นที่จังหวัดลำพูน จำนวน ๙ วัด

- ๑) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๒) วัดพระธาตุดวงเดี๋ยว ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๓) วัดพระธาตุห้าดวง ตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
- ๔) วัดพระพุทธรบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๕) วัดพระนอนม่อนช้าง ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
- ๖) วัดพระธาตุหริภุญชัยวรมหาวิหาร ตำบลศรีบัวบาน วัดอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๗) วัดจามเทวี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๘) วัดรมณียราม (กุ่มะลัก) ตำบลต้นธง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
- ๙) วัดพระบาทสามยอด ตำบลป่าพลู อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

๓) ลักษณะการจัดการวัดของพื้นที่สร้างสรรค์ของจังหวัดลำพูนที่เกิดจากความศรัทธาในบุญบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสบุญตามจารีตรอยที่ครูบาเจ้าได้บำเพ็ญครั้งยังมีชีวิตอยู่โดยผู้วิจัยได้มีการพัฒนา Application เพื่อนำทางและเส้นทางท่องเที่ยวพื้นที่สร้างสรรค์ของวัด ๙ ศรี บนคติ ความเชื่อ และเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง และวัดครูบาสร้างในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิชัย จังหวัดลำพูน ซึ่งรายละเอียดของนวัตกรรมที่ช่วยนักท่องเที่ยวในการเข้าถึงพื้นที่และพิภักได้อย่างสะดวก มีรายละเอียดดังนี้

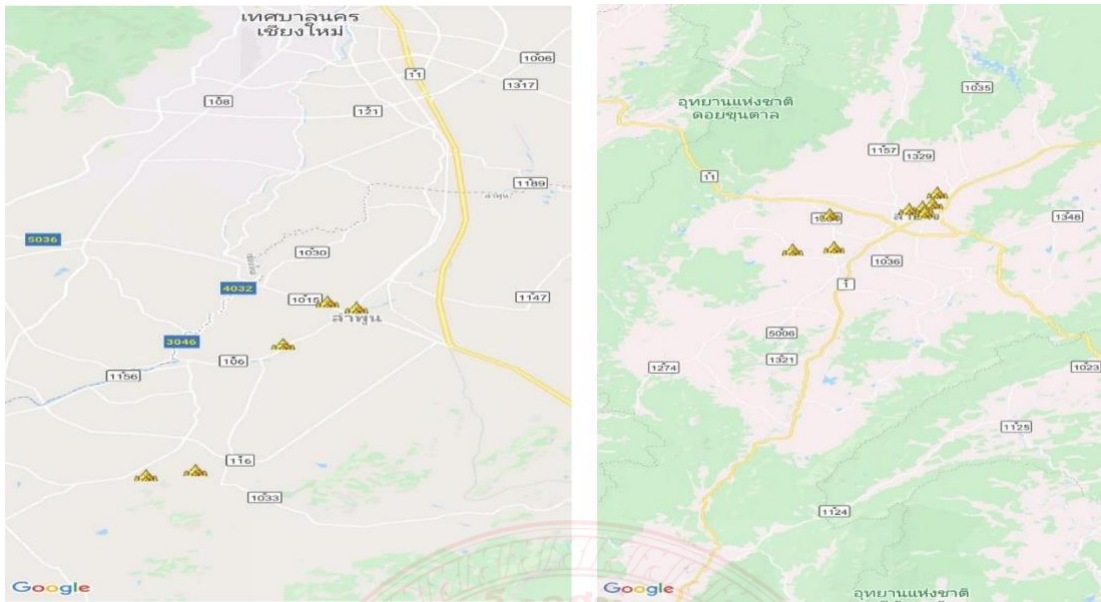
แผนภาพที่ ๔.๙๐. หน้าต่างเมนู Application พื้นที่สร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์

หน้าต่างโปรแกรม
เมื่อเข้าสู่ Application ของ The City of Arts

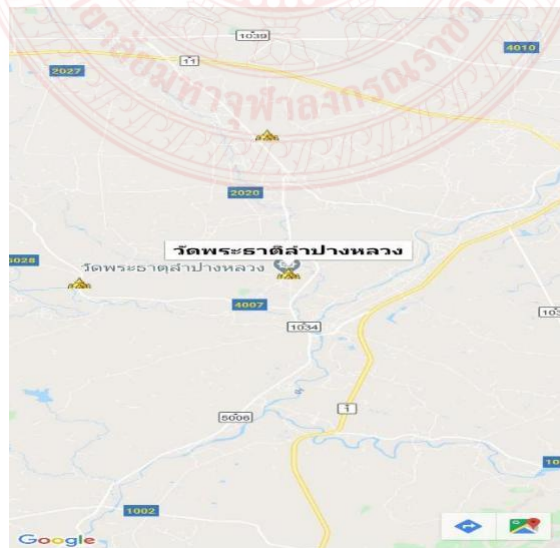
แผนภาพที่ ๔.๙๑. หน้าต่างเมนู Application เพื่อเลือกพื้นที่สร้างสรรค์

หน้าหลักของโปรแกรมเพื่อใช้สำหรับการเลือกการเดินทางของพื้นที่สร้างสรรค์ในจังหวัดลำปาง และจังหวัดลำพูน โดยกวดารูปภาพหรือกดปุ่มเมนูด้านล่าง โดยโปรแกรมจะมีจุดพิกัดของพื้นที่ของแต่ละจังหวัดแล้วให้กดปุ่มเลือกพื้นที่ที่ต้องการเยี่ยมชม

แผนภาพที่ ๔.๙๒. หน้าต่างเมนู Application เพื่อบอกเส้นทางท่องเที่ยวพื้นที่สร้างสรรค์

เมื่อเลือกพื้นที่สร้างสรรค์และพิกัดหรือพื้นที่ที่ต้องการเดินทาง โปรแกรมจะมีการประมวลผลภาพและประวัติที่เป็นรายละเอียดโดยส่งเข้าไปแก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น นักท่องเที่ยวต้องการเข้าไปเยี่ยมชมวัดพระธาตุลำปางหลวง เมื่อเข้าไปที่พิกัดแล้วจะมีรายละเอียด เนื้อหา และพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อให้ข้อมูลแก่การเดินทางให้สะดวกและเข้าถึงได้อย่างง่าย

ชื่อวัด : วัดพระธาตุลำปางหลวง

สถานที่ตั้ง : ตำบลลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ข้อมูลวัด : ตามตำนาน ในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระเถระสามองค์ได้เสด็จจาริกไปตามบ้านเมืองต่างๆ จนถึงบ้านสัมภะการีหรือ บ้านลำปางหลวง ในปัจจุบัน พระพุทธเจ้าได้ประทับเหนือดอยม่อนน้อย มีชาวสะกดหนึ่งชื่อ สะงายกอน เกิดความเลื่อมใสได้ถวายน้ำผึ้งบรรจุกระบอกไม้ไผ่พระพร้า และมะตูมแก่พระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ได้ดื่มน้ำผึ้งแล้วทิ้งกระบอกไม้ไผ่ไปทางทิศเหนือ แล้วทรงพยากรณ์ว่า สถานที่แห่งนีต่อไปจะมีชื่อว่า "สัมภะการีประเทศ" แล้วได้ทรงอุปพระเสียรได้พระเกศมาหนึ่งเส้น มอบให้แก่สะงายกอนผู้นั้น โดยได้นำพระเกศไปบรรจุในหมอบทองคำและใส่ลงในอุโมงค์พร้อมกับถวายแก้วแหวนเงินทองเป็นเครื่องบูชา แล้วตั้งยอดฝัก(ยงต์หนุ) รักษาไว้ และถนัดดินให้เรียบเสมอกัน แล้วก่อเป็นพระเจดีย์สูงเจ็ดศอกเหนืออุโมงค์นั้น ในสมัยต่อมาได้มีกษัตริย์เจ้าผู้ครองนครลำปางอีกหลายพระองค์ มาก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม จนกระทั่งเป็นวัดที่มีความงามอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้

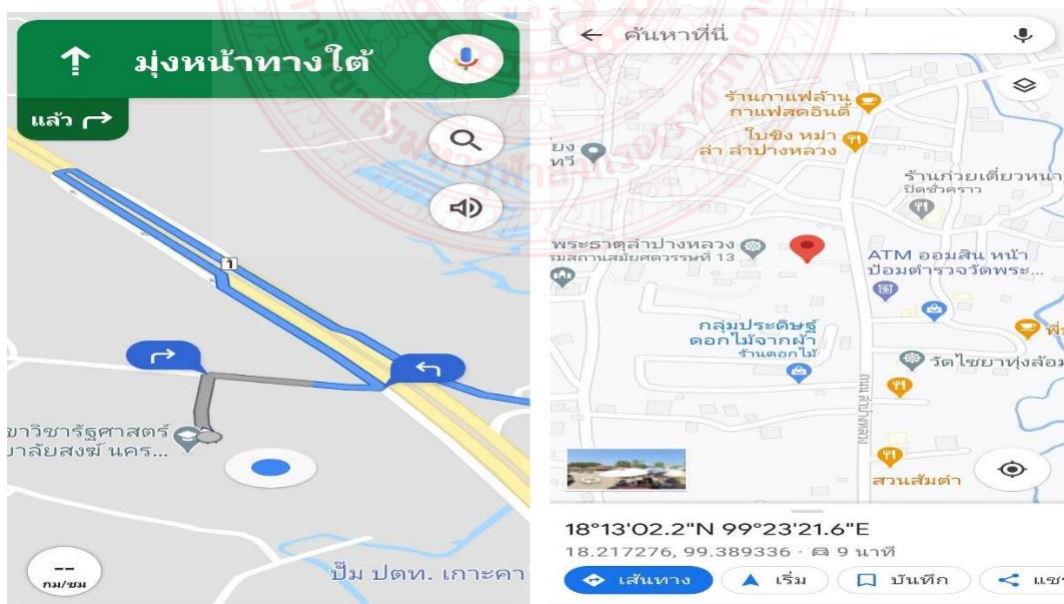
นครลำปางอีกหลายพระองค์ มาก่อสร้างและบูรณะซ่อมแซม จนกระทั่งเป็นวัดที่มีความงามอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๒๗๕ นครลำปางว่างจากผู้ครองนคร และเกิดความวุ่นวายขึ้น สมัยในพม่าเรืองอำนาจได้แผ่อิทธิพลปกครองอาณาจักรล้านนาไว้ได้ทั้งหมด พม่าได้ยึดครองนครเชียงใหม่ ลำพูน โดยแต่งตั้งเจ้าผู้ครองนครอยู่ภายใต้การปกครองของกษัตริย์พม่า ท้าวมหายศเจ้าผู้ครองนครลำพูนได้ยกกำลังมายึดนครลำปาง โดยได้มาตั้งค่ายอยู่ในวัดพระธาตุลำปางหลวง ครั้นใน หน้าทัพยี่ช้าง ชาวบ้านเปียงยงคัก (ปัจจุบันอยู่อำเภอห้างฉัตร) วิชาญของชาวลำปาง ได้รวบรวมพลทำการต่อสู้ทัพเจ้ามหายศ โดยล้อมเข้ามาในวัด และใช้ปืนยิงท้าวมหายศตาย แล้วตีทัพพม่าแตกพ่ายไป ปัจจุบันยังมีปรากฏรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ต่อมาหน้าทัพยี่ช้างได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระยาสุวละโว้ไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปางและเป็นต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน เช่น ณ ลำปาง ณ เชียงใหม่ ฯลฯ โบราณสถานสำคัญ ได้แก่ ซากเมืองโบราณลัมพุกภูมิประเศ ตามประวัติพระนางจามเทวีเคยเสด็จมาเนรมิตการ และทำการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ นับว่าเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมาแต่โบราณกาล มีความสวยงาม และมีความยอดเยี่ยมทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นที่ประดิษฐาน ณ พระแก้วดอนเต้าสุชาดารามและเป็นที่เคารพสักการะของชาวลำปาง และชาวพุทธทั่วไป

สถานที่ใกล้เคียง : ๑. บึงน้ำร้อน ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๒. วัดสันตินิคม ตำบลใหม่พัฒนา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๓. อนุสาวรีย์พระเรขมหาราช ๔. พิพิธภัณฑ์เทศบาลเกาะคา

นำทาง

แผนภาพที่ ๔.๙๓. ตัวอย่างการเลือกพิกัดและรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยว

ถ้าหากนักท่องเที่ยวมีความสนใจที่จะเดินทางไปยังวัดพื้นที่ของวัด ๙ ศรีหรือวัด ๙ ครุบา สร้างก็สามารถกดปุ่ม นำทาง ระบบจะส่งข้อมูลสถานที่ไปยัง Application Google Map เพื่อให้ นำทางไปยังจุดหมาย โดยจะมีการประเมินระยะทาง เส้นทาง และเวลาในการเข้าถึง รวมไปถึงพื้นที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น ร้านอาหาร ที่พัก ร้านกาแฟ ที่เป็นพิกัดตามระบบของ Google Map

แผนภาพที่ ๔.๙๔. ตัวอย่างการเลือกพิกัดและเส้นทางนำทาง

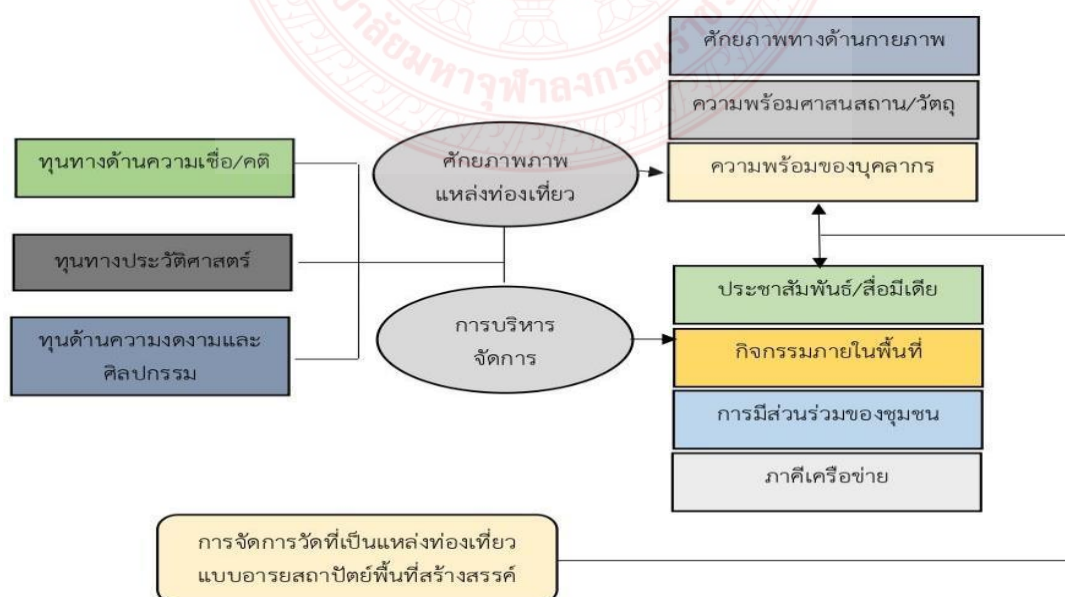
เส้นทางนำสู่พื้นที่ท่องเที่ยวในจังหวัดลำปางของวัด ๙ ศรีตามคติ ความเชื่อและเส้นทางบุญสามารถดาวน์โหลดที่ลิงค์ด้านล่าง

แผนภาพที่ ๔.๙๕. Application เส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีตามคติ ความเชื่อเส้นทางบุญ

๔.๕. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) จากการศึกษาวิเคราะห์ “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” เพื่อเป็นยกระดับมาตรฐานในการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่สร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบน จากการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่จะทำให้การท่องเที่ยวเกิดความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพประสิทธิผล มีลักษณะในการบริหารจัดการดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ ๔.๙๖. องค์ความรู้จากการวิจัย

การบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมีทุนทางสังคมในพื้นที่ที่สามารถดึงดูดใจให้แก่ผู้คนได้เข้ามาเยี่ยม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หาประสบการณ์ใหม่ รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและสิ่งสมบุญ โดยทุนทางสังคมหรือชุมชนที่อยู่ภายในศาสนสถานที่มีความสำคัญสามารถจำแนกได้ ๓ ประการ ได้แก่

๑. ทุนทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อ/คติ เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและเป็นแบบแผนในการใช้ชีวิตในชุมชน ปัจจุบันกลยุทธ์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวศาสนสถาน เช่น การออกทัวร์แสวงบุญในวัดที่มีชื่อเสียงต่างๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมคติความเชื่อว่าการได้เดินทางมาสักการะบูชาสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ร่วมทำบุญบริจาคทาน จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต นำไปสู่การพัฒนาชีวิตและจิตใจให้เกิดความสุขสงบ จรรโลงไว้ซึ่งความศรัทธาและแนวทางการปฏิบัติในพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิถีชีวิตของชาวล้านนาที่มีการปลูกฝังให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนสิ่งดีงามด้วยมีกุศโลบายส่งเสริมให้ชาวบ้านได้เข้าวัด เช่น การเวียนเทียน ไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ฯลฯ เพื่อให้เกิดการทำบุญด้านต่างๆ เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าเล่าเรียน ซ่อมแซม ฯลฯ คติและความเชื่อดังกล่าว จะปรากฏในพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่มีแฝงไปด้วยแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมา

๒. ทุนทางประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงประวัติความเป็นมาในตั้งแต่ครั้งอดีต เพื่อให้เกิดความตระหนัก หวงแหนสิ่งที่บรรพบุรุษได้ต่อสู้ให้ได้มาซึ่งความเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ และเป็นการสร้างอนุสรณ์สถานให้ระลึกถึงคุณงามความดีของวีรบุรุษ วีรชนผู้เสียสละเพื่อประเทศชาติ ประกอบด้วยคุณงามความดี จนทำให้เกิดความเป็นเมืองที่มีความเพียบพร้อมด้วยอารยธรรมและวัฒนธรรมอันสืบทอดมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน อาทิเช่น เมืองโบราณ เจดีย์ วัด สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ ฯลฯ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ ๒ จังหวัด เป็นการสืบสานศิลปกรรมอันงดงามจากความประวัติศาสตร์ เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวงและวัดปงยางคก จังหวัดลำปาง ที่ได้สร้างวีรชนคนกล้าที่มีนามว่า “หนานทิพย์ช้าง” ผู้กอบกู้เอกราชจากการรุกรานของพม่าที่ตั้งฐานทัพในพื้นที่วัดพระธาตุลำปางหลวง โดยหนานทิพย์ช้างได้รวบรวมพลทำการต่อสู้ทัพเจ้ามหายศ และใช้ปืนยิงท้าวมหาศตยา แล้วตีทัพลำพูนแตกพ่ายไป ปัจจุบันยังปรากฏรอยลูกปืนอยู่บนรั้วทองเหลืองที่ล้อมองค์พระธาตุเจดีย์ ต่อมาหนานทิพย์ช้างได้รับสถาปนาขึ้นเป็น พระยาสุลวะลือไชยสงคราม เจ้าผู้ครองนครลำปางและเป็นต้นตระกูลเชื้อเจ็ดตน เช่น ณ ลำปาง ณ เชียงใหม่ ฯลฯ

นอกจากนี้ถือได้ว่าเป็นทางประวัติศาสตร์ของโบราณสถานสำคัญ ที่ตั้งอยู่ในบริเวณซากเมืองโบราณลัมพักปะนนคร ตามประวัติพระนางจามเทวีเคยเสด็จมานมัสการ และทำการบูรณะซ่อมแซมอยู่เสมอ นับว่าเป็นวัดสำคัญคู่บ้านคู่อเมืองมาแต่โบราณกาล มีความสวยงาม และมีความยอดเยี่ยมทั้งสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม เป็นที่ประดิษฐาน พระแก้วดอนเต้า ซึ่งเป็นที่

เคารพสักการะของชาวลำปาง และชาวพุทธทั่วไป ทำให้ทุนทางประวัติศาสตร์เป็นการท่องเที่ยวเพื่อสืบค้นและหาความรู้จากประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นนั้น และเป็นการเชิดชูวีรชนคนกล้าให้ประจักษ์แก่สาธารณชนได้รู้จักร่องรอยความเป็นสังคมนั้นๆ อีกด้วย

๓. ทุนความงามและศิลปกรรม การท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ เป็นสิ่งที่สร้างด้วยจินตนาการของศิลปินที่บอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึก และสิ่งที่สัมผัสเป็นผลงานทางศิลปะ เช่น งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม จัดเป็นศิลปกรรม โดยเฉพาะศิลปกรรมช่างสกุลต่างๆ เช่น ความงดงามของซุ้มโขงของวัดพระธาตุลำปางหลวงที่มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบช่างสกุลลำปางที่มีความสมบูรณ์ที่สุด ความงดงามของศิลปกรรมร่วมสมัยแบบพม่าของวัดศรีชุม วัดพม่าที่มีความงดงามที่สุดในประเทศไทยหรือศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างล้านนากับพม่าของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ที่มีพระเจดีย์ใหญ่ทรงล้านนา มีมณฑปยอดปราสาทแบบพม่าที่ประณีตงดงาม เป็นต้น

ทุนทางสังคมอันเกิดจากความเชื่อ/คติ ประวัติศาสตร์ และความงามทางสุนทรีย์ของศิลปกรรมในพื้นที่สร้างสรรค์จะทำให้การบริหารจัดการวัดท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานตามอารยสถาปัตย์มีปัจจัยสำคัญอยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๑. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะทางด้านกายภาพของวัดที่จะรองรับนักท่องเที่ยวและยกมาตรฐานได้นั้นจะต้องศักยภาพในการดูแลทุนทางสังคมหรือศาสนสถานโบราณวัตถุที่มีความสำคัญทั้งทางด้านความเชื่อ ประวัติศาสตร์และความงามทางด้านพุทธศิลปกรรม และความพร้อมในการต้อนรับแขกผู้มาเยือน โดยสามารถจำแนกความพร้อมในศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้ ๓ ประการ คือ

๑) ความพร้อมทางด้านกายภาพ ได้แก่ การปรับทัศนียภาพให้น่าชม มีป้ายบอกสถานที่ชัดเจนและทางต่างระดับของพื้นที่ผิวและทางเดิน แก่ผู้สูงอายุ ป้ายที่ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าถึงบริเวณพื้นที่ต่างๆ ได้อย่างทั่วถึง

๒) ความพร้อมด้านศาสนสถาน/ศาสนาวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวที่ควรได้รับการดูแลการอนุรักษ์ ซ่อมแซมเพื่อให้ถาวรวัตถุให้มีลักษณะดั้งเดิมแบบสมบูรณ์ เช่น พุทธสถานที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรมอันเก่าแก่อันล้ำค่า เป็นต้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้คุณค่าที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างไว้ให้แก่สังคม และเป็นความรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิม

๓) ความพร้อมทางด้านบุคลากร ปัจจัยที่สำคัญอีกประการของความพร้อมได้แก่บุคลากรที่จะเป็นตัวขับเคลื่อน มีความเป็นจิตอาสาในการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยความจริงใจและเต็มใจ โดยการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีการวางแผนบุคลากรในการปฏิบัติงานให้อย่างมีระบบ ระเบียบและให้เรียบร้อย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความภูมิใจและประทับใจในบริการที่วัดได้จัดสรรและสรรหาให้แก่นักท่องเที่ยว

๒. การบริหารจัดการ ถือได้ว่ากระบวนการที่สำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดทิศทางการดำเนินงาน โดยเฉพาะพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือที่มีทุนทางสังคมที่เป็นมนต์เสน่ห์ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว จำเป็นจะต้องปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดความสะดวก เป็นระเบียบ เรียบร้อย สะอาด และเอื้ออำนวยให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดมากที่สุด มีการบริหารจัดการให้นักท่องเที่ยวเป็นสุภาพชนว่า “สะอาดกายเจริญวัย สะอาดใจเจริญสุข” มีต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบ Service mine ด้วยการปฏิบัติแบบ ยวท. คือ (ยิ้ม ไหว้ ทักทาย) ปฏิบัติดำเนินการแบบ ททท. (ทำทันที) ตลอดถึงการดูแลเอาใจใส่ความสะอาดตั้งแต่สิ่งที่อยู่บนสุด คือ สิ่งที่ศรัทธาหรือสิ่งที่กราบไหว้ และสิ่งที่ต่ำสุด คือ ห้องน้ำ ห้องสุข เป็นต้น การบริหารจัดการวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์สามารถจำแนกการบริหารจัดการเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ออกเป็น ๔ อย่าง ได้แก่

๑) ประชาสัมพันธ์/สื่อมีเดีย การบริหารจัดการวัดเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ นอกจากจะมีความพร้อมทางด้านกายภาพของวัดแล้ว ปัจจัยสำคัญอีกประการได้แก่ สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการแพร่กระจายข้อมูล ประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้นักท่องเที่ยว ทั้งในรูปแบบของ VTR เอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอยากจะมาสัมผัสสิ่งแปลกใหม่ผ่านสื่อมีเดีย ยิ่งปัจจุบันข้อมูลข่าวสารที่นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็วผ่านระบบอินเทอร์เน็ตและApplication ต่างๆ การส่งเสริมให้การท่องเที่ยวจึงจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางสื่อสารสาธารณะ เช่น โกด์บุ๊คผ่านสื่อออนไลน์ รูปถ่ายบอกเล่าเขียนเรื่องราวผ่าน FACEBOOK, TWITTER, LINE เป็นต้น

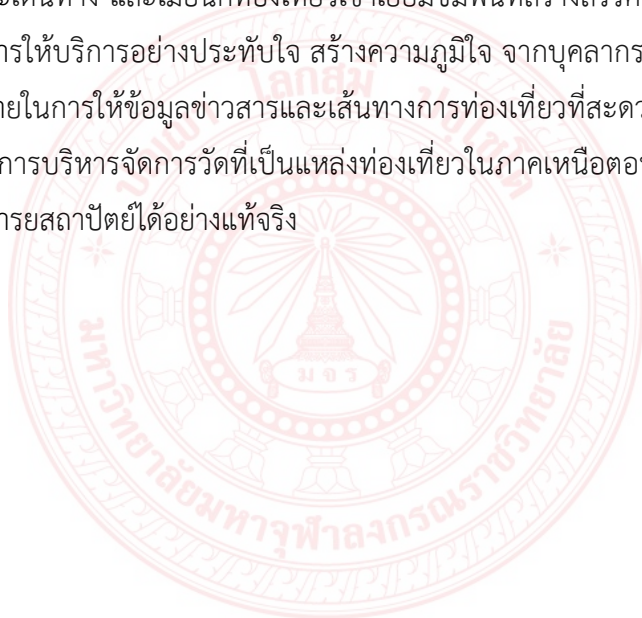
๒) กิจกรรมภายในพื้นที่ ความเชื่อดั้งเดิมที่หล่อหลอมคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีอันดีงามของวัดและชุมชนนั้น มีรูปแบบวิถีชีวิตที่ปลูกฝังให้ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม และกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นกุศโลบายเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้าเยี่ยมชม เช่น การไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำบุญห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ การทำผ้าป่าลอยฟ้า การจาริกแสวงบุญตามฮอยครูบาเจ้า เป็นต้น

๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจะต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็น พิจารณา ตัดสินใจและร่วมกันปฏิบัติงานตามที่ได้รับผิดชอบและมีเป้าหมายเดียวกัน เพื่อให้วัดสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมจุดสำคัญภายในวัด เพื่อสร้างรายได้จากการบริจาค การให้บริการต่างๆ ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมได้เสียของสมาชิกในชุมชน เช่น การสร้างรายได้จากการบริการรถราง การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การจำหน่ายผลไม้/อาหาร/เครื่องดื่มบริการนักท่องเที่ยว ฯลฯ เป็นต้น

๔) ภาศิเครือข่าย การยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตย์ต้องตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมของกลุ่มภาศิเครือข่าย เพื่อร่วมมือกันปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสมัครใจ

และให้กิจกรรมที่กระทำได้บรรลุเป้าหมาย โดยร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมกันทำและร่วมกันประเมินผลของการปฏิบัติงาน เพื่อนำสิ่งที่ได้รับมาสู่การพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง ได้ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า การจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมพื้นที่สร้างสรรค์ในภาคเหนือ จำเป็นต้องมีความพร้อมทั้งในแง่ของศักยภาพทางกายภาพ เช่น เสนาสนะ ถาวรวัตถุ โบราณสถาน ของเก่าแก่ และศิลปกรรมอันงดงามภายในพื้นที่ของเมืองศิลปะสร้างสรรค์ ตลอดจนการบริหารจัดการในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่เมืองสร้างสรรค์ ผ่านการประชาสัมพันธ์จากสื่อต่างๆ ที่มีความทันสมัยและรวดเร็ว เข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวได้อย่างง่าย เช่น เฟสบุ๊ก VTR และสื่อมีเดียต่างๆ โดยการนำเสนอกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ที่กระตุ้นให้อยากเที่ยวอยากมาและอยากจะเดินทาง และเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมพื้นที่สร้างสรรค์ก็พร้อมที่จะตอบสนองความต้องการด้วยการให้บริการอย่างประทับใจ สร้างความภูมิใจ จากบุคลากรในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในการให้ข้อมูลข่าวสารและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะดวก สบายและปลอดภัยแก่ทุกเพศทุกวัย ซึ่งการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนถึงจะได้มาตรฐานยกระดับความเป็นอารยสถาปัตยกรรมได้อย่างแท้จริง

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาแผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” เป็นการศึกษาเชิงบูรณาการแบบผสมผสานทั้งเชิงเอกสาร (Documentary Research) เชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) และเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อศึกษาเส้นทางการท่องเที่ยวตามแบบคติและความเชื่อของพุทธศาสนิกชน ตลอดถึงการส่งเสริมพื้นที่ที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยในการเยี่ยมชมพุทธศาสนิกที่มีความงดงาม โดดเด่นทางด้านศิลปะล้านนาและศิลปะร่วมสมัย ตลอดถึงการซ่อมแซม บูรณะและการสร้างวัดของครูบาเจ้าศรีวิไชยนักบุญแห่งล้านนา โดยผู้วิจัยจะได้ทำการสำรวจพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน และกระบวนการสร้างสรรค์พื้นที่เมืองศิลปะของวัด ๙ ศรี: บนเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจังหวัดลำพูน เพื่อนำเสนอรูปแบบและแอปพลิเคชันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน จากการศึกษาครั้งนี้สามารถสรุปการศึกษาได้ ดังนี้

๕.๑. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” โดยการสำรวจพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน และกระบวนการสร้างสรรค์พื้นที่เมืองศิลปะใหม่ของวัด ๙ ศรี: การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์บนเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จังหวัดลำพูน เพื่อนำเสนอรูปแบบและแอปพลิเคชันของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น อัตลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาในล้านนา ตลอดถึงการเข้าถึงพื้นที่เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยได้อย่างเหมาะสม จากการศึกษาสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑. บริบทพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน แหล่งท่องเที่ยวที่มีความงดงาม ความโดดเด่น สวยงามและความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมที่มีอัต

ลักษณะแบบล้านนาหรือการผสมผสานระหว่างพุทธศิลปกรรมร่วมสมัย มีอัตลักษณ์ทางศิลปกรรม จิตรกรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรมและอื่นๆ เพื่อเป็นการสร้างแรงดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อ เดินทางมาทำบุญ เยี่ยมชมความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมในวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ ตอนบน ๘ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัด แม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา และจังหวัดน่าน จำนวน ๔๐ แห่ง พอจะสรุปศักยภาพในการ พัฒนาการท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ตามลักษณะทางกายภาพพื้นฐาน ดังนี้

๑) ห้องน้ำที่ได้มาตรฐานเหมาะสมสำหรับทุกเพศ ทุกวัย มีจำนวน ๒๗ แห่งที่ได้รับ มาตรฐาน คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๕๐% และไม่ได้มาตรฐานจำนวน ๑๓ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๕๐%

๒) ทางเดิน/ราวจับสำหรับนักท่องเที่ยวได้รับการจัดเตรียมสำหรับนักท่องเที่ยว คิดเป็น ร้อยละ ๑๐๐.๐๐%

๓) ที่จอดรถ มีการแยกพื้นที่สำหรับการจอดรถและเหมาะสมได้มาตรฐานจำนวน ๑๖ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐๐% และไม่ได้มาตรฐานจำนวน ๒๔ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐๐%

๔) อุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้น ๙ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๕๐% และไม่ได้มาตรฐาน จำนวน ๓๑ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๗๗.๕๐%

จะเห็นได้ว่า แหล่งท่องเที่ยวภาคเหนือตอนบนส่วนมากพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี ชื่อเสียงจะมีการเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับห้องน้ำ ราวจับได้ ที่จอดรถและอุปกรณ์ช่วยเหลือเบื้องต้น ให้แก่นักท่องเที่ยว อาทิเช่น วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ วัดพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน วัด ห้วยปลาบัง จังหวัดเชียงราย เป็นต้น

๕.๑.๒. การจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือ ตอนบน การส่งเสริมและพัฒนายุทธวิธีเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยของแต่ละแหล่งท่องเที่ยว เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการสร้างมาตรฐานสากลที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยการท่องเที่ยวของวัดจะต้องมีการจัดการให้เหมาะสมตามแบบอารยสถาปัตย์ จากผลการสำรวจ ความเห็นของนักท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้มีการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามอารยสถาปัตย์ จำนวน ๔๐๐ คน พบว่า

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย ๔๗.๐๐% เพศหญิง ๕๓.๐๐% ช่วงอายุต่ำกว่า ๑๘ ปี ๓.๘๐% อายุ ๑๙ - ๓๐ ปี ๒๗.๘๐% อายุ ๓๑ - ๔๐ ปี ๑๘.๓๐% อายุ ๔๑ - ๕๐ ปี ๑๓.๐๐% อายุ ๕๑ - ๖๐ ปี ๒๕.๕๐% อายุ ๖๑ ปี ขึ้นไป ๑๑.๘๐% สถานภาพโสด ๔๒.๐๐% สมรส ๔๖.๓๐% หย่าร้าง/หม้าย ๑๑.๕๐ และอื่นๆ ๐.๓๐% ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา ๑๓.๘๐% มัธยมศึกษา/ป.วช. ๒๒.๕๐% อนุปริญญาตรี/ป.วส. ๑๓.๓๐% ปริญญาตรี ๔๖.๐๐% ปริญญาโทหรือสูงกว่า ๔.๕๐% อาชีพนักเรียน/นักศึกษา ๒๐.๓๐% รับราชการ ๑๐.๘๐% พนักงานบริษัท/เอกชน ๑๘.๓๐% ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ๒๔.๓๐%

รับจ้างทั่วไป ๑๘.๓๐ และอื่นๆ ๘.๓๐% รายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๓๓.๘๐% ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท ๒๕.๕๐% ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๑๗.๕๐% และมากกว่า ๒๐,๐๐๐ บาท ๒๓.๓๐%

๒) ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์ พบว่า นักท่องเที่ยวเลือกเดินทางพักผ่อนหย่อนใจ ๔๑.๐๐% เยี่ยมญาติ/เพื่อน ๑๑.๓๐% การศึกษา/ทัศนศึกษา ๙.๕๐% ทำบุญ/ขอพรพระ ๓๔.๕๐% ธุรกิจส่วนตัว ๓.๓๐% อื่นๆ ๐๐.๕๐% แหล่งข้อมูลการท่องเที่ยวจากหนังสือพิมพ์ ๗.๕๐% อินเทอร์เน็ต ๔๙.๓๐% วารสาร/นิตยสาร/คู่มือเดินทาง ๔.๘๐% วิทยุ/โทรทัศน์ ๕.๐๐% ญาติ/พี่น้อง/เพื่อน ๒๓.๘๐% ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว (ททท.) ๓.๕๐% สมาคมท่องเที่ยว ๑.๘๐% บริษัททัวร์ ๓.๕๐% เอกสาร/แผ่นพับ ๑๐.๐๐% ช่วงวันที่เลือกเดินทางท่องเที่ยว วันธรรมดา ๑๘.๐๐% วันเสาร์-อาทิตย์ ๕๓.๓๐% วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล ๒๗.๓๐% และอื่นๆ ๑.๕๐% ความถี่การเดินทางท่องเที่ยว ๑ ครั้ง/เดือน ๔๑.๕๐% ๒ ครั้ง/เดือน ๓๒.๐๐% ๓ ครั้ง/เดือน ๑๔.๘๐% อื่นๆ ๑๑.๘๐% ลักษณะการเดินทางคนเดียว ๙.๐๐% ครอบครัว ๕๔.๕๐% กลุ่มเพื่อน ๓๐.๓๐% บริษัททัวร์ ๓.๐๐% เที่ยวด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๒.๘๐% อื่นๆ ๐๐.๕๐% รูปแบบอาหารที่รับประทานในการเดินทางจากอาหารที่มีบริการในโรงแรม/ที่พัก ๑๑.๕๐% อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น ๔๓.๐๐% อาหารแบบ fast food ๑๐.๕๐% อาหารตามสั่ง ๓๔.๓๐% อื่นๆ ๐๐.๘๐% การมาเที่ยวชอบใช้จ่ายผลิตภัณฑ์/สินค้าที่เป็นวัตถุมงคล/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๑๙.๓๐% อาหาร/ขนม/เครื่องดื่ม ๔๐.๘๐% เครื่องใช้/เครื่องประดับตกแต่ง ๗.๒๐% เสื้อผ้า/กระเป๋า/เครื่องแต่งกาย ๒๒.๓๐% สินค้าหัตถกรรม ๙.๓๐% อื่นๆ ๑.๓๐% ยานพาหนะในการเดินทางรถยนต์ส่วนตัว ๗๐.๕๐% รถโดยสารประจำทาง ๘.๕๐% รถเช่า/รถตู้ ๑๐.๕๐% รถยนต์บริษัทนำเที่ยว ๒.๕๐% รถจักรยานยนต์ ๖.๐๐% อื่นๆ ๒.๐๐% การพักค้างคืน/ที่พักโรงแรม ๔๖.๐๐% รีสอร์ท ๒๓.๓๐% บังกะโล ๑.๓๐% เกสเฮ้าส์ ๕.๘๐% บ้านเพื่อน/ญาติ ๑๘.๓๐% บ้านรับรอง ๒.๐๐% วัด/โรงเรียน ๓.๕๐% ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยท่องเที่ยวแต่ละครั้งต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ๒๙.๕๐% ๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท ๔๑.๓๐% ๓,๐๐๑-๕,๐๐๐ บาท ๒๐.๓๐% มากกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๙.๐๐%

๓) ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ที่มีต่อผู้พิการในภาคเหนือตอนบน โดยเฉลี่ยรวมในระดับความเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๙๒) เมื่อเรียงลำดับในแต่ละประเด็นจากมากไปหาน้อยจะได้ลำดับความเห็น ดังนี้

๑) นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญได้ ($\bar{X} = ๔.๑๔$, S.D. = ๐.๘๙)

๒) จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ ($\bar{X} = ๓.๙๙$, S.D. = ๐.๙๘)

๓) ภายในห้องน้ำมีราวจับในการพยุงตัวที่สะดวกและปลอดภัย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๙๖)

๔) ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่าย ($\bar{X} = ๓.๙๔$, S.D. = ๐.๙๗)

- ๕) รววจับในแหล่งท่องเที่ยวหลายระดับที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ($\bar{X} = 3.94, S.D. = 0.93$)
- ๖) ป้ายและสัญลักษณ์บ่งบอกประเภทสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ($\bar{X} = 3.94, S.D. = 0.92$)
- ๗) รวบบันไดสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัย ($\bar{X} = 3.92, S.D. = 0.93$)
- ๘) พื้นผิวถนนแหล่งท่องเที่ยวเรียบ ไม่ขรุขระ ($\bar{X} = 3.92, S.D. = 0.92$)
- ๙) พื้นที่นั่งพักผ่อนเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือสูงวัย ($\bar{X} = 3.91, S.D. = 0.93$)
- ๑๐) อุปกรณ์/เทคโนโลยีช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 3.86, S.D. = 0.92$)
- ๑๑) ภายในสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือสูงวัย ($\bar{X} = 3.85, S.D. = 0.95$)
- ๑๒) ทางลาดสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงวัย ($\bar{X} = 3.83, S.D. = 0.92$)
- ๑๓) เจ้าหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ($\bar{X} = 3.80, S.D. = 0.95$)
- ๑๔) ติดแถบสีเพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 3.75, S.D. = 0.96$)

๕.๑.๓. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์พื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ของภาคเหนือตอนบน จำนวน ๔๐ แห่ง สามารถแบ่งพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ไว้ ๒ อย่าง ดังนี้

๑. กระบวนการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิม ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการมีลักษณะดังต่อไปนี้

๑.๑. ศักยภาพด้านกายภาพ วัดที่มีคติความเชื่อว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธสถานที่เป็แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของภาคเหนือตอนบนควรจะมีการบริหารลักษณะทางกายภาพให้เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัย เช่น ที่จอดรถ ห้องน้ำ ห้องสุขา ฯลฯ การปรับปรุงภูมิทัศน์ให้เป็นพื้นที่น่าเที่ยว ร่มเย็น สร้างความสุขและสร้างศรัทธาให้เกิดแก่พุทธศาสนิกชน และควรมีป้ายสัญลักษณ์บ่งบอกถึงสถานที่ เรื่องราวและจุดท่องเที่ยวสำคัญให้ชัดเจน เพื่อให้ผู้มาเยือนได้ความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างความสุขและความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวให้อยากจะกลับมาเยี่ยมชมอีกครั้ง

๑.๒. การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยการกำหนดทิศทางจากการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย คุ่มค่า ปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนด โดยยึดหลักพลังแห่ง บวร. คือ วัด บ้านและหน่วยงานรัฐในท้องถิ่น ด้วยการทำงานเชิงภาคีเครือข่ายในการบริหารจัดการ สร้างจิตสำนึกร่วมกัน มีความตั้งใจ เต็มใจช่วยเหลือและสร้างประทับใจแก่นักท่องเที่ยว การบริหารจัดการควรมุ่งเน้นเรื่อง ๕ ส. (สะอาด สะดวก สะอาด

สุลักษณะ สร้างลักษณะนิสัย) หรือ วัดประชารัฐสร้างสุข เพราะการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต้องมีความเหมาะสม ปลอดภัย สร้างความมั่นใจ ไม่ผิดจารีตประเพณีท้องถิ่นและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

๑.๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับนักท่องเที่ยวให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดนันทนาการ สร้างเสริมประสบการณ์ใหม่ โดยแหล่งท่องเที่ยวต้องมุ่งเน้นการจัดการและการมีส่วนร่วมในชุมชนในการรองรับนักท่องเที่ยว เพื่อให้ความรู้ มีจิตอาสาในการดูแลนักท่องเที่ยว รวมไปถึงการอำนวยความสะดวกด้านบริการเกี่ยวกับการเดินทาง การอยู่ การกิน สินค้า ของฝาก ของที่ระลึก ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวจะช่วยขจัดปัญหาความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท ปัญหาการล้นไหลและการโยกย้ายถิ่นฐานเข้าทำงานในเมือง และเป็นการใช้ทรัพยากรชุมชนให้เกิดประโยชน์ได้อย่างแท้จริง

๑.๔. การอนุรักษ์และส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรมจากภาคีเครือข่าย ความแตกต่างทางด้านภูมิปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรม ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นมีมนต์เสน่ห์ดึงดูดความสนใจแก่นักท่องเที่ยว การบริหารจัดการวัดท่องเที่ยวจะต้องสร้างความภูมิใจ ความหวงแหน และรักษาลึกลับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภูมิปัญญาให้แก่อนุชนรุ่นหลัง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ความงดงามด้านสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ศิลปกรรมต่างๆ จะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภาคีหรือหน่วยงานที่มีความชำนาญด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู บูรณะ ปฏิสังขรณ์หรือการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์และเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความยั่งยืนแก่ชุมชนอย่างแท้จริง

๒. การพัฒนาเส้นทางและรูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย การจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในพื้นที่สร้างสรรค์ ๒ จังหวัด ได้แก่ ๑) จังหวัดลำปาง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวบนคตติ ความเชื่อและเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง ๒) จังหวัดลำพูนมุ่งเน้นรูปแบบการจัดการวัดท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย จากการศึกษาสรุปได้ว่า

๑) เส้นทางท่องเที่ยวบนคตติ ความเชื่อและเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง ที่มีความงดงามแบบพุทธศิลปกรรมร่วมสมัยผสมผสานระหว่างความงดงามทางด้านลวดลายองค์ประกอบศิลป์แบบล้านนากับพม่า มอญ ซึ่งเป็นพุทธศิลปกรรมอันมีอัตลักษณ์โดดเด่น งดงาม วิจิตรพิสดารและเกี่ยวพันกับคตติ ความเชื่อ ความเป็นมาทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ สังคม วัฒนธรรม และการสร้างบุญของชาวล้านนาและพม่า ถือได้ว่าเป็นสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่บรรดานักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาแสวงบุญ ขอพร และอธิษฐานให้เกิดผลสัมฤทธิ์แก่ตนเองและครอบครัว ซึ่งการบริหารจัดการวัดของวัด ๙ ศรีบนคตติ ความเชื่อและเส้นทางบุญ ดังนี้

๑.๑. ความเชื่อ/ศรัทธา นักท่องเที่ยวมีความเชื่อและศรัทธาการทำบุญตามหลักบุญ กิริยาวัตถุ ๓ ประการ ได้แก่ ทาน คือ การให้ทั้งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ทรัพย์สิน ศิล การรักษากาย วาจาและจิตใจให้ตั้งมั่นในสิ่งดีงามที่เป็นคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม และ ปัญญา คือ ความรู้แจ้ง ที่เกิดจากจิตใจที่บริสุทธิ์ ทำให้เกิดสว่างแห่งชีวิต เต็มเปี่ยมไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมที่จะ ก่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่น ซึ่งการท่องเที่ยวจะเป็นการสร้างประโยชน์ในการพัฒนา จิตใจ เกิดการเรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งการแสวงบุญตามคติ ความเชื่อ และความงดงาม ทางด้านพุทธศิลป์กรรมยังช่วยในการผ่อนคลายทางอารมณ์ เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ชัดเกล้าจิตใจให้ เกิดความสุขสงบได้อย่างแท้จริง

๑.๒. ความงามทางด้านพุทธศิลป์ วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เต็มไปด้วยคุณค่า ทางด้านพุทธศิลป์กรรมเชิงสร้างสรรค์ ที่สะท้อนให้เกิดสุนทรียภาพในจิตใจ แสดงอารมณ์ ความรู้สึก สร้างความประทับใจ เกิดอัจฉริยภาพ พุทธิปัญญา ประสบการณ์ รสนิยม และทักษะของแต่ละคน เพื่อความพอใจ ความรื่นรมย์ ความบันเทิง ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี หรือความเชื่อในลัทธิ ศาสนา โดยเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ของวัด ๙ ศรีเกิดจากการผสมผสานศิลปะพม่าและล้านนาได้ อย่างชัดเจน

๑.๓. การมีส่วนร่วมของชุมชน การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น พิจารณา ตัดสินใจและร่วมกันปฏิบัติงานของชุมชน เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมาย โดย การท่องเที่ยวตามความเชื่อและความงามทางด้านศิลปกรรมจะต้องมีการร่วมคิด ร่วมสร้างและ วางแผนในการรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาศึกษา แลกเปลี่ยน เรียนรู้เกี่ยวกับวัดและชุมชน ซึ่ง จะทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียและเป็นการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชนได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นการปลูกจิตสำนึกชุมชนให้เกิดความรักและความหวงแหนมรดกทาง วัฒนธรรม เป็นแนวทางการทำรักษารักษาธรรมเนียม จารีต ประเพณีและมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ ยึดถือและปฏิบัติสืบต่อไป

๑.๔. การสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย แต่ละพื้นที่จำเป็นจะต้องตระหนักถึงกลุ่ม บุคคล องค์กรที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยภาคีเครือข่ายเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ช่วยเหลือ ผลักดันและกระตุ้นให้ เกิดการท่องเที่ยวทั้งทางด้านการบริการ การอำนวยความสะดวกการเดินทาง ความรู้/การเข้าถึง ข้อมูล สารสนเทศต่างๆ และเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อการท่องเที่ยววัด ๙ ศรีบนคติ ความเชื่อและ เส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง

๑.๕. การเข้าถึง/การตอบสนองนักท่องเที่ยว ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ตอบสนอง ความต้องการของนักท่องเที่ยวและมีความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรี โดยการ เข้าถึงพื้นที่และเส้นทางท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรีสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก ปลอดภัย มีความ

พร้อมในการรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว และเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงที่เชื่อมโยงกับความงามทางด้านศิลปกรรมในพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง

พื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวบนคติ ความเชื่อ เส้นทางแห่งบุญในจังหวัดลำปาง ยึดถือตามหลักการท่องเที่ยว 3A's ได้แก่ ๑. สิ่งดึงดูดใจเพื่อการเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยว (Attractions) ทั้งความคติ ความเชื่อการเดินทางจาริกบุญ/แสวงบุญและความงามทางด้านศิลปกรรมแบบร่วมที่มีอัตลักษณ์ความงามแบบล้านนาและพม่า ๒. เส้นทางคมนาคม/การเข้าถึง (Accessibility) สถานที่ท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับเส้นทางเดินรถสายหลักที่ยานพาหนะหรือรถประจำทางสามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวก ๓. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) สิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อบริการนักท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเพื่อการสร้างความรู้ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม สร้างประสบการณ์ใหม่ สร้างความงามด้านสุนทรียภาพ การพัฒนาจิตใจ สร้างความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การเข้าถึงพื้นที่ได้อย่างสะดวก ปลอดภัย และเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองศิลปะเชิงศิลปะสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน

๒) รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย ความเคารพและความศรัทธาในครูบาเจ้าศรีวิไชยนักบวชแห่งล้านนา ที่เป็นพระสงฆ์ที่มีข้อวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัด ถือหลักปฏิบัติตรงควัตรและเป็นทีเลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนในภาคเหนือ ซึ่งปฏิบัติที่พุทธศาสนิกชนได้ประจักษ์แก่สายได้จากการบูรณะ ซ่อมแซม และการพัฒนาโบราณสถาน สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองแผ่นดินล้านนาเก่าแก่ทรุดโทรมให้อยู่คู่กับชุมชนนั้น และเป็นที่ยอมรับในความเป็นนักบุญอย่างแท้จริงในล้านนา การพัฒนาพุทธสถานตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยเชิงสร้างสรรค์เพื่อรำลึกถึงคุณงามความดีและศิลปกรรมที่งดงามของอาณาจักรล้านนา โดยพื้นที่วัดที่ครูบาเคยได้สร้างและปฏิสังขรณ์ได้สร้างสรรค์กิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงจารีตและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกย่อง สรรเสริญ และเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิตาคุณแก่ครูบาศรีวิไชย ได้แก่ การบำเพ็ญบุญเนื่องวัดคล้ายวัดเกิดครูบาเจ้าศรีวิไชย ประเพณีเตียวขึ้นดอย และการสงฆ์น้ำปูชนียสถานของเก่าโบราณที่ท่านเคยได้ทำการบูรณะปฏิสังขรณ์ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้แก่พุทธศาสนิกชนที่ศรัทธาในครูบาเจ้าศรีวิไชยได้ร่วมบำเพ็ญบุญระลึกถึงบารมีธรรมที่ท่านเคยได้สร้างไว้ และเป็นการส่งเสริมการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทั้งทางด้านความเชื่อ ประเพณีและความงามทางด้านพุทธศิลปกรรมแบบล้านนาให้สืบต่อไป โดยการบริหารจัดการมุ่งเน้นเน้นการพัฒนาตามหลัก ๕ ส. ได้แก่ ๑) ส่งเสริมสติ ๒) สะอาด ๓) สุขสบาย ๔) สงบ เย็นใจ และ ๕) สบายใจ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวเป็นสำคัญ ทั้งด้านการจัดแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาวัฒนธรรมให้เกิดประสิทธิภาพในมิติต่างๆ โดยมีรูปแบบในการพัฒนาวัด ได้แก่ ๑) ความเป็นอัตลักษณ์ เพื่อเป็นแรงจูงใจและตอบสนองต่อความต้องการนักท่องเที่ยว ๒) การมีส่วนร่วมของชุมชน ความร่วมมือกับหน่วยงานทุกภาคส่วนใน

การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับท้องถิ่น ๓) การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อออนไลน์ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์ ความแปลกใหม่ ความงดงามทางด้านวัฒนธรรมให้แก่นักท่องเที่ยว ๔) การจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเป็นการอนุรักษ์เอกลักษณ์ดั้งเดิม ทางศาสนสถานและวัฒนธรรมนั้นสืบต่อไป

๕.๑.๔. การนำเสนอเส้นทางพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์ การพัฒนาเครื่องมือเพื่อให้เข้าถึงพื้นที่สร้างสรรค์ตามแบบอารยสถาปัตย์นั้น โดยการพัฒนา Application (The City of Arts) เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและการให้ข้อมูล ข่าวสาร เส้นทาง และกิจกรรมที่มีอยู่ในพื้นที่สร้างสรรค์ โดยจะมีการพัฒนาโปรแกรมประมวลผลการทำงานอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ ๑) การให้ข้อมูลข่าวสารพื้นที่สร้างสรรค์ ๒ จังหวัด จำนวน ๑๘ แห่ง ที่มีศักยภาพทางด้านกายภาพ การบริหารจัดการและการเตรียมความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ๒) การพัฒนาเส้นทางเพื่อให้เข้าถึงพื้นที่เมืองศิลปะสร้างสรรค์ ๒ จังหวัด ได้อย่างถูกต้อง ปลอดภัยและรวดเร็ว ๓) รูปแบบการพัฒนาอารยสถาปัตย์ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชย ที่เกิดจากความศรัทธาในบุญบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัยนักบุญแห่งล้านนา เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้ไปสัมผัสบุญตามจารีตรอยที่ครูบาเจ้าได้บำเพ็ญครั้งยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งโปรแกรมจะมีการประมวลภาพ ประวัติความเป็นมา พิกัดที่ตั้ง เนื้อหา และพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงเพื่อให้ข้อมูลการเดินทางที่สะดวกและเข้าถึงได้อย่างง่ายแก่นักท่องเที่ยว

๕.๒. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาแผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” เพื่อเป็นยกระดับมาตรฐานในการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนให้เป็นเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยี่ยมชมในพื้นที่สร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบน จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมีทุนทางสังคมเพื่อดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยว ๓ ประการ ได้แก่

๑. ทุนทางสังคมเกี่ยวกับความเชื่อ/คติ การประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานและเป็นแบบแผนในการใช้ชีวิตในชุมชน และเชื่อว่าเป็นการสร้างความเป็นสิริมงคล ปัดป้องภัยร้าย และเกื้อหนุนให้ชีวิตประสพแต่สิ่งดีงามสอดคล้องกับประทีป พิษทองกลาง และ คณะที่ศึกษาพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาจากทุนทางสังคมที่เชื่อเกี่ยวกับความเป็นสิริมงคลจากการทำบุญ

ตามวัดและเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่จะช่วยให้ชีวิตมีความสุข^๑ โดยเฉพาะชาวล้านนาที่มีการปลูกฝังให้เกิดการรักษาศีล ทำบุญให้ทาน และภาวนา โดยมีพุทธวิธีที่ช่วยส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนนำไปสู่การปฏิบัติ เช่น การไหว้พระธาตุประจำปีเกิด ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การบูชาดอกไม้ของหอมเพื่อบูชาพระรัตนตรัย ฯลฯ ตลอดจนการบูชาศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์และการเข้าบูชาเครื่องรางของขลัง เทียน สืบชะตาและอื่นๆ คติและความเชื่อดังกล่าว จะปรากฏในพื้นที่วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่มีแฝงไปด้วยแนวคิดและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมให้ชุมชนได้ประพฤติปฏิบัติ สืบต่อกันมา

๒. ทูตทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่ และสร้างความตระหนักของชุมชนให้รู้จักการแสดงความกตัญญูตเวทีตาแก่บรรพบุรุษที่สร้างไว้ครั้งในโบราณกาล รวมไปถึงการรำลึกคุณงามความดีของวีรชนผู้กล้าที่ทำให้เกิดเป็นอารยธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามจนถึงปัจจุบัน เช่น เมืองโบราณ เจดีย์ วัด สถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ ฯลฯ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์มีทูตทางประวัติศาสตร์ที่เชิดชูวีรชนผู้กล้า อาทิเช่น “หนานทิพย์ช้าง” วีรชนผู้กอบกู้เมืองเชลียง (นครลำปาง) จากการรุกรานของพม่าที่ตั้งฐานทัพในพื้นที่วัดพระธาตุลำปางหลวงหรือการบูรณะศาสนสถาน เช่น วัดพระธาตุหริภุชชัย วัดจามเทวีตามรอยครุบาทเจ้าศรีวิไชยนักบวชแห่งล้านนาที่ให้เกิดความสวยงาม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม แบบล้านนา ซึ่งถือว่าเป็นทูตทางประวัติศาสตร์ที่จูงใจนักท่องเที่ยวเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรำลึกถึงสิ่งดีงามอันของบรรพบุรุษได้แท้จริง

๓. ทูตความงามและศิลปกรรม พื้นที่เมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์เต็มเปี่ยมด้วยความงดงามทางด้านพุทธศิลปกรรมจากจินตนาการของศิลปินที่บอกเล่าเรื่องราว อารมณ์ ความรู้สึกจนรังสรรค์ผลงาน เช่น งานประติมากรรม งานสถาปัตยกรรม จัดเป็นศิลปกรรมของแต่ละศิลปกรรมช่างสกุลต่างๆ เช่น ความงดงามของซุ้มโขงของวัดพระธาตุลำปางหลวงที่มีลักษณะเป็นสถาปัตยกรรมแบบช่างสกุลลำปาง ความงดงามของศิลปกรรมร่วมสมัยแบบพม่าของวัดศรีชุม ที่มีรูปแบบศิลปะแบบพม่าหรือศิลปกรรมที่ผสมผสานระหว่างล้านนากับพม่าของวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ที่มีพระเจดีย์ใหญ่ทรงล้านนา มีมณฑปยอดปราสาทแบบพม่าที่ประณีตงดงาม เป็นต้น สอดคล้องกับชุดนิยาม บริสุทธิ์ที่ได้พัฒนาเมืองให้มีเสน่ห์และดึงดูดใจนักท่องเที่ยวจากการการผสมผสานกันของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม

^๑ ประทีป พีชทองกลาง และคณะ, “วัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑๒.

และศิลปวัฒนธรรมในยุคใหม่ที่ทันสมัย^๒ ซึ่งถือได้ว่าศิลปกรรมเป็นมนตร์เสน่ห์ดึงดูดใจให้นักเที่ยวเข้ามาสัมผัสและสร้างสุนทรียภาพในการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์และศิลปกรรมของวัดและชุมชน ความเชื่อ/คติ ประวัติศาสตร์ และความงามทางศิลปกรรมในพื้นที่สร้างสรรค์ จำเป็นจะต้องมีการบริหารจัดการพื้นที่เพื่อยกระดับมาตรฐานตามอารยสถาปัตย์อยู่ ๒ ประการ ได้แก่

๑. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว การรองรับนักท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานจำเป็นจะต้องพัฒนาทางด้านศักยภาพในการดูแลของทุนทางสังคมอยู่ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) ความพร้อมทางด้านกายภาพ การปรับภูมิทัศน์ให้น่าชม มีป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่ เรื่องราวและจุดท่องเที่ยวสำคัญให้ชัดเจน เพื่อสร้างความเข้าใจและอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัน สอดคล้องกับพิทักษ์ ศิริวงศ์ และปัทมอร เสี่ยงแดงที่ศึกษาที่เป็นสากลสำหรับทุกเพศทุกวันต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม ได้แก่ การมีทางลาด และกว้างเพียงพอสำหรับรถเข็น สิทธิการเข้า^๓ เป็นต้น ๒) ความพร้อมทางด้านศาสนสถาน/ศาสนวัตถุ แหล่งท่องเที่ยวควรได้รับการดูแล การอนุรักษ์ ซ่อมแซมให้มีโครงสร้างและลักษณะดั้งเดิมด้วยความสมบูรณ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับชมและเรียนรู้คุณค่าที่บรรพบุรุษได้สรรค์สร้างไว้ ๓) ความพร้อมทางด้านบุคลากร จะต้องมีการสร้างจิตอาสาในการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้วยความจริงใจและเต็มใจ โดยการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวจำเป็นจะต้องมีการวางแผนบุคลากรในการปฏิบัติงานให้อย่างมีระบบ ระเบียบและให้เรียบร้อย เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดความภูมิใจและประทับใจแก่นักท่องเที่ยว

๒. การบริหารจัดการ การส่งเสริมการท่องเที่ยวจะต้องกำหนดทิศทางการดำเนินงานปรับปรุงพื้นที่ให้เกิดความสะดวก เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาด และเอื้ออำนวยให้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการบริหารจัดการตามแบบอารยสถาปัตย์เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานจะต้องมีปัจจัย ๔ อย่าง ได้แก่ ๑) ประชาสัมพันธ์/สื่อมีเดีย การให้ข้อมูลผ่านสื่อมวลชนเพื่อแพร่กระจายข้อมูล ประชาสัมพันธ์ข่าวสารในรูปแบบต่างๆ เช่น VTR FACEBOOK, TWITTER, LINE, Applicationเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวรู้สึกอยากจะมาสัมผัสสิ่งแปลกใหม่ ๒) กิจกรรมภายในพื้นที่ คุณค่าทางศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีของวัดและชุมชน โดยผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จะช่วยให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะเข้ามาศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เช่น กิจกรรมไหว้พระธาตุประจำปีเกิด กิจกรรมห่มผ้าพระธาตุเจดีย์ กิจกรรมเดี่ยวคนดอยตามฮอยครูบา เป็นต้น ๓) การมีส่วนร่วมของชุมชน การเปิดโอกาสให้แสดง

^๒ ชูติมา บริสุทธิ์, การศึกษาการสร้างเมือง (machizukuri) ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kanazawa จังหวัด Ishikawa, (เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗), หน้า ข.

^๓ พิทักษ์ ศิริวงศ์ และปัทมอร เสี่ยงแดง, “การท่องเที่ยวของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในสังคมไทย”, Veridian E-Journal, SU Vol.4 No. 2 (September – December 2011): 221.

ความคิดเห็น พิจารณา ตัดสินใจและร่วมบริหารจัดการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การท่องเที่ยว และเป็นการสร้างรายได้แก่ชุมชนสอดคล้องกับกาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ ที่ว่า การพัฒนาท่องเที่ยวเชิงมรดกเป็นยุทธศาสตร์พัฒนาในประเทศไทย เป็นอุตสาหกรรมหลักที่สร้างรายได้^๔ เช่น การบริการ การจำหน่ายสินค้าพื้นเมือง การจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ๔) ภาศิเครือข่าย การยกระดับการท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐานแบบอารยสถาปัตยกรรมเกิดจากการร่วมมือกับภาศิเครือข่าย เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น เช่น การร่วมมือภาศิเพื่อบริการรถม้าแก่นักท่องเที่ยว หรือการร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ/เอกชนในการบูรณปฏิสังขรณ์แหล่งท่องเที่ยวให้คงสภาพเดิมที่สุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความสุข สร้างความประทับใจ และเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างแท้จริง

การจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมในพื้นที่สร้างสรรค์ในภาคเหนือ ควรมีความพร้อมทางด้านกายภาพ เช่น เสนาสนะ ถาวรวัตถุ โบราณสถาน และศิลปกรรม ตลอดจนการจัดการทางด้านประชาสัมพันธ์ เพื่อเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสาร การเข้าถึงที่รวดเร็ว ปลอดภัยผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น เฟสบุ๊ก VTR และสื่อมีเดียต่างๆ โดยการนำเสนอกิจกรรมและพิธีกรรมต่างๆ ที่กระตุ้นให้อยากเที่ยว อยากมาและอยากเดินทาง และพื้นที่สร้างสรรค์จะต้องสร้างความประทับใจ สร้างความภูมิใจ จากบุคลากรในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของภาศิเครือข่ายในการให้ข้อมูล ข่าวสารและเส้นทางท่องเที่ยวที่สะดวก สบายและปลอดภัยแก่ทุกเพศทุกวัย ซึ่งการบริหารจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนถึงจะได้มาตรฐานยกระดับความเป็นอารยสถาปัตยกรรมได้อย่างแท้จริง

๕.๓. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแผนงานวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน” ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเส้นทางท่องเที่ยวตามคติและความเชื่อเส้นทางบุญ ตลอดจนส่งเสริมพื้นที่ที่ในการรองรับนักท่องเที่ยวตามรอยของที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาได้สร้างไว้ โดยการนำเสนอเส้นทาง กิจกรรม ความงามทางด้านศิลปกรรม เส้นทางเข้าถึง ตลอดจนโปรแกรมนำทางที่อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีแง่มุมประเด็น และปัจจัยหลายอย่างที่ควรศึกษาและนำเสนอหรือการต่อยอดการศึกษาครั้งต่อไป ดังนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

^๔ กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรัณยา แสงลี้มสุวรรณ, “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”, วารสารนักบริหาร, ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๓๙-๑๔๖.

๕.๓.๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบภาคีวิสาหกิจท้องถิ่น/วิสาหกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ/เอกชน ชุมชน และประชาชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการรักและหวงแหนทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น และเพิ่มประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว

๒) ควรจัดตั้งเครือข่ายมัคคุเทศก์ชุมชนในภาคเหนือตอนบน เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรม ให้แก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง

๓) ควรจัดสรรงบประมาณและกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เมืองศิลปะของภาคเหนือตอนบน โดยเปิดเวทีและโอกาสให้แก่นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ตรงกับเจ้าของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของประเทศไทย

๕.๓.๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ควรประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน เพื่อสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในแต่ละจังหวัดตามภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การผลิตสินค้า การละเล่น การแสดง และการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมในชุมชนได้อย่างถูกต้อง

๒) ควรมีกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ร่วมกันพื้นที่อื่น และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพื่อช่วยให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามาศึกษาและเข้าถึงพื้นที่ท่องเที่ยวที่อยู่ในพิกัดเดียวกัน

๓) ควรส่งเสริมกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในภาคเหนือตอนบนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์และตอบสนองความต้องการด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวในการจับจ่ายสินค้า การลงมือปฏิบัติ การพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ และช่วยให้ข้อมูลอันแท้จริงเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง เพื่อสร้างความประทับใจให้นักเดินทางในการสัมผัสประสบการณ์และความจำอันทรงคุณค่า

๕.๓.๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ควรศึกษาเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวมาตรฐานตามแบบอารยสถาปัตย์ เพื่อให้เกิดวิสาหกิจชุมชนแบบมีส่วนร่วมกับการพัฒนาพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาครัฐ/เอกชน ปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และประชาชนในการสร้างสรรค์และอำนวยความสะดวกที่ตรงตามความต้องการนักท่องเที่ยว และเป็นการสร้างกลุ่มองค์กรเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ตลอดจนการสร้างสรรคผลิตภัณฑ์ที่เกิดในท้องถิ่นตามภูมิปัญญา

ซึ่งจะทำให้เกิดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อันแท้จริงและเป็นการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐในการส่งเสริมและกระจายรายได้ให้แก่ชุมชนได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี-ไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

๑. พระไตรปิฎก :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

๑. หนังสือ

๑.๑ ภาษาอังกฤษ

Cambridge. Cambridge International Dictionary of English. Cambridge University,
1995.

Goeldner. C. R. and Ritchies. B.J.. Tourism: Principles. practices and philosophies.
New Jersey: John Wiley and Sons. 2006.

S. D. Pike. Destination Marketing: an integrated marketing communication
approach. Butterworth-Heinemann: Burlington, MA., 2008.

๑.๒) ภาษาไทย :

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. มาตรฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ:
กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๙.

กาญจนา แก้วเทพ. องค์การชุมชนกลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แปลน
พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๐.

กิริติ บุญเจือ. ชุดปัญหาปรัชญา: ปรัชญาศิลปะ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
กุลวรา สุวรรณพิมล. หลักการมัดคุเทศก์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว,
๒๕๔๘.

เกษม จันท์แก้ว. วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
คณะกรรมการบริหารจังหวัดแบบบูรณาการ. แผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ๔ ปี (๒๕๕๘
- ๒๕๖๑).เชียงใหม่: จังหวัดเชียงใหม่, ๒๕๕๘.

คุณ โทชน์. พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕.

- ชุติมา บริสุทธิ์. การศึกษาการสร้างเมือง machizukuri ด้วยศิลปะร่วมสมัย ภายในเมือง Kana-zawa จังหวัด Ishikawa. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗.
- ที. เมเยอร์, อนาคตของสังคมประชาธิปไตย, แปลโดยสมบัติ เบญจศิริมงคล, (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ เอส. บี. คอนซัลติ้ง, ๒๕๕๐), หน้า ๑๗๗.
- ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ. วิทยาการการบริหารสำหรับนักบริหารมืออาชีพในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐.
- นางสาวพรวิฑู โคว์คชาภรณ์. อารยสถาปตย์. กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, ๒๕๕๗. (อัดสำเนา).
- นิคม จารุณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๖.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- บุบผา คุมมานนท์. ผลงานวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ลานนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนา, ๒๕๒๗.
- ประชุมตำนานพระธาตุ ภาคที่ ๑.** พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานศพ นางแชน พุศักดิ์ ๑๗ สิงหาคม ๒๕๔๕.
- พยอม ธรรมบุตร. เอกสารประกอบการเรียนการสอนการเกี่ยวกับองค์ประกอบของการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๙.
- พะยอม วงศ์สารศรี. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภา จำกัด, ๒๕๔๒.
- ไพฑูรย์ พงศบุตร. คู่มือการอบรมมัคคุเทศก์. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๖.
- ไพลิน ผ่องใส. การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- มนัส สุวรรณ และคณะ. โครงการศึกษาแนวทางและการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ องค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๑.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. **ตำนานมูลศาสนา.** เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. **ตำนานเชียงใหม่ปางเดิม.** สถาบันวิจัยสังคม: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- _____. ศิลปสถาปัตยกรรม. ศิลปะยุคทองของล้านนา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.
- มัช ตะตียะ. **ประติมากรรมพื้นฐานล้านนา.** กรุงเทพฯ: สิปปประชา, ๒๕๔๙.
- ยุพิน เข็มมุกด์. **พุทธศาสนาในล้านนาไทย สมัยราชวงศ์มังราย.** สภาวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๗.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

_____. **พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.๒๕๓๐**. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช, ๒๕๓๔.

_____. **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะอังกฤษ-ไทย**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์, ๒๕๔๑.
ราณี อิลิชัยกุล. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว**. เอกสารประกอบการเรียนการ
สอน เรื่องหลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช,
๒๕๔๖. (อัดสำเนา).

เรวัตร์ ชาตรีวิศิษฐ์. **การจัดการเชิงกลยุทธ์ = Strategic management**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ:
ห้างหุ้นส่วนจำกัด ถึงทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๕๓.

วรรณ วลัยวานิช. **ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๒.

วินิจ วีรยางกูร. **การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบริหารธุรกิจ
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๒.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. **“การท่องเที่ยว”**. ในตำราเอกสารวิชาการ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาพัฒนาตำราและ
เอกสารวิชาการ ศึกษานิเทศก์, ๒๕๓๓.

ศรัญญา วรากุลวิทย์. **ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
เฟื่องฟ้าพรินติ้ง, ๒๕๔๗.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. **“เสวยพระแสนแซ่: พระพุทธรูปที่ถูกต้องพระโอษฐ์ในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
เชียงใหม่.”** ใน พุทธปฏิมา: งานช่างพลังแห่งศรัทธา. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๕๔.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์พัฒนาการศึกษา,
๒๕๓๙.

สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. **การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและภูมิ
ปัญญาภาคสนาม: ภาคเหนือ**. กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์, ๒๕๕๔.

สมยศ นาวิการ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหาร**. กรุงเทพฯ: ดวงกมล, ๒๕๓๖.

สร้อยตระกูล อรรถมานะ. **พฤติกรรมองค์กร: ทฤษฎีและการประยุกต์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕.

สร้อยสวัสดิ์ ราชกุลชัย. **การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จามจุรี,
๒๕๔๓.

สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. โครงการข้อเสนอเทศล้านนาคดีศึกษา: โครงการศูนย์ส่งเสริม
ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๙.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สุรพล ดำริห์กุล. **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม**. เชียงใหม่: บริษัท รุ่งอรุณ พับลิชิ่ง จำกัด, ๒๕๔๒.

เสนอ นิลเดช. **ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๗.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. **ล้านนาไทยศึกษา**. เชียงใหม่: ภาควิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ๒๕๒๕.

อุดม เขยกีวงค์ และคณะ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงดาว, ๒๕๔๘.

๒. วิทยานิพนธ์/วิจัย

ชัยวุฒิ ตั้งสมชัย และปิยพรรณ กลั่นกลิ่น. “**สถานการณ์และแนวโน้มของธุรกิจท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน**”. รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: ศูนย์เตือนภัยธุรกิจภาคเหนือ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๔.

ชื่น ศรีสวัสดิ์ และคณะ. **การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม: กรณีศึกษาวัฒนธรรมชุมชนชาวกายในเขตอีสานใต้และลาวใต้**. รายงานการวิจัย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), ๒๕๕๐.

ณัฏธีร์ ศรีดี. “**รูปแบบและกระบวนการจัดการท่องเที่ยวทางพระพุทธศาสนาในภาคกลาง : กระบวนการจัดการพุทธศิลป์ถิ่นสยามเพื่อความงามของจิตใจและปัญญา**”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ วช. และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว., ๒๕๕๖.

ดวงสมร พักสังข์. “**การสำรวจทุนทางสังคมและการจัดเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลศาลายา จังหวัดนครปฐม**”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, ๒๕๕๒.

รสิกา อังกูรและคณะ. “**การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น**”. รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๗.

สุภารัตน์ ชัยกิตติภรณ์ และคณะ. “**การมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบการจัดการอุปกรณ์อำนวยความสะดวกและสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ ปีที่ ๒**”. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๖.

๓. บทความ/วารสาร

กาญจนา แสงลี้มสุวรรณ และศรันยา แสงลี้มสุวรรณ. “การท่องเที่ยวเชิงมรดกวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน”. วารสารนักบริหาร. ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๕): ๑๓๙-๑๔๖.

ประทีป พิษทองกลาง และคณะ. “วัดงาม นามมงคล: แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของวัดนามมงคลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑): ๒๑๒.

พระมหาสุทิตย์ อาภากรโอบอุ้น. “การท่องเที่ยวเชิงพุทธ”. จุลสารการท่องเที่ยว. ปีที่ ๑๘ เล่มที่ ๑ (มกราคม - มีนาคม ๒๕๔๒): ไม่ปรากฏหน้า.

พิทักษ์ ศิริวงศ์ และปัทมอร เสี่ยงแดง. “การท่องเที่ยวของผู้พิการทางการเคลื่อนไหวในสังคมไทย”. Veridian E-Journal. SU Vol.4 No. 2 (September – December 2011): 221.

วารสารอาษาวัตไหล่หิน. (สิงหาคม-กันยายน ๒๕๕๐): ไม่ปรากฏหน้า.

อำนาจ ยอดทอง. “พุทธศิลป์กับการนำไปประดับตกแต่งโรงแรม: ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม?”. วารสารมหาจุฬาวិชาการ. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๗): ๑๑๓-๑๓๔.

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๑๓๗/๒๕๖๓

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์
ในภาคเหนือตอนบน
(The Management Model of Tourist Buddhist Temples on Friendly
Design in Upper North)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: MCU RS 800763047

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้วิจัยหลัก: นายสมจันทร์ ศรีปรัชยานนท์

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๓

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓

หมายเลขใบรับรอง: ว.๑๓๗/๒๕๖๓

วันที่ให้การรับรอง: ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๓

วันหมดอายุใบรับรอง: ๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๔

ภาคผนวก ข
เครื่องมือแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน”

แบบสอบถามนี้เป็นการสำรวจการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน ขอให้ท่านตอบแบบสอบถามตามความจริงเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยแบบสอบถามจำแนกออกเป็น ๔ ตอน ดังนี้ คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์

ตอนที่ ๓ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ที่มีต่อวัดท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบน

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีต่ออารยสถาปัตย์

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง ให้กากบาทเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ถูกที่สุด

๑. เพศ

๑) เพศชาย

๒) เพศหญิง

๒. อายุ

๑) ต่ำกว่า ๑๘ ปี

๒) ๑๙ – ๓๐ ปี

๓) ๓๑ – ๔๐ ปี

๔) ๔๑ – ๕๐ ปี

๕) ๕๑ – ๖๐ ปี

๖) ๖๑ ปี ขึ้นไป

๓. สถานภาพ

๑) โสด

๒) สมรส/อยู่ด้วยกัน

๓) หย่าร้าง/หม้าย

๔) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๔. การศึกษา

- ๑) ต่ำกว่ามัธยมศึกษา ๒) มัธยมศึกษา/ปวช. ๓) อนุปริญญา/ปวส.
 ๔) ปริญญาตรี ๕) ปริญญาโทหรือสูงกว่า

๕. อาชีพ

- ๑) นักเรียน/นักศึกษา ๒) รับราชการ ๓) พนักงานบริษัท/เอกชน
 ๔) ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ๕) รับจ้างทั่วไป ๖) อื่น (โปรดระบุ).....

๖. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

- ๑) ต่ำกว่า ๑๐,๐๐๐ บาท ๒) ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท
 ๓) ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท ๔) ๒๐,๐๐๑ บาทขึ้นไป

ตอนที่ ๒ ลักษณะและวัตถุประสงค์การเดินทางของอารยสถาปัตย์

๗. วัตถุประสงค์ที่ท่านเลือกเดินทางในครั้งนี้

- ๑) พักผ่อนหย่อนใจ ๒) เยี่ยมญาติ/เพื่อน
 ๓) การศึกษา/ทัศนศึกษา ๔) ทำบุญ/ขอพรพระ
 ๕) ธุรกิจส่วนตัว ๖) อื่นๆ (ระบุ).....

๘. ท่านหาข้อมูลการท่องเที่ยวจากแหล่งใด

- ๑) หนังสือพิมพ์ ๒) อินเทอร์เน็ต
 ๓) วารสาร/นิตยสาร/คู่มือเดินทาง ๔) วิทยุ/โทรทัศน์
 ๕) ญาติ/พี่น้อง/เพื่อน ๖) ศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว (ททท.)
 ๗) สมาคมท่องเที่ยว ๘) บริษัททัวร์
 ๙) เอกสาร/แผ่นพับ ๙) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๙. ช่วงวันใดที่ท่านชอบเลือกเดินทางท่องเที่ยวมากที่สุด

- ๑) วันธรรมดา ๒) วันเสาร์-อาทิตย์
 ๓) วันหยุดนักขัตฤกษ์/เทศกาล ๔) อื่นๆ (ระบุ).....

๑๐. ความถี่การเดินทางท่องเที่ยวของท่านมีลักษณะข้อใด

- ๑) ๑ ครั้ง/เดือน ๒) ๒ ครั้ง/เดือน
 ๓) ๓ ครั้ง/เดือน ๒) อื่นๆ.....

๑๑. ลักษณะการเดินทางของท่าน

- ๑) คนเดียว ๒) ครอบครัว ๓) กลุ่มเพื่อน
 ๔) บริษัททัวร์ ๕) เที่ยวด้วยกันเป็นกลุ่มใหญ่ ๖) อื่นๆ (ระบุ).....

๑๒. การเดินทางท่องเที่ยวที่ท่านชอบรับประทานอาหารรูปแบบใดมากที่สุด

- ๑) อาหารที่มีบริการในโรงแรม/ที่พัก ๒) อาหารพื้นเมืองที่ขึ้นชื่อของท้องถิ่น
 ๓) อาหารแบบ fast food ๔) อาหารแบบตามสั่ง
 ๕) อื่นๆ (ระบุ).....

๑๓. การมาเที่ยวครั้งนี้ท่านชอบที่จะใช้จ่ายผลิตภัณฑ์/สินค้าประเภทใดบ้าง

- ๑) วัตถุมงคล/สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ๒) อาหาร/ขนม/เครื่องดื่ม
 ๓) เครื่องใช้/เครื่องประดับตกแต่ง ๔) เสื้อผ้า/กระเป๋า/เครื่องแต่งกาย
 ๕) สินค้าหัตถกรรมอื่น เช่น..... ๖) อื่นๆ (ระบุ).....

๑๔. ยานพาหนะในการเดินทาง

- ๑) รถยนต์ส่วนตัว ๒) รถโดยสารประจำทาง
 ๓) รถเช่า/รถตู้ ๔) รถยนต์บริษัทนำเที่ยว
 ๕) รถจักรยาน ๖) อื่นๆ (ระบุ).....

๑๕. ถ้าพักค้างคืน ประเภทที่พักที่ท่านต้องการ

- ๑) โรงแรม ๒) รีสอร์ท ๓) บังกะโล
 ๔) เกสเฮ้าส์ ๕) บ้านเพื่อน/ญาติ ๖) บ้านรับรอง
 ๖) วัด/โรงเรียน ๗) อื่นๆ (โปรดระบุ).....

๑๖. ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยการท่องเที่ยวครั้งนี้ต่อคนต่อวัน

- ๑) ต่ำกว่า ๑,๐๐๐ บาท ๒) ๑,๐๐๑-๓,๐๐๐ บาท
 ๓) ๓,๐๐๑-๕,๐๐๐ บาท ๔) มากกว่า ๕,๐๐๐ บาท

ตอนที่ ๓ ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่มีต่อผู้พิการในภาคเหนือตอนบน โดยแต่ละหมายเลขแทนระดับความเห็น ดังนี้

- ๕ แทนความเห็นในระดับ มากที่สุด
 ๔ แทนความเห็นในระดับ มาก
 ๓ แทนความเห็นในระดับ ปานกลาง
 ๒ แทนความเห็นในระดับ น้อย
 ๑ แทนความเห็นในระดับ น้อยที่สุด

ความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรม	ระดับความเข้าใจ				
	๕	๔	๓	๒	๑
๑๗. มีเจ้าหน้าที่ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย					
๑๘. มีป้ายและสัญลักษณ์บ่งบอกประเภทสำหรับกลุ่มนักท่องเที่ยว					
๑๙. มีอุปกรณ์/เทคโนโลยีช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม					
๒๐. นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยสามารถเข้าถึงสถานที่สำคัญได้					
๒๑. มีที่จอดรถสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ					
๒๒. มีการติดแถบสีเพื่อให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น					
๒๓. มีทางลาดสำหรับนักท่องเที่ยวผู้พิการและผู้สูงอายุ					
๒๔. พื้นผิวถนนแหล่งท่องเที่ยวเรียบ ไม่ขรุขระ					
๒๕. ห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่าย					
๒๖. ภายในห้องน้ำมีราวจับในการพยุงตัวที่สะดวกและปลอดภัย					
๒๗. ภายในสถานที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ					
๒๘. พื้นที่นั่งพักผ่อนเหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการหรือผู้สูงอายุ					
๒๙. มีราวบันไดสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อความปลอดภัย					
๓๐. มีราวจับในแหล่งท่องเที่ยวหลายระดับที่เหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย					

ตอนที่ ๔ ความคิดเห็นต่ออุปสรรค ข้อเสนอแนะการพัฒนาวัดท่องเที่ยวที่มีต่ออารยสถาปัตยกรรม

๓๑. การมาท่องเที่ยวครั้งนี้ ท่านคิดว่ามีปัญหาด้านใดบ้างต่อการท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัย ?

.....
.....
.....

๓๒. ท่านคิดว่าควรมีแนวทางในการพัฒนาวัดท่องเที่ยวให้เหมาะกับอารยสถาปัตยกรรม (ทุกเพศ ทุกวัย) อย่างไร?

.....
.....
.....

๓๓. ข้อเสนอแนะอื่นๆ

.....
.....
.....

ขอขอบคุณที่เสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาคผนวก ค
เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน”

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ..... ฉายา..... สกุล..... อายุ..... ปี
อาศัยอยู่ บ้านเลขที่..... ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
ตำแหน่ง.....
สัมภาษณ์เมื่อ.....

ส่วนที่ ๒ ความคิดเห็นต่อการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน

๑. ท่านคิดว่าการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่มีความเหมาะสมและเสมอภาคแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย ควรจะมีลักษณะอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....

๒. ท่านคิดว่าวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ควรมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความสะดวกและปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัยอย่างไร ?

.....
.....
.....
.....
.....

๓. การพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ที่มีความเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยควรเป็นอย่างไร ?

.....

.....

.....

.....

.....

๔. ท่านคิดมีปัจจัยด้านใดที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการจัดการการท่องเที่ยววัดตามอารยสถาปัตย์ ที่มีความเหมาะสมกับทุกเพศ ทุกวัย ?

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ท่านคิดว่าจะมีแนวทางไหนที่จะช่วยกระตุ้นและส่งเสริมเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวของวัดเพื่อให้เกิดความสะดวก ปลอดภัย เสมอภาคและยุติธรรมแก่ทุกเพศ ทุกวัยตามหลักอารยสถาปัตย์ได้เหมาะสม ?

.....

.....

.....

.....

.....

กราบขอบพระคุณที่เสียสละเวลาในการสัมภาษณ์ครั้งนี้

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

8052-วิทยาลัยสงฆ์นครน่านเฉลิมพระเกียรติฯ

เลขที่: 43ว นอก

วันที่: 8 กรกฎาคม 2563 เวลา: 12:59

มหาวิทยาลัยสงฆ์สงฆ์นครน่าน

วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลสถานี

อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๘๒๑๓๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕

www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาคุณคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระชยานันทมุนี, ผศ. ดร. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุแช่แห้ง

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาคุณคราะห์ที่ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาคุณคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาคุณคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ทราบดำเนินการตามที่เสนอ

พระชยานันทมุนี, ผศ.ดร.

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครน่านฯ

๑๘ กรกฎาคม ๒๕๖๓

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mcslampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรียน พระพิชณพล สุวณฺเฑโร, ดร. เจ้าอาวาสวัดป่าฝาง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง **“รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน”** ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะสา จังหวัดลำปาง ๘๒๐๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๘๔๒๐-๔๔๕๔-๕
www.mcubampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรียน พระครูธีรสุตพจน์ เจ้าอาวาสวัดศาลาด จังหวัดเชียงใหม่

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน" ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

สมเด็จพระธีรญาณมุนี
เจ้าอาวาสวัดสุทัศนเทพวรารามราชวรมหาวิหาร

(พระครูธีรธรรมบัณฑิต, ผ.ศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลสถานี
อำเภอเกาะกา จังหวัดลำปาง ๕๒๓๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๕๒๐-๕๕๕๔-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระโกศัยเจติยารักษ์ รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุช่อแฮ

ด้วย นายสมจันทร ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน" ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

 (พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
 ๔ ก.ค. ๖๓

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันทร ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลสถานี
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาคุณเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระราชเชมากร, รศ.ดร. เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมือง
วรวิหาร

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการ
วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน" ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุน
งบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์
ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือ
ตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาคุณเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย
เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่า
จักได้รับความเมตตาคุณเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาคุณเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
อ.อ.สม
ก.อ.สม

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๑๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๕-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความเมตตาคุณเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรียน ดร.สุเมธรัตน์ ด้วงหิทธิง ๒๓๓๗.๕๖๕๖๓๖๐๐ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุขามแก่น

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาคุณเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัย หวังว่าจักได้รับความเมตตาคุณเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ ฮา ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๑๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ พระเทพรัตนนายก เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย
รวมท้าววิหาร

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการ
วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุน
งบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์
ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือ
ตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย
เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่า
จักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงกราบเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความเมตตาอนุเคราะห์

กราบเรียนมาด้วยความเคารพ

นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
๓๒๐๓๐๑๒๕

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

(พระเทพรัตนนายก)

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย
จังหวัดลำพูน

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ ฮว ๘๐๔๔/ว ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๔๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ. ดร. เจ้าอาวาสวัดศรีชุม อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบน" ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรมในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ยินดีให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ อว ๘๐๔๔/ ๑๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลสาตา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mclampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอความเมตตาคุณเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย
เรียน พ.อ.ในฎีกะจิตตะ สุทธิภูมิ เจ้าอาวาสวัดจุฬาลงกรณ วัดคลองหลวง ริมอ่างแม่ฮ้อยหลวง

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาคุณเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาคุณเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง
ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ที่ ฮา ๘๐๕๔/ ๖ ๐๕๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง๖๖๒ หมู่ที่ ๒ ถนนพหลโยธิน ตำบลศาลา
อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ๕๒๑๓๐
โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๕๔๒๐-๕๔๕๔-๕
www.mculampang.com

๓ กรกฎาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความเมตตาอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อการวิจัย

เรียน พระครูปลัดธรรมวิจิตร ผู้ช่วยอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดบูรพาภิราม

ด้วย นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง ได้ทำการวิจัยเรื่อง "รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน" ซึ่งงานวิจัยครั้งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณประจำปี ๒๕๖๓ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา

การนี้ ในการศึกษาวิจัยดังกล่าวจำเป็นต้องเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้จากการศึกษารูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงขอความเมตตาอนุเคราะห์ท่านได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย เพื่อจะได้นำข้อมูลมาเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทางมหาวิทยาลัยฯ หวังว่าจักได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระครูสิริธรรมบัณฑิต, ผศ.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

บัณฑิตวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ผู้ประสานงาน : นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์

โทร. ๐๘ ๙๕๕๓ ๑๕๕๘

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗๖ รูป/คน แบ่งออกเป็น ๕ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือ
ตอนบน จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

๑. พระราชเชมมากร, รศ.ดร.	เจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาสวัดพระบาทมิ่งเมืองวรวิหาร ตำบลในเวียง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๒. พระโกศยเจติยารักษ์	รองเจ้าคณะจังหวัดแพร่ เจ้าอาวาส วัดพระธาตุช่อแฮ (พระอารามหลวง) ตำบลป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดแพร่
๓. พระเทพรัตนนายก	เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เจ้าอาวาสวัดพระธาตุทริภุญชัยวรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
๔. พระสุเมณฑศาสนิกิตต์	เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน เจ้าอาวาส วัดพระธาตุดอยกองมู ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๕. พระชยानันทมุนี, ผศ. ดร.	ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์นครเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เจ้าคณะอำเภอภูเพียง วัดพระธาตุแช่แห้ง พระอารามหลวง ตำบลม่วงตึ๊ด อำเภอภูเพียง จังหวัดน่าน
๖. พระครูธีรสุตาพจน์, ดร.	ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
๗. พระครูสังฆะพิชัย	เจ้าอาวาสวัดเจติยเหล็ก ตำบลท่าวัง ตาลอำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
๘. พระใบฎีกาจิก๊ะ ฐานธมโม	เจ้าอาวาสวัดจองคำ (จองกลาง) ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

๙. พระครูวิบูลสรภัญญ์ ผู้อำนวยการสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน
วัดสูงเม่น ตำบลสูงเม่น อำเภอสูงเม่น
จังหวัดแพร่

๑๐. พระพิชณฺพล สุวณฺณรุโป, ดร.เจ้าอาวาสวัดป่าฝาง ตำบลหัวเวียงอำเภอ
เมือง จังหวัดลำปาง

๒) กลุ่มพระสงฆ์/เจ้าอาวาส พระเถระผู้ใหญ่ วัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
ในพื้นที่ ๒ แห่ง จำนวน ๑๐ รูป ได้แก่

๑. พระราชจินตนานายก ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง วัดพระ
เจดีย์ขาวหลัง พระอารามหลวง

๒. พระจินตารัตนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระ
แก้วดอนเต้าสุชาดาราม

๓. พระครูพิธานนพกิจ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุลำปางหลวง

๔. พระครูสุตขยาภรณ์, ผศ.ดร. เจ้าอาวาสศรีชุม

๕. พระอธิการสอาด ชินวีโส เจ้าอาวาสวัดปงสนุกใต้

๖. พระครูสุนทรเสลคุณ เจ้าอาวาสวัดไหลหิน

๗. พระครูอินทวุฒิกุล เจ้าคณะอำเภอลี้ เจ้าอาวาสวัดบ้านกลาง
ตำบลดงดำ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๘. พระครูกิตติปริยัตินิเวศน์ เลขาธิการ เจ้าคณะจังหวัดลำพูนเจ้า
อาวาสวัดแม่สารป่าขาม ตำบลเวียงยอง
อำเภอมือ จังหวัดลำพูน

๙. พระมหาใจ กตตฺใจโจ รักษาการเจ้าอาวาสวัดพระธาตุห้าดวง
อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

๑๐. พระมหาพิสดาร ปิยะวัฒน์โณ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระธาตุหริภุญชัย
วรวิหาร ตำบลศรีบัวบาน อำเภอมือ
จังหวัดลำพูน

๓) กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชม จำนวน ๑๖ คน ได้แก่

๑. นางสาวบัวศรี บุญมี นักท่องเที่ยว

๒. นายฉัตรชัย อ้นภักดี นักท่องเที่ยว

๓. นายณัฐภัทร คำสิงห์วงศ์ นักท่องเที่ยว

๔. นายสุชาติ สาลี นักท่องเที่ยว

๕. นางสมศรี ทองมัย นักท่องเที่ยว

๖. นางทองใบ กลิ่นหอม	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๗. นางอำพร สุติ	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๘. นายสุรพันธ์ มะลิลา	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๙. นางสาวจันทนา กองอินทร์	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๐. นางสาวพรทิพย์ แสนคำมา	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๑. นายสมัย ศรีผางค์	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๒. นายเสงี่ยม กัดเจริณ	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๓. นางสาวสมบุญ ปินตา	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๔. นางศรีวรรณ ลือไชย	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๕. นางสาวอุมพร สายนุ้ย	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว
๑๖. นางอรุณี ทองใบ	นักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยว

๔) กลุ่มชุมชนวัดที่พัฒนาเชิงสร้างสรรค์ตามหลักอารยสถาปัตย์ จำนวน ๑๒ คน ได้แก่

๑. นางนฤมล สุนทรพิธ	กรรมการชุมชนวัดปงสนุกใต้
๒. นางมาลัยวรรณ น้อยอ่อนเรือง	ไกด์ท้องถิ่น
๓. นางภา จิตใหญ่	เจ้าหน้าที่ดูแลเครื่องกราบไหว้ประจำ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม
๔. นายพันธ์ศักดิ์ ไชยวงศ์	ประธานชุมชนวัดศรีชุม
๕. นางอัมพิกา ไชยวงศ์	กรรมวัดศรีชุม
๖. นายวัชรินทร์ ถาวรธนา	มัคทายกวัดพระธาตุลำปางหลวง
๗. นายสุริยัน คำหนัก	ศาสนพิธีกร วัดพระธาตุลำปางหลวง
๘. นายธงชัย แผ่นคำ	ไวยาวัจกรวัดไหล่หินหลวง
๙. นายประเวศน์ แก้วศิริ	มัคทายกวัดไหล่หินหลวง
๑๐. นางคำปิ่น อินตา	กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองวัดพระเจดีย์ขาวหลัง
๑๑. นางศรีไวย พงพั่ง	ชุมชนวัดพระเจดีย์ขาวหลัง
๑๒. นายสามารถ โปธิกำ	ผู้ใหญ่บ้านบ้านพระธาตุห้าดวง

๕) กลุ่มเครือข่าย/หน่วยงานองค์กรภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่

จำนวน ๑๕ คน ได้แก่

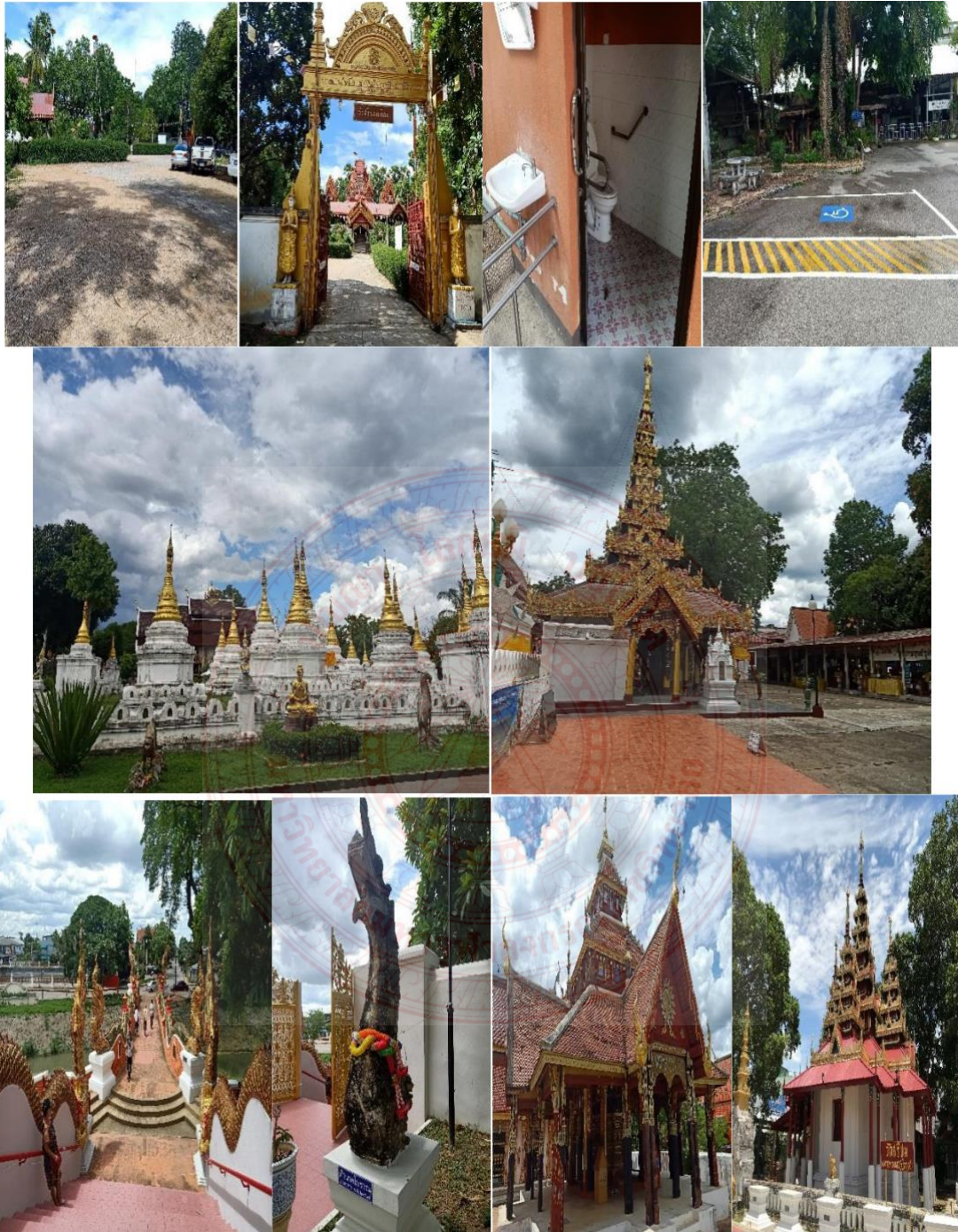
๑. นายอนุกุล ศิริพันธุ์	ผู้เชี่ยวชาญศิลปกรรมและพิธีกรรม
๒. นายธวัชชัย ทำทอง	ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีในจังหวัดลำปาง ภาควิชา

๓. นายฐาปกรณ์ เครือระยา สาขาวิชาการท่องเที่ยวและธุรกิจบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
ผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลปะและวัฒนธรรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
๔. นายหรรณยูกร เสียงหาญ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่ เขตท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง
๕. นายพิเชษฐ์ ทินอยู่ สมาชิกสภาจังหวัดลำปาง
๖. นางสาวกศิยา จันแดง ผู้อำนวยการกลุ่มกิจการพิเศษ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
๗. นายภัทรพงศ์ เกยาศ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง
๘. นายวีรศักดิ์ ของเดิม หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำปาง
๙. นายศุภรัฐเกษม ฝั้นคำอ้าย นักวิชาการศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
๑๐. นายเสน่ห์ จินาจันทร์ นักวิชาการวัฒนธรรมปฏิบัติการ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดลำปาง
๑๑. นายประภาส ปกปิงเมือง ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๑๒. นางดวงพิกุล ปกปิงเมือง กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
๑๓. นางสาวปราณี อินทियะ ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีตำบลม่วงน้อย อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน
๑๔. นายพิชญ์ เหมะสิขันธ์ทกะ เลขาธิการนายกเทศมนตรีตำบลลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
๑๕. นางสุพัตรา แดงชัย นักโบราณคดี อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน
ประธานกลุ่มสตรีอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

พุทธสถานที่ครูบาเจ้าศรีวิไชยตนบุญแห่งล้านนาได้บูรณะ ซ่อมแซม ปฏิสังขรณ์ให้แก่วัดและชุมชนใน
จังหวัดลำพูนจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ความพร้อมและความสวยงามของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางตามคติ ความเชื่อและการผสมผสานระหว่างศิลปะล้านนากับพม่าที่ได้รับอิทธิพลมาจากการปกครองในช่วงสมัยที่พม่าปกครองลำปางและช่วงสมัยการค้าไม้ ทำให้ชาวพม่า เงี้ยว หม่าน รามัญเข้ามาอาศัยและทำการค้าในจังหวัดลำปาง

๑. กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา

- สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ พระพุทธศาสนากับการพัฒนาที่ยั่งยืน และรายวิชาเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ฯลฯ
- สามารถนำผลการศึกษาไปสะท้อนให้เห็นการบริหารจัดวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อรองรับการเดินทางของทุกเพศ ทุกวัย และเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
- สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์ร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานที่ร่วมทำข้อตกลงร่วมกัน การท่องเที่ยวและกีฬา ภาควิชาการและชุมชน เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อกระจายรายได้ การสร้างเมืองศิลปะเชิงสร้างสรรค์ และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับ โดยมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว เช่น การทำหัตถกรรม การทำศิลปกรรม การทำสินค้าพื้นบ้าน หรือ การเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน ฯลฯ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างมนต์เสน่ห์ให้เกิดแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวและสร้างความประทับใจให้กลับมาเยี่ยมชมอีก

๒. กิจกรรมด้านการส่งเสริมและพัฒนาทักษะชีวิตผู้สูงอายุ

- สามารถพัฒนาจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับชุมชนและสร้างรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น
- สามารถพัฒนาและต่อยอดกิจกรรมที่ส่งเสริมอาชีพ สร้างทัศนคติ การสร้างคุณค่าของชุมชนในการพัฒนาทางด้านกายภาพ ทัศนียภาพ และการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวในการสร้างชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริง
- สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้กำหนดทิศทางการวางแผนงานพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ที่มีความพร้อมทางด้านทุนทางสังคม ทุนทางประวัติศาสตร์และทุนทางด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว การอนุรักษ์ และสร้างรายได้ให้แก่วัดและชุมชน รวมถึงเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกให้แก่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง

๓. กิจกรรมด้านวิชาการ

การจัดการแหล่งท่องเที่ยวของวัดตามแบบอารยสถาปัตย์เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของวัดและชุมชน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและการสร้างรายได้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อตอบสนองและสร้างแรงจูงใจแก่นักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ตรงจากเจ้าของวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดคุณค่าจากการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

อาตมภาพ พระราชจินดานายก ตำแหน่ง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง เจ้าอาวาสวัดพระเจดีย์
ชาวหลัง ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตยกรรม
ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งเป็นผลงานวิจัยของ นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย
เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่
ได้อย่างสะดวก ปลอดภัย ผ่าน Application ซึ่งถือได้ว่าเป็นการยกระดับความเป็นมาตรฐานสำหรับทุก
เพศ ทุกวัน และวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดลำปาง ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ สะท้อน
มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของชุมชนในจังหวัดลำปาง ตลอดถึงความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนได้
ยึดถือมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระราชจินดานายก)

เจ้าอาวาสวัดพระเจดีย์ชาวหลัง

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

อาตมภาพ พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร. ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดศรีชุม ตำบลสวนดอก อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งเป็น ผลงานวิจัยของ นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นคร ลำปาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ได้แก่ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวและเส้นทางการเข้าถึงพื้นที่ ได้อย่างสะดวก ปลอดภัย ผ่าน Application ซึ่งถือได้ว่าเป็นการยกระดับความเป็นมาตรฐานสำหรับทุก เพศ ทุกวัน และวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในจังหวัดลำปาง ที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ สะท้อน มิติทางสังคม เศรษฐกิจ และความเป็นอยู่ของชุมชนในจังหวัดลำปาง ตลอดถึงความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนได้ ยึดถือมาจนกระทั่งปัจจุบัน

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระครูสุตชยาภรณ์, ผศ.ดร.)

เจ้าอาวาสวัดศรีชุม

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๑ มกราคม ๒๕๖๔

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า ดร.จිරศักดิ์ ปันลำ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัยของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งเป็น ผลงานวิจัยของ นายสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครลำปาง โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ เช่น งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
- การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๖๓ จนถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์ก่อให้เกิดผลดี ได้แก่ การบรรยายประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนากับคุณค่าทาง สังคม วัฒนธรรม ประเพณีในล้านนา ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในการรังสรรค์ผลงานศิลปะตามหลัก ความเชื่อในยุคนี้ๆ รวมไปถึงการถ่ายทอดคุณค่าทางด้านศิลปะที่สะท้อนมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และ ความเป็นอยู่ของชุมชนในจังหวัดลำปาง ตลอดจนความเชื่อที่พุทธศาสนิกชนได้ยึดถือมาจนกระทั่งถึง ปัจจุบัน

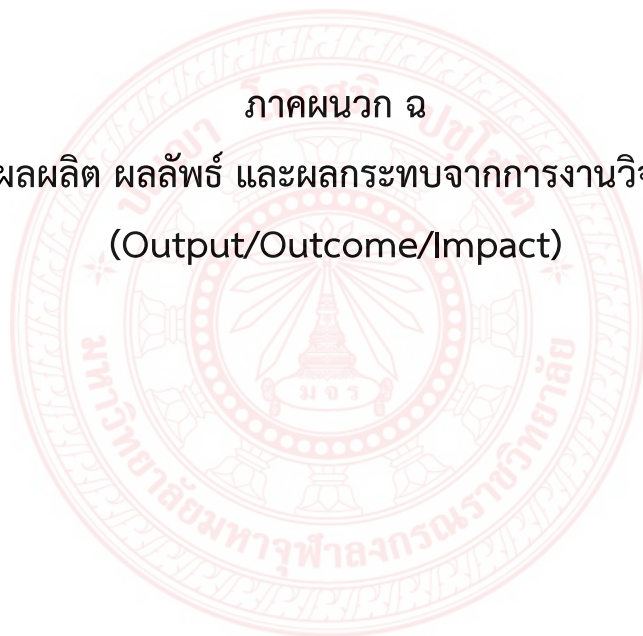
ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(ดร.จिरศักดิ์ ปันลำ)

อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ภาคผนวก ฉ
ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการงานวิจัย
(Output/Outcome/Impact)

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุมิติวัตถุประสงค์	โดยทำให้
<p>๑. ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอารยสถาปัตย์ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์ในล้านนา</p>	<p>ทราบข้อมูลความหมายแนวคิดการท่องเที่ยวและวิธีการในการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำรวจพื้นที่ของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในภาคเหนือตอนบน</p>	<p>ข้อที่ ๑</p>	<p>พื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนที่มีความเหมาะสมกับการบริหารจัดการและรองรับนักท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์</p>
<p>๒. การจัดการวัดบนเส้นทางบุญของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง และวัดที่ครูบาศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน</p>	<p>ทราบถึงการบริหารจัดการและศักยภาพในการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์</p>	<p>ข้อที่ ๒</p>	<p>กระบวนการสร้างสรรค์พื้นที่เมืองศิลปะของวัด ๙ ศรี: บนเส้นทางบุญในจังหวัดลำปางและการพัฒนาวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามรอยครูบาเจ้าศรีวิไชยจังหวัดลำพูน</p>
<p>๓. การจัดแผนที่/กิจกรรมในการรองรับนักท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวบนคติความเชื่อเส้นทางบุญวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง และวัดครูบาสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน</p>	<p>ทำให้รู้ถึงแนวทางการบริหารจัดการวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางและวัดที่ครูศรีวิไชยสร้าง ๙ แห่งในจังหวัดลำพูน โดยมุ่งเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วม การอนุรักษ์ และการสืบสานความรู้อันแท้จริงแก่นักท่องเที่ยวและการตระหนักถึง</p>	<p>ข้อที่ ๑ - ๒</p>	<p>ทำให้ทราบถึงเส้นทางการท่องเที่ยวของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปางที่มีความงดงามทางด้านศิลปะ และวัฒนธรรมตลอดถึงกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อการรำลึกถึงบารมีธรรมที่ครูบาศรีวิไชยได้สร้างไว้ในจังหวัดลำพูน</p>

	คุณค่าของทุนทางสังคมของวัดที่เกี่ยว โดยการนำเสนอเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ต่อไป		ภายในพื้นที่วัด ๙ แห่งที่ท่านได้สร้างและบูรณะซ่อมแซมเพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยว
๔. การเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง เช่น เจ้าอาวาส บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานต่างๆ	เส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ด้านต่างๆ ของวัด ๙ ศรีในจังหวัดลำปาง และกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ในการส่งเสริมและแสดงความกตัญญูกตเวทิตาแก่ครูบาเจ้าศรีวิไชยนักบุญแห่งล้านนาที่ได้ทำการสร้าง บูรณะปฏิสังขรณ์ และอนุรักษ์อัตลักษณ์ทางด้านศิลปะล้านนาให้เคียงคู่ในจังหวัดลำพูน	ข้อที่ ๑ - ๓	การเข้าใจแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์บนคติความเชื่อเส้นทางบุญในจังหวัดลำปาง และกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยววัด ๙ แห่งที่ครูบาศรีวิไชยได้สร้างเพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แห่งใหม่ ในการรองรับท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยได้อย่างเหมาะสม
๕. ข้อเสนอแนะอื่น	ทราบถึงอุปสรรคและแนวทางเสนอแนะทั้งเชิงนโยบาย การปฏิบัติการและการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป เพื่อนำเสนอเส้นทางการท่องเที่ยวที่อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวทั้งทางด้านข้อมูลสื่อ วัสดุทัศน และ application เพื่อให้	ข้อที่ ๑-๒-๓	ได้ข้อเสนอแนะการส่งเสริมพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับชุมชน และการสร้างความรู้อันแท้จริงในการอนุรักษ์ทุนทางสังคมให้อยู่กับวัดและชุมชนต่อไป

	นักท่องเที่ยวดำเนินข้อมูล และอำนวยความสะดวก ในการเข้าถึงพื้นที่ได้ อย่างรวดเร็ว และ ปลอดภัย		
๖. รายงานฉบับสมบูรณ์	รายงานฉบับสมบูรณ์ที่ สามารถตอบวัตถุประสงค์ แผนงานวิจัย	ข้อที่ ๑-๒-๓	รายงานฉบับสมบูรณ์

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์
วัน เดือน ปีเกิด	-
สถานที่เกิด	๐๕๙ หมู่ที่ ๔ บ้านท่ามะเฟือง ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ๔๓๑๑๐
ที่อยู่ปัจจุบัน	๒๒ หมู่ ๔ ตำบลหนองแฝก อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. ๒๕๓๕	สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา โรงเรียนบ้านท่ามะเฟือง ตำบลโพนสา อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๓๘	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญ วัดอัมพวัน อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๔๐	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย
พ.ศ. ๒๕๔๔	สำเร็จการศึกษาศาสตรบัณฑิต (ศน.บ.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
พ.ศ. ๒๕๔๕	สำเร็จการศึกษารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ.) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
พ.ศ. ๒๕๔๘	เข้าศึกษาต่อระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
พ.ศ. ๒๕๕๖	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก (Ph.D.) University of Pune, India.
ปัจจุบันทำงาน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ประสบการณ์การเข้าร่วมฝึกอบรม

- ๒๕๕๙ โครงการอบรมรุ่นไก่อ รุ่นที่
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน ร่วมกับ
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- ๒๕๖๐ โครงการสร้างนักวิจัยรุ่นใหม่ MCU Innovation Team
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

งานวิจัย

- ๑) การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติแนวพุทธของ
พระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้วิจัยหลัก
ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. ๒๕๕๘
แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย
- ๒) กระบวนการสร้างหลักประกันชีวิตตามหลักศีล ๕ ในจังหวัดลำปาง
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้วิจัยหลัก
ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. ๒๕๕๙
แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)
- ๓) การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาจังหวัดลำปาง
สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้วิจัยหลัก
ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. ๒๕๕๙
แหล่งทุน : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- ๔) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธใน
จังหวัดลำปาง
สถานภาพ : ผู้วิจัยหลัก
แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๕) การศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของการจัดการศึกษาธรรมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

สถานภาพ : ผู้วิจัยหลัก

แหล่งทุน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

๖) การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา

สถานภาพ : ผู้วิจัยหลัก

แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๗) การศึกษาวิเคราะห์คำภีร์อุปปาตะสันติ

สถานภาพ : ผู้วิจัยหลัก

แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.)

๘) การพัฒนาระบบการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุของโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง

สถานภาพในการทำวิจัย : ผู้วิจัยหลัก

ปีที่พิมพ์ : พ.ศ. ๒๕๖๑

แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความวิจัย/บทความวิชาการ

บทความวิจัย

- ๑) การบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์สิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธของพระสงฆ์ในจังหวัดลำปาง, วารสาร มจร. สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ ก.ย. - ธ.ค. ๒๕๕๙.
- ๒) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับการสร้างสุขภาวะชุมชนตามวิถีพุทธในจังหวัดลำปาง, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พ.ค - ส.ค. ๒๕๖๐.
- ๓) กระบวนการสร้างหลักประกันชีวิตตามหลักศีล ๕ ในจังหวัดลำปาง, วารสารวิชาการ สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก สาขามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม - มิถุนายน ๒๕๖๑.

- ๔) การเสริมสร้างสุขภาวะกับการเรียนรู้ตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดลำปาง, การประชุมระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ, ครั้งที่ ๑ ประจำปี ๒๕๖๐.
- ๕) การศึกษาสภาพความเป็นจริงและความคาดหวังของการจัดการศึกษาธรรมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ ม.ค. - เม.ย. ๒๕๖๑.
- ๖) การพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของวัดและชุมชนในล้านนา, **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ ก.ค.- ธ.ค. ๒๕๖๑.

บทความวิชาการ

- ๑) การพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (ฉบับพิเศษ) พ.ค - ส.ค. ๒๕๖๐.
- ๒) การใช้หลักพรหมวิหารธรรมเป็นฐานการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในมวลมนุษย, **การประชุมระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน**, ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๑ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑.
- ๓) การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา, **การประชุมระดับชาติ วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติฯ**, ครั้งที่ ๒ ประจำปี ๒๕๖๑.
- ๔) กระบวนการสร้างนิติตันแบบตามนวลักษณ์นิติตของมหาวิทยาลัย, **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา**, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒.
- ๕) สัมภาษณ์: การสืบสานคติ ความเชื่อและพิธีกรรมงานศพในเขตเทศบาลตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒.
- ๖) ศาสนทายาท: รูปแบบและอัตลักษณ์การเรียนรู้, **วารสารแสงอีสาน**, ปีที่ ๑๖ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๖๒.
- ๗) เป้าหมายและชีวิตตามช่วงวัยตามแบบสุภาสิตล้านนา, **วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง**, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๓ กันยายน - ธันวาคม ๒๕๖๒.